

NATVRALIS PHILOSOPHIÆ

TOMVS SECVNDVS.

Quæ de Motu, Infinito, Loco Vacuo, Tempore, alijsque ad Motum pertinentibus disserit.

AVCTORE

P.M.F. IOANNE DE S. THOMA LISBONIENSI

Ordinis Prædicatorum.

Complutensis Academiæ publico Theol. Profess. in Cathedra Vespertina,

Collegij S. Thomæ Regente, & Sacræ Inquisitionis Censore.

BONONIÆ, M.DC.LXXXIV.

Typis Iosephi Longi. *Super. permissu.*

INDEX QVÆSTIONVM, & Articulorum.

De Motu, & Infinito.

QVÆSTIO QVARTADECIMA.

De Motu, & Actione.

QVÆSTIO QVINTADEDIMA.

De Infinito.

Summa Textus Libri Quarti Physicorum.

De Loco Vacuo, & Tempore.

QVÆSTIO SEXTADECIMA.

De Loco, & Vbi.

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA.

De Vacuo.

QVÆ-

QVÆSTIO DECIMAOCTAVA.

De Tempore.

Summa Textus Libri Quinti Physicorum. pag. 204

De Distinctione, Vnitate, & Contrarietate Motus.

QVÆSTIO DECIMANONA.

De Vnitate, & Contrarietate Motus.

Sum-

QVÆ-

QVÆSTIO VIGESIMASECVNDA.

De Conditionibus requisitis ad mouendum.

De Motus æternitate, & reductione in primum motorem.

QVÆSTIO VIGESIMATERTIA.

De Motu rerum naturalium, & proiectorum.

QVÆSTIO VIGESIMAQVARTA.

De Æternitate Motus, & primo eius motore.

QVÆ-

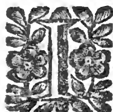
QVÆSTIO VIGESIMAQVINTA.

De Subordinatione causæ secundæ ad primam.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA.

De Instrumentis.

CIRCA LIBRVM
Tertium Physicorum.

N hoc libro de duobus agit Arist. scilicet, de motu & infinito, & complectitur totus liber octo capita. De motu agit tribus primis capitibus, de infinito in reliquis. Cur autem de his duobus agat in hoc Tertio Libro, diximus in principio agendo de ordine istorum librorum.

SVMMA TEXTVS
Libri Tertij Physicorum.

Capite primo duo facit Philosophus. Primò præmittit tres diuisiones tanquam quid præsuppositum ad inueniendam definitionem motus, quam traditurus est cap. secundo. Secundò, ostendit motũ cadere in prædictas diuisiones. Circa primum, diuisio est triplex; prima est. Ens, aliud est in actu, aliud in potentia. Quæ diuisio non distinguit ens per genera, quia in omni genere inuenitur actus & potentia. Secunda diuisio. Ens diuiditur per decem prædicamenta, scilicet substantia, quantitas, qualitas, &c. Tertia diuisio specialiter est in his quæ se habent ad aliquid, motus enim definitur per ordinem ad mobile; nam relati-

 uum

illum aliud est, quod fundatur super abundantiam & defectum, idest super quantitatem penes maius & minus, aliud quod fundatur super mouens & mobile, actiuum, & passiuum, de qua diuisione plura agit Philosophus 5. Metaphys. tractans de fundamentis, & diuisione relationum.

Circa secundum ostendit ad quam diuisionem ex istis pertinet motus, & dicit duo. Primò, quòd motus reducitur seu pertinet ad res, ad quas est motus. Secundum, quòd motus diuiditur per genera rerum. Ratio primi est, quia motus est quid imperfectum in his generibus, & omne imperfectum reducitur ad suum perfectum. Ratio secundi est, quia in omnibus generibus inuenitur priuatio & forma, imperfectum & perfectum; vna enim differentia est perfectior, alia imperfectior. Igitur secundum trãsitum de imperfecto ad perfectũ, quod est motus, tot sunt diuisiones motus, quot entis.

In capite secundo tria præstat Philosophus. Primò definit motum, & particulas definitionis eius explicat. Secundò, ostendit definitionem benè esse assignatam. Tertiò, tractat illam quæstionem, an motus conueniat mobili, vel mouenti.

Quoad primum definit motum hoc modo: *Motus est actus existentis in potentia vt tale est, siue prout in potentia est*: dicitur actus; quia per motum deducitur aliquid de potentia in actũ, ergo ipse motus est actus, sicut ædificabile dicitur esse in potentia; cùm autem ædificatur, reducitur in actum. Secundò, dicitur existentis in potentia, eò quòd omnis actus propriè est illius in quo inuenitur, motus autem semper

per inuenitur in aliqua potentia, agit enim aliquid vt eſt in actu, & mouetur prout eſt in potentia, ſicut ſi aliquid eſt actu calidum, & potẽtia frigidum, non mouetur in quantũ calidum, ſed mouetur vt ſit frigidum. Tertiò dicitur, in quantum huiuſmodi, quia contingit aliquid eſſe in actu & potentia: nihil autem mouetur vt eſt in actu, ſed vt eſt in potentia, ſicut ex ære fit ſtatua, non in quantum eſt æs in actu, ſic enim non fit, nec mouetur, ſed iam eſt, ſed vt eſt ſtatua in potentia.

Quoad ſecundum oſtendit hanc definitionem benè eſſe aſſignatam; tum directè, tum indirectè. Directè quidem, quia eius quod eſt in potentia, datur aliquis actus, ſed ædificabile, v.g. vel alterabile eſt in potentia; ergo oportet illi aſſignare actum, vel ergo iſte actus eſt ipſe terminus, v. g. domus ædificata, vel ipſa actio, id eſt ædificatio; domus ædificata eſſe non poteſt, quia hæc non actuat ædificabile, ſed ædificatione reducitur in actum, ergo ædificatio eſt actus eius, & hæc eſt motus, ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia. Indirectè verò id probat, quia definitiones Antiquorum videntur incongruæ, qui dicebant motum eſſe quandam alteritatem, alij quòd eſſet quædam inæqualitas, alij quòd non ens, quia ſemper in motu aliquid diuerſitatis, vel inæqualitatis, vel non entis inuenitur, cùm non ſemper eodem modo ſe habeat: ſed ex hoc ſolum ſequitur, quòd motus debeat habere aliquid de potentia, & aliquid de actu, cùm ſit actus imperfectus, non autem purè collocari in genere non entis, vel inæqualitatis, vel potentialitatis, ſed vtrumque debet dici, ſcilicet

quòd sit actus cum aliqua potentia.

Quoad tertium ostendit, quòd motus conuenit non potentiæ mouenti, sed potentiæ mobili, & sic potest alia definitione definiri motus, scilicet, *quod sit actus mobilis*, quia & si mouens aliquando moueatur, tamen id non est in quantum mouens, sed in quantum mobile, id est in quantum patitur tangendo.

In capite tertio tria facit Philosophus. Primò soluit quandam dubitationem ex præcedenti capite relictam; an motus subiectetur in mobili, vel in mouente, & sit actus vtriusque. Secundò proponit aliam dubitationem in vtrãque partem, & resoluit, scilicet, an actio & passio sint in eodem subiecto. Tertiò colligit ex dictis, quommodo possit quilibet motus in particulari definiri ex applicatione definitionis motus in communi.

Circa primum ex dictis in cap. præcedenti soluit id, quod aliqui quærunt, an motus sit in mobili an in mouente; & dicit subiectari in mobili vt tamẽ causatur à mouente, quia actus est in eo, cuius est actus, & quod reducit de potentia ad actum, tale autem est mobile respectu motus.

Circa secundum disputat ad vtramque partem difficultatem propositam, an actio & passio sint in eodem subiecto, supponendo prius quòd actus actiui vocatur actio, & actus passiui, passio; quia illud quod est finis & opus vniuscuiusque est actus eius. Vndè arguit, quia si actio est in agente tanquam motus distinctus, sequeretur agens in quantum agens moueri, quia illud mouetur vbi est motus. Si verò est in passio, sequitur quòd proprius actus non sit

in

in eo, cuius est actus, nec enim actio est in agente, cuius est proprius actus. Quòd si dicatur, quòd actio & passio sunt idem motus, sequuntur quatuor inconuenientia. Primum, quòd idem secundum speciem erit actus diuersorum, scilicet agentis & passi. Secundum, quòd idem erit actio & passio. Tertiò, quòd idem erit agere & pati, addiscere & docere. Quartò, quòd omne agens patietur, & patiens aget, formaliter loquendo.

Hanc autem dubitationem soluit Philos. dicendo, quòd actio & passio sunt vnus motus, qui secundum quod est ab agente dicitur actio, & secundum quod in patiente dicitur passio. Et sic secundum diuersam rationem est actus duorum, agentis vt à quo, patientis vt in quo. Ad inconuenientia respondet. Primò ad id, quod inferebatur, quòd docens addisceret, & agens pateretur, negat id sequi, quia cum agere & pati sint diuersa secundum rationem seu respectum, licèt idem secundum rem, non sequitur quòd cuicunque conuenit vnum conueniat & aliud secundum eandem denominationem. Ad tertium & ad secundum inconueniens dicit, non sequi quòd agere sit pati, & actio sit passio, sed solum quòd sint idem cum motu, seu eadem res quæ est motus, sed diuersa secundum formalitatem, sicut licèt sit idem spatium inter duos terminos, est tamen alia distantia vnius termini, & alterius.

Denique quoad tertium ostendit, quomodò possit ex definitione motus sic vniuersali definiri in particulari quilibet motus, v. g. alteratio vel motus localis dicendo, quòd est actus alterabilis in potentia, prout in potentia, vel

mobilis secundum locum, &c.

A capite quarto incipit disputare d. infinito. Et procedit Phil. hoc modo, quòd in hoc capite quarto disputatiuè tractat materiam pro vtraque parte. In quinto capite reprobat opinionem de infinito, quæ erat apud antiquos. In capite sexto incipit determinare veritatē quoad tria. Primò, quoad an est ipsius infiniti. Secundò, quoad quid est in capite septimo. Tertiò, respondendo ad rationes oppositas in capite octauo.

Igitur in hoc capite quarto, tria facit Philosophus. Primò, proponit seu supponit pertinere ad Philosophum naturalem agere de infinito. Secundò, ponit quasdam opiniones antiquorum circa infinitum. Tertiò, incipit disputatiuè inquirere veritatem.

Quoad primum ostendit, quòd pertinet ad naturalem tractare de infinito, quia pertinet agere de motu & magnitudine, & continuo, quæ habent rationem finiti vel infiniti, quia habent diuisibilitatem, quæ vel finitè, vel infinitè diuisibilis est.

Quoad secundum proponit opiniones antiquorum de infinito, & quantum ad id in quo differebant, & quantum ad id in quo conueniebant. Et quoad differentiam fuerunt duo ordines Philosophorum. Primi, qui posuerunt infinitum in substantia, vt Pythagoras & Plato, quia Pythagoras reducebat omnia in numeros, quos putabat esse substantias rerum. Plato verò in ideas separatas, quæ erant substantiæ. Et numeri dicebantur extra cælum infiniti; ideæ verò carent loco. Alij posuerunt infinitum in aliquo accidentali, vt natu-

rales

tales Philoſophi, præſertim Anaxagoras, & Democritus, qui ponebant aliquam ſubſtantiam pro primo principio; dicebant autem accidere illi infinitum, ſicut Anaxagoras ponebat infinitas partes ſimiles, v. g. carnis vel oſſis, & quòd quælibet pars erat commixta alteri & confuſa, diſgregabatur autem per intellectum, qui eſt principium rerum. Democritus autem poſuit non partes infinitas, ſed indiuiſibilia finita. Conueniebant autem iſti Philoſophi in hoc, quòd attribuebant infinito quatuor proprietates. Prima, quòd infinitum eſſet principium in entibus, quia infinitum non eſt ex alio principio. Secunda, quòd ſit ingenerabile & incorruptibile, quia ipſum non eſt ex alio. Tertia, quòd contineat & gubernet omnia; id enim videtur pertinere ad principium. Quartò, dicebant infinitum eſſe aliquid diuinum & immortale, quia eſt incorruptibile.

Quoad tertium ponit rationes diſputatiuè. Primò ad oſtendendum, quòd detur infinitum. Secundò ad oſtendendum, quòd hoc ſit valdè dubium, & difficile. Et primum oſtendit quinque rationibus; tùm ex ipſo tempore, quod caret principio & fine, vt erat tunc communis opinio; tùm ex diuiſione magnitudinis, qua vtuntur mathematici in infinitum; tùm ex perpetuitate generationis & corruptionis, quæ finem non habet; tùm ex eo, quòd omne corpus finitum ab alio ſuperiore continetur; aut ergo erit proceſſus in infinitum, aut deueniemus ad aliquod, quod in altero non continetur; & ſi detur primum, erit numerus infinitus, & ſi ſecundum, erit magnitudo infinita

illius vltimi corporis; tùm deniquè ex imaginatione & intellectu, qui in infinitum potest imaginari & apprehendere, quidquid autem apprehendit intellectus, dicebant antiqui, quòd correspondet illi aliquid ad extra.

Ex altera autem parte ostendit non esse certum dari infinitum, propter multa inconuenientia quæ inde sequuntur, vt in sequentibus ostendetur, & propter multa difficilia quæ in illo inuoluuntur, præsertim vtrum infinitum sit substantia vel accidens, & an sit magnitudo aliqua sensibilis, de quibus postea tractabitur. Inter multas autem acceptiones infiniti docet propriè infinitum accipi pro eo, cuius transitus est simpliciter sine fine, vt linea quæ non habet terminum.

In quinto capite impugnat Philosophus infinitum. Et diuiditur in duas principales partes. In prima impugnat opinionem Platonis & Pythagoræ de infinito separato. In secunda impugnat opinionem de infinito sensibili, seu in corpore naturali.

Quoad primum ostendit, quòd substantia non potest esse infinita, quia substantia sine quantitate non est diuisibilis; ergo non est infinita, quia infinitum est diuisibile in partes infinitas; nisi sit infinitum negatiuè sicut punctum, de quo non agimus in præsenti. Si autem substantia est infinita ratione quantitatis, iam non erit infinita in quantum substantia, neque infinitum sub ratione infiniti erit principium & elementum rerum naturalium, vt Platonici dicebant, quia principium debet esse substantia, non accidens.

Quoad secundum impugnat opinionem dicen-

centium inueniri infinitum in corpore sensibili. Primò, per rationes probabiles. Secundò, per rationes physicas supposito hoc vniuerso. Tertiò, nulla suppositione facta, sed absolutè.

Relictis autem rationibus probabilibus, probatur supposito vniuerso non dari infinitum, quia omne corpus naturale, aut est compositum, aut simplex. Si est compositum, non potest esse infinitum, quia elementa, ex quibus componitur, vel sunt finita, & sic non possunt constituere infinitum; vel alterum illorum est infinitum, & non alia, & sic illud infinitum consumet omnia, quia infinitum omnia occupat, & sic non relinquet alijs locum; vel omnia sunt infinita, & sic non poterunt coniungi ad componendum mixtum, quia vnumquodque occupabit omnia, & sic non poterunt coniungi, nisi penetrentur, quod repugnat. Si autem sit corpus simplex infinitum, illud conuertet in se alia corpora simplicia, quæ sunt elementa, siquidem elementa ad inuicem contrariantur, & vnum agit in aliud, & sic infinitum, consumeret omnia alia, nec relinqueret in vniuerso alia elementa, cùm tamen videamus plura elementa requiri ad vniuersum.

Et ex hoc probatur absolutè non dari infinitum, quia eius partes vel erunt finitæ vel infinitæ. Si finitæ, non possunt componere infinitum, nisi altera ex eis infinita sit; & illa consumet reliquas, vt supra dictum est. Si verò omnes sunt infinitæ, sequitur quòd loca sint infinita & elementa sint infinita, si corpus illud constet partibus dissimilibus, & reddit argumentum supra factum. Si autem omnes partes sint similes, sequitur quòd tale corpus moueri

non poterit, neque secundùm se totum, quia occupat omnia, neque secundum partem, quia non habebit determinatum centrum in illo corpore infinito ad quod moueatur, & sic determinato motu & ad certum terminum non mouebitur.

Alijs tribus rationibus probat non dari corpus sensibile infinitum, quæ procedunt ex parte loci, quia neque poteſt moueri ſurſum neque deorſum, neque habet aliquam determinatam poſitionem, vt ante & retro, ſurſum & deorſum, & denique nullum habet locum, neque eſt alicubi, quia caret omni termino, & circumſcriptione, ſine qua alia loca & poſitiones non dantur.

In ſexto capite determinat Philoſophus ex propria ſententia de infinito, an ſit; & in ſequenti cap. quid ſit. Et in hoc capite duo facit. Primò, oſtendit quomodo infinitum ſit & quomodo non ſit. Secundò, comparat diuerſa infinita ad inuicem. Quoad primum dicit infinitum non eſſe in actu, eſſe tamen in potentia. Nam quòd infinitum non ſit ſimpliciter in actu, in capite præcedenti probatum eſt, quòd verò non ſit negandum dari in potentia probat; tùm quia aliàs non daretur tempus infinitum, quod apud ipſum & antiquos Philoſophos magnum erat inconueniens, vt dicetur in lib. 8. tùm etiam, quia aliàs numerus non eſſet in infinitum augmentabilis, quantitas non eſſet in infinitum diuiſibilis, ſed deueniretur ad aliquam, quæ vlterius diuiſibilis non eſſet; dandum eſt ergo infinitum poteſtate.

Huius autē occaſione declarat Philoſophus, quomodo intelligatur dari infinitum in potentia,

tia, intelligitur enim infinitum in potentia, non quia sit possibile poni, sicut æs dicitur statua in potentia, quia ex illo fieri potest: sed dicitur infinitum in potentia vel ratione additionis, vel ratione detractionis; quod præsertim apparet in successiuis, in quibus vnum fit post aliud, vt vnus dies post alium, qui si sine termino succedant, dicitur infinitum in potentia, cuius vna pars est actu, & reliquæ in potentia.

Quoad secundum comparat duo genera infinitorum. Primò, comparat infinitum temporis & generationis, quod est infinitum successiuum cum infinito magnitudinis; in vtroque enim vna pars post aliam sumi potest, & semper id quod sumitur finitum est, sed in magnitudine partes permanent, in tempore autem & generationibus transeunt. Secundò, comparat infinitum additione & diuisione cum eodem infinito magnitudinis; sicut enim magnitudo potest diuidi per partes in infinitum ita additione potest crescere per easdem, & vtrumque est in potentia infinitum, & assimilatur materiæ, quæ potest recipere infinitas formas; actu autem non habet nisi vnam; differunt autem, quia per diuisionem potest aliquid diuidi in infinitum, si autem per illas partes, quæ diuiduntur, fiat additio, non potest crescere in infinitum.

In capite septimo ostenso an sit infinitum, procedit in præsenti capite ad explicandum quid sit. Circa quod duo facit. Primò excludit aliquorum antiquorum definitionem de infinito, & quid sit declarat. Secundò assignat ex sua definitione rationem eorum, quæ de infinito dicuntur.

Quoad primum duo improbat in sententiā antiquorum. Primum, quia definiebant infinitum id cuius nihil est extra, seu extra quod est nihil. Secundò, quia supponebant tanquam per se notum infinitum esse aliquid perfectum continens omnia. Et primum impugnat dicens, quòd potius infinitum debet definiri, *id cuius aliquid semper est extra, idest accipientibus vnam partē semper alia restat accipienda*, quod ostendit quia illud cuius nihil est extra, etiam conuenit definitioni totius, & perfecti, tunc enim aliquid est perfectum & totum, seu integrum, quando nihil deest eorum, quæ debet habere, ergo confunditur definitio infiniti cum definitione totius seu perfecti.

Secundum improbat Philos. quia infinitum non est idem quod totum, seu perfectum, licèt habeat quandam similitudinem cum illo, quatenus potestate est totum, non actu; est enim infinitum quod in infinitum potest diuidi vel augeri; vndè secundum se est in potentia; siue ad diuisionem siue ad additionem sine termino, non tamen actu est sine termino, quare tali infinito magis competit contineri, quod est materiæ & potentiæ, quam continere, quod totius & perfecti est.

Quantum ad secundum ex definitione infiniti à se tradita, reddit rationem duorum. Primum, quare infinitum per additionem non superat omnem magnitudinem: infinitum autem per diuisionem superat omnem paruitatem; nā quod crescit per additionem, semper tendit ad perfectum, & ad totum, quod vtique finitatem & determinationem habet respectu partium, quas continet. Per diuisionem verò proceditur

à toto

à toto ad partes, & consequenter ad imperfectum, & ad materiam, quod infinitatem quandam & indeterminationem dicit. Secundum est, quare in numeris inuenitur aliquis terminus ex parte paruitatis, scilicet vnitas, non tamen ex parte magnitudinis, seu pluralitatis; cuius ratio est, quia numerus coalescit ex vnitatibus; vnitas autem indiuisibilis est in numerando, quia vltra vnitatem non numeratur. At verò numerus crescit per ipsam diuisionem continui, quæ in infinitum fieri potest, & sic numerus potest crescere in infinitum.

In capite octauo respondet Philosophus rationibus & inconuenientibus contra suam positionem de infinito, & facit duo. Primò ostendit, se non tollere infinitum, vt ponitur à Mathematicis, neque omnino tollere, vt ponitur à veteribus Philosophis. Nam pro Mathematicis non requiritur quòd detur aliquod infinitum sensibile, sed sufficit quòd sit aliquod infinitum imaginabile; puta linea aliqua imaginata sine termino: pro veteribus autem dicit posse admitti infinitum pro principio rerum, quatenus materia est vnum ex principijs, & materia est infinita in potentia ratione priuationis termini, & sic se habet admodum continui infiniti, quod est infinitum in potentia, & se habet vt materia; sed in hoc deficiebant veteres, quia ponebant infinitum continere alia, cùm potius materiæ sit contineri & determinari.

Secundo accedit Philosophus ad soluendas rationes supra adductas pro infinito, quæ solutiones in textu sunt satis clarè.

DE

QVÆSTIO XIV.

De motu, & actione.

ARTICVLVS I.

Explicatur definitio motus, & eius essentialia constitutiua.

Otus etsi pluribus modis ab Aristotele declaratus, vnica tamen definitione definitur, scilicet: *Actus entis in potentia prout in potentia*; licèt enim dixerit Philosophus, quòd motus est actus mobilis vt mobile, & iterum quòd est actus actiui & passiui prout talia sunt, tamen per hæc non introducit nouam definitionem, sed explicat difficultates ex illa definitione ortas; scilicet quomodo motus pertineat ad mobile, & ad mouentem. Tota autem definitio ab Aristotele tradita ad hoc tendit, vt ostendat motum esse actum imperfectum, idest cui aliquid restat acquirendum, ad differentiam earum diffinitionum, quas tradiderunt antiqui, & Philosophus reprobat, qui collocabant motum sub non ente, vel sub inæqualitate, aut similibus, prout ex tex. cap. 1. colligitur.

Pro explicatione autem definitionis traditæ notanda sunt verba D. Tho. 3. Phys. lect. 1. vbi de natura motus loquens inquit: *Quòd antequam*

quam aliquid moueatur, est in potentia ad actum perfectum, qui est terminus motus, & ad imperfectũ, qui est motus, sicut aqua antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calefieri, & ad calidum esse; cùm autem calefit, reducitur in actum imperfectum, qui est motus, sed respectu sui, adhuc remanet in potentia. Quam doctrinam etiam tradit S. Doctor 11. Metaph. lect. 9. Ex quo colligitur, quòd res potest considerari in triplici statu, Primò, in potentia tantùm sine aliqua reductione ad actum. Secundò, in actu vltimo. Tertiò, medio modo, quando est partim in actu, partim in potentia. Et quando est in potentia tantum nondum mouetur, quando est in actu perfecto, seu vltimo cessat motus: quando medio modo se habet tunc est in moueri, & in transitu de vno ad aliud.

Ex his ergo explicatur definitio motus per suas partes. Primò enim dicitur *actus*, quasi loco generis, & sumitur actus pro eo, quod distinguitur à potentia abstrahendo ab actu perfecto, vel imperfecto. Et licèt includat motus aliquid potentiæ, ponitur tamen in genere actus, & non potentiæ, quia præcipuum officium motus est reducere mobile in actum, licet quia id facit tanquam actus imperfectus aliquid potentialitatis includat. Inuenitur autem in motu duplex habitudo potentialitatis, altera respectu mobilis; seu subiecti recipientis motum, in quo conuenit motus cum alijs formis, quæ etiam reducunt subiectum de potentia ad actum informando illud. Et ad hoc explicandum ponitur sequens particula *entis in potentia*, idest subiecti existentis in potentia.

Non

Non autem dicitur corporis in potentia, nè ſupponatur id, quod probandum erit de ſubiecto motus, ſcilicet, quòd ſit corpus, qui eſt diuiſibile. Altera autem habitudo potentialitatis in motu eſt ad vlteriorem terminum, in quo diſtinguitur à reliquis formis, quæ ſolum actuant ſubiectum in quantum eſt in potentia ad ſe, motus autem actuat ſubiectum, non ſolum vt eſt in potentia ad ſe, ſed vt eſt in potentia ad vlteriorem terminum, & propterea dicitur, quòd eſt entis in potentia, prout in potentia, ſicut æs quando mouetur ad formam ſtatuæ non actuatur à motu in quantum æs, ſed in quantum in potentia ad ſtatuam, ita D. Thom. 3. Phyſic. lect. 2. §. *Manifeſtat*, &c.

Ex qua explicatione ſoluuntur plures inſtantiæ, quæ contra iſtam definitionem obijci poſſunt. Nam poteſt argui, quòd eſt redundans, quia conuenit alijs, & quòd eſt diminuta, quia non explicat omnia, quæ ſunt de eſſentia motus. Et quòd conueniat alijs probatur, nam conuenit omnibus formis imperfectis, quæ relinquunt ſubiectum in potentia ad alias formas, ad quas ordinantur, & tamen non ſunt motus, ſicut forma embrionis relinquit materiam in potentia ad formam perfectam equi, & ſimiliter calor vt quatuor ad calorem perfectum, vt octo, & tamen neque forma embrionis, neque calor vt quatuor ſunt motus; ergo, &c. Quod verò ſit diminuta, probatur, quia non explicat aliqua, quæ ſunt de conceptu motus, v. g. quod ſit ab agente, & in paſſo, & ad terminū ad quem, quæ habitudines ſunt eſſentiales motui, cùm motus eſſentialiter ſit via & tendentia ab vno ad aliud, ergo definitio data vndique deficit.

Ad

Ad primum respondetur. Formam imperfectam dupliciter sumi posse. Vno modo, quia est imperfecta in ratione formæ comparatiuè ad aliam perfectiorem. Alio modo, quia non solum est imperfecta comparatiuè ad aliam formam, sed etiam habet statum potentiæ & imperfectionis, qui est tendere ad formam, tamquam ad terminum: hoc enim requiritur vt actus ille ita sit imperfectus, quòd non sit terminus motus; quantumcumque enim forma sit imperfecta in ratione informandi, si tamen non habet illum statum imperfectionis, qui est tendere, non est motus, sed terminus motus; nam hoc ipso quòd forma aliqua informat, & cessat tendere ad vlteriorem terminum, cessat motus. Vnde calor vt quatuor licèt sit imperfectus in informando respectu caloris vt octo, tamen si cessat tendere ad calorem vt octo, non informat vt motus, sed vt forma imperfecta, & sic intelligitur definitio motus, quòd sit actus entis in potentia, prout in potentia, idest prout habens statum potentiæ, qui est tendere ad actum.

Ad secundum respondetur, quòd illæ habitudines etsi non ponantur expresè, ponuntur tamen virtualiter. Per hoc enim quod dicitur *entis in potentia, prout est in potentia*, denotatur subiectum, quod patitur, seu transmutatur; sic enim est in potentia dum mutatur de vno ad aliud. Vbi autem est passio, virtualiter insinuatur actio, quia passio non est nisi transmutatio ab aliquo agente. Similiter habitudo termini à quo ad terminum ad quem, insinuatur in eadem particula, *prout in potentia*, intelligitur enim quòd sit in habitudine, & potentia

ad

ad vlteriorem terminum, qui est termini ad quem, vbi consequenter insinuatur terminus à quo, quia non est transitus ad terminum ad quem, nisi ex aliquo termino à quo.

Explicata definitione motus restat explicare, an conueniat omni motui, tam successiuo, quàm instantaneo, tam continuo quàm discreto, quod est inquirere, an successio, & continuitas sit de essentia motus hic definiti. Aliquorum enim sententia est solum motum successiuum in hac definitione includi, non mutationem instantaneam, vt generatio substantialis. Quam sententiam videntur tenuisse aliqui Antiqui, qui vt refert D. Thom. 11. Met. lect. 9. dicebant, quòd motus est exitus de potentia in actum non subito: ex recentioribus tenent illam M. Soto 3. Physic. q. 1. conclus. 3. quem sequuntur Conimb. 3. Phys. q. 1. art. 2. ad 3. licet fateantur esse contra D. Tho. fundamentum est, quia tales actiones instantaneæ non sunt actus entis in potentia, siquidem in vno, & eodem instanti completur tota mutatio, & sic tota est simul in actu, non partim in actu, partim in potentia, sicut requiritur ad rationem motus. Item quia aliàs creatio esset mutatio, quod negat D. Tho. 1. p. q. 45. art. 2. ad 2. & 4. nam est productio instantanea faciens transire de non esse ad esse, & non minus habet de potentia & actu secundum diuersas prioritates naturæ, quàm generatio, vel illuminatio. Denique, quia aliàs actus immanentes intellectus, & voluntatis essent motus hic definiti, siquidem sufficit quòd sint mutationes instantaneæ, & habeant actum, & potentiam secundum diuersa instantia naturæ, non temporis.

Ni-

Nihilominus difficultatem hanc ita resoluit D. Tho. 5. Phys. lect. 2. in principio, vbi inquit: *Aristot. supra in 3. vbi motum definiuit, accepit nomen motus secundum quod est commune omnibus speciebus mutationis, & hoc modo accipit hic nomen mutationis; motus autem accipitur magis strictè pro quadam mutationis specie.* Ita D. Tho. Ex qua doctrina colligitur in hac definitione definiri mutationem generaliter sumptam, prout comprehendit instantaneam, & successiuam, & hæc ipsa est sententia M. Soto vbi supra. Ratio autem est, quia etiam mutatio instantanea est actus entis in potentia, prout in potentia, quia in generatione substantiali materia, quæ habet rationem subiecti, est in potentia mutationis, & transitus de vna forma ad aliam, ergo ipsa mutatio habet quidquid requiritur ad rationem motus sic definiti, siquidem est actus existentis in potentia, supponens ipsum subiectum, vt in potentia existens, scilicet materiam primam: & de potentia transire ad actum, quatenus in eodem instanti datur fieri, & factum esse, & relinquendo vnum terminum à quo, & transeundo ad terminum ad quem; ergo mutatio instantanea etiam in hac definitione motus comprehenditur. Quare Phil. in hac definitione motus posuit exempla in omnibus mutationibus, alteratione, augmento, motu locali, & generatione, vt patet in hoc tertio lib. lect. 2. apud D. Tho. Vnde non accepit generationē lato modo prout etiam alterationem antecedentem comprehendit; nam cùm posuisset exemplum in alteratione, & augmento, non poterat iterum nomine generationis intelligere alterationem.

Ca-

Cæterum loquendo de mutatione instantaneâ actus immanentis intentionalis, illa excluditur à motu physico hîc definito, vt patet per Aristot. 3. de Anima, tex. 28. vbi loquens de sentire, & intelligere, inquit; *Quòd alia est species motus; motus enim imperfecti actus, simpliciter autem actus alter est qui perfecti*, vbi S.Tho. explicat hunc tex. inquit. *Quòd motus physicus est actus existentis in potentia, quia videlicèt recedens ab vno contrario, quandiù mouetur non attingit alterum contrarium, quod est terminus motus, sed est in potentia ad ipsum, & quia omne quod est in potentia, in quantum huiusmodi est imperfectum, ideò ille motus est actus imperfecti. Sed iste alius motus est actus perfecti, est enim operatio sensus iam facti in actu per speciem.* Ita D. Thom. & similiter videri potest 1. part. q. 18. art. 1. Vbi satis profundè naturam motus explicat, quia in tantum dicitur esse in potentia, in quantum subiectum motus ita recedit ab vno contrario, quod nondum attingit aliud, sed aliquo modo est in potentia ad illud, & hoc est esse actum imperfecti, idest, esse actum subiecti in tali dispositione positi, quod nondum habet formam, nec attingit illam, quod est imperfectè se habere ad illam; quando verò aliquid operatur attingendo actu ipsam formam quam habet, illa operatio non est motus de potentia ad actum, sed habens actum attingit actum, & ideò non continetur in illa definitione motus, qui est actus existentis in potentia, prout in potentia. Actus autem immanentes versantur circa obiectum, etiam quando actu habent illud, imò tunc perfectè operantur circa obiectum, quando magis

actuan-

actuantur ab illo, & possident illud, ergo talis operatio non consistit in motu physico hic definito procedente de potentia ad actum, & ideo dicitur motus perfecti, id est, non existentis in potentia. Vndè patet operationem de se non requirere potentialitatem in eo, à quo procedit, sed saluari posse cum summa actualitate, inuenitur enim operatio remoto motu, quando operans non respicit obiectum vt non habitum, sed etiam habendo illud operatur circa illud cognoscendo, vel amando.

Ad argumenta supra posita respondetur. Ad primum, quòd licet in eodem instanti generationis simul sit fieri, & factum esse, tamen verè inuenitur transitus, & mutatio de potentia in actum, secundum diuersa instantia, & prioritates naturæ, mutatur enim aliquid de non esse ad esse. In actu autem immanente, ex eo præcisè quòd immanens est, non fit transitus de potentia ad actum circa obiectum cognitum, nisi per accidens, si obiectum non sit sufficienter vnitum, aut habitum in ipsa potentia, per se enim loquendo quanto magis in actu habetur ipsum obiectum, tanto perfectior est operatio circa ipsum. Et licèt producatur species expressa, ad quam est in potentia per speciem impressam, tamen non consistit ratio actus immanentis in huiusmodi productione; nam etiam si non producatur talis species expressa, sicut non producitur in sensu externo, vel etiam postquam producta est in intellectu, datur vera operatio cognitionis circa obiectum; de quo amplius dicetur in tertio de anima.

Ad 2. de creatione respondetur. Non esse mu-

mutationem, quia deest illi subiectum, sine quo non datur actus existentis in potentia, atque adeò deficit illi vna pars definitionis motus; dicitur tamen mutatio non ex parte subiecti, sed ex parte termini transeuntis de non esse ad esse, quod est significari per modum motus, vt dicit S. Thom. 1. p. q. 45. art. 2. ad 3. & constat ex dictis.

Quod verò attinet ad continuitatem motus, an sit de essentia motus, quòd sit continuus, vel includatur etiam in hac definitione motus discretus? Respondetur, motum discretum alium inueniri in naturalibus, alium in spiritualibus. In spiritualibus non est aliud, quàm pluralitas operationum indiuisibilium, & sic est extra latitudinem motus physici, qui diuisibilis esse debet. In naturalibus autem motus discretus non est aliud, quàm plures motus continui interrupti, sicut quantitas continua diuisione facta redditur discreta. Est tamen differentia in hoc, quòd quantitas discreta licèt ex vi diuisionis, & multitudinis tantum non constituat particularem speciem quantitatis, quia tamen induit diuersam ordinationem partium diuisarum, & mensurationem, ideò numerus constituit diuersam speciem quantitatis. At verò motus discretus non induit diuersam rationem exeuntis de potentia ad actum, nisi tantum eam, quam habet continuus, per cuius interruptionem redditur discretus, & sic non constituit distinctam speciem, sed reducitur ad speciem continui.

Quod si vltimò inquiras; an motus localis Angeli includatur in motu physico hic definito? Respondetur in sententia D. Tho. motum

An-

Angeli fieri per ipsam actionem intellectus secundum quod habet efficaciam aliquid transmutandi, & sic ipsa actio mouendi Angeli est conceptio intellectus, vt expressè affirmat S. Doctor opusc. 11. artic. 3. Vndè consequenter remoueri debet motus localis Angeli à ratione motus physici, sicut ipse actus intellectus. Adhuc tamen abstrahendo ab hoc, etiam si motus localis sit aliquid præter conceptionem intellectus, excluditur tamen à motu physico, etiam quando est motus continuus in Angelo, quia non est simpliciter diuisibilis, sed solum ex parte effectus, non ex parte subiecti, in quo est motus, quia vt dicit D. Thom. 1. p. qu. 53. artic. 1. Angelus dum mouetur partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, vt tamen partialitas non referatur ad substantiam Angeli, sed ad locum, quia in principio motus continui Angelus est in toto loco diuisibili, à quo incipit moueri, sed dum est in ipso moueri, est in parte primi loci, quem deserit, & in parte secundi loci, quem occupat. Itaque motus Angeli est indiuisibilis subiectiuè, diuisibilis autem terminatiuè. Sed de hoc latius pertinet ad Theologos.

ARTICVLVS II.

Vtrùm motus distinguatur ab actione & passione, à termino à quo & ad quem?

OMnes habitudines, quæ in motu reperiuntur, reducuntur ad ista quatuor, eò quòd in omni motu seu mutatione, vt inquit D. Tho. q. 3. de potentia art. 3. est duplex processus, scilicet

licet inter terminos à quo & ad quem, & inter mouens & mobile. Inquirimus ergo, quomodo distinguatur motus ab actione, & quomodo etiam distinguatur à termino.

Et quantum ad primum ad triplicem sententiam reducuntur varia placita Authorum. Prima affirmat actionem & passionem inter se & à motu distingui realiter. Ita sentiunt, qui existimant actionem esse in agente, & passionem in passo, de quo sequenti articulo agemus, Eandem sententiam communiter sequitur schola Scoti, in qua distinguitur actio prædicamentalis, & actio physica, & actionem prædicamentalem constituunt in respectu agentis ad passum, quia per talem actionem formaliter constituitur agens in ordine ad passum, & sic apud ipsos actio prædicamentalis non est productio termini, sed formalis relatio agentis ad passum, vndè distinguunt realiter actionem, & passionem inter se, & à motu. Actio autem physica sumitur ab ipsis pro ipsa forma fluente, quæ vt respicit passum, dicitur passio physicè, & vt est ab agente actio, & sic tales respectus non constituunt ipsum agens ad passum, sed ipsum motum, seu formam fluentem, cum qua aliqui putant identificari istos respectus alij verò etiam differre putant, solumque identificari cum motu tanquam cum subiecto. De qua sententia Scotistarũ videri potest Fuente lib. 3. Physic. q. 2. ferè per totam.

Secunda sententia non agnoscit, nisi distinctionem rationis inter actionem, & passionem, & motum: sed adhuc diuiduntur. Nam quidam existimant non distingui nisi ratione, quia motus se habet vt gradus superior respectu actio-

actionis, & passionis. Quod attribuitur M. Soto 3. Phys. q. 2. concl. 3. §. *Quaritur*, & tenet Cabero 3. Physic. disp. 1. dub. 2. Alij verò existimant motum se habere ad actionem, & passionem non vt genus, cum sint prædicamenta primo diuersa, & motus est post prædicamentum, sed tanquam quid præsuppositum ad actionem, & passionem, cum quo tamen identificantur taliter quòd sola ratione ratiocinata ab eo distinguuntur. Ita Rub. 3. Phys. tract. 1. q. 7. & P. Suarez disp. 49. Metaph. sect. 2. qui etiam addit num. 13. quòd licèt actio, & passio differant ratione ratiocinata, motus tamen, & passio, nec ratione ratiocinata differunt, sed sola nominis appellatione, eò quòd eandem definitionem habet apud Phil. motus, & passio. & D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 3. dicit: *Quòd calefactio passio nihil aliud est, quàm motus ad calorem.*

Tertia sententia est, quòd actio, passio, & motus distinguuntur à parte rei, non tamen distinctione reali, vt res à re, sed distinctione modali. Est communis Thomist. vt videri potest apud Nazar. 1. p. q. 25. artic. 1. Araujo 5. Metaph. q. 1. art. 4. Collegium Carm. 3. Phys. disp. 17. q. 2. vbi plures citantur.

Circa secundum respectum, idest, habitudinem inter terminum à quo, & ad quem in motu, etiam variant Authores. Nam quidam distinguunt motum à termino ad quem sola ratione ratiocinata, sumunt enim motum pro ipsa entitate, seu forma fluente, quæ solum differt à termino ratione status, quia scilicet vel est in via, vel est in termino, in mutatione, vel mutato esse. Alij ex opposito distinguunt motum à termino realiter, quia re vera motus

non est forma fluens, nam forma non fluit, sed fit totaliter de nouo, motus autem se habet vt via, seu tendentia ad istam formam, vnde videmus separari motum à termino, & è contra, nam incipiente motu est motus sine termino, & cessante motu est terminus sine motu, ergo distinguuntur, quia separantur. Alij denique existimant distingui motum à termino modaliter, seu formaliter, realiter verò motum non esse aliquid præter res, ad quas est motus.

Dico primò. Actio, & passio non respiciunt motum tanquam genus, & gradum sibi essentialem, sed sunt conditiones intrinsecæ ipsius motus eique quasi subiecto conuenientes. Sumitur ex Arist. 3. Phys. tex. 22. vbi inquit: *Quòd omninò neque doctio est idem cum disciplina, neque actio idem quod passio; sed motus cui hæc insunt*. Et D. Tho. 3. Phys. lect. 4. dicit: *Quòd cùm motus abstrahat à ratione actionis & passionis, non continetur in prædicamento actionis, neque passionis, vt aliqui dixerunt*.

Et præter rationem insinuatam, quòd actio, & passio sunt prædicamenta primò diuersa, & sic non habent genus supra se, deducitur fundamentum conclusionis ex eo, quia actio & passio identificantur cum motu à parte rei; ergo non possunt respicere illum pro genere, nisi multiplicetur in eis motus; quod est falsum, vt probat Philosoph. ibi, quia aliàs si essent duo motus, actio redderet motum subiectum in quo est, & sic si subiectum est agens, moueretur in quantum agens, quod est falsum, quia agens vt agens solum mouet; si autem est in passo, moueretur passum duplici motu respectu

ctu vnius, & eiusdem termini, quod est falsum, non ergo multiplicatur motus in actione, & passione, & consequenter motus non est genus ad illa; repugnat enim quòd aliquid sit genus ad duas species, & non multiplicetur in illis, siquidem contrahitur & diuiditur per differentias talium specierum, vnde si non diuiditur, sed identificatur cum vtraque specie, non est genus illarum, sed aliquid præsuppositum. Et hoc est quod dixit Philos. quòd actio & passio sunt idem cum motu, cui hæc insunt; in esse autem illi denotat, quòd habet rationem subiecti, seu præsuppositi, non subiecti *vt quod*, sed *vt quo*, tanquam conditiones necessariæ motus, siquidem motus essentialiter est fluxus, & tendentia quædam, quæ necessario requirit fluere ab aliquo, & tendere ad aliquid in aliquo subiecto, quod est includere actionem, & passionem. Et sicut in ipso termino in facto esse, actio quæ identificatur cum termino, habet ipsam entitatem termini ad modum subiecti, & rei, cum qua identificatur, ita & ipse motus, qui est terminus in fieri habet actionem quasi formalitatem sibi identificatam.

Quòd si dicas, non repugnare, quòd gradus genericus corrupta specie maneat in alia specie, quæ est sub eodem genere: vt cum circulus transit in semicirculum non corrupta ratione figuræ, quæ est gradus genericus, ergo non repugnabit etiam eundem motum identificari cum actione & passione saltem entitatiuè, licèt multiplicetur formaliter motus actionis, & passionis. *Sed contra est*, quia implicat, quòd corrupto gradu specifico remaneat

idem gradus genericus, quia ab eadem formâ prouenit gradus genericus & specificus; corrupta ergo forma, neque specificus gradus manet, neque genericus, licèt posset manere similis gradus, quia vtraque species est sub eodem genere, sed non idem. Si verò dicitur multiplicari motum formaliter, sed non entitatiue, ergo multiplicabitur effectus eius formalis, & sic duplici motu mouebitur etiam respectu eiusdem termini, quod tanquam inconueniens infert Aristotel. in hoc lib. tex. 19.

Dico secundò. Actio & passio non distinguntur sola distinctione rationis, sed distinctione modali, seu formali reali, tam inter se, quàm à motu. Quæ distinctio formalis non est illa, quam ponit Scotus, qua dixit distingui ea à parte rei, quorum vnum non est de conceptu alterius, sed distinctio formalis, de qua loquimur est idem quod distinctio modalis, quæ ab omnibus admittitur. Conclusio ergo posita est D. Thom. qui affirmat actionem & passionem importare diuersas habitudines motus, & remoto motu nihil remanere, nisi habitudinem originis, & receptionis, vt patet 1. p. q. 28. art. 3. ad 1. & q. 41. art. 1. ad 2. & q. 45. art. 2. ad 1. vbi inquit: *Quòd actio, & passio conueniunt in substantia motus, & differunt solum secundum diuersas habitudines, vt dicitur 3. Physic. & ita oportet, quòd subtracto motu, non remaneant nisi diuersæ habitudines*, & idem repetit art. 3. sequenti.

Ex quo sumitur fundamentum huius sententiæ, quia in actione, & passione importantur diuersæ habitudines ad mouens, & ad mobile secundum rationem originis, & receptionis,

vel

vel ergo istæ habitudines sunt relationes prædicamentales, & secundum esse, vel secundum dici. Si primum, manifestum est aliquid addere ad motum, quia relatio aliquid est præter suum fundamentum. Si secundum, ergo sunt aliquid absolutum fundans illam relationem, & sic cùm fundent relationes diuersas vtpotè ad diuersos terminos se habentes, non poterunt omnino esse idem fundamentum, sed oportet quòd distinguantur non minus, quàm ipsæ relationes fundatæ. Item potest dari actio sine motu, vt patet in creatione, vt S.Tho. affirmat 1. p. q. 45. art. 2. & 3. Ergo actio ex suo conceptu differt à motu tanquam aliquid à parte rei distinctum; motus enim non se habet vt genus, sed ad modum subiecti respectu actionis, vt dictum est, si ergo ex natura sua aliquando separari potest à motu, signum est à parte rei distingui. Vt omittam, quòd actio, & passio sunt distincta prædicamenta, ergo postulant distinctionem plusquam rationis, quia cùm prædicamenta sint coordinationes entium realium, vbi sunt distincta prædicamenta, debent esse distinctæ series realitatum & consequenter diuersa realitas saltem modalis.

Ex eodem principio constat debere distingui passionem & motum, quia importatur in illis diuersa habitudo, nam passio respicit subiectum, vt recipiens ab agente, & sic habitudo eius est inter subiectum, & agens; dicitur enim aliquid pati ex eo quod trahitur ad agentem, vt dicit S.Tho. 1. 2. q. 22. art. 1. At verò motus respicit terminum per modum transitus & tendentiæ ad illum de imperfecto ad perfectum; & sic

& sic respicit terminum per modum transitus inter terminum à quo & ad quem, non formam per modum receptionis ab agente, ergo diuersas important habitudines.

Quòd verò distinctio istorum trium non sit nisi modalis, ex eo probatur, quia vt realitas illa motus dicatur actio, non requiritur realitas superaddita, sed quòd eadem se habeat ad agens secundum rationem originis ab eo, solum ergo est modus aliquis non realitas distincti, sed eiusdem realitatis noua respicientia, & modificatio. Et constat etiam ex eo, quia eodem actu, quo impello, vel percutio alterum, ille dicitur percussus, vel impulsus, non ergo requiritur distinctus actus, seu realitas, vt motus sit actus actiui, & actus passiui, sed sufficit distincta modalitas.

Dico tertio. Considerando motum respectu termini ad quem, motus entitatiuè non distinguitur ab eo realiter, sed modaliter ratione diuersi status imperfecti, & perfecti fieri & in facto esse, potest tamen secundum aliam considerationem reduci ad prædicamentum actionis, & passionis, & similiter est post prædicamentum. Sumitur hæc conclusio ex D. Thom. 3. Phys. lect. 4. §. *Respondet ad tertium inconueniens* in fine, vbi inquit: *Quantum ad id, quod est in rerum natura de motu* (idest quantum ad entitatem) *motus ponitur per reductionem in illo genere, quod terminat motum, sicut imperfectum reducitur ad perfectum, sed quantum ad id, quod ratio comprehendit circa motum, scilicèt esse medium quoddam inter duos terminos, sic iam implicatur ratio causæ, & effectus, nam reduci aliquid de potentia in actum non est nisi* ab

ab aliqua causa agente. Et secundum hæc motus pertinet ad prædicamentum actionis, & passionis. Idem repetit in 5. Physic. lect. 3. §. 1.

Itaque quòd motus reducatur ad prædicamentum sui termini, & non distinguatur realiter ab illo, ex eo constat, quia motus, & terminus eius solum differunt sicut fieri, & factum esse, sicut res in tendentia, & in termino, in potentia, & in actu, si autem esset diuersa res in fieri, & in facto esse, nunquam verificaretur quòd ista res, quæ modò est consummata, aliquando fuit inchoata, & in fieri, vnde si illa res, quæ est in facto esse, distinguitur ab ea, quæ est in fieri, illa, quæ est in facto esse, solo illo instanti fieret, non verò motu, quia quidquid motu, & fieri antecedenter se haberet, pertineret ad aliam realitatem. Et non sufficit sola distinctio rationis, sicut est inter genus, & differentiam, quia ibi solum interuenit potentia logica, & secundum compositionem intellectus, quia vterque gradus radicatur in eadem forma, motus autem dicit potentiam physicam ad terminum secundùm realem transitum, & successionem de vno in aliud, quod sine aliqua distinctione saltem diuersi status nequit intelligi; quia verò iste transitus & mutatio non stat sine origine ab aliquo & receptione in aliquo, in quo fit mutatio, necessariò reducitur ad actionem & passionem, vt identificatur cum illis.

Quòd denique motus etiam sit post prædicamentum, ex eo constat, quia motus potest sumi dupliciter. Vno modo pro eo cum quo identificatur, siue sit forma ipsa, ad quam tendit, siue actio, & passio sine quibus non tendit. Se-

cundò pro ipſo ſtatu, ſeu conditione, in quâ conſtituit formam, vel actionem, eſt enim motus ſtatus quidam oppoſitus quieti; terminus enim motus non ſolum eſt ipſa res, ad quam tenditur, ſed etiam quies in illa, vt notat S. Thom. 1. p. q. 5. art. 6. Sic ergo motus vt nominat ſtatum quendam oppoſitum quieti, cùm ſit ſtatus, ſeu conditio conſequens ad plura genera, dicitur poſt prædicamentum, quia poſtprædicamentum eſt conditio aliqua, ſeu ratio conſecuta ad plura prædicamenta, vt in Logicâ diximus. Motus autem pro re, cum qua identificatur vt imperfectum cum perfecto, vel vt medium inter agens, & patiens, reducitur ad ea prædicamenta, cum quibus identificatur.

Dico vltimò, Motus ſtrictè ſumptus vt condiſtinctus à mutatione generaliter dicta addit ſupra mutationem hæc tria. Primò, quòd ſit inter terminos poſitiuè contrarios, & non ſolum inter priuationem & formam. Secundò, quòd habeat pro ſubiecto aliquod ens in actu completum, licèt mutatio ſaluetur in ſola materia prima. Tertiò, quòd ſe habeat vt fluxus inter duos terminos, ſeu mutationes, in vno enim motu includuntur duæ mutationes, ſcilicet ex parte termini à quo corruptio, & ex parte termini ad quem generatio. De hac concluſione agemus infra lib. 5. q. 19. interim videri poteſt S.Thom. 28. de verit. art. 1. vbi ſic inquit: *Differentia eſt inter motum & mutationem, nam motus vnus eſt, quo aliquid affirmatiuè ſignificatum abijcitur, & aliud affirmatiuè ſignificatum acquiritur: eſt enim motus de ſubiecto in ſubiectum, vt dicitur in 5. Phyſic. Vn-*

de

de vnus motus alterationis est, quo album abijcitur, & nigrum acquiritur: sed in mutationibus, quæ sunt generatio & corruptio, aliter se habet, nam generatio est mutatio de non subiecto in subiectum, vt de non albo in album: corruptio verò est mutatio de subiecto in non subiectum, vt de albo in non album. Et ideo in abiectione vnius, & adeptione alterius oportet duas mutationes intelligi, quarum vna sit generatio, alia corruptio, vel simpliciter, vel secundum quid. Sic ergo idem motus figuratur per ablationem vnius, & inductionem alterius, non autem significatur eadem mutatio, sed diuersa. Similia habet 5. Physic. lect. 2. Et bene nota, quòd vt detur duplex mutatio, scilicet corruptio, & generatio, oportet quòd terminus à quo sit aliquid positiuum, quod corruptione tollatur. Si autem terminus à quo sit priuatio, eius corruptio non est distincta mutatio à generatione formæ, quia priuatio non corrumpitur transeundo de esse ad non esse, cum non habeat esse, sed ipsa productione formæ introductæ in subiecto priuatio soluitur. Tunc ergo intercedit corruptio vt realis mutatio, quando ex parte termini à quo est aliquid positiuum incompatibile cum termino ad quem, quod debet mutari de esse ad non esse; & ideo quia motus est inter duos terminos positiuos, includit duplicem illam mutationem corruptionis vnius & generationis alterius. Et quia est inter terminos contrariè siue positiuè oppositos, quæ sunt accidentia, ideo requiritur, quòd subiectum motus sit ens in actu, seu substantia completa, & non solum materia prima, sicut sufficit pro generatione substantiali.

Soluuntur argumenta.

PRo *prima sententia arguitur*. Quia actio & passio sunt distincta prædicamenta, ergo debent realiter distingui, siquidem solum entitates reales constituunt prædicamenta. *Confirmat*, quia forma fluens, & manans ab aliquo agente posset ab alio emanare, & in alio subiecto recipi, ergo illæ dependentiæ actionis, & passionis variari possent in ipsa entitate formæ, ergo non identificantur cum illa, sed realiter distinguuntur.

Respondetur. Quòd ad distinctionem prædicamentorum sufficit distinctio modalis, sicut vbi, & situs respectu substantiæ, aut quantitatis, & in multorum sententia relatio respectu fundamenti. *Ad confirmationem respond*. Quòd dato quòd eadem numero forma posset procedere ab alio agente, solum sequitur quòd ille modus actionis, & passionis posset esse alius, non tamen quòd sit realitas, & non modus; hæc enim est natura modorum, vt licèt identificentur cum re, tamen possint amitti, vel desinere esse ipsa re permanente, licèt non possint separatim existere sine re, vt patet in vbi, & situ, & relationibus, quæ amittuntur, vel ponuntur, subiecto non pereunte, & tamen identificantur vt modi.

Pro secunda sententia arguitur ad probandum quòd motus sit genus ad actionem, & passionem. *Primò*, quia non possunt aliter connecti actio, & passio cum motu nisi secundum prædicationem essentialem, aliàs accidentaliter motui conuenirent. Secundò, quia ipsa

actio essentialiter est quædam mutatio, quia per illam agens mutatur de nō agente in agens, & similiter per passionem mutatur patiens, & habent se per modum viæ, & fluxus, quia non durant nisi quandiu effectus producitur, & est in fieri, ergo habent totam rationem motus. *Deniquè* motus non potest esse subiectum actionis, vel passionis, quia non denominatur ab illis, neque enim motus dicitur agens, vel patiens, ergo non tribuunt ei effectum formalem, & sic non habent illum pro subiecto, sed pro genere.

Respondetur, connexionem inter actionem, & passionem cum motu non esse connexionem generis cum differentia, vel specie, sed modi cum re modificata, ad quam requiritur intrinsecè, sicut figura requirit quantitatem, subsistentia substantiam, tempus requirit motum tanquam aliquid præsuppositum essentialiter, & fides requirit obscuritatem extrinsecè, non vt constitutiuum, sed vt modificatiuum sui.

Ad secundam probationem dicitur, quòd actio etiam si subiectiuè sit in agente, non mutat ipsum agens tanquam motus, sed tanquam actualitas, seu forma, quæ constituit agens non motum, sed mouentem sicut etiam forma substantialis, vel accidentalis constituit aliquid tanquam forma, non tanquam motus. Si tamen causa creata mouetur ad hoc vt agat, illa motio non est formaliter per actionem illius, sed per concursum, seu auxilium causæ superioris mouentis.

Ad tertiam probationem dicitur, quòd motus non est subiectum actionis denominatiuè,

& vt *quod*, sed identificatiuè, & vt subiectum *quo*, sicut etiam relatio identificatur cum fundamento, & habet illud vt subiectum identificationis, subiectum autem inhæsionis est ipsum suppositum, in quo est tale fundamentum, & similiter figura identificatur cum quantitate, sed denominat tanquam subiectum substantiam.

Tertio arguitur ad probandum, quòd motus, & actio solum distinguantur ratione: quia motus est actus actiui vt ab hoc, & passiuè vt in hoc; ergo vt sit actio non indiget noua entitate, vel modo, sed tantùm seipso vt dependente, vel respiciente id à quo est, sicut etiam existentia non distinguitur ab essentia, nisi ratione, quia est entitas essentiæ, vt producta, & dependens ab agente. Deinde, quia si essent tres formalitates actio, passio, & motus, moueretur mobile tribus mutationibus, quotiescumquè moueretur ad vnum terminum, quia reciperet omnes illas. Denique ad hoc faciunt authoritates supra allatæ, ex Philos. & D. Thom. referendo hanc sententiam ex P. Suar.

Respondetur. Non indigere motum noua realitate, vt dicatur actio, sed distincta formalitate, quia in actione importatur origo ipsius motus, & causalitas agentis, quæ aliquid superaddit effectui, existentia autem si non distinguitur ab essentia in sententia illorum Authorum, non est, quia importat respectum ad producens, sed quia sine existentia entitas essentiæ manet in statu possibilitatis, & non vt ens reale. In quo tamen consequenter deberent dicere hi Authores, quòd actio si identificatur cum re producta, non distinguitur ab

ipsa

ipsa nisi ratione, quia sine actione res producta est nihil si tamen intelligitur causalitas, seu actio distingui à re quam producit, cur non etiam existentia, quæ est terminus actionis?

Ad secundam probationem dicitur. Non moueri mobile tribus motibus, quia actio, & passio non sunt motus distincti, sed conditiones, seu modi vnici motus, quo mouetur mobile ad vnum terminum.

Ad authoritates Philos. & D. Tho. Respondetur quòd definitio motus, quando definitur quòd est actus entis in potentia, &c. non est eadem cum definitione passionis: quando verò dicitur, quòd motus est actus mobilis, non definitur ibi motus, sed explicatur ordo eius ad subiectum, in quo conuenit cum passione. Et quando dicit D. Thom. quòd passio non est aliud quàm motus, intelligitur entitatiuè, & secundum comparationem ad subiectum, non secundum omnem formalitatem.

ARTICVLVS III.

Quid sit actio, & quotuplex, & quid sit formalis terminus eius.

CVm notissimum sit apud omnes, actionem esse agentis, vt docet Philos. in hoc tertio lib. text. 19. actus autem duo habet officia, scilicet informare respectu subiecti, & originare, seu emittere ex se effectum, quod pertinet ad terminum, vtrumque in actione explicandum est; in hoc quidem articulo id, quod proprium est actionis, scilicet respectu termi-

ni,

ni, seu effectus, quem ex se emittit. In sequenti verò id, quod est commune actioni in quantum accidens est, scilicet in quo subiecto sit, an in principio à quo emittitur, quod est agens, an in subiecto, in quo terminus eius recipitur, quod est passum.

In præsenti ergo propriam rationem actionis per aliquot dubiola explicabimus. Primò, quæ sit definitio actionis. Secundò, an sit de ratione eius, quòd producat terminum, vel solum quòd vniat, aut aliquo modo attingat. Tertiò, quid sit terminus formalis, à quo specificatur. Quartò, de diuisione eius in creatiuam, & eductiuam. Quintò, de diuisione eius in transeuntem, & immanentem.

Primò ergo inquires, quæ sit definitio actionis tàm Physicè, quàm Logicè, seu Metaphysicè? Respondetur, quòd actio potest definiri, vel quantum ad ipsam formam, quæ est actio quasi in actu signato, vel quantum ad exercitium ipsius formæ, quod est agere. Et quidem agere vt dicit S.Tho. q.2.de potent.art.1. nihil est aliud, quàm *communicare illud, per quod agens est in actu secundum quod possibile est*. Qua definitione complectitur omne agere tàm creatum, quàm increatum, tàm intra Deum, quàm ad extra, licèt diuersimodè, nàm res creatæ, & actio Dei ad creaturam communicat id, quòd est in agente cum aliqua multiplicatione, & diuisione, nec potest communicare totum quod est in agente, & totaliter, quia fit cum aliqua limitatione saltem ex parte rei communicatæ hoc ipso quòd creata est. Communicatio verò Dei ad intra, quia perfectissima est, & sine vlla limitatione ex parte communi-
can-

cantis, & rei communicatæ, ideò agens communicat ſe totum.

Actio autem ſumpta pro forma variè definiri ſolet. Primò, quòd *Actio eſt actus actiui, vt actiuum eſt*, vt dicitur tertio Phyſic. tex. 9. Secundò, quòd *Actio eſt id, quo denominamur agere*, vel vt dicit Author ſex principiorum, & D. Thom. opuſc. 48. tract. de act. *Actio eſt forma, qua in id, quod ſubijcitur, denominamur agere*; vbi definitur actio relatiuè ad paſſum, quod ſubijcitur, quæ eſt definitio actionis prædicamentaliter, ſeù Logicè conſideratæ. Tertiò dici poteſt actio *cauſalitas agentis, ſeu id, quo effectum cauſat*, vel vt definit S. Thom. 3. Phyſic. lect. 5. *eſt actus ab agente in aliud*, & 1. p. q. 54. art. 2. *Actio eſt effluxus in actum ab agente*. Denique definiri poteſt actio, *quòd eſt actualitas virtutis*, vt dicit D. Thom. eadem q. art. 1.

Secundò dubitabis. In quo conſiſtat formalitas actionis, an in ratione productionis effectus, vel vnionis eius ad paſſū, ſeu eductionis, aut in quo tandem conſiſtat. Reſpondetur, quod vt ſuprà diximus, quæſt. 12 art. 4. & docet D. Thom. opuſc. 48. cap. de actione, de conceptu actionis eſt actualis emanatio, ſeu emiſſio alicuius ab agente; diſtinguit autem D. Thom. duplex genus actionis, alterum quod eſt cum innouatione & motu, alterum ſine illo per ſimplicem effluxum alicuius à ſuo principio, vt patet in quodlib. 4. artic. 9. & opuſc. 15. cap. 9. In cauſis autem creatis actio, ſeu effluxus eſt medium inter agens, & effectum quaſi accidentaliter, & non ſubſtantialiter illi conueniens, non tanquam res producta,

ctæ, sed tanquam modus, seu ratio ipsa producendi, de quo videri potest D. Tho. 2. contra Gent. cap. 35. & in 2. dist. 1. q. 1. art. 5. ad 11. & 1. p. quæst. 25. art. 1. ad 3.

Ex quo constat, quid sit de conceptu formali actionis præcisè, vt actio est, quid verò pertineat ad specialem modum; vel connotationem eius, in quantum talis actio est. De ratione enim actionis vt causalitas est agentis, præcisè est, quòd sit actualitas per modum emanationis, seu originis ipsius effectus ab agente cum dependentia effectus ab ipso, & ista habitudo agentis ad effectum mediante qua effectus dependet ab ipso, est de intrinseca ratione actionis; quæ est causalitas, & ita semper requirit aliquam nouitatem saltem quo ad modum, & dependentiam in ipso termino, respectu agentis. Superadduntur autem actioni alij respectus, siuè connotationes, vel respectu passi, vel respectu termini à quo, in quibus formaliter non consistit actio, licèt illos admittat, & per illos diuidi possit, v. g. quòd actio sit productio, vel reproductio, eductio, vel inductio, siuè vnitio, siuè immutatio; omnia ista important diuersas connotationes actionis & diuersos respectus, v. g. quòd sit productio importat actionem cum nouitate ipsius esse in termino, ita quòd in rebus creatis transeat de non esse ad esse quando producitur. Reproductio dicit actionem connotando rem fuisse. Et saluatur actio sine productione nouæ entitatis in termino, vt patet in transubstantiatione, quæ conuertit aliquid in præexistens; & intensio saluatur sine productione nouæ qualitatis, solum per nouam vnionem ipsius ad subiectum in opi-

opinione Thomistarum, de qua in libris de generatione. Item quòd actio sit eductio formæ, vel inductio, siuè vnitio ipsius, vel etiam mutatio, vel motus conuenit actioni secundum respectum ad passum, siuè subiectum, de quo forma educitur, vel cui vnitur: vnde sine tali connotatione saluatur ratio actionis solùm per ordinem agentis ad effectum: vnde solùm conueniunt ista actioni, vt talis est, nempe, vt dependenter operans à materia.

Tertiò dubitabis, quis dicendus sit terminus formalis, à quo sumitur specificatio, vel diuersitas actionis? *Resp.* in sententia D. Thom. certum esse actionem specificari tùm à principio, tùm à termino, vt patet in 1. p. q. 77. art. 3. & licèt frequenter etiam dicat D. Thom. specificationem actionis, vt actio est sumi à principio, vt autem passio, seu motus est sumi à termino, vt in 1. 2. q. 1. art. 3. tamen per hoc non negat specificari etiam actionem à termino, cùm ipsa natura actionis instituta sit & ordinata essentialiter ad terminum, cum sit causalitas, quæ causatum essentialitèr respicit, sed explicare vult D. Thom. specialem rationem actionis, vt actio est, quia respicere terminum commune est actioni & passioni, sed respicere illum sub ratione originis ab aliquo principio, hoc est proprium actionis; & ideò etiam quando actio specificatur à termino, specificatùr etiam ab illo vt aliquo modo habet rationem principij, quatenus terminus præcedit in ipso principio operandi vt in intentione, seu proportione vt principietur actio, quia non potest principiari ab aliqua forma, nisi vt proportionata & ordinata ad talem terminum, quod explicauit S. Thom.

Thom. 1. p. q. 105. art. 5. vbi inquit: *Quòd finis agens, & forma se habent vt actionis principium, sed ordine quodam; nam primum principium actionis est finis, qui mouet agentem; secundò verò agens; tertiò verò forma eius, quod ab agente applicatur ad agendum.* Quare cum D. Tho. dicit specificari actionem à principio, ibi includit etiam quòd specificetur à termino, scilicet vt continetur in principio.

Inquirimus ergo, quæ sit formalitas termini seu principij, à qua specificetur actio, nam circa eundem terminum materialiter posse versari diuersas actiones certum est, sicut ad eundem locum materialem potest terminari motus ascensus, vel descensus, &c. Circa hoc ergo solum dicit D. Tho. q. 77. citata, quòd non quæcunq; diuersitas obiectorum diuersificat potentias, sed differentia eius ad quod per se potentia respicit. Et idem proportionaliter dicendum est de actionibus, nam potentiæ non nisi medijs actibus specificantur. Id ergo formalem terminum vocamus, quòd per se ab actione vel potentia respicitur. Nam formalis terminus dicitur non secundum entitatem suam tantum, sed sub ea formalitate & ratione qua conducit ad specificandum istam actionem, & vt attingitur ab ista potius quàm ab alia, sicut dicimus obiectum formale visus esse corpus quatenus coloratum, aut lucidum, tactus autem quatenus calidum vel frigidum. An verò semper requiratur in termino, vt sit terminus formaliter distinctus ab alio aliqua ratio, *quæ*, tanquam noua entitas vel modus qui producatur, an verò sufficiat distincta ratio *sub qua*, vel nouus respectus ad terminum

à quo,

à quo, vel noua dependentia ad agens? Ad hoc respondebimus infra q. 19. art. 1.

Quartò dubitabis, quæ sit diuisio actionis in creatiuam, & eductiuam, & quomodo differant? *Respond.* Differentiam istarum actionum ex earum definitionibus cognosci, est enim actio creatiua, quæ operatur effectum nullo subiecto præsupposito, sed ex nihilo. Actio verò eductiua est, quæ producit effectum ex aliquo subiecto præsupposito, immutando, & deducendo potentialitatem eius in actum: ex quo colligitur non posse aliquid eadem actione simul educi, & creari, esset enim procedere ex nihilo, & ex aliquo: quòd verò aliqui dicunt, quòd licèt quælibet actio non possit simul procedere ex nihilo, & ex aliquo: tamen quia in productione alicuius substantiæ multæ actiones concurrūt, v.g. creatio materiæ, eductio formæ, vnitio illius, &c. tota collectio actionum, dicitur ex nullo alio præsupposito, licèt quælibet actio diuisim non possit simul esse eductiua, & creatiua: hoc nihil est, tùm, quia hoc idem inuenietur in quolibet effectu accidentali, nam etiam quando album producitur, tota collectio actionum, quæ ad illud prærequiruntur, vt productio subiecti, formæ albedinis, & vnio eius, non præsupponit aliud subiectum, ex quo tota illa collectio fiat: tùm etiam, quia productio substantiæ non consistit in collectione plurium actionum, sed in illa quæ vltimo attingitur, sicut actio producens equum, non consistit in actione qua ab initio producta fuit materia, sed qua modo generatur equus; illa enim præsupposita fuit non solum ad equum, sed ad omnia quæ ex illa materia

teria

teria possent generari. Certum tamen est, quòd in collectione omnium actionum, quæ ad aliquid requiruntur etiam materię primæ, aliquid creationis inuoluitur.

An verò actio creandi sit prædicamentalis, licèt non dicat ordinem ad passum, sed ad effectum, dependet ex his quæ articulo sequenti tractanda sunt, an ista actio sit in agente, vel in effectu, quatenus creata est, & an prædicamentum actionis solo ordine ad effectum constituatur, an etiam requirat ordinem ad passum, & ad passionem, de quo ibi dicemus.

Vltimò dubitabis, quæ sit diuisio actionis in immanentem, & transeuntem, & an immanens vera actio sit? *Respond.* quòd si loquamur de actione physica, quæ cum motu & passione coniuncta est, certum est non conuenire actioni immanenti, quia de se non requirit motum in ipso agente, sed tanto perfectior est, quanto magis supponit ipsum agens in actu; vnde inuenitur operatio immanens vt cognitio sine aliqua transmutatione passiua subiecti, sed pręcisè per ordinem ad obiectum, quia passio non ponitur in aliquo subiecto, nisi quandò producitur aliquis terminus seu forma, quæ in eo recipiatur; cognitio autem immanens, vt immanens est, per se non requirit productionem termini, vt patet in sensu externo, qui non producit in se aliquem terminum seu imaginem, in qua perficiat sensationem, sed immediatè sentit terminum externum, vt in libris de anima dicetur. Quòd si aliquando actio immanens producit terminum, non est præcisè, quia immanens, sed quia virtualiter transiens, vel quia est dicens, seu expressiua;

Et

Ex quo vlterius fit discursus ad negandum, quòd actio immanens formaliter & purè sit actio de prædicamento actionis, licèt virtualiter actio esse possit. *Ratio* est, quia actio quæ est de prædicamento actionis tantum debet esse causalitas agentis, & connotare ordinem ad passum; causalitas autem gentis nunquam est vltimum, quod intendit agens, & vbi cessat eius finis, sed est medium quo tendit ad terminum productum, aut de nouo positum, propter quem est ipsa actio; at verò operatio immanens est vltimus actus, qui intenditur ab operante, tunc enim est in actu simpliciter cognoscens, quando actu operatur, & intelligit, vndè fœlicitas seu beatitudo, quæ est vltima hominis perfectio, in ipso actu intelligendi consistit, & perfectio viuentis in operatione vitæ est, non in aliqua quiete, sed ipsa operatio propter se ipsam quæritur, non propter aliquem terminum, nam etiam si producatur aliquis terminus, v. g. verbum, adhuc perfectio intelligendi non est in productione talis termini, sed in contemplatione in verbo iam producto, ergo operatio immanens non se habet per modum medij & viæ, quà aliquis terminus acquiritur, sed potius ipsa est vltima actualitas, quam intendit operans, & sic non est de genere actionis prædicamentalis, siue quæ infert passionem, siue quæ se habet per modum causalitatis tantum, quia non quæritur propter terminum causandum, sed propter suam actualitatem. Et hæc doctrina est D.Thom. vt videri potest primo contra Gentil. cap. 100. vbi inquit: *Dico autem operationem in ipso manentem, per quam non fit aliud præter ip-*

ipsam operationem, sicut videre, & audire, huiusmodi enim perfectiones sunt eorum, quorum sunt operationes, & possunt esse vltimi, quia non ordinantur ad aliquod factum, quod sit finis, operatio verò, vel actio, ex qua sequitur aliquid præter ipsam, est perfectio operati, non operantis, & comparatur ad ipsum sicut ad finem. Vbi apertè tradit nostram doctrinam, quare actio ista non sit de prædicamento actionis, quia non est purè causalitas agentis, eò quòd non se habet vt medium & via, sed vt vltimum & finis. Actio autem prædicamentum, vt dicit S.Tho. in 1.dist.8.q.4.art.3. ad 3. dicit aliquid fluens ab agente cum motu: quòd ergo non se habet vt fluens & via, cum imperfectione & motu, seu vt præcisè fluens & ad vlteriorem perfectionem tendens, sed potius ipsa est vltimum, talis non est actio prædicamentum. *Vndè* expresse eam reijcit à prædicamento actionis D.Tho. opusc. 48. tract. de actione.

Quòd si inquiras. Quomodo ergo producitur ista entitas, quam dicimus immanentem actionem? Si enim est effectus, ergo supponit causalitatem, qua procedat ab efficiente. Si verò non est effectus, ergo vel est causalitas ipsa & actio, vel entitas increata, vel nihil. Respondetur, tales actus immanentes esse virtualiter actiones, licèt formaliter sint qualitates. Et pro ea parte qua actiones sunt, se ipsis emanant sicut actiones; & sicut passiones propriæ à substantia emanant, & relationes à fundamento, eo modo se habent illæ qualitates, quæ sunt actus immanentes respectu potentiæ, quia etiam habent munus & vim actionis, licèt eminenter seu virtualiter. Et huius signum est,

quia

quia intellectio se ipsa est etiam dictio & productio verbi, vt tractari solet 1.p. q.27. & dicemus in lib. de anima, ita quòd dicere non distinguitur realiter ab intelligere; dictio autem & productio verbi causalitas eius est, quia habet ipsam imaginem verbi pro termino & similitudine expressa. Ergo se ipsa potest emanare sine alia distincta actione, sed ipsa priuilegium habet actionis. Similiter conceptio practica intellectus, habet vim mouendi etiam extra se, quod non fit nisi actione transeunte, sicut dicit D. Thom. quòd Angeli suo imperio quod est conceptio intellectus, mouent cælos, opusc. 11. artic. 3. non ergo extraneum est ab actione immanente, quòd habeat vim transeuntis, & pro illa parte emanat se ipsa à potentia.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm actio transiens subiectiuè sit in agente.

PRocedit quæstio de actione transeunte, quia de immanente non est dubium subiectari in agente, ex eo enim immanens est, quia non perficit nisi ipsum agens. At verò transiens perficit non solum agens emanando ab ipso, sed etiam perficit effectum causando ipsum, & si effectus recipiatur in passo, etiam perficit passum mediante effectu recepto. Vndè quia denominat & perficit agens, & similiter effectum & passum, quærimus in quo ex illis sit inhæsiuè, licèt constet, quòd ab agente sit emanatiuè. Quòd si actio non habeat passum sicut creatio, quia ipsa passum seu materiam efficit,

non

non ſupponit, inquirimus, an identificetur tális actio cum effectu, vel ſit in ipſo agente, non verò an ſit in paſſo, quia caret illo.

In hac ergo difficultate concertatio eſt inter Scholam Scoti, & D. Tho. & inter ipſos Thomiſtas inter ſe licèt ex diuerſis fundamentis. Cenſet enim Scotus actionem tranſeuntem ſubiectari in agente, vt patet in 4. diſt. 13. q. 1. §. *Ex dictis*, & diſt. 43. q. 5. §. *De tertio*, & alijs locis, quem ſequitur eius Schola. Et fundantur in eo, quia exiſtimant actionem prædicamentalem eſſe reſpectum agentis ad paſſum, & relationem extrinſecus aduenientem, & cùm paſſio, & actio ſint reſpectus mutuò oppoſiti, non poſſunt eſſe in eodem extremo, ità quòd vterque ſit in paſſo, vel in agente, ſed alter in agente, alter in paſſo. Et poteſt hoc amplius vrgeri, nam quidquid ſit de actione identificata cum motu, tamen certum eſt relationem agentis eſſe in agente, & relationem effectus, vel paſſi in paſſo, cum conſtet, quòd agens realiter reſpicit terminum, & paſſum, & è contra, ergo non minus, quàm in alijs relatiuis relatio debet eſſe in ipſis extremis relatis: ergo etiam fundamentum talium relationum, quod eſt ipſa actio & paſſio, debet diſtinctè poni in ipſo agente, & paſſo, eò quòd fundamentum identificatur cum relatione.

Inter Thomiſtas autem ſequitur eandem ſententiam Caietanus 1. p. q. 25. art. 1. & Nazarius ibi, controuerſ. vnica, & alij; ſed fundamentum ex eo ſumunt, quia actio tranſiens eſt actus ſecundus perficiens, & mutans intrinſecè ipſum agens, ergo debet eſſe ſubiectiuè in illo. Conſequentia patet, quia perfectio in-

trin-

trinseca debet subiectari in eo, quod denominat, hoc enim est esse intrinsecam. Anteced. verò probatur; tùm quia actiò est actus, & complementum potentiæ agentis, vt dicit D. Thom. 2. contra Gentil. cap. 9. quia comparatur ad potentiam sicut actus secundus ad primum: vndè concludit ibi, quòd actio, quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto: tùm, quia maior & proprior perfectio agentis est actus secundus, quàm primus, cùm actus primus sit in potentia ad secundum, & per ipsum reducatur de potentia ad actum sublata eius intrinseca potentialitate, & consequenter apposita intrinseca actualitate: sicut ergo actus primus est subiectiuè in agente ita & actus secundus, qui est ipsa actio. Plures authoritates S. Thom. statim referemus.

Secunda sententia, quæ frequens etiam est inter Thomistas, docet actionem subiectiuè esse in passo, siue in effectu. Quam tenet Ferr. Capreol. Heruæus, Soto, Soncin. & alij, quos citat, & sequitur Cursus Carmelit. hic disput. 17. q. 4. & 5. Idem tenet P. Suarez disp. 48. Metaphys. sect. 4 Qui addit, actioni transeunti sub conceptu actionis, quo distinguitur à passione, non conuenire subiectum inhæsionis, sed solum denominationis, & emanationis ab agente. Si tamen aliquod subiectum inhæsionis habet, illud est ratione sui termini seu effectus, cum quo actio identificatur tanquam modus eius, & emanatio seu processio ipsius.

Et hinc sumitur fundamentum huius sententiæ. Nam actio identificatur cum motu, & cum termino motus, & non datur alia actio, nec est necessaria, quàm illa, quæ cum motu

identificatur, motus autem & terminus productus non sunt in agente, sed extra illud, ergo neque actio est in agente: actio enim est vbi est illud, cum quo identificatur. Discursus totus constat ex supra dictis, vbi probatum manet, quòd actio identificatur cum motu, & quòd motus sit in mobili seu passo tanquam in subiecto, quod etiam affirmat Philos. hoc lib. cap.4. Quòd verò non sit alia actio, quam illa quæ identificatur cum motu, constat, tum quia Philos. non meminit alterius actionis, si autem alia actio daretur ex parte agentis, & alia ex parte motus seu passi, quomodo diceret Aristot. quòd actio etiam si sit actus agentis, & denominet ipsum, tamen est in passo, quia actus vniûs potest esse in alio secundum diuersam rationem? Tùm etiam idem constat, quoniam ponere duas actiones, alteram in passo, alteram in agente omnino superfluum videtur; si enim actio quæ est in effectu vel in passo, egreditur ab actione quæ est in agente, cur non poterit immediatè egredi ab ipso actu primo, siquidem immediatè ab ipso egreditur actio illa, quæ est in agente? Et tamen illa actio, quæ est in agente, non est vltima ratio, qua egreditur effectus; hæc enim est ipsamet processio, & egressio effectus, quæ non est in agente, sed in effectu procedente, ergo sine fundamento ponitur actio in agente, siquidem non est ipsa vltima ratio causandi, & procedendi in ipso effectu, & sic non est actio, de qua loquimur in præsenti. Denique illa actio, quæ est in agente, emanare debet ab ipso, ergo idem agit in se ipsum, & sic simul est in actu, & in potentia respectu eiusdem, in actu

ad

ad agendum, & in potentia ad recipiendum.

Denique vrgent pro hac parte aliqua loca Arist. & D. Tho. nam Aristoteles in hoc tertio libro text. 20. docet, non esse inconueniens, quòd actus vnius sit in altero, vt doctio in addiscente. Et 9. Metaph. tex. 16. dicit: quòd ædificatio est in ædificato. Et tertiò de anima, tex. 138. *Agentis*, inquit, *mouentisque operatio in ipso patiente suscipitur, atque inest, atque adeò actio, & passio non in agente est, sed in eo quod patitur, &c.* Super quæ loca idem affirmat expresſè D. Dho. & in q. 14. de verit. art. 3. & 10. de pot. art. 1. & 2. contra Gentil. cap. 1. Denique hanc differentiam ponit D. Thomas inter actionem immanentem, & transeuntem, quòd actio immanens primò, & per se perficit ipsum agens, transiens autem primò, & per se perficit ipsum passum, nec est perfectio agentis, sed moti, vt expresſè docet 1. p. qu. 18. art. 3. ad 1. & q. 54. art. 2. & 1. 2. q. 3. ar. 2. ad 3. & primò contra Gentiles, cap. 100. Ergo repugnat, quòd actio transiens sit in agente, alioquin ex se esset perfectio agentis, quia id primo, & per se perficit, in quo primo & per se est, quod est tollere differentiam inter actionem immanentem, & transeuntem, quæ adæquatè diuidunt actionem, vt sic.

Nihilominus resolutio nostra fit. Secundùm mentem D. Tho. actio secundum propriam rationem actionis non petit subiectum inhæsionis, sed emanationis, ita quòd ad denominandum aliquid agens per accidens se habet, quòd inhæreat: verè tamen, & in re actio emanans duplicem formalitatem debet importare, quarum vna actuet, & inhæreat in agente, altera

in termino, & mediante termino in passo, si terminus sit aliquid dependens à subiecto. Itaque actio in agentibus creatis, in quibus per modum emanationis se habet, & accidentaliter conuenit agenti, inchoatiuè est in agente & consummatiuè in termino, seu effectu, non secundum eandem entitatem modalem, seu formalitatem; hoc enim est impossibile, cùm sit diuersum subiectum, sed secundum diuersam quæ ordine quodam vnum sunt: ad eum modum quo D. Tho & Theologi 1.2 q 56. art.2. dicunt, quòd virtus moralis, quæ moderatur passiones est in duplici potentia, scilicet in voluntate imperante inchoatiuè, & in appetitu eliciente passiones moderatas consummatiuè; & quia denominatio virtutis fit simpliciter ab eo, vbi consummatiuè est virtus, ideò simpliciter dicitur esse virtus in appetitu sensitiuo. Eodem modo actio, quæ est causalitas emanans ab agente, quatenus reddit agens actuatum in actu secundò, & transmutatum de otio in actum relinquit formalitatem actionis in agente inchoantem ipsum effectum: vt autem reddit effectum in actu secundo causatum & procedentem à causa, ponit formalitatem in effectu, qua redditur actio consummata, & inde fit denominatio agendi, neque enim aliquid dicitur agere ante effectum, & ratione huius simpliciter actio est in termino.

Et quòd ista sit mens D. Tho. constat ex collatione locorum ipsius, in quibus agit de hac re. Nam in primis, quòd actio ex proprio conceptu actionis non postulet subiectum inhæsionis, sed emanationis, constat ex 1. Sen. d.32. q.1. art. 1. vbi inquit; *Quòd si per impossibile*

pone-

poneretur esse aliquam actionem, quæ non esset accidens, non esset inhærens, & tamen denominaret agentem, & tunc agens denominaretur per id, quod ab eo est, & in eo non est, vt inhærens. Ergo ex proprio conceptu actionis, vt præcisè denominat agens, non dicit subiectum inhæsionis, sed emanationis, licèt quia accidens est in rei veritate inhæreat, quod etiam apertè dicit in q. 7. de potent. art. 9. ad 7. & q. 8. art. 2. Item etiam, quòd debeat poni actio in agente in quantum importat actum secundum immutantem ipsum actum primum constat, quia 1. p. q. 54. art. 1. dicit; *Quòd actio est actualitas virtutis*. Et 2. contra Gent. cap. 9. *quòd actio est complementum potentiæ*: Et tamen, quia non est actualitas completa, & consummata in ipso agente, sed in effectu, ad quem deriuatur, dicit in dicta qu. 54. artic. 3. quòd actio transiens non potest esse ipsum esse agentis, quia esse significatur intra rem; actio verò est effluxus in actum ab agente. Deinde in 2. contra Gent. cap. 35. & in 2. dist. 1. q. 1. art. 5. ad 11. dicit: *Quòd agens agit actione media, quæ non est essentia ipsius operantis, & in talibus non potest sequi effectus nouus sine noua actione, & nouitas actionis facit aliquam mutationem in agente prout est exiens de otio in actum*. Ergo sentit D. Tho. quòd actio aliquid ponit intrinsecum in agente, & non solum extrinsecè denominat ipsum, alioquin non diceret, quòd ponit mutationem in illo. Et conformiter ad hoc distinguit S. Thom. creationem, vt est actio, & vt est passio, seu actio, vt effecta, & vt efficiens in 1. dist. 40. q. 1. art. 1. vt intelligamus actionem ad vtrumque perti-

nere, & importare non vnam, sed duplicem formalitatem, vnam in agente, vt est actio agens: & aliam in effectu, seu passo, vt est actio effecta. Quod tandem expressis verbis affirmat in 2. dist. 40. q. 1. art. 4. ad 1. vbi dicit: *Actionem & passionem non posse esse idem numero accidens, quia actio est in agente, & passio in patiente.* Et cum aliàs ponat cum Philosoph. 3. Physic. lect. 5. & alijs locis supra citatis, quòd actio & passio identificantur cum motu, & quòd actio transiens est propria perfectio operati, consequenter oportet fateri, actionem apud D. Thom. importare duplicem formalitatem, alteram in agente, alteram in passo, seu termino, vbi consummatur actio, & ratione cuius dicitur agens denominari ab aliquo extrinseco, scilicet ab effectu, vt dicit in opusc. 58. tract. de actione, & in tertio Physicorum lect. 5.

Nec potest responderi, quòd quando dicit D. Thom. quòd actio, & passio non sunt idem numero accidens, loquatur de actione vt morali, & libera, & sic est actio immanens. Quando verò dicit actionem esse in agente intelligitur ratione alicuius cōmodi extrinseci, quod agenti prouenit ex actione, quia saltem propagatur eius species. Sed contra primam solutionem est, quia D. Thom. prius loquitur in communi de actione, & passione, & motu. Deinde ad litteram loquitur de actione inferente passionem, scilicet crucifigentium Christum, & quæ est accidens numero distinctum à passione: actio autem immanens neque infert passionem, neque ponit in alio subiecto distinctum accidens numero. Si autem loque-

retur

retur de actione in esse morali, & non in esse physico, potius dicerentur vnum numero accidens in esse morali actio, & passio, quàm plura. Contra secundam autem solutionem instatur, quia actio in quantum accidens inhæret in agente, vt dicit S.Thom. ergo frustra explicatur id de emolumento extrinseco, hoc enim non inhæret in agente, & sic ratione talis emolumenti non assignaret S. Thom. subiectum quod actioni conuenit in quantum accidens.

Ex quo manet explicatum fundamentum huius sententiæ, sumitur enim ex fundamentis vtriusque sententiæ allatæ, quæ probant requiri actionem, & dari tàm in agente quàm in passo, nec enim saluatur actio, quin sit actualitas secunda agentis, & actum primum reducat de potentia ad actum, & de otio ad operationem, hoc autem perfectio aliqua est ipsius agentis, & mutatio, & non sola denominatio extrinseca, sicut enim intrinsecè agens est in potentia, & in actu primo ad operandum, ita oportet quòd reducatur intrinsecè ad actū secundum, & mutetur in actum, dum in actu operatur; debet ergo ista actualitas actoinis in agente esse. Cæterum ibi non consummatur actio & causalitas agentis, nisi effectus ipse procedat & emanet actu ab ipso, & sic origo ipsa motus & termini producti, cum ipso motu & termino identificari debet, illa autem origo ab alio, actio effecta est, & causalitas, & sic formalitas actionis, vt processio & origo motus, cum termino & motu debet identificari, ibique consummatur actio, quia ibi terminatur.

Solum restat respondere ad argumenta secundæ sententiæ pro ea parte, qua intendunt ostendere, quò superfluit ista duplex actio. Nam argumenta pro prima sententia solum ostendunt oportere aliquam actualitatem, & formalitatem actionis esse in agente, non tamen omnem, nec ibi consummari, vt dictum est.

Ad primum ergo secundæ sententiæ *respond.* actionem effectam identificari cum motu & termino producto, sed non actionem efficientem, quæ est actus secundus agentis. Et ad instantias, quæ afferuntur ad probandum non esse duplicem actionem. *Respond. ad primam*, quòd Aristot. non fuit solicitus explicare, quomodo actio sit in agente, sed in passo, eò quòd in passo actio est consummatiuè, & inde accipitur denominatio agendi completa, & perfecta, & ideò solum explicauit, quomodò actio sit in passo; hoc enim solum difficultatem habebat, & eius instituto deseruiebat, cùm principaliter ageret de motu, & de actione, vt est conditio identificata cum motu; & sic solum est in passo.

Ad secundam instantiam dicitur, non superfluere istas duas actiones, quia quælibet earum non est completa, & perfecta, sed vtraque requiritur ad consummatam rationem agendi, ob rationem dictam. Et tam ipsa actio effecta, quàm ipsa actio agentis, seu vtraque formalitas egreditur ab agente, non per aliam actionem, quia vtraque complet eandem actionem, & vtraque pertinet ad rationem causalitatis, sed vna per modum actualitatis agentis, altera per modum actualitatis passi; non verò vna vt

effectus, altera vt tota causalitas, sed vtraque vt conditio, & ratio pertinens ad eandem causalitatem, non tamen vtraque immediatè egreditur, sed ordine quodam, quia inchoatur in actione agentis ratio, & causalitas agendi, consummatur tamen in actione ex parte effectus. Et sic non probatur, quòd actio agentis non pertineat ad rationem causalitatis, & sit ratio operandi; sed quòd non pertineat tanquam vltima, & consummatiua ratio ipsius. Et sic actio ex parte agentis est formalis egressio, & formalis causalitas inchoatiuè, & actiuè, non consummatiuè, & formaliter.

Ad tertiam instantiam respondetur, per ipsam egressionem effectus sufficienter constitui agens in ratione agendi consummatiuè, & denominatiuè, non autem inchoatiuè, & actiuè, seu per modum actus secundi agentis; hoc enim necessariò supponitur ad actionem effectam, sicut fides necessariò supponit piam affectionem, & virtus in appetitu sensitiuo, dispositionem imperandi in voluntate; ideoque actio transiens non dicitur perficere ipsum agens, sed passum, seu effectum, quia ibi consummatur actio, licèt in agente inchoetur, & ad terminum ordinetur.

Ad quartam instantiam respondetur, quòd illa actualitas in agente emanat ab ipso, non vt terminus, seu effectus, sed vt modus, seu causalitas inchoata. Et talis modus non emanat ab ipso agente, vt est in potentia purè; sed vt est in potencia mota à Deo, & alijs causis superioribus, quibus inferiores determinantur, & actuantur, vt emanet ab illis actualitas actionis, quæ rursus in ipsa potentialitate actus

primi recipitur actuando illam per modum actus secundi: & sic non est in potentia, & actu secundum idem.

Ad loca D. Thom. respondetur, loqui ipsum sicut & Aristotel. de actione effecta, prout est consummata, & completa ratio agendi, à qua fit denominatio. Et quando ponit differentiam inter actionem immanentem, & transeuntem, quòd illa est perfectio agentis, non ista, loquitur de perfectione consummata, & completa agendi: hæc enim consummatur in agente quando est immanens, in effectu verò, & passo, quando est transiens, inchoatiuè autem est in ipso agente, vt dictum est, & quia vtraque hæc actio pertinet ad constituendum ipsam causalitatem agentis, vna inchoatiuè, altera consummatiuè, ad idem prædicamentum actionis reducitur etiam illa actio, quæ est in agente, sicut pia affectio ad fidem, & dispositio voluntatis ad virtutem, quæ est in appetitu.

QVÆ-

QVÆSTIO XV.

De Infinito.

ARTICVLVS I.

Quid sit infinitum, & in quo sit punctus difficultatis?

T sine æquiuocatione in hac parte procedatur, oportet præmittere definitionem, & varias diuisiones, seu acceptiones infiniti. Licèt autem plures acceptiones eius Arist. insinuauerit in hoc lib. cap. 4. tamen in præsenti possumus distinguere infinitum, quòd aliud accipitur positiuè, aliud priuatiuè, aliud negatiuè. Cùm enim infinitum communissimè acceptum nihil aliud sit quàm illud, quod caret termino, & fine, potest accipi ista carentia priuatiuè, quando est in aliquo subiecto, quod natum est habere terminum, sed tamen caret illo, sicut quantitas est capax, vt finiatur, si tamen non habeat terminum, dicitur infinita priuatiuè, quod etiam dici potest positiuè respectu quantitatis. Et hoc modo definit Philos. cap. 7. infinitum. *Id cuius partem accipientibus, semper aliquid manet extra.* Negatiuè verò infinitum dicitur illud, cuius subiectum non est capax alicuius termini. Hoc autem dupliciter potest contingere, vno modo propter perfectionem positiuam subiecti, quando talis

est, quòd nullo termino affici potest. Et hoc modo Deus est positiuè infinitus, idest actualitate, & perfectione, non quantitate. Alio modo potest hoc contingere ex imperfectione subiecti, quando tanta est; vt nihil habeat in se, quod terminari possit, sicut punctum, & vnitas, quæ propter indiuisibilitatem non habent terminum, sed ipsa sunt terminus.

In præsenti non agimus de infinito negatiuè, nec de infinito positiuè, quod est Deus; sed de infinito priuatiuè, quod definiuit Arist. in præsenti definitione tradita. Licèt autem hoc infinitum manifestius inueniatur in quantitate, tamen reperiri etiam potest in alijs prædicamentis, vt in substantia, qualitate, & relatione. Infinitum substantiæ est, quod caret terminis essendi, seu existendi, quibus substantia ipsa in ratione substantiæ constituitur. Et hoc infinitum, vt postea videbimus, est idem ac infinitum in genere entis. Infinitum in qualitate est, quod caret termino intensionis secundum gradus qualitatis. Infinitum in relatione est, quod dicit respectum ad aliquid infinitum, vnde sumit connotationem, seu denominationem aliquam extrinsecam infinitatis; sicut actiones Christi dicuntur infiniti valoris per respectum ad personam dignificantem. Denique infinitum in quantitate iuxta duplex genus quantitatis, discretæ, & continuæ, aliud est infinitum magnitudinis, aliud multitudinis. Illud est, quod caret termino partium in continuo: istud est, quod caret termino multitudinis, & diuisionis. Quare infinitum, de quo in præsenti tractari solet, est triplex, secundum magnitudinem, secundum multitudinem, &

secun-

ſecundum intenſionem.

Poteſt autem hoc infinitum ſumi vel in actu, vel in potentia. Infinitum in actu, quod etiam infinitum poſitione, ſeu poſitiue appellari poteſt, & communiter dicitur infinitum categorematicè, ideſt affirmatiuè aut prædicatiuè, eſt illud cui non ſolum non poteſt ſignari terminus, vltrà quem non tranſeat, ſed etiam de facto omnes terminos tranſit, & ideo requiritur ad tale infinitum, quòd habeat partes infinitas æquales vni certæ, non communicantes inter ſe, & ſimul exiſtentes. Quod eſt dicere, quòd infinitum actu requirit partes determinatas, ſeu aliquotas, quarum vna ſuperaddat alteri nouam partem, quæ non communicet, nec reaſſumatur cum altera, ſicut Philoſoph. dicit in 7. huius libri, quòd circuli dicuntur infiniti reaſſumendo eaſdem partes: ſed tunc dicitur infinitum ait Philoſ. quando quacumque parte accepta, noua alia ſumi poteſt. Infinitum autem in potentia dicitur illud, quod ſecundum id, quod actu habet, eſt finitum, ſed ſecundum id, quod eſt in potentia, non habet terminum, ideſt non poteſt illi ſignari certus, aut determinatus terminus, vltra quem tranſire non poſſit, ſiue per additionem, ſiue per ſubtractionem, ſiue per ſucceſſionem. Quomodò autem diſtinguantur partes aliquotæ, ſeu deſignatæ à partibus indeterminatis, & proportionalibus dicemus commodius art. 3. ſolut. ad 1. & latius lib. 6. q. 20.

Ex his autem colligitur duplex principium, quo in hac qu. de infinito regulari debemus. *Primum* eſt, quòd omne illud, quod terminis clauditur non interminabiliter diſtantibus, infini-

finitum esse non potest in actu, sed si aliqua infinitas ibi datur, solùm est in potentia, & syncategorematicè, quia scilicet non potest aliquis terminus signari, vltra quem diuisio, vel additio eius non possit transire. Actu verò quidquid inter terminos comprehendi potest, terminatum est ac finitum. *Secundum* est, quòd infinitum actu non potest fieri per additionem partium, & omne illud, quod est capax augmenti, finitum est. Ratio est quia additio vel fit per aliquid finitum, vel infinitum; si per infinitum, iam supponitur ipsa infinitas in eo, quòd additur, & ita non fit infinitum per ipsam additionem: si per aliquid finitum, vel tale finitum superadditur alteri finito, & sic totum remanet finitum, quia vtrumque terminum habet: vel superadditur alteri infinito, & sic iam supponitur infinitum, non per additionem fit. Quidquid ergo per additionem fit maius, vel per subtractionem minus, actu infinitum non est.

His suppositis, tria sunt certa in hac quæstione. *Primum* est infinitum relatiuè actu non repugnare. Ratio est, quia ista infinitas consistit solum in relatione quadam ad Deum, qui est infinitus. Tripliciter autem aliquid respicit Deum. Vno modo generali ratione, sicut effectus causam efficientem, non quidem participando ab ipso aliquod donum infinitum, sed præcisè, quia causa eius efficiens in se infinita est. Secundò speciali modo, quatenus ab ipso Deo participatur aliquod donum eleuans creaturam ad bonum infinitum, sicut gratia eleuat hominem ad consortium, & fruitionem diuinæ naturæ. Tertiò modo specialissimè, vt quan-

quando ipse Deus vnitur in persona naturæ creatæ. Tunc enim accipit valorem, & dignitatem ex persona cui coniungitur, qui valor consistit in relatione ad ipsam personam, vt ad principium operationum proximum, & vt *quod*.

Secundò, certum est non posse dari aliquam creaturam, quæ sit infinita in omni genere entis, creatura enim est ens limitatum. Et similiter repugnat, dari aliquam creaturam, quæ sit infinita in genere substantiæ infinitate in actu, bene tamen in potentia, & secundum quid, sicut materia prima habet infinitatem in potentia respectu formarum, quarum est capax. Ratio sumitur ex D. Thom. primò contra Gentil. cap.43. & 1.p. q.7. art.2. Quia infinitas in genere substantiæ non est infinitas extensionis, vel intensionis: id enim pertinet ad genus qualitatis, vel quantitatis: solùm ergo restat infinitas per carentiam terminorum substantiæ. Termini autem substantiæ, vel sunt physici, vel metaphysici: metaphysici sunt genus, & differentia, quibus contrahitur, & limitatur essentia rei: physici sunt materia, & forma in compositis, vel potentialitas, & actualitas, etiam in simplicibus; substantia ergo creata non potest carere genere, & differentia, cùm sit in prædicamento, quod est coordinatio generum, & specierum. Similiter non potest carere aliquo termino physico, quia non potest esse purus actus, sed debet habere admixtam aliquam potentialitatem, atque adeò solùm potest esse infinitum in actu per carentiam omnis termini limitantis actualitatem, quæ est potentialitas. Si autem esset pura potentia, licèt esset

ſet infinita, non tamen eſſet infinitum in actu, ſed in potentia.

Nec valet dicere cum P. Vazquez 1. p. diſp. 22. & diſp. 25. cap. 3. quòd non obſtat infinitas ad hoc, quòd aliquid habeat genus, & differentiam, & ponatur in prædicamento. Deus enim componitur ex genere, & differentia, quia eſt compoſitio rationis, quæ illi non repugnat, & tamen eſt infinitus. Sed contra eſt; tùm quia oppoſitum oſtendimus in Logica, qu. 14. tùm quia in præſenti illa doctrina non eſt ad rem: quidquid enim ſit an repugnet Deo compoſitio ex genere & differentia, quæ eſt compoſitio rationis, tamen in ſubſtantia creata talis compoſitio rectè tollit infinitatem; quia vel illud genus, & differentia quibus componitur ſubſtantia creata, aliquid potentialitatis importanr, vel ſunt actus purus. Si hoc ſecundum non remanet creatura, ſed Deus. Si primum ergo includunt genus, & differentiam per modum termini, & limitationis. Includunt enim actum, & potentiam; quæ ſunt termini limitantes in genere ſubſtantiæ. Quomodo autem cum hoc ſtet, quòd Deus poſſit facere infinitas ſpecies ſubſtantiales, & tamen non poſſit peruenire ad aliquam, quæ ſit infinitæ perfectionis, dicemus art. 3.

Vltimò, certum eſt infinitum in actu, ſiue in extenſione, ſiue in intenſione, vel multitudine naturaliter, & ſecundum legem ordinariam fieri non poſſe. In hoc conuenit communis conſenſus Philoſ. cum Ariſt. hic. cap. 5. & 6. & Theologor. cum D. Tho. 1. p. q. 7. Conſtat enim, quòd de facto, *Omnia facta ſunt in numero, pondere, & menſura*, vt dicitur Sap. 11.

Si

Si autem daretur infinitum in actu, vel caret numero si esset infinitum multitudine, vel mensura si esset infinitum magnitudine, vel pondere si esset infinitum qualitate.

Ratio autem cur naturaliter dari non possit, intra vniuersum quidem constat ex ipsa vniuersi vnitate & limitatione, in quo infinita quantitas esse non potest, quia occuparet omnia. Absolutè autem & independenter ab vniuerso, constabit ex finita virtute & receptione cuiuslibet creaturæ, vnde effectus infiniti prodire non possunt, vt sequent. artic. latius ostendetur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm implicet dari infinitum actu secundum quantitatem vel intensionem?

DVæ sunt principales in hac parte sententiæ. Prima tenet, non implicare, quòd detur actu infinitum absolutè loquendo, vt ex antiquis tenet Greg. in 1. dist. 43. q. 4. Ocham. Gabriel. & alij, quos citat & sequitur Vazq. 1. p. disp. 26. c. 1. & probabile reputant Conimb. hic q. 2. art. 1. qui loquuntur de infinito magnitudinis, vel multitudinis. Expresse etiam docetur in schola Scoti, quòd infinitum in magnitudine & multititudine non repugnat, bene tamen infinitum in intensione, eò quòd apud ipsum gradus intensionis sunt inæquales, ità quòd vnus continet alium, & sic si daretur infinita qualitas, contineret infinitam perfectionem, quod non currit in partibus quantitatis continuæ, vel discretæ, quarum vna non continet

net aliam in perfectione. Aliqui tamen simpliciter fatentur, infinitum esse possibile in actu, siue in quantitate, siue in qualitate, vt Cabero hic disp.2.

Secunda sententia negat esse possibile aliquod infinitum, tàm in magnitudine, quàm multitudine; & eadem ratio est de intensione, Ita D.Tho.1.p.q.7.art.3.& 4.& quodl.9.art.1. & quodl. 12. art. 2. & communiter Thomistæ ad prædictum locum, 1. p. Et tamen ipse Diu. Tho. in fine opusc. 27. fatetur adhuc non esse demonstratum, non posse dari infinita in actu. Ista sententia principaliter nititur in explicando implicationes, prima verò in soluendo. Et ideò in hoc artic. conabimur explicare rationes D. Thom. & contra aduersariorum responsiones roborare. In sequenti verò quasdam difficultates & rationes, quæ contra nostram sententiam militant, dissoluere.

Sit ergo vnica conclusio, Repugnat etiam de potentia absoluta dari infinitum in actu siue in magnitudine, siue in multitudine, siue in intensione. Pro hac conclusione plures solent afferri implicationes. Et quidem Martinez in præsenti, cui non placent rationes D.Thom. illam affert, quia si daretur corpus infinitum, ex quocumque puncto tanquàm ex centro produci possent duæ lineæ versus circunferentiam, & istæ quanto magis protrahuntur, magis distant inter se; vnde cùm longitudo earum sit infinita, etiam distantia earum infinita erit, & ex alia parte distantia infinita esse non posset, quia est clausa inter duas lineas seu terminos; ergo, &c. Hæc ratione etiam plures alij vtuntur.

Vi-

Videtur tamen ratio ista non conuincere; quia dato corpore infinito, lineæ illæ essent quidem lineæ, sed non essent termini ex parte circunferentiæ illius corporis, quia lineæ illæ interminabiles sunt, nec habent circunferentiam vbi terminentur, si ergo interminabiles sunt & infinitæ, desinunt esse termini, & consequenter inter illas lineas potest esse aliquid infinitum, quia ipsæ etiam infinitæ sunt. Illud autem axioma *inter duos terminos non potest claudi infinitum*, intelligitur inter duos terminos finitè distantes, aliàs non sunt termini.

Quare defendendo rationes D. Tho. ex duplici principio desumitur implicatio. *Primum* est considerando quantitatem vti accidens naturale consecutum ad corpus naturale. *Secundum* est considerando ipsam mathematicè, & secundum se, vt abstrahit à corpore naturali. Et prima ratio formata est à nobis supra q. 8. artic. 2. Quia quantitas est accidens consecutum ad substantiam, quæ est radix continens quidquid in tali quantitate inuenitur, sed substantia est finita & limitata, non solum in esse absoluto, sed etiam vt radix est accidentium, quia ratio radicis non habet maiorem amplitudinem, quàm ipsa ratio essentiæ substantialis, quæ radix est, & principium accidentalis, ergo si radix est limitata, etiam & quantitas limitata est & finita, & præcipuè hoc habet vim in quantitate, quia non potest crescere quantitas, nisi etiam addatur noua entitas substantiæ, nec enim in eadem parte substantiæ potest esse duplex quantitas penetrata; ergo si quantitas est infinita, etiam supponitur substantia infinita, quia ad quantitatis

tis additionem, substantia etiam additur, & sic priùs debet substantia esse infinita, quàm quantitas. Repugnat autem dari substantiam infinitam, vt artic. præced. ostensum est, ergo & quantitatem.

Respondet Martinez, non probare S. Tho. ex eo, quòd substantia sit finita in esse, quantitatem debere esse finitam in extensione, quia hæc sunt diuersa genera, sed solùm finitam in esse, quod verum est, quia infinita quantitas, finitam essentiam habet. *Sed contra*, quia substantia non solum est finita secundum esse in ordine ad se, sed etiam vt est radix quantitatis in extensione, quia etiam ipsa extensio quantitatis, vt extensio radicem habet, & consequitur formam substantialem, sed substantia, vt radix talis accidentis, finita est, nec enim stat quòd in esse substantiali sit finita, & in ratione radicis accidentium finita non sit: ergo non potest radix finita deriuare ex se quantitatem infinitam; sicut benè valet, virtus aliqua est finita; ergo & operatio & effectus, licèt effectus & operatio non sint eiusdem speciei, vel generis cum virtute.

Aliter conatur P. Vazquez vbi supra infringere consequentiam S. Tho. quia si determinata substantia determinatam postulat quantitatem, sequeretur quòd omne corpus naturale determinatam haberet quantitatem, quod patet esse falsum in igne, qui sine termino potest crescere, vt dicitur 2. de anima, tex. 41. *Cæterùm* hæc instantia non loquitur de quantitate, vt consecuta ad formam substantialem, de qua solum procedit ratio S. Tho. sed de quantitate vt superaddita, quæ scilicet, in infinitum super-

peraddi potest. Hoc autem non pertinet ad rationem D.Tho. quia D.Tho. intendit probare, non dari infinitum actu & categorematicè, non autem intendit probare, non posse aliquid superaddi ad alterum in infinitum, quia additio in infinitum nunquam facit infinitum in actu, vt supra diximus, sed solum sincategorematicè, & in potentia, quia solum consistit infinitum additione in hoc, quòd non sit assignabilis terminus vltra quem non transeat, non verò quòd ita sit infinitum, quòd omni termino actu careat, & omnes terminos transierit; per additionem enim finitarum partium infinitum non est pertransibile; non ergo D. Thom. excludit infinitum additionis, & sincategorematicum, sed infinitum actu, quod solum potest prima productione consequi, non additione fieri.

Quod verò addit S.Thom. repugnare infinitam magnitudinem in corpore naturali, quia non posset moueri, non est ratio probans implicationem absolutè, non enim repugnat dari corpus immobile, sicut plerique existimant de cælo Empireo, vel si esset mobile, ratione tamen infinitatis esset impeditum moueri, sed tamen Diu. Thom. attulit hanc rationem, ex Philosopho in ordine ad ea corpora, quæ sensibus experimur esse mobilia, tale enim corpus infinitum esse non potest.

Secundum principium, seu rationem sumit S. Thom. loquendo de quantitate mathematicè, & sine ordine ad corpus naturale, quia omnis quantitas debet esse sub aliqua forma, forma autem quanti est aliqua figura; ergo oportebit quòd habeat aliquam figuram, & conse-

quen-

quenter aliquem terminum, quia figura resultat ex termino quantitatis. *Respondent* aliqui figuram non esse formam essentialem quantitatis, sed quantitatem se ipsa esse formam. *Secundò*, figuram solum conuenire quantitati finitæ non infinitæ. *Tertiò*, quòd absolutè inuenitur quantitas sine figura, vt quantitas Corporis Christi in Sacramento.

Cæterum istæ instantiæ vnico verbo soluuntur; quòd D. Tho. loquitur de figura radicali, non formali: est enim figura modus ex terminatione quantitatis resultans; & ita figura formaliter est id quod resultat, & radicaliter id ex quo resultat. Est ergo sensus D. Tho. quòd quantitas non potest carere eo, quo specificatur, vel indiuiduatur, quia nihil potest esse in rerum natura, quod non sit specificatum, vel indiuiduatum: quantitas autem specificatur vel indiuiduatur per variam terminationem sui, sicut species multitudinis sunt duo, vel tria, &c. & magnitudinis bicubitum, vel tricubitum, aut secundum aliam mensuram mensurabile; neque enim alias differentias diuisiuas quantitatis nouimus, quàm quæ fiunt penes diuersas mensurabilitates, quia quantitas talis est, naturæ, quòd quolibet addito, vel subtracto fit maior, vel minor, & sic variatur eius species, vel saltem indiuiduatio, secundum additionem, vel subtractionem; vnde nata est sequi aliqua figura. Quantitas autem infinita caret omni tali distinctiuo quantitatis, & si ei aliquid addatur, vel subtrahatur, non fit maior, vel minor, ergo omnino repugnat in singulari, sicut si diceretur dari animal infinitum, quod nulla specie animalis determinaretur,

tur, vel hominem infinitum, qui nulla indiuiduatione contraheretur. Ita sumitur explicatio huius rationis ex D. Thom. quodlib. 9. art. 1. deduciturq; ex Aristotele in hoc libro cap. 6. & in 1. de cælo, text. 2. vbi ostendit, quòd impossibile est plura corpora esse infinita, quia corpus est dimensionatum ad omnem partem; & ideò implicatio ista directè procedit de corpore quanto, cui propriè conuenit figura, non tamen de linea, aut superficie, quæ non sunt diuisibiles ex omni parte, & ideò si illæ essent infinitæ, non repugnaret vnum infinitum esse maius altero, & sic possent dari plures lineæ infinitæ: corpus autem quia trina dimensione gaudet, si esset infinitum non posset esse nisi vnum, nec per plures species, vel indiuidua esset variabile, nec vnum maius altero, vt etiam aduertit S. Tho. 3. p. q. 10. art. 3. ad 3. Aliundè tamen repugnaret dari infinitam lineam, vel superficiem, quia in re dari non potest, nisi in aliquo corpore, & consequenter debet infinitas partes ambire, atque adeò supponere infinitum corpus cui insit.

Ex eodem principio proportionaliter applicato ostenditur repugnare infinitam intensionem in qualitate, sicut enim quantitas sequitur determinatam formam, ita & qualitas, ergo sicut non potest dari infinita quantitas, ita nec qualitas, sed neque potest superaddi ab extrinseco infinitas intensionis in qualitate, quia vel ista infinitas adueniret per additionem gradus ad gradum, vel per vnicam productionem totius infinitatis: per additionem fieri non potest, quia infinitum per additionem finitarum partium est impertransibile. Si verò id quod

addi-

additur est infinitum, iam non per additionem fiet infinitum, sed supponitur esse. Si verò vnica productione fiat infinita qualitas illa, consequitur aut recipitur in aliqua forma, quæ cùm finita & determinata sit, non potest esse capax infinitæ qualitatis præsertim quia qualitas actualitatem sequitur formæ, & hæc limitata est per potentialitatem admixtam.

Implicationes circa infinitum multitudinis.

PRima implicatio D.Tho. q.7. 1.p. art.4.est circa multitudinem quantitatiuam, quia si daretur infinita multitudo, non esset in aliqua specie determinata numeri, quia omnis species numeri determinatur per aliquam vltimam vnitatem, cùm sit multitudo mensurata per vnum, infinita autem multitudo nullam speciem haberet mensuratam per vnum, ergo talis numerus non est dabilis.

Respondet P. Vazquez disput. illa 26. cap. 3. quòd non constat omnem multitudinem esse in specie numeri. Deinde quòd multitudo à parte rei non habet formalem rationem numeri, id enim ab intellectu numerante habetur, ante intellectum enim nō est cur ista vnitas pertineat ad hunc numerum potiùs quam ad illum, sed vna tantum est omnium rerum multitudo.

Cæterum ad primam instantiam respondetur, constare quòd omnis multitudo si est quantitatiua, est in aliqua specie numeri, quia omnis multitudo quantitatiua est quantitas discreta, ergo pertinet ad genus numeri, ergo ad aliquam speciem, quia nihil est in genere, quod non sit in aliqua specie talis generis.

Ad

Ad secundam instantiam respondetur, quòd vt ostendimus in Logica q.16. numerus est vera, & realis species quantitatis, licèt designatio actualis huius vltimæ vnitatis, vel illius dependeat ab intellectu, sed hoc non est de essentia numeri: tota autem coordinatio, & mensurabilitas vnitatum in re datur secundùm quòd numerus sit maior aut minor quantitatiuè in re, & sic est mensurabilis per vnum, & hoc pertinet ad formalem rationem quantitatis discretæ. Et quando dicitur omnem rerum multitudinem esse vnam. Respondetur, *multitudines* rerum dupliciter distingui, vel penes subiecta vt multitudo lapidum, lignorum, equorum, &c. Et hoc modo constat non omnem multitudinem esse vnam. Secundò distinguitur penes diuersam mensurabilitatem diuersarum vnitatum, coordinationem ad vnum, sicut aliter mensuratur numerus mille, vel centum, vel viginti, & hoc etiam modò non est vna multitudo omnium quantitatum, sed alia multitudo millium vel centum, &c. Et hoc in re, quia in re dantur mille lapides, vel centùm lapides, & à parte rei prius fuerunt octo homines quàm viginti, vel centum homines.

Et roboratur ista ratio, quia numerus, vel fit infinitus per additionem vnitatum vel per vnicam productionem infiniti numeri? Primum esse non potest, quia infinitum additione finiti est impertransibile. Secundum tollit omnem speciem numeri, qui per determinatas vnitates variatur, & fit maior vel minor. Infinita autem multitudo neque additione vnitatis fieret maior, nec subtractione minor, quia infinitum subtracto, vel addito aliquo finito æquè

manet infinitum, aliàs illo finito terminaretur: infinitum ergo non est species determinata numeri.

Ex quo intelliguntur implicationes, quæ ex inconuenientibus adduci solent, quia si daretur infinita multitudo in actu, tot erunt binarij in illa multitudine, quot quaternarij, vel denarij, & si producerentur infiniti homines, tot essent homines quot capilli eorum; quod implicat, quia binarius est pars quaternarij, & omne totum est maius sua parte, cùm pars componat totum cum additione alterius. Sequela verò probatur, quia posito infinito si segregentur binarij alternatim relinquendo vnum binarium, & segregando alium, tunc vel omnes binarij segregati constituent infinitam multitudinem, vel non; si non, ergo etiam alij binarij erunt finiti & sic omnes simul non facient infinitum, quia vtrumque finitum est: si primum, ergò dabitur duplex infinitum in vtroque cumulo, & sic sine aliqua diuisione, vel additione ex vno infinito consurget aliud, & consequenter tot sunt binarij quot quaternarij, quia si sunt infiniti binarij, etiam possum numerare illos per quaternarios, vel denarios, & tunc, vel exhauriretur illa multitudo numerando per quaternarios, & sic redderetur finita, vel non exhauriretur, & sic erunt infiniti quaternarij in binarijs etiam materialiter.

Omitto, quòd infinitum non est quid certum, & determinatum in eo genere quo infinitum est, quia caret terminis, ergo prout tale non clauditur sub determinata, & certa intentione, & actione creantis. Nec soluit P. Vazq. dicendo, quòd in multitudine infinita quælibet

sin-

singularis cadit sub certa intentione, licèt non tota multitudo. Contra enim est, quòd infinita multitudo non potest fieri per additionem & multiplicationem singularium, quia quodlibet finitum est, & additio finitorum non pertransit in infinitum. Si autem vnica productione totum infinitum fit, ergo & vnica intentione, & hæc certa, & determinata esse non potest ex parte effectus, qui indeterminatus est.

ARTICVLVS III.

Expediuntur difficultates, & argumenta contra nostram sententiam.

PRimò arguit ad probandum non repugnare dari infinitum in actu. Quia in quolibet continuo omnes partes proportionales vniuntur indiuisibilibus, alioquin penetrarentur si se totis, & non per extremitates seu indiuisibilia vnirentur, ergo cum partes istæ infinitæ sunt, & actu copulentur per indiuisibilia, sunt actu infinita indiuisibilia, quia partes sic copulatæ, & non penetratæ sunt in infinitum diuisibiles. *Secundò*, Deus potest facere species in infinitum perfectiores, & de facto cognoscit omnes illas, ergo cognoscit aliquam infinitè reliquas excedentem, nam si omnes cognoscit, & illæ sunt infinitæ, & vna excedit in perfectione aliam, inter illas oportet quòd aliqua infinitè excedat alias. Idem argumentum fit de infinita magnitudine, aut multitudine, aut intensione; cognoscit enim Deus omnem quantitatem, vel multitudinem possibilem, & illa

est infinita, & fine termino, ergo aliquam magnitudinem, vel multitudinem infinitam cognoscit esse possibilem, & sic si fiat nullum est inconueniens. *Tertio*. In quolibet instanti vnius horę potest Deus creare vnum Angelum, vel vnum lapidem & conseruare illum, ergo in fine horæ erunt infiniti Angeli, quia instantia infinita sunt, cùm infinitas partes proportionales vniant: quòd si dicatur non posse fieri Angelum, nisi in instanti designato, non in proportionali, & indeterminato. Contra est, quia posset Deus ab æterno creare mundum, & in quolibet die designato vnum Angelum, & sic essent creati infiniti Angeli, quia sunt transacti infiniti dies. *Quartò*, Deus cognoscit infinitas cogitationes, hominum & Angelorum per totam æternitatem futuras, ergo videt infinitam multitudinem possibilem, imò & coexistentem simul in æternitate, ergo non est inconueniens, quòd simul ponantur in tempore, nàm si ideò non possunt poni in tempore, quia debent cadere sub certa intentione creantis; similiter ob eandem rationem non possent simul esse in æternitate, quidquid enim in æternitate est, iam subest actioni diuinæ,& intentioni eius.

Vltimo non repugnat Deum facere infinitum neque ex parte potentiæ, quia infinita est, neque ex parte facti; tum, quia infinita magnitudo non est infinitas simpliciter, sed in genere determinato, & essentiam habet finitam, & positam in prædicamento quantitatis;tùm quia vna linea, etiam si sit infinita non exhaurit omnes lineas; possunt enim esse plures lineæ infinitæ, quarum vna sit maior altera, ergo

tale

tale infinitũm non tollit distinctionem ab alijs; tùm denique, quia omne creabile collectiuè est infinitum, & omne illud est possibile siquidem est creabile, ergo possibile est infinitum in actu. Neque hoc est exhaurire potentiam diuinam, sed habere actum adæquatum circa omnia possibilia. Et confirm. quia si Deus ageret ex necessitate naturæ, operaretur infinita, quia ageret secundum vltimum potentiæ, quæ infinita est; ergo etiam modo potest id facere, siquidem ex parte omnipotentiæ eadem est virtus, judicium autem & libertas id non tollit, imò de facto Deus habet scientiam practicam, & ideam de omni illo quod ageret si ex necessitate naturæ operaretur; ergo sicut cognoscit infinitum in actu, ita potest facere illud, quia cognoscendo, & dicendo facit.

Ad primum respond. negando quòd dentur infinita diuisibilia in actu continuo, licèt entitatem suam habeant in actu, sed non infinitatem, sunt enim partes proportionales communicantes partibus aliquotis. Vndè dicit D. Tho. in 4. dist. 10. q. 1. art. 3. quæst. 3. ad 1. *Quòd actu non est accipere numerum partium in continuo ante diuisionem, sed potentia tantum;* quare partes proportionales non sunt distinctæ, vel superadditæ ipsis aliquotis & distinctis indiuisibilibus vnitæ, sic enim quantumcumque essent minimæ quantitatis, si in infinitum multiplicantur, facerent magnitudinem infinitam actu. Sunt ergo partes proportionales in re idem quod partes aliquotæ secundum aliam considerationem: eadem enim quantitas vt componitur ex partibus, quæ sunt plures per additionem vnius ad aliam, dicitur

habere partes aliquotas, ideſt, quæ ratione additionis, vel ſubtractionis faciunt maius, vel minus in quantitate, atque adeò talis pars non debet quantitatem ſuam habere ſolum ratione partium adiunctarum cum quibus communicat, ſed debet habere partes quas ſuperaddat partibus adiunctis. Partes autem proportionales ſunt partes contentæ in aliquotis, & communicantes non quia penetrentur, ſed quia vna pars quæ ſeruit vni quantitati, ſeu parti diuiſibili, poteſt etiam ſeruire alteri ſibi immediatæ, iuxtà diuerſam comparationem aut deſignationem partium in quibus fiat diuiſio. Et ita vocantur proportionales, quia in eadem finita quantitate quæcumque deſignatio partis fiat, ſecundùm quamcumque combinationem & proportionem, diuiſibilis eſt; fieri autem poſſunt infinitæ deſignationes per repetitionem, & communicationem partium, quod eſt eſſe in infinitum diuiſibile, non collectiuè, & ſecundum additionem nouæ quantitatis, ſed diuiſiuè, & ſecundùm diuerſam deſignationem quæ in qualibet parte continui fieri poteſt in ſibi immediatas, & rurſus ſi deſignetur pars immediata, poteſt diuidi in partem ſibi etiam immediatam, quæ anteà diuidebatur in illam, & hoc eſt eſſe ſe communicantes, quod in infinitum fieri poteſt, ſed non infinitas addere partes, aut indiuiſibilia, de quo vide infrà q. 22. latiùs.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd in infinitis creaturis, quas Deus cognoſcit, non datur aliqua infinite perfecta, qualibet enim ſignata, ſemper reſtat alia maior & perfectior, & ſic ex parte rei cognitæ ſolum ſunt infinita ſincate-

gore-

gorematice, licèt ex parte cognoſcentis ſimul, & categorematicè omnia illa cognoſcantur. Et argumenta iſta plerumque peccant à modo cognoſcentis ad, modum ex parte rei cognitæ. Vndè Deus non-videt infinita ſimul illa in actu, ideſt ex parte rei viſæ, licèt ſimul illa videat ex parte cognoſcentis; ſed videt quòd ex parte rei cognitæ quolibet dato, aliud melius fieri poteſt in infinitum. Secundò dicitur, quòd quolibet producto, poteſt Deus facere perfectiùs perfectione contenta intra limites alicuius generis, non excedente illos: perfectio autem intra terminos clauſa, ſolum eſt maior in infinitum ſincategorematicè, & modo proportionali, non in actu, & categorematicè, hoc enim extra omnes terminos eſt: omnes autem res poſſibiles intra terminos alicuius generis ſunt, & omnis magnitudo aut numerus, ſpecies quædam eſt.

Quod ſi petas, quæ eſt cauſa, cur dicatur Deus videre multitudinem infinitam, hoc ipſo quòd videt omnia poſſibilia, vel aliquam multitudinem ſine termino, quia videt omnia illa ſimul, ex eo autem quod videat magnitudinem omnem, vel ſpecies quas poteſt facere in infinitum, non dicitùr videri aliquam ſpeciem, vel magnitudinem actu infinitam. *Reſpond.* Quòd ad multitudinem ſincategorematicè infinitam, & in potentia nihil deeſt, niſi quòd ſimul in actu ponatur, vt reddatur infinitum actu; hoc autem conſequitur beneficio intellectus ſimul in actu videntis ea quæ non ſunt ſimul; ſed ſincategorematicè, & in potentia infinita. Vt autem detur magnitudo infinita, non ſufficit ſimul apprehendere plures, vel omnes magni-

tudines, quæ cognoſcuntur fieri poſſe, ſed requiritur quòd cognoſcatur vna magnitudo extra omnem terminum extenſa & actu infinita, hæc autem non eſt poſſibilis ex parte rei cognitæ.

Ad tertium benè ibi reſponſum eſt, nec enim poteſt produci Angelus niſi in aliquo determinato inſtanti, & cùm poſt illud inſtans non ſequatur aliud immediatè, ſed aliqua pars in qua inuoluuntur infinita inſtantia indeterminata, quando in alio inſtanti producitur alius Angelus iam ſunt tranſacta infinita inſtantia in illa parte immediata, in qua non fuit productus Angelus. *Ad replicam* reſpondebitur in lib. 8. q. 24. art. 2. vbi oſtendemus non potuiſſe dari motum ab æterno. Vndè ſi producerentur ab æterno Angeli non per dies ſucceſſiuos, ſed extra omne tempus deberent creari, & ſic perindè eſt atque creare infinitos vnica productione, quod repugnat.

Ad quartum reſpondetur, non repugnare, quòd Deus cognoſcat infinita ſimul in actu ex parte cognoſcentis, imò & Chriſtus cognitione creata. Ratio eſt, quia infinitum non repugnat ſi ſit contentum in alio antecedenter exiſtente, ſiuè finito, ſiuè infinito. Et ſic Chriſtus cognitione creatà cognoſcit infinita, vt contenta in aliquo finito, ſcilicet in ſpecie ſub qua continentur indiuidua, & ad quam tendit directè repræſentatio ſpeciei. Et ſimiliter Deus cognoſcit infinita, vt contenta in ſua eſſentia, & deriuata ab ideis, & in æternitate continentur infinita non in actu proprio, ſed alieno, ſcilicèt in menſura ipſius æternitatis, quæ infinita & increata eſt; infinitum autem ſub tali eſſe

infi-

infinito, & increato contineri non repugnat, sed in esse proprio, & creato, quod limitatum est, & terminatum, neque est necesse quòd omne, quod Deus cognoscit, possit facere eo modo quo cognoscit ex parte cognoscentis, sed eo modo quo cognoscit ex parte rei cognitæ & factibilis; imò potiùs modus ex parte cognoscentis solet opposito modo se habere ad modum ex parte rei cognitæ existendo in se entitatiuè & materialiter, in cognoscente immaterialiter.

Ad vltimum resp. repugnare infinitum ex parte rei factæ. Ad primam instantiam dicitur, quòd hoc ipsum quòd quantitas est finitæ essentiæ, debet habere in re finitam terminationem, præsertim cum in quantitate ex diuersa terminatione sumatur determinata species, vel indiuiduatio quantitatis, & infinitas in actu non est passio quantitatis, sed sincategorematica. Ad secundam instantiam iam supra diximus, quòd si esset infinitum, tantum esset vnum, plures autem lineæ infinitæ non ita repugnant si in abstracto, & quasi mathematicè considerentur, in re autem non potest poni linea infinita, nisi subiectetur in corpore infinito. Ad tertiam respondetur, quòd Deus potest facere omne possibile eo modo quo possibile est: potest autem infinitum diuisiuè, & modo determinato, non collectiuè, & modo infinito, & indeterminato facere, sicut potest fieri album, quòd sit nigrum & sedens stans non coniunctim, sed diuisim.

Ad confirmationem respondetur, quòd dato illo impossibili, adhuc non sequeretur infinitum in actu, quia operaretur secundum vltimum potentiæ non absolutè, sed secundum ap-

plicationem ad capacitatem finitam subiecti creati, vel obiecti producendi, sicut persona diuina non potest infinito modo personare naturam creatam.

CIRCA LIBRVM

Quartum Physicorum.

Ntentum Philosophi in hoc libro postquam supra determinauit de proprietate entis mobilis, quæ est motus, est determinare de duplici mensura, altera ipsius mobilis, altera ipsius motus. Mensura mobilis extrinseca est locus, & quia oppositum loci est vacuum, agit primò de loco, deinde de vacuo. Mensura verò ipsius motus est tempus, & ita tertio loco agit de tempore. Diuiditur autem totus liber in 14. capita. In primis quinque agit de natura loci: in quatuor sequentibus de vacuo: in quinq; reliquis de tempore.

SVM-

SVMMA TEXTVS

Libri Quarti Physicorum.

IN capite primo naturam loci inquisiturus tria facit Philosophus. Primò, præmittit pertinere ad Philosophum naturalem agere de loco. Secundò, incipit disputationem de loco in vtramque partem; primò quidem probando quod locus sit; deinde, in tertia parte capitis, ostendendò quòd locus non sit.

Circa primum ostendit ad Physicum pertinere agere de loco: tùm, quia esse in loco est commune omnibus entibus naturalibus: tùm, quia ad Physicam pertinet agere de omni motu, quorum vnus est motus localis, qui sine loco cognosci non potest.

Circa secundum, ostendit dari locum; tùm secundum rei veritatem; tùm, ex opinionibus Antiquorum. Ex rei veritate, primò quia stante eodem loco, videmus mutari corpora, sicut exeunte aqua ex vase subintrat aer, ergo locus aliquid aliud est à corporibus contentis. Secundò, quia locus grauium, & leuium non solum ostendit locum esse aliquid, sed etiam habere virtutem conseruandi locata, & propter hoc illa corpora tendunt ad talia loca, vt ibi conseruentur. Ex opinionibus autem Antiquorum id probat, Primò, ex opinione eorum, qui ponebant vacuum; hi enim debebant admittere locum, quia vacuum est locus priuatus corpore. Secundò, ex opinione Hesiodi, qui posuit primò factum fuisse quoddam chaos & confu-

sionem rerum, deinde terram latam & spaciosam quasi locum, & receptaculum rerum, quia omnia credebat esse in loco, & sic locus aliquid est etiam secundum opinionem Antiquorum.

Circa tertium ponit rationes ad probandum, quòd locus non sit. Primò, nam si locus est aliquid, maximè debet esse corpus, siquidem habet longitudinem, latitudinem, & profunditatem: non potest autem esse corpus, quia est simul cum locato, corpus autem non potest esse simul cùm alio corpore: deinde quia quidquid est, habet rationem causæ respectu alicuius; locus autem respectu locati non est materia, cum locatum non constet ex illo, neque forma, quia aliàs omnia locata essent eiusdem formæ & speciei; neque finis, cum magis locus sit propter locata; neque efficiens, cùm potiùs sit terminus motus, ergo nihil. Item quia omne quod est, est in loco, ergo si locus est aliquid, erit in loco, & ille locus in alio, & sic in infinitum. Denique quia si omne corpus est in loco & in omni loco corpus, ergo cum locatum crescit, crescet etiam locus, aliàs non adæquaretur locus locato, sed locus non potest crescere, quia est immobilis, ergo non datur locus.

In capite secundo, antequam Aristoteles determinet, quid sit locus, disputat duo in præsenti capite. Primum, an locus sit materia vel forma. Secundò probat, quòd nec sit materia, nec forma.

Circa primum, proponit duplicem rationem. Primam ad probandum quòd locus sit forma. Secundam ad probandum, quòd sit materia.

Pri-

Primã ẽſt, quia locus eſt duplex, alter communis, alter proprius; communis in quo omnia corpora ſunt, ſicut cælum eſt locus communis omnium; quæ ſub illo ſunt: proprius eſt, qui adæquatur vnicuique rei, huiuſmodi autem eſt terminus rei, ſed forma eſt terminus vniuſcuiuſque, quia per formam terminatur materia, ergo locus eſt forma; quæ tamen ratio non concludit, cùm aſſumat vtramque affirmatiuam in ſecunda figura. Secundam rationem deducit ex Platone ad probandum, quòd locus ſit materia, quia locus eſt ſpatium inter terminos rei continentis, quod non eſt aliquid ſenſibile, quia manet idem recedentibus corporibus ſenſibilibus, & ita illud ſpatium eſt per modum dimenſionis interminatæ, hoc autem habet rationem materiæ, quia eſt aliquid terminabile per lineam & ſuperficiem, quæ terminat magnitudinem; ergo locus habet rationem materiæ, & receptiui.

Circa ſecundum, obijcit ad probandũ, quòd locus non ſit materia, neque forma. Primò, quia materia & forma non ſeparantur ab eo cuius ſunt, locus autem ſeparatur à locato, ſeu locatum à loco. Secundò, quia locus eſt aliquid extra locatum, ſiquidem locatum dicitur eſſe in loco, materia autem & forma non ſunt extra compoſitum. Denique ſi locus eſt materia & forma, erit intrinſecus locato, & ſic mouebitur quando mouetur locatum; ſed quòd mouetur eſt in loco; ergo ſi locus eſt materia, & forma, locus erit in loco.

Ab hoc cap. tertio incipit Philoſ. determinare ſententiam ſuam de loco; & in iſto cap. præmittit quædam notabilia. In ſequenti tradit

dit resolutionem. Præmittit ergo tria. Primum quot modis aliquid possit esse in alio. Secundum, an aliquo modo possit esse in se ipso. Tertium, respondet duabus dubitationibus, quæ obiectæ sunt.

Circa primum dicit, octo modis aliquid esse in alio. Primò, sicut vna pars in toto, vt digitus in manu. Secundò è conuerso, sicut totum in partibus. Tertiò, sicut species in genere, vt homo continetur in animali. Quartò è contra, sicut genus in specie, vt animal in homine. Quintò, sicut forma in materia, siue accidentalis, siue substantialis. Sextò, sicut res sunt in suo efficiente, imperante, aut mouente, vt regnum in Rege. Septimò, sicut amans in amato, seu in suo fine. Octauò, sicut in vase, aut continente, & vt locatum in loco, ad quem modum reducitur esse in aliquo, vt in tempore mensurante.

Circa secundum inquirit, an aliquid esse in se ipso? Et respondet, quòd dupliciter potest aliquid esse in se ipso. Vno modo primo & per se, idest ratione sui immediatè. Alio modo secundum alterum, idest secundum partem, quatenus in aliquo toto sunt partes, quarum vna est in alia. Hoc secundo modo dicit, benè posse dici, quòd aliquid est in se ipso, sicut si accipiatur hoc totum, scilicet, amphora vini dicitur esse in se ipsa, & non in alio vase; sed hoc est ratione partis, quatenus vinum est in amphora; amphora autem non in alio. At verò primo modo nihil dicitur esse in se ipso, neque per se, neque per accidens. Non per se, quia si aliquid immediatè sit in se ipso, immediatè & per se primo erit continens & contentum. Non

Non eſt aliquid in ſe ipſo per accidens, quia eſſe per accidens, eſt eſſe ratione illius quod eſt per ſe, ſicut anima dicitur eſſe per accidens in loco ratione corporis, quod eſt per ſe. Vndè ſi hoc modo aliquid eſt in ſe ipſo per accidens, ſequitur duo corpora eſſe in eodem loco, ſcilicet, illud ratione cuius eſt in ſe ipſo, & ipſummet.

Circa tertium ſoluit primò rationem Zenonis inductam, ſcilicèt, quòd ſi locus eſſet aliquid, etiam locus eſſet in alio loco, & ſic in infinitum; reſpondet, non ſequi, quia locus non eſt in alio per modum loci, ſed per modum formæ accidentalis informantis; eſt enim ſuperficies, quæ inhæret in corpore, ſed continet locatum. Secundò ſoluit dubitationem poſitam de loco, an ſit materia vel forma, & dicit quòd locus non poteſt eſſe materia vel forma locati, quia locus eſt quaſi vas continens & ambiens locatum, materia verò & forma ſunt partes eius intrinſecæ, in quo ſunt.

In hoc capite quarto, reſolutiuè tradit Philoſ. ſuam ſententiam circa quidditatem loci. Conſiſtit autem eſſentia in cognoſcendo genus & differentiam, & indè eliciendo integram definitionem, & quia inde ſequuntur paſſiones, quæ notiores ſunt quoad nos, ex illiſque aſcendimus ad cognitionem eſſentiæ, primò præmittit affectiones, ſeu paſſiones quaſdam loci. Secundò genus eius tradit. Tertiò differentiam. Quartò integram elicit definitionem.

Circa primum explicat imprimis quatuor affectiones loci. Prima, quòd locus contineat locatum, & non ſit aliquid locati. Secunda, quòd locus proprius, ſit æqualis locato. Tertia,

tia, quòd locato nunquam deficiat aliquis locus, vnus enim alteri succedit. Quarta, quòd in loco inuenitur aliqua differentia sursum & deorsum, vel quia in diuersis locis vnus est superior, alius inferior, vel quia in eodem loco vna pars est superior, alia inferior. Denique colligit ad locum requiri rationem extremitatis non continuæ, sed contiguæ locato, sicut patet in loco proprio, qui est adæquatus locato, solùm autem ei adæquatur vltima extremitate, quæ tangit ipsum. Requiritur verò quòd sit contigua, nam si sit continua, erit sicut pars in toto, non vt continens respectu contenti, & locans respectu locati.

Circa secundum, inuestigat genus loci proponendo, quòd locus debet esse vnum ex quatuor, vel enim locus est materia, vel forma, vel spatium inter extremitates continentis, vel tandem aliqua superficies ipsius corporis continentis. Ex his quatuor locus non potest esse materia, neque forma, neque spatium; ergo superficies vt continens, & hæc est genus loci. Quòd non sit forma nec materia, probat, quia sunt partes existentes in re quam componunt, nec ab ea separantur; locus autem non componit locatum, sed est in corpore continente. Quòd non sit spatium illud inter extremitates continentis probat, quia aliàs sequeretur locum posse mutari, & cum non mutetur nisi ad locum, locus erit in loco, Sequela verò patet, quia si aqua sit in vase, locus aquæ erit illud interuallum, quod est inter extremitates vasis, & aquam, illud autem interuallum non est nisi vbi est vas; ergo mutato vase, mutabitur illud interuallum, atque adeò mutabitur locus.

Cir-

Circa tertium, statuitur differentia loci in eo quòd sit immobilis, in hoc enim differt vas à loco, quòd vas continens aquam mutatur cùm mouetur aqua, locus autem non mutatur; deberet enim mutari ad locum, quare locus est sicut vas immobile, sicut totus fluuius respectu nauis, non sicut aqua proximè circundans nauem.

Circa quartum infert integram definitionem loci. *Quòd locus est superficies corporis continentis immobilis prima.* Dicitur superficies corporis continentis, quia adæquatur locus locato, & sunt simul contiguè, non continuè. Dicitur immobilis propter rationem iam dictam. Dicitur prima, ad differentiam loci communis, respectu enim locati prima superficies, quæ occurrit extra, locus proprius est.

Explicata natura loci, duo facit Philos. in hoc capite quinto. Primò declarat, quomodo diuersa corpora sint in loco, & quot modis id contingat. Secundò soluit dubitationes supra positas cap. 1.

Circa primum, constat omnia corpora esse in loco tanquam locata & contenta in illo, solum autem vltimum corpus, seu sphæra est continens alia, non contenta. Et de hac est tota difficultas quomodo sit in loco, nam ex vna parte mouetur localiter, ex alia non est in loco, quia non continetur ab aliquo. Ad quam difficultatem soluendam præmittit, quòd quædam sunt in loco in actu, quædam in potentia: in actu, vt quando corpus continens est diuisum à contento, & illi est contiguum: in potentia, vt quando non est actu diuisum nec contiguũ, sed continuum; quia tamẽ potest diuidi & contigua-

tiguari: dicitur in potentia continere. Dicit ergo quòd vltima sphæra est in loco per accidens & in potentia, non per se & in actu, cùm enim omnes partes circumuoluantur, non datur vltima quæ sit continens aliam, sed quælibet continuatur alteri, & continetur in potentia ab illa.

Circa secundum respondet Philosoph. ad rationes supra positas, deinde reddit rationem cur corpora tendant ad loca naturalia, & in illis quiescant. Et primò respondet ad sextam, si locus esset aliquid, quod augeretur aucto corpore, & dicit hanc rationem procedere perinde ac si locus esset spatium inter extremitates corporis continentis; cùm autem sit superficies continens non crescit augmentato corpore, sed cedit ipsi vt occupet maiorem locum. Ad primam respondet locum non esse corpus, sed terminum seu superficiem corporis continentis aliud. Denique ad tertiam quòd si locus esset aliquid, etiam esset in loco; respondet, quòd locus est in alio sicut superficies in corpore cui inhæret, non tanquam locatum in loco. Deinde assignat ex dictis, quare corpora moueantur naturaliter ad sua loca & quiescant in illis, quia enim locus se habet vt continens & res in vniuerso naturali ordine situantur, ita vt vna immediatè sit super aliam iuxta suam naturam, & proportionem, consequenter appetere locum proprium est appetere illud, quòd suæ naturæ est magis proportionatum, scilicet, suum immediatum, & connaturale continens. Similiter ex eodem sumitur ratio, cur res naturales quiescant in loco proprio, scilicet, quia perueniunt ad terminum sibi magis connatu-

ralem

ralem & proportionatum.

Ab hoc capite sextò incipit secunda pars huius libri, quæ est de vacuo, in cuius tractatu tali ordine procedit Philosophus, quòd primo disputat in vtramque partem, an sit vel non sit vacuum iuxta diuersas veterum opiniones, & hoc in cap.6. Deinde cap.7. explicato quid significet vacuum iuxta opiniones antiquorum, soluit eorum rationes, qui ponebant vacuum & tandem cap.8. & 9. ostendit vacuum non esse in natura.

Igitur in hoc cap.6. duo facit Philos. Primò ostendit, pertinere ad naturalem tractare de vacuo. Secundò disputat in vtramque partem, an detur vacuum.

Circa primum, constat pertinere ad naturalem tractare de vacuo, quia pertinet tractare de loco; locus autem carens omni locato vacuum est.

Circa secundum, refert imprimis opinionem Anaxagoræ, qui contendebat non dari vacuum, sed tamen eius rationes solum probabant aerem non esse vacuum, sed verum corpus exemplo vtrium inflatorum, qui compressioni resistunt, nisi aer emittatur. Antiqui autem qui vacuum ponebant, non dicebant illud esse aerem, sed spatium omni corpore carens, quale est extra vniuersum, aut quale ponebant Leucippus & Democritus, vt corpora discontinuarentur, quia si omnia essent plenum, putabant omnia corpora continuari & esse vnum. Sic ergo reiecta sententia. Anaxagoræ, ponit rationes eorum, qui dicebant dari vacuum. Prima, quia si non daretur vacuum, non daretur motus in loco, nam corpus quod mouetur, vel

exci-

excipitur in aliquo ſpatio pleno vel vacuo. Si hoc ſecundum, habetur intentum. Si primum, ergo penetrantur duo corpora, quod eſt impoſſibile. Secunda ratio eſt, quia in condenſatione partes comprimuntur,& non penetrantur, ergo dabantur aliquæ vacuitates non repletæ partibus, quas partes compreſſæ ſubintrant. Tertia; viuentia augentur ſumpto alimento, & alimentum eſt corpus, quod non poteſt penetrari cum corpore viuentis, ergo in aliquibus vacuitatibus ſeu poris intrat, datur ergo vacuum. Quarta; ſi in vas plenum cinere infundatur aqua, tantum aquæ capit, quantum eſt ſine cinere; ergo aliqua vacuitas eſt inter partes cineris, quibus aqua excipitur, penetrari enim cum cinere non poteſt.

In hoc capite ſeptimo, duo intendit Philoſ. Primum, declarare quid nomine vacui intelligatur. Secundum, inſtare rationes præcedentis cap. oſtendendo efficaces non eſſe. Circa primum aſſignat, quomodo vacuum accipiatur ſecundum communem hominum acceptionem, deinde quomodo ſecundum Platonicos, tandem quomodo ſecundum ſententiam quam ſequitur. Communiter ergo dicebatur vacuũ locus in quo eſt nihil, accipiebant enim veteres pro eodem corpus tangibile, & ens, quia nihil præter corpora dari putabant. Remouet autem hanc acceptionem, quia cum apud veteres ſolum corpus tangibile diceretur eſſe corpus ſi in aliquo ſpatio poneretur color vel ſonus, ideſt corpus cum colore vel ſono, ſed non cum qualitatibus tangibilibus, illud eſſet vacuum, quia careret corpore tangibili, & tamen in illo non eſſet nihil, quia eſſet aliquod corpus.

At

At verò Platonici dicebant vacuum esse id in quo non est hoc aliquid, nec substantia vlla corporea. Etcùm hoc aliquid sit per formam, dicebant aliqui vacuum esse materiam corporum. Quod reprobat, quia materia non separatur à corpore quod componit; locus autem & vacuum separatur à corpore locato, neque componunt illud. Ex propria verò sententia dicit, quòd vacuum est locus priuatus corpore, & consequenter aptus repleri; vndè nec est spatium separatum à corpore, neque illi intrinsecum.

Circa secundum instat rationes supra factas, quæ non concludunt. Non prima, quia motus localis neque est in vacuo, neque in pleno penetrando illud, sed quia plenum cedit corpori intrante aere ipso vel aqua impellēte alias partes, aut etiam addensante se. Non secunda, quia condensatio fit per compressionem partium, quæ recipiunt se, non in aliquas vacuitates, sed in poros plenos aere vel alio tenui corpore, quod per compressionem excluditur. Non tertia, quia augmentum in viuentibus non requirit vacuitates, in quibus intret alimentum, sed sufficit quòd intret in poros, qui sunt pleni aere vel alio corpore tenui, quod excluditur per alimentum. Non quarta, quia in cinere non oportet ponere vacuitates, sed partes plenas aere, qui excluditur per aquam.

In hoc capite octauo, & in sequenti probat Philos. non dari vacuum. In isto quidem cap. rationibus a motu petitis ostendit non dari vacuum separatum à corporibus, tanquam in quo fiat motus. In sequenti verò etiam abstrahendo à motu, & similiter non dari aliquod vacuum

cuum intra ipsa corpora propter condensationem.

Igitur in hoc cap. procedit duplici via ad negandum vacuum. Prima est ex ipsa ratione motus naturalis. Secunda, ex ratione velocitatis & tarditatis. Circa primum ostendit non debere poni vacuum propter motum, vt dicebant antiqui, imò vacuum obstare motui, quia motus naturalis fit in aliquid determinatum, vt ibi melius res conseruetur, vacuum autem non conducit ad conseruationem; nec est ratio cur moueatur magis corpus in hanc partem quàm illam, cùm nullæ tunc essent differentiæ partium. Si autem non est motus naturalis posito vacuo, quia non est differentia locorum, in quam fiat inclinatio, nec etiam erit motus violentus, quia hic est declinatio quædam à motu naturali; nec etiam dabitur motus proiectionis, quia proiecta feruntur extra proijcientem propter repercussionem aeris, qui ipso impulsu impedit, ne lapis, verbi gratia, descendat deorsum ferendo illum, quod totum tollitur posito vacuo.

Circa secundum probat non dari motum ex ipsa ratione velocitatis in vacuo; velocitas enim vel tarditas prouenit aut quia medium est rarius, aut quia mobile est ponderosius. Et ex vtraque parte sequitur, quòd in vacuo motus ita erit velox, quòd fiat in instanti. Ex parte quidem medij, quia eadem est proportio motus facti per medium crassius ad eum qui fit per medium rarius, quæ est inter ipsam crassitudinem & tenuitatem medij, vt si v. g. medium fit duplo rarius, mobile duplo celerius feretur: ergo vbi nulla est proportio raritatis medij ad

crassi-

crassitudinem, nulla erit proportio celeritatis: vacui autem ad plenum nulla est proportio in tenuitate, ergo nulla erit proportio in celeritate motus, & consequenter si in medio pleno consumitur tempus, in vacuo nullum consumetur. Ex parte autem ipsius mobilis idem ostenditur, quia ideo mobile quanto ponderosius est, & figura magis accommodata, celerius mouetur quia vehementius scindit aerem seu corpus medium, ergo vbi nullum est medium, quod scindatur vt in vacuo, nihil obstabit vt summa velocitate feratur: imò tantum descendet minus graue, quantum magis graue, quod est absurdum.

In hoc capite nono, duo probat Philosophus; primum est non dari vacuum etiam præscindendo à motu. Secundum, non dari vacuum intra ipsa corpora ratione condensationis vel raritatis.

Quantum ad primum ostendit, quòd in vacuo non est corpus quod cedat corpori, si in eo ponatur; ergo si vacuum constituitur per dimensiones quasdam interminatas, vt dicebant antiqui, corpus quod ponitur in illo vacuo penetrabitur cum illis dimensionibus, cùm tamen non minus illæ dimensiones repugnent penetrationi ratione quantitatis, quàm si esset corpus sensibile.

Quoad secundum dicebant antiqui, non addensari corpora, nisi quia partes se comprimunt, & aliquas vacuitates replent, ne penetrentur, & sic datur vacuum. Quem modum ponendi vacuum ratione densitatis & raritatis ex eo improbat, quia vel intelligitur illas vacuitetes seu poros carere omni corpore, vel non

esse

esse aliquid distinctum ab ipso corpore, sed subintrare ipsas corporis partes, & causare raritatem. Si primum, ponitur idem vacuum, quod hucusque impugnatum est, siquidem vt dicitur caret omni corpore. Si secundum, in primis hoc vacuum non se haberet tanquam spatium, in quo res moueretur, sed annexum esset ipsi corpori & moueretur cum illo, vacuum autem non potest moueri. Deinde tale vacuum, cùm sit vacuum raritatis, non esset causa omnis motus, sed solum motus sursum, motus verò deorsum non assignaretur causa ratione vacui. Rationi autem antiquorum respondet ostendendo, quòd rarum & densum nulla additione & subtractione materiæ fiunt, sed per hoc quòd eadem materia recipiat nunc maiores, nunc minores dimensiones, sicut enim eadem materia subest modo vni formæ, modo alteri, & eadem est in potentia ad diuersa contraria, ita sub dimensione magna & parua est eadem materia, quia magnum & paruum quædam eontraria sunt. Et sicut calidum fit magis calidum, non per hoc quòd aliqua pats, quæ non erat calida, reddatur calida, sed quia tota materia magis reducitur in actum calidi, ita est in raro & denso, non enim adduntur, vel subtrahuntur partes, sed eum materia suscipit maiores vel minores dimensiones, & transmutatur de imperfecto ad perfectum, vel è contra in dimensionibus habendis.

In hoc capite decimo, incipit tertia pars huius libri, in qua agitur de tempore. Et procedit Arist. tali ordine, quòd primò disputat in vtraque parte an sit tempus, & refert opiniones Antiquorùm circa illud, Secundò, tradit

dit resolutionem suam. Tertiò, affectiones temporis, & dubia quædam circa eius existentiam & vnitatem resoluit.

In hoc ergo capite tria facit. Primò, proponit duas rationes ad probandum non dari tempus. Secundò, ad inquirendum; an detur vnum nunc in toto tempore. Tertiò, refert & impugnat tres opiniones circa quidditatem temporis.

Circa primum, probat non dari tempus duplici ratione. Primò, quia tempus componitur ex his, quæ non sunt, scilicet, præterito, & futuro; ergo ipsum nihil reale est. Secundò, cuiuslibet rei diuisibilis existentis oportet aliquam partem existere, sed temporis nulla pars existit; nam quædam pars est præterita, alia futura, instans verò non est pars, sed vnio partium, ergo tempus nihil est.

Circa secundum, obijcit in vtramque partem, an sit idem nunc in toto tempore, an diuersum. Nam quòd non sit aliud, & aliud probat, quia vel essent simul illa duo nunc, vel successiuè. Non simul, quia duæ partes temporis non sunt simul, nisi vnam contineat aliã, & sic maior alia, vt annus continet mensem, mensis diem; vnum autem nunc non est maius altero, cùm vtrumque sit indiuisibile. Nec successiuè, quia sic corrumperetur vnum nunc in alio succedente, & hoc non datur, cùm immediatè post non sit aliud nunc. Quòd verò non sit idem nunc, ostendit, quia nullius rei diuisibilis finitæ est dare tantum vnum terminum, sed ad minus duos; tempus autem est quid finitum, ergo debet håbere plura nunc saltem vt extremitates.

Circa tertium, refert tres opiniones. Prima, quòd tempus est circulatio cæli. Secunda, quòd tempus est ipsum cælum. Tertiò, quòd tempus est motus. Primam refutat, quia pars temporis etiam est tempus, pars autem circulationis non est circulatio. Secundam impugnat, quia Authores eius dicunt tempus esse cælum, quia omnia sunt sub cælo, & omnia subsunt tempori, ergo tempus est cælum. Vbi est duplex defectus, quia & arguitur ex puris affirmatiuis in secunda figura, & cum æquiuocatione existendi in cælo vt in loco, vel in tempore vt in duratione. Tertiam ex eo arguit, quia motus est in re mota, tempus autem vbique dicitur esse, & apud omnia.

In capite vndecimo, accedit Philosoph. ad explicandam naturam temporis Et tria facit. Primò præmittit quandam suppositionem. Secundò, tradit & explicat definitionem temporis. Tertiò, ostendit quid sit instans seu nunc, quod etiam spectat ad notitiam temporis.

Circa primum, supponit, quòd licèt tempus non sit quicumque motus, non tamen inuenitur sine motu; cuius signum est, quia qui motum non percipiunt, vt qui dordormiunt, non percipiunt tempus, quia coniungunt vltimum tempus quo dormire cœperunt, cum eo in quo excitantur.

Circa secundum colligit definitionem temporis, quòd sit *numerus motus secundum prius & posterius*. Constat enim quòd quia tempus sine aliquo motu non percipimus, & cùm percipimus tempus motum aliquem intelligimus, quòd tempus est aliquid motus. Tempus autem non consequitur, nec est aliquid motus,

nisi

nisi ratione prioris & posterioris, quia tunc cognoscimus tempus, cum cognoscimus in motu rationem prioris & posterioris si enim accipiamus idem nunc sine aliquo, quòd sit prius & posterius, non facimus tempus, distinguere autem prius & posterius in motu non est nisi per numerationem, igitur tempus erit numeratio, seu numerus motus secundum prius & posterius, & hæc est eius definitio.

Circa tertium, declarat quid sit instans seu nunc; est enim illud quod est idem in tempore, partes enim transeunt, sed illud quod simul existit de toto tempore est nunc. Hoc autem est partim idem, partim diuersum in tempore Est idem, quatenus res mota cum qua identificatur mutatum esse & tempus manet eadem: est diuersum, quatenus subijcitur alij & alij successioni. Ex quo infert verificari tria, quæ attribuuntur instanti. Primum, quòd non datur tempus, nisi detur instans & è contra, Secundùm, quòd instans distinguit & continuat partes temporis. Tertium, quòd nunc non sit pars temporis. Ratio primi est, quia instans est sicut vnitas, tempus autem est numerus sine vnitate. Ratio secundi est, quia instans comparatur ad tempus sicut mobile ad motum, & sicut punctum ad lineam. Ab vnitate autem, & continuitate mobilis dependet vnitas motus. A puncto autem continuantur partes lineæ, ergo & ab instanti partes temporis. Ratio tertij est, quia sicut punctum non est pars lineæ, ita instans cùm sit indiuisibile, non est pars motus, sed continuans vel terminans illum.

Explicata natura temporis, explicat in hoc capite duodecimo, quædam eius attributa seu

proprietates. Et primò numerat quinque proprietates temporis. Secundò, comparat tempus ad ea, quæ tempore mensurantur.

Circa primum, prima proprietas temporis est, quòd detur in eo minimum pro ea parte, qua est numerus, non quatenus continuum sicut numero conuenit minimum, scilicet binarius, qui in alium numerum non est partibilis. Secunda proprietas est, quòd tempus dicitur longum & breue, multum vel paucum propter continuitatem motus, sed non velox vel tardum, hoc enim dicitur per ordinem ad mensuram temporis, tempus autem non mensuratur tempore. Tertia, quòd tempus sit quodammodo idem, quodammodo diuersum. Item, quia est vnus motus mensurans alios, diuersum, propter diuersas partes priores & posteriores. Quarta, quòd idem tempus redit, non numero, sed specie, sicut idem ver, & eadem æstas. Quinta, quòd sicut motum designamus tempore, ita tempus motu, sicut rem numeratam designamus numero, & iterum numerum re numerata.

Circa secundum comparat tempus ad tria, scilicet ad motum seu moueri: ad res, quæ motui subijciuntur; ad quietem, quæ est opposita motui. Ad motum comparatur, quatenus motus est id, quod primo & per se mensuratur tempore. Ad res quæ sunt in tempore, quatenus in sua duratione subijciuntur motui. Et sicut in numero quædam continentur vt partes numeri, quædam vt numerata per ipsum; ita in tempore; quod est numerus, quædam continentur vt partes sicut dies est pars mensis, & mensis anni; quædam vt mensurata per tempus,

sicut

ficut res quæ fubduntur tempori. Deniq; quietem docet menfurari tempore, ficut motum, eò quòd quies non eft pura negatio motus, fed priuatio in fubiecto apto moueri, & fic pertinet ad eandem menfuram.

In hoc capite tertiodecimo explicat Philof. duo. Primum, quædam aduerbia fignificantia, vel connotantia tempus. Secundum, quomodo tempus magis dicatur caufa corruptionis, quàm generationis.

Circa primum explicat, quid fignificet nunc feu inftans, iam, modo, fubito, & fimilia. Nunc fumitur dupliciter. Vno modo pro indiuifibili copulante partes temporis, ficut punctum lineæ. Alio modo pro eo quod eft vicinum tempori præfenti, & inftat vt fiat, & idem fignificat iam. Modo, fignificat præteritum vicinum præfenti. Olim, præteritum remotum. Subitò, cùm tempus in quo fit, eft ferè infenfibile.

Circa fecundum, tempus dicitur caufa corruptionis, quia eft numerus motus, mutatio autem feu motus directè remouet aliquid à fui difpofitione, & ideò magis innotefcit per corruptionem, quæ aliquid à fuo ftatu remouetur, quàm per generationem qua in effe inducitur.

Duo facit Arift. cap. decimoquarto Primò, explicat vlterius quod dixerat cap. 12. omnem motum effe in tempore. Secundò, foluit tres dubitationes, quæ ad perfectiorem explicationem temporis conducunt.

Circa primum, oftendit omnem motum effe in tempore duplici figno; tùm quia in omni motu inuenitur velox vel tardum, quod vtique fumitur per ordinem ad multum, vel paucum tempus in motu; tùm, quia in omni motu inue-

nis

bitur prius & posterius, quod designatur secundum distantiam ad aliquod nunc respectu præteriti & futuri, & hoc pertinet ad tempus.

Circa secundum mouet tres dubitationes. Prima, quomodo tempus se habeat ad animã, idest vtrum dependeat à cognitione. Secunda, quomodo tempus dicatur esse vbique, in terra, mari, &c. Tertia, de vnitate temporis, videlicet an sit vnum, & in quo motu sit. Respondet Philos. primò ad secundam quæstionem quæ facilior est, quòd tempus dicitur esse vbique, quia vbiq; aliquis motus est, siue actu, siue in potentia, nam etiã cum aliquid quiescit, tempori subditur.

Ad primam ponit rationem dubitandi, quòd videtur tempus pendere ab anima, eò quòd est numerus; numerus autẽ dependet à numerante; numerans autem est anima, ergo dependet tempus ab eius cognitione. Soluit autem dicendo, quòd tempus vtcumq; est ens extra animã quatenus in motu inuenitur prius & posterius, quod ab anima numerabile est. Sed quia non habet esse fixum in re, sed transiens, ideo totalitas, seu perfecta ratio temporis, non inuenitur nisi in anima, in re autem solum est imperfectè.

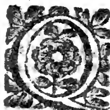
Ad tertiam dubitationẽ respondet, quòd cùm tempus sit mensura, debet esse in motu magis regulari & perfecto Primus autem motus inter cæteros est motus localis, & inter locales circularis, & inter circulares motus diurnus, qui est primi mobilis, in illo ergo est tempus. Et huic concordant, quæ dicuntur de tempore, .f. quòd omnia sunt in tempore, & subsunt illi, & consummuntur à tempore, & quòd tempus reuoluitur, & similia, quæ motui cæli conueniunt, & tale tempus vnum est.

DE

DE LOCO, VACVO, ET TEMPORE.

QVÆSTIO XVI.

De loco & vbi.

Vatuor in hac qu. tractabimus. Primum de quidditate loci, intrinseci, & extrinseci. Secundum, de subiecto seu re locata, cui conuenit esse in loco. Tertium, de repugnantia duorum corporum in eodem loco. Quartum de repugnantia vnius corporis in duplici loco.

ARTICVLVS I.

Quid sit locus extrinsecus, & immobilitas eius.

LOcus physicè, & propriè acceptus significat id, quod motu locali acquiritur. Et solet distingui duplex locus, alter extrinsecus, alter intrinsecus. *Extrinsecus* est corpus illud, siue superficies, qua circumscribitur, & continetur ipsum locatum. *Intrinsecus* est ipsa præsentia passiua rei locatæ; quæ dicitur *Vbi*: est enim vbi forma, seu modus intrinsecus proueniens è loco extrinsecus circumscribente, vt à quo prouenit principaliter denominatio locati. Et sunt aliqui, qui existimant hoc vbi, seu præsentiam intrinsecam ignotam fuisse Arist.

& antiquis, inuentam autem à recentioribus, eò quòd Arist. 8. Phys. tex. 59. & D. Tho. ibi, & 1. p. q. 110. art. 3. & 2. contra Gent. cap. 13. docet motum localem terminari ad aliquid extrinsecum. Cæterum perhiphrasin, & modum loquendi D. Thomæ, non attenderunt, qui in 6. vltimis prædicamentis non negat modos intrinsecè afficientes subiectum, vt probauimus in Logica, qu. 19. sed quia isti modi non sunt omnino absoluti, sed ab aliquo extrinseco prouenientes, & ab eo, vt à principali denominante dependentes, cum vbi, sit passiua subiectio ad id quod circumscribit quasi actiuè, ideò solet D. Thò. dicere, quòd sunt aliquid extrinsecum; non tamen sunt extrinseca denominatio pura, aliàs enim sæpè fatetur D. Thom. dari vbi, & subiectari in ipso mobili. Nam motum ad vbi expressè ponit Philos. in hoc lib. 5. cap. 1. & 5. Metaph. tex. 14. & 11. Met. lect. 12. apud D. Th. Quòd verò subiectetur in ipso mobili, apertè dicit opusc. 48. tract. de vbi cap. 1. dicens: *Quod motus localis subiectiuè est in eo, quod mouetur. Nihil autem acquiritur in re mobili, nisi vbi, quòd est respectus loci ad locatum, vt circumscribit illud.* Et in q. 4. de virtut. art. 1. ad 3. *Alio modo*, inquit, *potest intelligi motus secundum essentiam, si sit motus secundum quodcumque adhærens essentiæ sicut dicimus corpus essentialiter moueri, quando mouetur secundum locum, quia de loco ad locum eius subiectum transfertur.* Non ergo negat S. Tho. præsentiam, seu vbi inhærens, ipsi rei mobili, sed negat esse modum ita absolutum, quòd sit independens ab extrinseco circunscribente, & locante, præsertim si sumatur vbi adæquatè, &

com-

complete, vt magis explicabitur art. 2. & q. seq.

Igitur in hoc 1. art. explicabimus primò locum extrinsecum, quem Arist. definiuit in hoc 4. lib. c. 4. *Quòd locus est vltimum corporis ambientis immobile primum*, idest superficies corporis, quæ immediatè, seù primò continet, & locat aliquod locatum. In qua Arist. defin tione tres difficultates explicandæ sunt. *Prima*, est circa genus loci; an sit superficies continens, vel spatium, & distantia extensa. *Secunda*, circa differentiam loci, quomodo scilicet sit immobilis, & primus. *Tertia*, an istæ particulæ se habeant per modum generis, & differentiæ, an per modum subiecti, & accidentis.

Circa primam difficultatem omissis antiquorum opinionibus, quas refert, & impugnat Arist. hoc lib. 4. cap. 1. & 2. constat, quòd locus non potest esse aliquid pertinens ad ipsum locatum, siue tanquam materia, siue tanquam forma, siue tanquam accidens aliquod intrinsecum, & à nullo extrinseco dependens, cùm videamus mutari locatum de loco ad locum, nullo sui intrinseco deperdito. Vndè restat, quòd locus vel debet collocari in ratione spatij, quod occupatur à corpore, vel in genere superficiei, quæ circumscribit, & continet locatum. Qui ergo existimant locum esse ipsum spatium, bifariam partiti sunt. Quidam enim ex antiquis dixerunt, illud spatium esse aliquid reale per modum cuiusdam dimensionis interminatæ, quæ haberet longitudinem, latitudinem, & profunditatem; & ità cùm occupetur à corpore, quod locatur in tali spatio, penetratur talis dimensio cum corpore locato. Alij verò dicunt, hoc spatium, quod occupatur à

corpore locato, non esse aliquid reale, sed est capacitas replebilis corpore, sicut distantia imaginaria, quam replet totum hoc vniuersum. Quæ opinio valuit apud plurimos antiquos, & recentiores, vt testantur Conimbricens. hic, nec longè absunt ab ea, qui dicunt, Vbi constitui per ordinem ad spatium imaginarium, quod præsertim verificant in motu, qui fit per vacuum positiuè. *Cæterum*, quòd locus non consistat in solo spatio isto imaginario, colligimus, tùm ex ipso motu locali, qui cùm sit realis, debet tendere ad aliquid reale, & non solum ad vbi, quia vbi non est aliquis modus absolutus, vel independens ab extrinseco circumscribente, sed ab eo resultat, & in eo rem locat, vt dicemus articulo sequenti: tùm etiam id colligimus ex motu naturali; constat enim res naturales ipso impetu naturæ ad certa, ac determinata loca tendere, vt ibi conseruentur, aut à contrarijs defendantur: si autem locus esset solum illud spatium imaginarium, quod est nihil, non haberet magis conseruare rem locatam in hoc spatio, quam in alio, nec magis ad id conduceret, cùm sit nihil. Necessariò ergo requiritur aliquid reale ad locum naturalem, & non corpus, quòd penetretur cum alio, quia hoc est impossibile; ergo quòd contineat, & circumscribat aliud. Et cùm non possit circumscribere, nisi ratione superficiei ambientis; siquidem locus adæquari debet locato, nec dicimus hominem existere in toto aere, sed solum in ea parte, in qua, circumscribitur, consequenter locus debet constitui in superficie ambiente, quæ corpori contigua est.

Quid

Quòd si dicas, cur non dicemus locum esse illud corpus non à quo aliquid circundatur, sed in quo sustinetur; v. g. sedes in qua sedet, terra in qua stat? *Respondetur*, quòd etiam tunc corpus sustentans non tangeret locatum, nisi per superficiem corporis sustentantis. Non tamen dicitur locus solum corpus sustentans quia non adæquatur locato, solum enim secundum vnam partem tangit; non autem circumscribit locatum. Requiritur ergo, corpus infrà sustentans & tangens, sed non sufficit ad rationem loci: vnde si aliquod corpus ponatur in vltima superficie mundi, non esset in loco nisi secundum quid, & ex parte.

Secunda difficultas est circa immobilitatem loci, quæ se habet, vt eius differentia. Et est vnum certum apud Authores, aliud est dubiũ. Est certum, locum absolutè debere esse immobilem, tùm, quia in hoc distinguitur locus à vase, quòd vas continet mobiliter, mouetur enim cum re contenta, locus verò non mouetur; tùm, quia locus habet rationem termini à quo, qui deseritur, & termini ad quem, qui acquiritur per motum: implicat autem, quòd terminus à quo moueatur; sic enim portaretur à motu ipsius mobilis, non desereretur. Similiter locus, qui est terminus ad quem, non mouetur, quia in eo sistitur motus tanquam in termino; locus ergo, vt terminus motus non mouetur: alioquin si locus moueretur, ad aliquem locum deberet moueri, & sic daretur locus loci, & iterum ille alius locus deberet moueri ad alium locum, & sic esset processus in infinitum. In hoc ergo omnes conueniunt.

Difficultas autem est, ratione cuius conue-

niat loco ista immobilitas. In quo triplex occurrit sententia. 1. Martinij in illustratione præsentis cap. Qui dicit Arist. pugnantia docuisse, cùm ex vna parte tribuit loco immobilitatem, & ex alia constituit in superficie; superficies autem mobilis est. Nec valet dicere, quòd est immobilis non per se, sed ratione fixionis in polo, & centro mundi, respectu quorum locus est immobilis: sic enim locus non esset immobilis per se, sed per accidens, idest per aliud; & consequenter non esset per se terminus motus, quia terminus motus per se debet esse immobilis. Item, quia vel debet negari, quòd motus localis sit actio, vel debet concedi actio sine termino: nàm si actio est, necessariò debet terminari ad aliquid in ipso mobili, quod immutat, cùm tamen motus localis secundum Aristot. solum ad extrinsecum terminetur, quod est nihil facere, cùm extrinsecum illud non fiat, sed comparetur. Quare ipse immobilitatem loci in immobilitate vbi constituit, vt seq. art. videbimus.

Sed hæc puerilia sunt, vt tanto Philosopho possint opponi. Et illud primum fundamentum adducitur, & soluitur à D.Tho. in 4. Phys. lect. 6. super tex. 41. & opusc. 52. vt statim afferemus in solutione seq. difficultatis. Secundum verò fundamentum nihil probat, quia illa actio non facit de nouo superficiem ambientem, sed facit in ipso locato subiectionem, seu passiuam circumscriptionem ad talem superficiẽ, & hoc est vbi, quod nec Aristot. aut Diu. Tho. negarunt, vt supra vidimus, sed quia est modus ordinatus, & dependens ab extrinseco circumscribente, dicitur locus extrinsecus esse

termi-

terminis motus subintellecto, tamen modo illo intrinseco, quo illi passiuè subijcitur corpus.

Secundò, Scotus in quodlib. 11. & alijs locis locum constituit formaliter in ipsa continentia actiuâ loci ad rem locatam, quæ continentia apud ipsum relatio est. Hæc autem continentia, & relatio licèt physicè mutetur alia, & alia superficie adueniente; tamen secundum æquiualentiam non mutatur, quia in ordine ad motum localem perinde se habet, ac si esset vna tantum relatio: sicut hæc vox *homo* dicitur idem significare, licèt sæpius repetatur.

Tertia sententia sumit immobilitatem loci per ordinem,& connotationem ad spatium imaginarium, quod negatiuè est immobile. Ita Conimbr. hic q. 1. art. 2. Cabero tract. 4 disput. 1. dub. 1. Ad quam sententiam accedunt, qui dicunt definitiuam præsentiam in loco esse immobilem, quia sumitur per ordinem ad polos mundi, veros, vel imaginarios; circumscriptiuam verò non esse immobilem: de quo videatur Fuente 4. Phys. q. 1. diffic. 1. art. 2. ad 1.

Cæterum, quia D. Tho. 1. Physic. lect. 6. & opusc. 62. alijsque locis secutus Aristot. etiam saluat immobilitatem loci positiuo modo in ipso loco, & corpore ambiente, oportet immobilitatem loci non solum negatiuè, sed etiam positiuè explicare.

Pro quo notandum est, quòd locus non est sola superficies, vt inhærens corpori locanti, sic enim non est magis immobilis, quàm superficies locati, & mouetur moto ipso corpore, cui inhæret. Nec est ipsa superficies, vt præcisè continens aliud; sic enim etiam inuenitur

in

in vase, quod continet liquorem, & mouetur cum illo; locus autem vt dixit Philosoph. est vas immobile. Quare locus debet esse superficies continens secundum ordinem situs, & distantiæ, & positionis in vniuerso: hoc enim præcisè nomine loci significamus, & distinguimus diuersa loca secundum diuersas positiones, in quibus ordinantur: qua etiam ratione metaphoricè sumitur locus ad designandam diuersam dignitatem, qua homines ordinantur, & constituuntur in Republica.

Ex his ergo dicimus triplici modo posse explicari immobilitatem loci. Primò ratione distantiæ negatiuæ, quam locus præsupponit, licèt non in ea consistat. Secundò ratione coordinationis, quam habet superficies vltimò, & immediatè, ambiens cum superficie primi locantis, quod est cælum. Tertiò, ratione formalitatis termini motus, licèt enim superficies, & corpus ambiens moueri possit in quantum corpus mobile est, sicut alia corpora locata; tamen vt exercet formalitatem termini à quo, qui deseritur, vel termini ad quem, qui acquiritur, sub ista inquam formalitate, mobilis esse non potest; esto secundùm se, vt superficies corporis mobilis, & vt non exercet officium loci, non repugnet moueri. Quæ vltima explicatio sumitur ex Philos. 5. Physic. text. 4. lect. 1. apud D. Thom. vbi eodem modo docet de loco, & de termino alterationis, & augmentationis, quòd non mouentur neque mouent, vt termini motus sunt. Et hac ratione tam ipse locus extrinsecus, quàm motus intrinsecus, seu vbi, in quantum termini motus immobiles sunt.

Secun-

Secunda verò explicatio immobilitatis loci docetur à D. Thom. opusc. 52. & præsertim 4. Physic. lect. 5. vbi inquit: *Quòd cùm locus proprius sit pars loci communis, oportet accipere proprium locum nauis in aqua fluminis in quãtum habet ordinem ad totum fluuium, vt est immobilis.* Et subdit; *Sic igitur, licèt hæc pars aëris, quæ continebat, vel hæc pars aquæ effluat, & moueatur in quantum est hæc aqua: tamen secundùm quòd habet hæc aqua rationem loci, scilicet situs, & ordinis ad totum sphæricum cæli, semper manet; sicut etiam dicitur idem ignis manere quantum ad formam, licèt secundum materiam varietur, consumptis & additis quibusdam lignis.* Itaque superficies vltima, quæ adæquatur locato, continet & ambit illud, vt subordinata primo locanti, & ambienti, quod est cælum. Et sic licèt succedant diuersæ superficies ambientes locatum, quia tamen succedunt in eadem subordinatione ad primum locans, quod est cælum, dicitur manere idem locus, non secundum rationem superficiei absolutè, sed vt locantis ex subordinatione ad primum locans, sicut dicitur manere idem ignis, licèt paulatim consumatur vna materia, & succedat alia, quia semper succedit sub eodem ordine ad formam, & licèt ipse ordo, vt est relatio quædam entitatiuè considerata, varietur in ipsa materia, vel superficie, in qua fundatur; tamen hoc non tollit absolutè loquendo vnitatem ignis, & vnitatem loci, seu immobilitatem (idem est enim immobilitas, & vnitas in præsenti) quia solum variatur ordo entitatiuè, & materialiter ex parte termini formalis, & continuationis sub eadem forma,

& sub

& sub eodem primo locante, sicut est idem fluuius, & idem animal, licèt partes succedant.

Denique, prima explicatio immobilitatis loci ex eo constat, quia locus necessariò supponit aliquam distantiam negatiuam, quam repleat. Quando enim productum est hoc vniuersum repleuit positiuè, quod solum negatiuè erat distans, & spatium capax corporis. Vndè cum succedunt diuersæ superficies in illo eodem spatio, habent immobilitatem præsuppositam ratione illius spatij negatiui, quod occupant, & replent; hoc enim semper est immobile.

Ex quibus soluuntur aliquæ obiectiones, quę fieri solent contra immobilitatem loci. Primò, quia nihil est in loco, quod non sit mobile, superficies enim mouetur, & distantia quæ est relatio subiectata in illa. Quòd si terminus ipse ad quem est ista relatio distantiæ non mouetur; hoc est dicere, quòd locus solum terminatiuè est immobilis, non subiectiuè; & tamen Philos. dicit, quòd locus est superficies immobilis prima. Ergo in ipsa superficie vltimo continente ponenda est immobilitas, & non solum in termino, vel in primo locante; imò ipsum primum locans, quod est cælum cùm perpetuo moueatur non potest dici, quòd est immobile, vt circundans, & ambiens.

Secundò, quia si locus est immobilis positiuè in ratione superficiei, sequeretur, quòd posset aliquid moueri non mutato loco; posset etiam aliquid mutare distantiam, non variato loco. Denique posset immotum manens mutare locum; quæ omnia absurda sunt, cùm idem sit moueri, & mutare loca, vel è conuerso. Primum

patet,

patet, si aliquis deferatur in naui,& æqua velocitate moueatur in partem contrariam, non mutat locum respectu distantiæ polorum, & centri,& tamen mouetur, ergo potest aliquid moueri non mutato loco. Secundum patet, si Deus totum vniuersum moueret per spatium imaginarium, corpora intra vniuersum mutarent respectum & distantiam versus illam partem, licèt in se immota manerent. Tertium patet, si Deus auferret totam superficiem ambientem turrim relicto vacuo; & posteà aliam distinctam subrogaret; turris esset immota, & tamen mutaret locum, quia diuersa superficies non continuata ambiret illam; ergo diuersus esset locus.

Ad primam obiectionem resp. In primis non militare contra tertiam explicationem immobilitatis loci; quia licèt corpus illud,& res quę locationi deseruit, mutari possit, tamen formalitas & officium loci, quatenus est terminus, qui deseritur, vel acquiritur, non mouetur. Vt autem procedit contra secundam explicationem, dicimus ex D.Tho.4. Phys. lect. 6. vbi hoc argumentum soluit, quòd superficies,& quidquid in superficie est, variatur vt superficies est, sed non vt locus, idest, non secundum ordinem vel situm in toto immobili, quod est totum vniuersum. Quare locus non est immobilis & vnus, nisi vnitate ordinis, non vnitate simpliciter & omnibus modis, quatenus omnes superficies sub eadem coordinatione & termino ad primum locans succedunt. Et quando dicitur, quòd hoc non est locum esse immobilem subiectiuè, sed terminatiuè. *Respon.* quòd locus non dicitur subiectiuè immobilis

absolutè, sed secundum vnitatem ordinis in ipso subiecto, vt dicit habitudinem ad illum terminum, & vt subest illi, sicut ignis dicitur idem numero, propter continuationem materiæ sub eadem forma, & fluuius idem numero propter continuationem aquæ in eodem decursu. Ita locus dicitur idem, & immobilis, quatenus coordinatur sub eodem termino, & situatione. Quando autem Philos. dicit, quòd locus est superficies immobilis prima, ly prima designat superficiem vltimam, & immediatam ipsi locato (corruptè enim aliqui legunt immobilis primo, cum text. dicat immobilis prima) insinuans per hoc, quòd superficies vltima non induit rationem loci, nisi prout induit modum immobilitatis; hoc est, non secundum se, sed vt subest termino fixo, & immobili, & vt exercet officium loci, qui per motum acquiritur, vel relinquitur. Et licèt cælum ipsum, quod est primum locans moueatur, tamen quia non secundum se totum mouetur, sed semper in eodem situ, manentibus etiam immotis punctis polaribus, ideò semper datur aliquid, respectu cuius locus sit immobilis immobilitate ordinis, licèt non absolutè.

Ad secundum negatur sequela; & ad primam probationem resp. quòd in illo casu ille non mouetur motu progressiuo, & recto, sed solum eleuat pedes, & deprimit subintrante nauigio, sicut qui saltat sursum, eò quòd impetus nauis deferentis, & velocitas æqualis in contrarium tendentis mutuò se impediunt, ne progrediatur vltrà sed solùm, vt sub eadem distantia pedes eleuat. Nec obstat, quòd defatigatur, quia etiam motus ille quasi saltatio-

nis

nis sursum, & deorsum in eodem loco defatigare potest. Ad secundam dicitur, quòd si totum vniuersum moueretur à Deo, omnia quæ intra illud sunt, etiam mouerentur motu per accidens, sicut qui deferentur in curru, licèt non moueantur motu proprio. Ad tertiam, Resp. quòd in illo casu mutatur locus de reali in imaginarium, & è contra, non secundum diuersum situm, & distantiam; & ideò res locata manet immota, & solum corpus ambiens mutatur alio corpore non succedente. Quando autem succedunt diuersæ superficies in eadem distantia, tunc mutantur res exercentes officium loci, non ipsa formalis ratio loci, & officium eius, vt dictum est, sicut artifex quando in eodem opere faciendo mutat diuersa instrumenta.

Quòd si inquiras, An locus naturalis addat aliquid supra locum cōmuniter dictum? *Resp.* ex D. Thom. opusc. 52. & 4. Phys. lect. 8. addere virtutem conseruatiuam, seu formatiuam locati, quæ virtus deriuatur à cælo, tanquam à primo locante, quatenus secundum maiorem, vel minorem distantiam à cælo & ab aspectibus planetarum corpora inferiora recipiunt conuenientes, & proportionatas influentias: quædam enim sunt, quæ requirunt maiorem calorem, aliæ minorem, aut similiter humiditatem, aut siccitatem, vel alias similes qualitates, quæ secundum diuersam situationem, & distantiam à cælo, diuersimodè distribuuntur, temperantur, & ideò locus tali temperamento præditus à tali locato appetitur, vt conueniens, præsertim secundum naturam elementi prædominantis; conseruatio enim elemento-

rum

rum maximè intenditur à natura in vniuerso.

Ex his manet soluta tertia difficultas, scilicet, an ista definitio loci sit per genus, & differentiam, an per subiectum, & accidens? *Respon.* enim, quòd superficies non potest esse genus loci, cum superficies sit species quantitatis continuæ habens positionem in illa, locus autem est extrinsecè mensurans, & quantum per accidens, vt ex D. Tho. 5. Met. lect. 15. diximus in Logica, q. 16. Quare locus non ponitur subalternatim sub superficie, sed superficies est subiectum eius, per se tamen & necessariò requisita materialiter, & ex parte subiecti; sicut album per se ex parte subiecti requirit corpus: qua ratione intelligitur D. Thom. in 2. dist. 12. q. 1. art. 5. ad 2. vbi dicit: *Quòd locus per essentiam est superficies corporis locantis.* Potest tamen reduci ad definitionem metaphysicam, dicendo: *Quòd locus est immediatum continens, seu ambiens immobiliter.*

Si petas, quænam sint proprietates loci? *Resp.* Quatuor poni à Philos. in hoc lib. 1. continere locatum (scilicet actualiter) 2. esse æqualem locato (scilicèt æqualitate contigui,) 3. quòd locus numquam deficiat loco, 4. quòd in omni loco inueniatur sursum, & deorsum. Addunt alij, quòd locus sit extrinsecus terminus motus, & quòd locus, & locatum possint separari, & tandem, quòd locus sit conseruatiuus locati, quod pertinet ad locum naturalem.

AR-

ARTICVLVS II.

Quid sit vbi, seu locus intrinsecus?

NOmine vbi intelligimus id, quod acquiritur seu ponitur in locato, ex eo quòd subijcitur loco extrinseco: de quo aliqua attigimus in Log. q. 19. & alia ad hunc locum reseruauimus. Præcipuè verò tractanda sunt tria Primò, quid sit hoc vbi. Secundò, in quibus sit. Tertiò, quotuplex sit.

Circa primum est aduertendum quòd præcipuè colligimus dari hoc vbi ex ipso motu locali, per ipsum enim motum acquiritur aliqua distantia, seu præsentia in qua constituitur mobile; & cùm subiectetur in mobili, oportet quod in eodem subiectetur aliquis terminus motus. Est enim motus fieri, seu via ad aliquem terminum: ergo si est ipsum fieri, oportet ponere aliquod factum esse, cùm motus non sit præter res, ad quas est motus. Similiter non potest intelligi, quòd aliquis moueatur ad locum, nisi in se immutetur, & subijciatur, seu applicetur ipsi loco: quæ subiectio, & applicatio ad minus importat nouam aliquam relationem ad locum cui de nouo subijcitur, quæ antea non erat in corpore, quando non erat applicatum tali loco: Noua autem relatio nouum exigit fundamentum proximum, hoc non est ipsum corpus secundum se; quia hoc est indifferens, vt sit in hoc loco, vel absit ab illo. Ergo est aliquid superadditum corpori, & hoc vocamus vbi, quo aliquod corpus afficitur modo applicationis, & subiectionis ad

ex-

extrinsecum circumscribens, quòd est locus. Itaque ex his duobus principijs, scilicèt ex motu, & relatione coniunctionis, seu applicationis ad locum colligimus dari vbi.

Ex quo colligitur, quòd vbi circumscriptiuum non potest esse modus aliquis absolutus omninò independens ab omni extrinseco. Quod aliqui ita explicant, quòd vbi nec dependeat à spatio imaginario, nec à spatio vero, seu à corpore extrinsecus circumscribente, nec à punctis fixis vniuersi; sed definiunt vbi, *Quòd sit modus immobilis corporis mobilis*. Alij verò explicant vbi saltem per ordinem ad distantiam aliquam, seu spatium imaginarium, seu ad puncta fixa vniuersi, non tamen per ordinem ad corpus circumscribens, cùm sine illo possit reperiri vbi; sicut & motus, vt patet, quando aliquid mouetur in vacuo. Quam tamen dependentiam negat prima sententia, quia non potest vbi dependere, & habere connexionem cum spatio imaginario, quia est nihil, & aliquid fictum.

Cæterum prima sententia omninò est inintelligibilis: quia vel existimant vbi esse modum immobilem, quia non mouetur etiam terminatiuè; idest tanquam terminus, qui acquiritur, vel deseritur per motum: vel quia non mouetur subiectiuè: quia licèt amittatur, vel acquiratur: non tamen tunc mouetur, quia non fertur cum ipsa re, quæ mouetur. Primo modo constat vbi non esse modum immobilem, cùm acquiratur de nouo, quando aliquid mouetur ad locum, & amittatur, cùm recedit à loco. Secundo modo certum est, quòd vbi non mouetur, sed corpus est, quod mouetur acqui-

acquirendo, vel relinquendo vbi: oportet tamen reddere causam huius immobilitatis, quæ non est alia, nisi quia vbi constituit corpus in tali spatio, seu distantia, neque indifferenter se habet tale vbi ad diuersa spatia. Et sic cum spatium sit immobile, etiam vbi, quod ad tale spatium determinatur, immobile dicetur. Ergo non potest vbi poni omninò independens ab omni extrinseco, siue sit spatium negatiuum, siue positiuum.

Secunda verò sententia in eo deficit, quòd non distinguit in vbi circunscriptiuo id, quod circumscriptionis est, & id quod est definitiuæ, & determinatæ præsentiæ. Vt enim circumscriptiuum sit, necessariò dependet ab aliquo circumscribente; vt autem præcisè definitiuum, & determinatum sit, non requiritur corpus circumscribens, sed sufficit limitatio in se, qua ita sit hic quòd non alibi. Vt autem positiuè alteri coordinetur, requiritur respectus aliquis ad locum, vel corpus separatum, seu remotum, respectu cuius motus localis possit acquirere propinquitatem aliquam, vel distantiam positiuam, licèt non circumscriptionem: qua ratione saluabimus motum localem in vacuo quæst. seq. ratione positiuæ distantiæ, vel propinquitatis. Quòd si nec ista possit acquiri, quia non datur aliquod aliud corpus respectu cuius detur positiua distantia, vel propinquitas, neque circumscriptio, cessabit omnis motus positiuus.

Vnde patet ad fundamenta opposita. Dicitur enim ad fundamentum primæ sententiæ, quòd vbi non dependet à spatio illo negatiuo vt à causa, vel constitutiuo, sed vt à negatione

ne-

necessariò prærequisita, eò quod non potest inueniri distantia aliqua positiua extensa, nisi replendo distantiam negatiuam, & sic supponendo illam; vbi autem necessariò importat ordinem ad distantiam, sicut etiam homo necessariò requirit negationem equi, & fides negationem euidentiæ, quæ est obscuritas, & materia prima negationem vlterioris subiecti.

Ad fundamentum secundæ sententiæ dicemus amplius quæst. sequenti, tractando quomodo fiat motus in vacuo. Sufficit nunc dicere, quòd remoto corpore circumscribente, non remanet vbi circumscriptiuum adæquatè, & formaliter, vt circumscriptiuum est: potest tamen manere inadæquatè, & secundum quid, secundum quod importat ordinem propinquitatis, vel distantiæ ad corpus non circumscribens, eò quòd motus non solum est ad locum, sed etiam circa, vel prope locum, vt ex Diu. Thom. opusc. 52. dicemus.

Circa tertiam difficultatem, scilicet in quibus reperiatur vbi, potest esse difficultas tam respectu diuersorum subiectorum, quænam sint capacia habendi vbi, quàm respectu vnius & eiusdem rei; an omnia quæ sunt in aliqua re, siue accidentia, siue partes habeant diuersa vbi, an sufficiat vnum, vt sint in loco? Et quantum ad primum, dependet ex dicendis seq. art. vbi inquiremus; quænam res sint in loco, illa enim habebunt vbi.

Circa secundum, quidam affirmant, tot dari vbi in corpore, quot entia; vt ex P. Suarez disput. 51. Metaph. sect. 5. & Valentia 3. p. disp. 6. q. 4. punct. 1. & ex alijs asserit Cabero hic disput. 2. dub. 3. idque deducunt ex motu, quia omnia

omnia illa mouentur, siue per se, siue per accidens; ergo omnia acquirunt vbi, quod est terminus talis motus: & deinde quia si omnes qualitates separarentur à quantitate, quælibet haberet suum vbi, ergo etiam modo, quando sunt illi coniunctæ.

Nihilominus, cùm omnia, quæ in aliquo corpore continentur sint in loco mediante quantitate, vt docet S. Thom. in 4. dist. 10. q. 1. art. 1. ad 3. & dist. 44. q. 2. art. 2. quæstiun. 5. & quodlib. 7. art. 8. dicendum est, quòd sicut sufficit vna quantitas extendere omnes partes, & accidentia, quæ sunt in subiecto; ita sufficit vnico vbi commensurare ea loco, quia vbi est modus resultans ex circumscriptione loci in re locata; ergo vbi est tantum vna circumscriptio, & extensio ad locum, quia est tantum vna quantitas in re circumscripta, tantum resultabit vnum vbi. Quòd si dicas, esse diuersam rationem de quantitate, & de vbi, quia quantitas non potest multiplicari in eodem subiecto, aliàs essent plures quantitates penetratiuè: & similiter quantitas est accidens reale, quod potest afficere omnes partes materiæ. At verò plura vbi non important penetrationem aliquam, & cùm sint modi, non possunt identificari cum pluribus rebus distinctis. Contra est, quia vbi non identificatur immediatè nisi cum quantitate, eò quòd vbi circumscriptiuum non conuenit alicui, nisi vt quantificatum est, quantitas autem est vna pro omnibus, quæ extendi possunt in subiecto, ergo & idem vbi; sicut quia figura est modus quantitatis, eadem sufficit pro omnibus partibus figurati, cum quibus non identificatur ille modus nisi me-

diatè, & per quantitatem. Et magis vrgetur, quia res sunt in loco mediante vltima superficie, qua contiguantur & tangunt locum ambientem, hæc autem superficies vltimo tangens vna est, & denominat omnia, quæ in corpore sunt, vt dicantur locata seu attacta per illam, ergo & vnicum vbi huius superficiei sufficit, vt denominentur omnia vbicata. Et præsertim hoc apparet in anima nostra, quæ spiritualis substantia est, & in accidentibus supernaturalibus, quæ in ea sunt: ex motu enim corporeo, quo mouetur homo, non potest produci vbi spirituale, vel supernaturale, cùm motu corporeo solum producatur vbi corporeum, quod cum substantia spirituali, & entitate supernaturali identificari non potest: & tamen ista mouentur per accidens nobis motis: ergo ad motum per accidens non requiritur distinctum vbi.

An verò etiam in corpore Christi Sacramentato detur motus per accidens, & vbi per accidens, quando mouetur hostia? *Respondetur* ex D.Tho.3.p.q.76. art.6. & in 4. dist.10. q.1. art. 3. quæstiunc. 4. quòd duo sunt modi essendi in loco, & acquirendi locum per accidens. Vno modo, quia licèt aliquid sit in loco per se, sed tamen mouetur ad motum alterius, vt quando fertur in curru, vel in naui, & hoc modo Christus non mouetur per accidens ad motum hostiæ, quia Christus non est ibi tanquam in loco, neque ille motus potest producere vbi indiuisibile, & Sacramentale, sed corporeum, & diuisibile in hostia, cui coniungitur Corpus Christi, sicut Angelus lapidi, qui mouetur. Alio modo mouetur aliquid per accidens,

cidens, quia nec mouetur per se, nec est in loco per se, sicut dicuntur moueri formæ, etiam si spirituales sint coniunctæ corporibus; & hoc modo mouetur Christus per accidens in Sacramento. Hæc enim supponuntur non esse circumscriptiuè per proprium vbi, sed per alienum, & per coniunctionem ad alterum.

Ad fundamenta opposita patet ex dictis. Dicitur enim ad primum, omnia illa, quæ per accidens sunt in loco, moueri per accidens, & ad motum alterius, & sic si habent eandem quantitatem, etiam eodem vbi commensurantur loco, illoque afficiuntur mediatè, sicut quantitate.

Ad secundum respondetur, quòd qualitates, & aliæ formæ, separata quantitate, non afficiuntur vbi circumscriptiuo, nec per se, quia carent quantitate, nec per accidens, quia non coniunguntur alicui habenti quantitatem. Quare, vel non erunt in loco, vel erunt modo indiuisibili, sicut res spirituales, vel alio modo præsentiæ nobis incognito, ad istum tamen reducibili.

Circa tertiam difficultatem, scilicet, quotuplex sit vbi, supponendum est; quòd cùm vbi dicat modum existendi in loco, eo modo diuidendum est vbi, quo ipsa ratio existendi in loco. Constat autem non omnem præsentiam constituere vbi sicut patet de præsentia solius vnionis, sicut anima est præsens corpori, & Diuinitas Christo: neque enim dicuntur præsentia ratione vbi, sed ratione vnionis. Quia ergo præsentia vbicalis dicitur per ordinem ad locum, & secundum D.Tho. 1.p.q.52.art.1.

esse in loco dicitur æquiuocè de corporibus, & spiritibus, quia spiritus sunt in loco non vt commensurati, & subiecti loco, sed vt subijcientes sibi locum: ideò vbi æquiuocè dicitur de vbi spirituali, & de vbi corporeo. Itàque si sumatur vbi in communi pro quacumque præsentia ad locum, sic diuidi solet in circumscriptiuum, & definitiuum, & supernaturale, seu Sacramentale. Omittimus autem præsentiam Dei ad loca; tùm quia non est creata, neque prædicamentalis, sed substantia Dei; tùm quia non est vbi, sed vbique. Vbi circumscriptiuum definitur, quòd *est circumscriptio passiua corporis à circumscriptione actiua loci proueniens.* Vbi definitiuum est illud, *quod ita ponit determinatè in vna parte mundi, quòd non in alia*; vt explicat S.Tho.opusc,48.tract. de vbi cap. 1. non tamen tale vbi ab aliqua commensuratione, vel subiectione ad locum prouenit. Vbi Sacramentale, *est modus ille indiuisibilis qui conuenit Corpori Christi secundum præsentiam ad species Sacramentales*, qui supernaturalis est quantitati Christi, eo quòd supra corporis naturam est esse præsentem non localiter, sed indiuisibiliter, nec ab aliquo principio fieri potest, non tamen est illa præsentia definitiua, vt S.Tho. docet in 4. dist. 10. q.1. art. 3. q. 2. quia non ita determinatur ad istas species, quòd non sit in alijs, sed vbicumque est panis ibi potest esse; vel vbicumque Deus velit conuertere aliquid in ipsum, & sic non dat præsentiam definitam, sed quia caremus alio nomine, vocamus Sacramentalem. Et quia supernaturalis est, ad illam reducimus omnem aliam præsentiam, seu alia vbi, quæ su-

supernaturaliter à Deo possunt tribui rebus creatis.

Propter hæc solet vbi circumscriptiuum dici à D.Tho. opusc. cit. propriè esse vbi; & similiter in 1. dist. 37. q. 3. art. 1. ad 1. dicit: *Quòd rei incorporeæ propriè non conuenit esse in loco.* Alia ergo quæ dicuntur vbi, solum propriè dicunt præsentiam rei ad locum, sed non propriè dicuntur vbicare, quia vbicatio importat præsentiam, vt mensuratam loco, & ponentem distantiam, vel propinquitatem in re locata respectu aliorum, qui modus vbicationis in vbi spirituali non inuenitur. Et sic, sicut actio prædicamentalis propriè dicitur illa, quæ infert passionem, licèt in quantum causalitas agentis etiam conueniat actioni non inferenti passionem sed præcisè producenti effectum, & sicut *quando*, propriè non dicitur de quacumque duratione, sed de duratione temporali, qua aliquid secundum diuersam successionem mensurantur, & quandatur. Ita non dicitur propriè vbicari aliquid per quamcumque præsentiam ad locum, sed per illam, qua commensuratur loco, & qua secundùm mensurationem distantiæ, vel propinquitatis positiuæ distinguitur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm omnibus corporibus conueniat esse in loco, & habere vbi?

SVpponimus, nullum corpus comparari ad locum commensuratiue, nisi mediante quantitate, & modo proprio quantitatis; remota

mota autem quantitate, vel modo extensiuo illius, res non commensurantur loco, vnde dicit D.Thom. in 4. dist. 10. q. 1. art. 2. ad 5. *Quòd nullum corpus comparatur ad locum, nisi mediantibus dimensionibus quantitatis*. Quare si remota quantitate, aliqua substantia conseruaretur à Deo, sicut modo corpus Christi sine modo quantitatis ponitur in Sacramento, tale corpus non erit in loco, sed manebit vt pars vniuersi sine loco; sicut Corpus Christi non est in loco per proprias dimensiones, sed per quantitatem hostiæ. Et sic dicit Aug. epist. 57. *Quòd si tollantur spatia à corporibus nullibi erunt, & quia nullibi erunt, neque erunt*; intelligitur enim, quòd non erunt quantum est ex natura sua, nisi à Deo conseruentur.

Ex quo colligitur. Primò, quòd corpus positum in vacuo, aut extra totum vniuersum non est in loco; non quidem defectu extensionis propriæ, sed defectu extensionis circumscribentis, sine circumscriptione enim non datur locus positiuus. Quid autem acquiratur per motum localem in vacuo, dicemus quæst. seq.

Secundò colligitur, punctum separatum non esse per se in loco, caret enim quantitate: & illud dicitur per se esse in loco, quod per se potest loco moueri; punctum autem non potest per se moueri loco, vt dicemus infra q. 30. art. vlt. quia correspondet tantum indiuisibili loci; si autem moueretur per se, immediatè post correspondere alteri indiuisibili, non dantur autem duo indiuisibilia immediatè. Solum ergo punctum est per accidens in loco ratione partium, quæ ponuntur in loco.

Tertiò

Tertiò colligitur, solùm id esse per se in loco, quòd per se afficitur quantitate; & sic formæ, siuè substantiales, siuè accidentales non sunt in loco per se, sed per accidens ratione totius, in quo sunt, & quantitatis, qua afficiuntur in ipso toto. Et sic D.Tho.4. Phys.lect.7. circa text. 45. inquit: *Quòd quædam sunt in loco per accidens, sicut anima & omnes formæ;* & idem habet in 4.dist.10.q.1.art.3 q.4.& sic diximus præc.art. quòd ea quæ afficiuntur vnica quantitate, vnicum habent vbi afficiens immediatè ipsum totum, cui primò, & per se conuenit quantitas, mediate autem, & per accidens illis, quæ tali toti conueniunt, & quantitate afficiuntur. Sicut etiam conuenit eadem figura, & situs toti, & partibus, quia figura, situs, & vbi, seu circumscriptio sunt modi ipsius quantitatis, & sic afficiunt, & variantur, vel non variantur eo modo, quo quantitas. Si quid verò existit vnitum corpori, quod quantitate non afficitur, nec mediate, nec immediatè; sicut quilibet spiritus vnitus corpori, vel tanquam agens, vel sicut Corpus Christi est in Sacramento, moto illo corpore dicitur moueri per accidens, non quia ex vi talis motus acquirat, vel amittat aliquod vbi spirituale, cùm hoc fieri non possit ex vi motus corporei, sed solum ratione concomitantiæ dicuntur moueri, eo quòd ex vi suæ vnionis dicuntur esse vbi est corpus cui vniuntur; non autem per participationem effectus formalis circumscriptionis, seu existentiæ in loco. Et sic in se non mutant præsentiam vbicalem, sed continuant vnionem ad corpus, quod mutat locum, & distantiam, ex se autem nihil distan-

tiæ, aut extenſionis, vel vbicationis habent, de quo videatur D. Tho. cit. loco diſt. 10. qu. 1. artic. 3.

Inter corpora ergo per ſe habentia quantitatem modo diuiſibili extenſo ſolum eſt difficultas; Quomodo vltimum corpus totius vniuerſi exiſtat in loco? quod antiqui exiſtimarunt eſſe primum mobile: nos autem intelligimus eſſe cælum Empireum. Nam ex vna parte videtur eſſe in loco, quia mouetur loco, vel ſaltem moueri poteſt à Deo. Ergo debet eſſe in loco, per motum enim localem locus acquiritur. Ex alia verò parte non circumſcribitur, neque continetur loco, quia eſt vltimum continens omnia; ergo non eſt in loco circumſcriptiuè. Neque poteſt dici, quòd eſt in loco ratione centri circa quod mouetur, vel ſuperficiei corporis inferioris, quod immediatè tangit. Hoc enim non eſt eſſe in loco circumſcriptiuè, ſed circa locum, quod etiam poteſt habere corpus poſitum in vacuo; corpus enim inferius poſitum circumſcribitur, non circumſcribit. Nos autem inquirimus, quomodo cælum illud ſit in loco circumſcriptiuè.

In hac difficultate aliqui ſentiunt vltimum corpus non eſſe in loco, neque per ſe, neque per accidens, ſed ſolum replere ſpatium imaginarium; quod etiam aliqui recentiores ſequuntur. Alij locum tribuerunt cælo, ſed quia locus eſt immobilis, quidam aſſignauerunt centrum pro loco cæli, quia immobile eſt. Alij attendentes ad ſuperficiem, quæ etiam pertinet ad locum, dixerunt ſuperficiem inferiorem cæli eſſe locum eius. Cui tamen non conue-

nit circumſcribere, ſed circumſcribi.

Igitur ſententia eſt Ariſt. in hoc lib. cap. 5. vltimam ſphæram eſſe in loco per accidens ratione partium, quæ tamen non ſunt actu in loco, ſed potentia, quod eſt dicere cælum ſimpliciter non eſſe in actu in loco, ſed potentia, quod ſufficit, vt poſſit moueri motu circulari. Dicuntur autem partes cæli eſſe in loco in potentia, quatenus omnes exiſtunt in continuo vna poſt aliam, & vna vnitur alteri in circulo; & ratione huius continuationis, ſeu concatenationis vna continet aliam continuatione, non circumſcriptione, quia diuiſa & contigua non eſt: & ideò ſolum in potentia dicuntur illæ partes eſſe in loco, quia vt ſint actu circumſcriptæ vna ab alia, ſolùm deeſt illis diuiſio, qua reddantur contiguæ illæ quæ ſunt continuæ. Ita docet Philoſ. cit. loco, vbi inquit: *Quod cum id quod eſt ſimilium partium continuum eſt; tùm partes potentia ſunt in loco; ſed cùm ſunt ſeparatæ, atque vt in cumulo ſit, ſe tangunt, tùm in loco ſunt actu.* Et ſubdit *Cælum autem non eſt alicubi totum; neque eſt vllo modo, ſi nullum ipſum continet corpus, ſed quo mouetur, hoc & locus eſt partibus; Alia namque partium alij hæret. Alia verò per accidens, vt anima, atque cælum. Omnes namque partes quodammodo ſunt in loco, circumquaque enim alia aliam continet*; vbi apertè docet partes cæli non abſolutè eſſe in loco, ſed quodammodò, quatenus vna continet, ſeu cohæret alteri: & tamen quia iſtæ partes ſunt in continuo, & non ſeparatæ, ideò non ſunt actu in loco, vt circumſcriptæ, ſed ſunt in potentia in loco, quia poſſunt diuidi, actu autem conti-

nuæ sunt, non contiguæ. Idem docet D.Thō. in hoc lib. lect.7. & opusc.52. Itaque in cælo non possumus considerare, nisi vel quod est supra ipsum, seu extra ipsum, vel quod est infrà ipsum, & ab eo contentum, vel quod est in ipso, vt partes eius. Non potest dici, quòd vltimum cælum sit in loco, quia supra, vel extra ipsum detur aliquod corpus continens, cùm ipsum sit vltimum; neque quòd sit in loco, quia intra ipsum detur aliquid contentum: hoc enim potius est locatum ab eo, quàm locus eius; & idem est de centro, quod etiam non est continens ipsum cælum, neque actu, neque potentia: est autem contentum non potentia, sed actu. Relinquitur ergo quòd dicitur esse per accidens in loco, & in potentia solum ratione partium, quatenus vna continuatur alteri, sed non circumdatur ab illa, quia separata non est ab ea.

Sed obijcies primò, quia hac ratione non solum partes cæli, sed etiam totum cælum est in loco in potentia, quia etiam est in potentia, vt sibi aliud corpus superponatur, & ab eo circumscribatur in loco. Et licèt hoc non possit naturaliter fieri, sed à solo Deo, etiam partes ipsæ cæli non possunt diuidi, nisi à solo Deo. Secundò, quia de facto cælum mouetur, & non solum in potentia: ergo debet acquirere locum in actu, & non in potentia, nàm motus in actu debet habere terminum in actu, & nullum alium, quàm esse in loco, quia est motus localis. Ergo partes cæli habent locum in actu; imò & totum cælum, quia motus subiectatur in toto cælo, & ipsum totum mouetur, & non solum pars. Tertiò, quia motus cæli est pri-

primus motûs: ergo est magis in actu, & per se, quàm alij motus: ergo non debet habere terminum per accidens, & in potentia. Id enim quod est in actu, & per se, est potius eo, quod est per accidens, & in potentia. Et sic, cùm primum cælum sit nobilissimum corpus, debetur ei nobilissimus modus essendi in loco; ergo non per accidens, & in potentia. Vltimò, cælum actu habet vbi in suis partibus, & in ipso toto, alioquin non possemus designare vbi modo est Sol, quando oritur, & vbi posteà quando occidit. Et idem est de partibus vltimæ sphæræ; sed illud vbi designatum, & in actu est circumscriptiuum, vtpotè acquisitum motu locali in actu: ergo partes sunt actu in loco, siquidem actu habent vbi.

Ad primum respondetur; verum esse quòd etiam tota sphæra est in potentia, vt sit in loco, sed hoc respectu corporis, quod nondum est in rerum natura, licèt possit à Deo creari. At verò partes dantur in re, licèt earum diuisio non possit nisi de potentia Diuina dari, ideò magis dicitur existens in loco respectu partium, quæ iam sunt in re, licèt non sint diuisæ, quàm respectu alterius corporis superponibilis, quod nondum datur in re.

Ad secundum respondetur, Cęlum moueri ratione suarum partium, sicut etiam corpus dicitur videre, quia videt oculus. Talis autem motus in cælo, licèt de se sit productiuus vbi circumscriptiui, tamen per accidens, quia est corpus vltimum, non habens aliud circumscribens se, non producit de facto vbi circumscriptiuum, ratione cuius dicatur esse in loco: producit tamen aliquid in actu, & de facto,

scilicèt modum aliquem propinquitatis; vel distantiæ respectu alicuius corporis circa quod mouentur illæ partes, & ipsum totum, & hoc etiam pertinet ad ipsum vbi saltem inadæquatè, eo quòd vbi non solùm dicit circumscriptionem in loco, sed etiam distantiam aliquam, vel propinquitatem, siue modum applicationis, qui sit fundamentum relationis distantiæ, vel propinquitatis. Et sic dicit Diu. Thom. opusc. 52. *Quòd motus localis non solum est in loco, sed circa locum*, de quo explicatius dicemus seq. quæst.

Ad tertium respondetur, quòd, vt notat S. Tho. 4 Phys. lect. 7. primo motui conuenit minus de potentia, & de variatione locorum in ipso mobili, & minus difformitatis, & ita, quantò minus in actu variantur loca in mobili, magis acceditur ad vniformitatem, & immobilitatem. Vndè non sequitur, quòd motus actualior, & perfectior magis dicatur ponere aliquid in loco, quia esse actu in loco est esse subiectum circumscriptum & limitatum à locante. Et ideò, quia primus motus est nobilior, & primi continentis non contenti ab alio, ideò non conuenit illi ponere tale corpus actu in loco, idest actu subijcere loco, sed solum in potentia; minus enim perfectionis est actu esse dependens, quàm potentia, licèt modum distantiæ, vel propinquitatis actu ponat.

Ad vltimum respondetur, quòd partibus cæli conuenit habere vbi determinatum, & designatum, quantum ad id, quod definitionis est in vbi, non quantum ad id, quod circumscriptionis. Hoc enim est vbi inadæquatè sum-

ptum

ptùm in corporibus ad differentiam vbi definitiui in Angelis, qui ita sunt in vno loco, quòd non in alio, sine aliqua tamen distantia, vel propinquitate positiua in ordine ad aliud, quia distantia mensurationem dicit extensionis, quæ non potest desumi ab vno Angelo ad vnum corpus, vel è contra. In corporibus autem etiam si non sint circumscripta, potest sumi ista distantia, & mensura extensionis ad alia corpora, idque per motum localem potest in vacuo variari, vt dicemus quæst. seq.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm duo corpora possint penetrari in eodem loco diuina virtute?

TRiplex est sententia in hac parte. Duæ extremæ, & vna media. Prima extrema putat etiam naturaliter posse duo corpora penetrari. *Ratio est*; tùm, quia non est de essentia quantitatis, vt alterum corpus semper expellat: tùm, quia plures experientiæ id videntur comprobare; videmus enim vas plenum cinere tantum aquæ recipere, quantum sine cinere remanet. Ferrum candens ignem recipit intra se, & panis madefactus recipit aquam, & vas aqua plenum recipit nummos, nec effunditur, quæ omnia sine aliqua penetratione corporum non possunt contingere.

Secunda sent. extrema est Duran. in 4. dist. 44. qu. 6. qui dicit esse probabile, quòd neque per diuinam potentiam duo corpora possunt penetrari. *Fundamentum* similiter est, tùm ex ratione, tum ab exemplis. Ratione quidem, quia esse-

effectus formalis non potest impediri stante forma: est autem effectus formalis quantitatis occupare locum, & stante occupatione loci sequitur tanquam effectus priuatiuus expulsio alterius corporis; ergo hic secundus effectus non potest impediri stante primo. Constat autem, quòd in præsenti loquimur de penetratione corporum occupantium locum, nam remota occupatione loci, vt in Corpore Christi Sacramentato, non est dubium, quòd possit simul esse cum altera quantitate. Consequentia verò patet, quia ideò non possunt duæ formæ substantiales esse simul in eadem materia, quia effectus formalis vnius habet adiunctam priuationem alterius; sed similiter occupatio loci habet adiunctam priuationem, & expulsionem alterius corporis à loco. Ergo non potest impediri stante primo effectu. Ab exemplis autem probatur; tùm, quia duæ quantitates successiuæ non possunt simul penetrari, v.g. quòd duo dies sint in vno, sic enim tolleretur eorum successio; ergo neque duæ quantitates permanentes in eodem loco; tùm, quia si potest vnum corpus penetrari cum alio, etiam posset vna pars corporis cùm alia, & sic tolleretur essentia quantitatis, quæ est habere partem post partem. Imò posset pars esse æqualis toti, vt si quantitatem manus intra digitum Deus penetraret.

Tertia sententia vera, & tenenda, quæ communi calculo Theologorum probatur, dicit, quantitatem etiam extensam in loco posse diuinitus cum alia penetrari, non tamen naturaliter. De hoc videri potest S. Tho. in 4. dist. 44. q. 2. art. 2. & super Boet. de Trin. q. de pluralitate cau-

re causarum art. 3. Scot. in 4. dist. 49. q. 16. Capreol & Argentinas, Sot. Suarez, & alij, quos citant Cursus Carmelitanus hic, disput. 19. q. q. 7. & Conimbricens. q. 4. art. 2. Et supponimus nihil aliud esse duo corpora penetrari, quàm sub eadem superficie ambientis corporis, & in eadem distantia contineri. Hoc ergo dicimus repugnare naturaliter, non diuinitus. Et repugnantia naturalis manebit probata ex ipsa explicatione non repugnantiæ diuinitus.

Quod ergo diuinitus non repugnet, sumitur, tùm à posteriori, quia sic factum est; tùm à priori ex ipsa repugnantia naturali, quæ potentiæ diuinæ non obstat. A posteriori ergò probatur, quia in primis Corpus Domini in natiuitate exijt clauso vtero Sacratissimo B. V. & in resurrectione exijt de sepulchro inuiolato, & immutato lapide: & ad Discipulos intrauit clausis ianuis; & cælos penetrauit nulla facta diuisione in eis.

Respondet Durandus, in egressione ex vtero potuisse partes dilatari, & si non referari, ad eum modum, quo in statu innocentiæ parerent fœminæ. Vel secundò exijsse non transeundo per medium. Similiter egressum à sepulchro, quia corpus gloriosum ita potest constringi, vt per minimum foramen, vel porum exeat. Ad Discipulos verò potuisse intrare ianuis subita quadam velocitate apertis, & iterum clausis. Cæterum primæ duæ solutiones non solum falsæ, sed etiam iniuriosæ videntur illi mysterio. Prima quidem, quia multum derogat summæ Virginis integritati. Secunda, quia derogat Natiuitatis veritati. Primum patet, quia tanta partium dilatatio, vt corpusculum

exeat

exeat sine penetratione, nihil aliud est, quàm apertio, & reseratio. Sicut etiam in statu innocentiæ parientes fœminæ integritatem virginalem non conseruarent, licèt sine dolore parerent. Miraculum autem Natiuitatis Christi non solum celebratur, quia partus fuit sine dolore, sed quia fuit salua omnimoda integritate: & in hoc præcipuè assignatur miraculum, quia clauso vtero exijt. Nullum autem esset miraculum, quòd facta dilatatione partium exiret. Secundum verò patet, quia si transiret de vtero ad terram, & non per medium, verè non nasceretur, quia non pareretur, parere enim est emittere fœtum motu physico, & corporali, sic enim procedit à matre. Motus autem corporalis non potest esse de extremo ad extremum, nisi per medium, si verus motus est. Ergo sine motu corporali non datur partus, & sine partu non datur vera natiuitas. Quod verò dicitur de corpore glorioso, omninò ridiculum est, quia tanta constrictio corporis sine magna alteratione per modum addensationis, vel compressionis contingere non potest, quod vtique eius impassibilitati non congruit. Denique dicere, quòd fores fuerunt apertæ, quando ingressus est ad Discipulos, vim facit Scripturæ, quæ dicit, *Cum fores essent clausæ*, Durandus autem dicit esse apertas.

A priori autem probatur hæc veritas considerando rationem, ob quam vna quantitas naturaliter resistit penetrationi. Putant enim aliqui, quantitatem resistere per aliquam efficientiam, quatenus vnum corpus pellit aliud à loco quando intrat in illum; sic enim pellit,

sicut

ſicut trahit, trahit autem per virtutem efficientem, ergo, & pellit: & quia Deus poteſt denegare hunc concurſum ad efficiendum, poteſt conſequenter vnum corpus non pellere alterum è loco. Quam ſententiam ſequitur Martinius in illuſtratione iſtorum cap. notabil. 7. Cæterum falſa eſt iſta ſententia; tùm quia quantitas non eſt actiua, neque in quantum quantitas eſt diuidens, ſed diuiſibilis; diuiſio enim fit ab aliqua virtute motiua, v. g. à grauitate, vel impulſu, vel aliquo ſimili; quantitas autem non eſt virtus motiua; tùm etiam, quia ſi quantitas expelleret effectiuè, id faceret producendo aliquid, quod eſſet incompoſſibile penetrationi, omnis enim efficientia aliquem terminum producit, quo formaliter fiat id, quod ab efficiente fit actiuè: iſte autem terminus, ſeu forma, quam quantitas producit, quando expellit, & reſiſtit penetrationi, eandem patitur difficultatem atque ipſa quantitas: præſertim, quia illa efficientia expellens non poteſt eſſe niſi per motum, motus autem ſolum producit vbi, quod non eſt forma reſiſtens penetrationi, aut ſaltem de hoc inquirimus rationem, cur repugnent duo vbi in diuerſis corporibus ſub eadem diſtantia.

Quare ratio impenetrationis reducitur à D. Tho. diſt. 44. cit. ad ipſam quantitatem ratione effectus ſecundarij, qui eſt ſitualiter collocare partes in ordine ad locum; pertinet enim ad quantitatem ponere vnam partem poſt aliam, primò quidem in ordine ad ſe ordinando partes in toto. Secundò verò ordinando eas in loco, & extendendo in diuerſis ſpatijs & terminis, ſicut videmus in corporibus exten-

tensis, siquidèm essentia quantitatis in extensione consistit coordinante vna parte post aliam in ratione partis, vndè sequitur tanquam proprietas, quòd diuersis spatijs faciat diuersas partes respondere, sic enim coordinantur. Hæc autem extensio localis obstat penetrationi; tùm partium inter se in eodem continuo, alias omnes partes essent confusæ, & ad locum indiuisibilem redactæ, vel potius ad nullum. Tùm etiam vnius corporis erga aliud à se diuisum, quia cum non sit continuum multò magis pertinet ad quantitatem extra se illud ponere, quam vnam partem extra aliam, quæ est connexa in eodem continuo; si autem ponit vnam extra aliud, non relinquit intra proprios terminos loci, & hoc est non penetrari. Ex ipsa ergo extensione quantitatis nascitur, quòd corpora, & partes se tangant penes extremitates, seu indiuisibilia & terminos, ita quòd vna non intret in aliam, nec penetretur sub eodem loco. Hæc autem extensio actualis ad locum non est effectus primarius quantitatis, quia salua quantitate, potest totaliter tolli, vt patet in Corpore Christi Sacramentato, vbi est quantitas eius, sicut & reliqua accidentia sine extensione ad locum; ergo à fortiori poterit salua natura quantitatis iste effectus impediri, ne de facto aliud corpus expellat, sed intret in terminos eius sine diuisione ipsius quantitatis, sicut sine eius diuisione totaliter tolli potest in Sacramento. Neque sequitur, quòd idem effectus pendeat à duplici causa totali, v. g. à duobus corporibus idem locus. Respondetur enim, quòd in illis corporibus penetratis ponitur duplex vbi passiuum, quamuis vnicus lo-

cus

eius circumſcribens; non repugnat autem ab eadem cauſa multiplicari effectus in diuerſis ſubiectis, tunc enim comparantur quaſi in adæquata reſpectu illius, ſicut ab eodem igne multiplicatur calor in diuerſis ſubiectis.

Ad primum pro prima ſententia reſpondetur. Quòd licèt non ſit contra eſſentiam quantitatis penetrari cum alia, eſt tamen contra eius proprietatem, ſeu effectum ſecundarium, qui illi connaturaliter debetur, & ideò naturaliter repugnat, non eſſentialiter.

Ad ſecundum reſpond. quòd in vaſe pleno cinere tantum recipitur de aqua, quantum eſt ſine cinere, quia propter nimiam cineris ſiccitatem plurimum aquæ euaporatur, & reliqua imbibitur, & multa loca in cineribus plena aere, replentur, & conſtipantur aqua. Similiter, quando inijciuntur nummi in vas plenum aqua, faciunt aquam creſcere in cumulum, quandiu labra vaſis ſunt ſicca, illis autem madefactis effunditur aqua. In ferro candenti ignis intrat poros ferri, qui nimio calore plus aperiuntur, & admittunt plus ignis. Et ſimiliter infuſa aqua in pane, quidquid aeris eſt intra panem, repletur aqua, & conſtipantur partes ſiccæ madefactæ ab aqua, & ſic dant ipſi locum.

Ad primum pro ſecunda ſententia reſpondetur, quòd actualis expulſio non fundatur in ſola quantitate, aut formali eius effectu quomodocumque, ſed in quantum habet contactum actualem in ordine ad alterum; cum autem contactus fiat penes ipſas ſuperficies, quia, vt dicit Philoſophus 5. Phyſic. cap. 3. ea ſe tangunt, quorum extrema ſunt ſimul, tunc facit Deus, quòd penetrentur duo corpora, quan-

quando impedit contactum vnius corporis ad alterum, nam hoc ipso non sunt simul penes superficies, seu extremitatem partium, sed se totis, quod est penetrari. Potest autem fieri ista penetratio stante effectu formali quantitatis, etiam secundario, qui est occupatio loci, quia potest Deus impedire istum contactum respectu vnius corporis, & non respectu alterius; & sic impedire expulsionem vnius corporis, & non alterius, atque adeò poterit habere contactum ad corpus circumscribens, & locans, quod est occupare locum, & tamen impediri contactum ad aliud corpus sibi appropinquans sicque admitti, vt sit simul in eodem loco.

At verò in formis substantialibus expulsio vnius formæ ab eadem materia non fundatur in aliquo contactu actuali respectu vnius, & non respectu alterius, sed in ipsa ratione informationis substantialis in materia, quæ est informatio primæ actualitatis, & sic non potest supponere aliam priorem; vndè forma secundo adueniens, & informans repugnat, quòd sit substantialis, idest, quòd det primum esse, vt supra diximus q. 11.

Ad secundum fundamentum, ab exemplis respond. *Ad primum*, est maxima disparitas, eò quòd ipsa ratio successionis essentialiter petit vnam partem esse post aliam; vnde quomodocumque ponantur partes esse simul, seu penetrari, tollitur successio. At verò ratio quantitatis permanentis non consistit in contactu ad alia corpora, & potest stante quantitate contactum amittere absolutè, vt Corpus Christi in Sacramento, vel stante contactu ad

vnum

Vnum impediri ad habendum contactum ergà alterum, & sic esse simul cum eo in eodem loco, non tangendo illud secundum superficiem, sed etiam secundum partes diuisibiles, per quod non tollitur extensio in ordine ad totum, quòd est effectus primarius quantitatis, neque in ordine ad locum, quia potest manere contactus ad locum, & impediri respectu alterius corporis, vt dictum est. ***Ad secundum*** exemplum dicitur, quòd si Deus reduceret totam quantitatem vnius brachij ad locum digiti, illa quantitas extrinsecè, & in ordine ad locum esset æqualis suæ parti, sed radicaliter, & intrinsecè in ordine ad totum esset maior, quia plures habet partes, & ex se petit maiorem extensionem in loco, quàm sua pars, licèt de facto non occupet illum.

ARTICVLVS V.

Vtrùm implicet vnum corpus esse in pluribus locis circumscriptiuè?

Loquimur de præsentia circumscriptiuà, quia esse in loco vnum corpus circumscriptiuè, & non circumscriptiuè in alio constat ex Fide, nam Corpus Christi extensiuè est in cælo, & Sacramentaliter in Eucharistia. Sed quia circumscriptio ita adæquat rem locatam, quòd supponit in illa vltimam superficiem, vltra quam non continuatur, neque extenditur, ideò specialem difficultatem habet: an res semel locata, & circumscripta possit in alio loco similiter circumscribi, & altera superficie terminari manente adæquatione loci, & vnitate

loca-

locati. Et hoc dupliciter potest fieri, vno modo stante eadem substantia & quantitate corporis, eademque superficie: alio modo posita duplici quantitate in eadẽ substantia corporis, ita quòd secundum vnam terminetur in vno loco,& secundum aliam in alio,nulla facta diuisione in eadẽ quãtitate,sed in alia superaddita.

Est igitur in hac difficultate duplex sententia inter Scholam D. Tho. & Scoti; Nam Scotus in 4. dist.10. q.2. per totam tenet non implicare contradictionem vnum corpus circumscriptiuè esse in duplici loco,quem præter eius Scholam sequuntur communiter recentiores, vt Conimbric. Suarez, Bellarm. Valent. Rubio, & alij qui citantur in cursu Carmelit.hic disp.19. qu.8. Imò multi addunt hanc sententiam esse conformiorem veritati, & principijs fidei, quibus realis præsentia Corporis Christi in Eucharistia stabilitur.

Fundamenta huius senten. reducitur ad tria capita. Primum, ex effectibus, quia de facto ita aliquando contingit. Secundum, ratione. Tertium,ab exemplis. Primum probatur,quia in primis, quando Christus apparuit Paulo,visus est ab eo in proprio corpore, vt argumentatur S.Tho. 3. p. q. 57. art. 6. quia aliàs non posset esse testis Resurrectionis eius; & tamen Christus tunc non recessit à cælo, quia vsque ad diem iudicij non descendit indè,iuxtà illud Actor.3. *Quem oportet cælum suscipere vsque ad tempus restitutionis omnium.* Et August.dicit: *Quòd donec sæculum finiatur sursum est Dominus.* Ergò oportuit, quòd tunc Christus Dominus non recedens à cælo videretur in aere à Paulo, & sic extitit in duplici loco.

Omit-

Omitto aliàs visiones, quibus Christus Dominus visus est in terris, vel apparuit in Eucharistia. Hæc enim referri possunt, non ad visionem in proprio corpore, sed in aliquo apparente; atque adeò non ita probant, sicut visio illa Pauli.

Secundum fundamentum est ex ratione, quæ desumitur ex responsione, vel improbatione implicationis contrariæ; videntur enim valdè infirmæ rationes, quibus ista implicatio probatur, & si aliquid probant, etiam probarent Corpus Christi non posse indiuisibiliter esse in pluribus hostijs, nam quòd dicitur locum circumscriptiuum ita adæquatè terminare, & comprehendere oorpus, quòd extra ipsum non permittit esse circumscriptiuè; eodem modo probat, quòd non permittit esse Sacramentaliter; nam si potest excedere illos terminos circumscriptiuos existendo alibi indiuisibiliter, quid refert quòd excedat illos existendo alibi diuisibiliter attendendo præcisè ad adæquationem primæ circumscriptionis? Quòd verò additur sequi, quòd idem corpus esset diuisum, si poneretur in duplici loco, vel quòd etiam posset idem corpus esse in infinitis locis, si semel potest esse in duobus, quia est eadem ratio de infinitis: vtrumque sequitur eodem modo in Corpore Christi Sacramentato, & ibi soluenda sunt hæc inconuenientia. Nam etiam sequitur, quòd possit esse in infinitis hostijs sine termino. Nec tamen sequitur, quòd si vnum corpus sit in infinitis locis, quòd sit vbique sicut Deus, quia neque à se ipso, nec primò, & per se esset vbique; Deus enim ita est totus in omni loco, quòd est totus in omni

par-

parte loci, & sic totus est vbique, illud autem corpus est in quolibet loco per suas partes. Similiter non sequitur Corpus Christi esse diuisum, & indiuisum, ex eo quòd est in cælo, & extra cælum sub quantitate aliena, scilicèt sub speciebus panis. Quare ergo erit diuisus, si sit alibi sub quantitate propria, præsertim, si duplicem quantitatem haberet? præterquam quòd solum sequitur diuisio ista quoad locum, & circumscriptionem, non quoad entitatem, & substantiam, quia hæc non sumitur ex multiplicatione locorum, quæ accidentalis est.

Tertium fundamentum sumitur ab exemplis. Nam in primis potest idem corpus esse in duplici loco, altero diuisibili, altero indiuisibili, vt patet in Corpore Christi; ergo potest dependere à duplici præsentia, altera naturali, altera supernaturali, & indiuisibili, quarum quælibet adæquatè, & totaliter in suo genere reddit illud corpus præsens. Ergo similiter poterit dependere à duplici præsentia circumscriptiua, licèt vtraque sit adæquata. Neque enim ex eo, quòd sit circumscriptiua aliquid amplius addit supra alteram circumscriptionem, quàm multiplicare ipsa loca, quæ solum accidentaliter se habent ad multiplicationem substantiæ. Item non repugnat idem corpus affici duplici quantitate, vel duplici albedine, aut calore, neque repugnat eandem naturam duplici subsistentia diuina terminari. Ergo neque repugnabit duplici vbi circumscribi, licèt vtrumque sit adæquatum, & sufficiens. *Confirmatur*, quia vnitas loci stat cum duplicitate corporis, vt patet cùm duo corpora penetrantur. Ergo etiam duplicitas loci stabit

cum

cum vnitate corporis. Consequentia patet; quia si diuersitas corporum dependet ex diuersitate loci, etiam vnitas dependebit ex vnitate: & è conuerso si vnitas non dependet, vt manifestum est, etiam non dependebit diuersitas, sed accidentale sibi erit.

Opposita sententia perpetuò defenditur à D. Th. in multis locis, vt in 4.d.10.q.1.ar.3.quæstiun.2.& apertius dist.44.q.2.ar.2. quæstiun. 3.ad 4. vbi dicit: *Quòd vnum corpus esse simul localiter in duobus locis non potest fieri per miraculum*; & quodlib.3.art.2.vbi dicit: *Quòd corpus esse in duplici loco circumscriptiuè est ponere duo contradictoria simul.* Idem insinuat 3.p. q.75.art.1. in argumento 3.adiuncta eius solutione. Et opusc. 70. q.4. art 4. Sequuntur D. Tho. communiter omnes eius Discipuli,& præterea S.Bonau. in 4.dist.54. art.de dote subtilitatis,Duran.in 4.dist.10 q.4.nu.8. Herbæus, Palud. Aegidius, Abulens. & alij, quos sequitur Pater Vazquez tom.3. in 3.p.disp.189.cap. 4. & Mag. Lorca in manu scriptis de Eucharistia, vt citat Cabero hic disp.1. dub. 5.

Ex pluribus autem implicationibus, quæ afferuntur; ad illam tanquam ad præcipuam cæteræ reuocantur; quia ita vnum corpus sub vnica quantitate existens adæquatur ab vna circumscriptione, quòd si ponatur in duplici loco circumscriptiuè, diuidetur eius quantitas, & consequenter ipsum corpus: sicque erit simul idem, & diuersum. Quòd quantitas diuidatur hoc ipso, quòd ponitur eo modo in duplici loco, ex eo probatur, quia illud corpus sic positum in duplici loco, haberet duplicem superficiem terminantem, ita vt si simul acce-

derent, tangerentur vero contactu, sicut & tangunt illa loca, in quibus ponuntur, aliàs non locarentur in duplici loco, si in vtroque non haberent contactum ad dicta loca: illa autem se tangunt, quorum extrema, seu superficies sunt simul, vt dicitur 5. Phys. cap. 3. Ergo si illud corpus ponitur in duplici loco, duplicem debet habere superficiem, siquidem, si poneretur in loco sibi immediato, verè esset sibi contiguum, & verum contactum haberet ad se sicut habent duæ manus, & sicut habet verum contactum ad corpus circumscribens se in duplici loco; si enim penetrarentur, hoc ipso non esset in duplici loco, quod est destruere casum, potest autem poni in loco sibi immediato, si semel potest poni in duplici remoto, sed ea dicuntur habere contactum, & esse contigua, quorum extrema sunt simul; ea verò continua, quæ communi termino copulantur; ergo illud corpus positum in duplici loco sibi immediato, verum contactum habebit: atque adeò duplicem superficiem. Non ergo stante eadem quantitate, seu superficie potest poni in duplici loco modo circumscriptiuo. Et amplius hoc patet, quia si ponatur corpus in duplici loco à se remoto, vt. gr. Romæ, & Compluti, hoc ipso quantitas illius corporis manet diuisa: ergo non potest manere eadem. Consequentia est manifesta; & antecedens probatur; quia illa quantitas discontinuatur, ergo diuiditur, tunc enim discontinuatur quantitas, quando inter hanc, & hanc quantitatem interponitur, aliquod corpus medium, quod non continuatur cum tali quantitate; sed posito corpore Romæ, & Compluti interiacet

iacet aer, vel multa alia corpora, quorum nullum continuatur cum illo; aer enim, qui ambit corpus Romæ, est contiguum illi tanquam locus eius, non continuum; & similiter aer, qui est Compluti. Ergo discontinuatur quantitas istius corporis hoc ipso, quòd ponitur in duplici loco, & sic est quantitas diuisa, non eadem; & sic est contradictio, quòd idem corpus, seu eadem quantitas ponatur in duplici loco, & non maneat diuisa.

Huic rationi tripliciter potest responderi. Primò, instando illam, nam etiam quantitas Corporis Christi est in cælo, & in Sacramento, nec tamen est diuisa, nec alia. Ergo similiter non erit diuisa ex eo, quòd ponatur circumscriptiuè in duplici loco. Secundò dicendo, quòd ex ista positione in duplici loco, non sequitur diuisio intrinseca in quantitate, vel corpore, sed solum extrinseca secundum duplicem vbicationem, seu locum, quod verissimum est. Tertiò, quòd saltem non repugnabit esse corpus in duplici loco, si ei duplex quantitas tribuatur à Deo, quod nullam repugnantiam inuoluit.

Ad primam instantiam respondetur, quòd Corpus Christi in Sacramento habet eandem quantitatem, & superficiem, quam in cælo, quia modo indiuisibili, & incircumscripto illam habet in Sacramento, & sic benè stat, quòd sit eadem superficies, quia ex ipso modo existendi non diuiditur, neque discontinuatur, sed existit ad modum substantiæ in Sacramento sine vllo contactu ad alia corpora: & sic non currit argumentum contra modum existendi Sacramentalem, sicut contra modum

circumscriptiuum in duplici loco, quia non diuidit superficiem hoc ipso, quòd non ponit illam modo diuisibili in alio loco. Nec oportet reducere explicationem huius mysterij ad eas angustias, quas paritur existentia in duplici loco circumscriptiuo, fit enim illud mysterium minus intelligibile precipuè Philosophis, si intelligatur Corpus Christi ad modum corporis diuisi in duplici loco, aut si dependeat intelligentia huius mysterij à positione corporis in duplici loco circumscriptiuè; licèt enim hoc videatur reddere magis intelligibilem existentiam duplicem corporis in cælo, & in Sacramento, minus tamen intelligibilem reddit entitatem eiusdem corporis, quoniam duplicata circumscriptione discontinuatur.

Ad secundam instantiam respondetur, quòd non est intelligibilis illa duplex vbicatio, & circumscriptio, sine discontinuatione, & diuisione quantitatis, quia nihil aliud est quantitatem diuidi, quàm ita poni in loco, quòd interponatur aliud corpus medium non continuatum cum illis extremis, sicut necessariò sequitur posito corpore in illo duplici loco per modum contactus, & circumscriptionis.

Ad tertiam instantiam dicitur, implicationem allatam non currere, si vnum corpus habeat duplicem quantitatem, idque videtur sentire D. Thom. quodlib. 3. art. 2. vbi ponit argumentum: *Quòd dimensio panis poterat conuerti in quantitatem Corporis Christi, sicut substantia panis in substantiam Corporis Christi.* Et respondet: *Quòd si dimensio huius corporis conuerteretur in illam dimensionem alterius* cor-

corporis, iam non erunt duæ dimensiones, sed vna tantùm; & sic non commensuraretur diuersis locis, sed vno tantùm. Ergo à contrario sensu, si daretur duplex dimensio, non repugnaret commensurari duplici loco. Et sicut modò Corpus Christi mediante dimensione panis, cui alligatur, est in duplici loco, vno per se, idest per propriam dimensionem in cælo, altero per accidens, idest per alienam quantitatem in terra: ita si talis dimensio, vel alia similis, & eiusdem figuræ cum dimensione propria Corporis Christi, ei non alligaretur extrinsecè, sed per inhærentiam intrinsecam vniretur, non minus posset esse in duplici loco, altero per se, altero per accidens ratione illius duplicis quantitatis sibi inhærentis. An verò hoc sit possibile de potencia absoluta, vt duplex quantitas eidem corpori tribuatur per inhærentiam intrinsecam, non disputo in præsenti, neque in eo inuenio apertam repugnantiam, vt sicut alligatur aliena quantitas panis Corpori Christi, ita ei inhærere possit alia similis figuræ, & extensionis cum sua propria; sed quod dicimus est, quòd stante eadem quantite, repugnat poni circumscriptiuè in diuerso loco, quia hoc est idem ac diuidi; si tamen daretur duplex quantitas, nulla curris implicatio.

Omitto plures alias rationes ab inconuenienti deductas, in quibus soluendis valdè laborant Authores oppositi; v. g. quòd si ponatur vnum corpus in duplici loco, poterit moueri idem corpus motibus contrarijs, & hic habere summum frigus si ponatur inter niues, ibi summum calorem, si inter ignes; hic occidere, vel

occidi, alibi non; hic fame perire, ibi saturari, & multa similia, quę facilè considerari possunt. Quæ absurda oppositi Authores ea distinctione soluunt, quòd illa accidentia, quæ dependent à loco; vt moueri sursum, & deorsum flagellari, & percuti, & similia, ita conueniunt in vno loco, quòd non in alio. Quæ verò à locali distantia non pendent vt esse mortuum, & viuum, calidum & frigidum, si conueniunt in vno loco, conueniunt etiam in alio, quòd tamen in singulari explicare satis difficile est, præsertim cùm plura ex his quæ à loco non pendent, priuatiuè opponantur. Sed in hoc non facimus vim.

Ad primum fundamentum oppositæ sentent. respondetur, quando Christus Dominus apparuit Paulo, corporaliter quidem apparuisse, vt conuincit ratio S. Tho. aliàs non posset Paulus testis Resurrectionis esse, sicut alij Apostoli; si ipsum verum Christi Corpus non vidisset, sed si hæc apparitio facta est in aere (ex Scriptura enim non constat in aere vidisse Christum, vel in ipso cælo, sed solum lumen de cælo circunfulsisse eum) re vera descendit Corpus Christi de cælo. Nec oppositum ex illis authoritatibus vllo modo deducitur, solum enim probant Christum esse in cælo vsque ad diem iudicij tanquam in loco sibi debito ad gloriam & honorem, sicut Regi debetur thronus, non tamen, quia necesse sit semper ibi sedere, & nunquam moueri. Vndè notanter Scriptura dicit; *Quem oportet cælum suscipere*, non tamen addit, quem oportet semper retinere. Et August. dicit: quòd sursum est Dominus, donec sæculum finiatur quantum ad habitatio-

nem

nem sibi debitam, non quantum ad alligationem localem, neque enim habet cælum pro carcere, sed pro gloria, quæ nullo modo minuitur Beatis ex descensu Christi, quia æquè benè videbunt corpus eius, etiam si descenderet ad hunc mundum inferiorem. De alijs apparitionibus Christi non ita constat in proprio corpore descendisse, sed secundum aliquam apparitionem, aut per Angelum aliquem in assumpto corpore. Si tamen verè aliquibus apparuit in proprio corpore re vera ad illos descendit. Præcipuè autem in Eucharistia non videtur apparere Christus in proprio corpore, sed formari ex aere circumstante corpus aliquod in specie carnis, vel pueri, aut quid simile, in quo apparet, vt constat ex D. Thom. 3. p. q.78. art.8. Quòd si vellet Christus Dominus in Eucharistia demonstrare corpus propriū in specie propria, id deberet fieri descendendo de cælo.

Ad secundum constat, in quo consistat implicatio existendi in duplici loco circumscriptiuè, quæ tamen non sequitur ex eo quòd sit Sacramentaliter Christus in Eucharistia, & modo quantitatiuo in cælo, inde enim non sequitur, quòd sit sub duplici terminatione sibi adæquata in eodem genere circumscriptionis, sed sub diuerso genere, & secūdum diuersum modum, alterum diuisibilem, alterum indiuisibilē, nec resultat aliqua diuisio, & multiplicatio superficiei, vel quantitatis in Corpore Christi, cùm in Sacramento non sit in loco per contactum ad alia corpora, neque diuisibili modo & consequenter neque talis separatio locorum facit diuisionem, seu discontinuationem. Quando

verò instatur, quòd etiam non manebit diuisum illud corpus, si ibi maneret sub propria specie; negatur conseq. Et disparitas constat ex dictis, quia illa quantitas aliena non discontinuat, neque diuidit propriam, qua Christus est in cælo, cùm sit quantitas distincta. Si autem propria quantitas ibi ponatur modo circumscriptiuo, hoc ipso etiam ponitur modo diuisiuo, quia ponitur modo diuisibili secundum diuersam terminationem; & locationem, quod non potest stare sine discontinuatione quantitatis. Si verò modo indiuisibili in alio loco ponatur, non addit nouam terminationem, qua nouum contactum habeat, & consequenter neque discontinuationem, sed eandem superficiem, & quantitatem, sub modo indiuisibili ponit. Et licèt discontinuatio illa sit quo ad locum, essentialiter tamen illi annexa est discontinuatio quantitatis, quæ consistit in duplici terminatione; diuisa autem quantitate diuiditur corpus, cuius indiuiduatio dependet ex designatione quantitatis, & in diuisione eius, tanquam ex conditione per se requisita, vt in libris de generat. dicetur. Sed tamen implicatio posita currit præsupposito quòd sit eadem quantitas in corpore existente in duplici loco, & non aliter.

Ad tertium resp. quòd quoad attinet ad primum exemplum, iam satis dictum est, quòd illa præsentia Sacramentalis non est præsentia propria corporis, sed diuersi generis, & ideò respectu illius non currit implicatio allata; neque enim diuidit quantitatem, vt dictum est.

Ad secundum exemplum dicimus non esse contra nos, quia si eidem corpori attribuatur du-

duplex quantitas, non repugnabit esse in duplici loco sine diuisione eiusdem quantitatis, in quo consistit implicatio allata.

Ad tertium exemplum dicimus, quòd personalitates diuinæ non habent oppositionem relatiuam nisi inter se, non respectu naturæ, quam terminant, vel assumunt; cum ex eadem perfectione, & eminentia proueniat in ipsis personis terminare alienam naturam: eodem enim modo persona Patris potest terminare humanitatem assumptam, sicut persona Filij. At verò diuersitas loci circumscriptiui discontinuat quantitatem, quia non potest aliter intelligi existentia in loco distanti, nisi cum discontinuatione quantitatis seu diuisione, cum qua non stat identitas eiusdem quantitatis, quæ est implicatio allata.

Ad confirmationem respond. ex D. Tho. in 4. dist. 44. supra citata, vbi ponit idem argumentum, quòd cum vnitate loci extrinseci stat diuersitas quantitatis; cum diuersitate verò loci non stat vnitas, eo quòd sufficit ad discontinuandum, & diuidendum quantitatem discontinuatio loci, vt probatum est. At verò vnitas loci non sufficit constituere vnitatem quantitatis, si alias subiectum, in quo est quantitas, non est vnum; accidentia enim maximè habent vnitatem suam ex vnitate subiecti, licèt quantitas etiam dependeat ex vnitate loci, sine qua discontinuatur, & diuiditur, quare vnitas quantitatis dependet ex duobus, scilicet vnitate subiecti, & loci, & quocumque sublato, soluitur vnitas, quia malum ex quocumque defectu. Et ideò stat benè cum diuersitate quantitatis penetratio, & existen-

tia in eodem loco, quia ob diuersum subiectum illa quantitas supponitur diuersa, non autem stat cum diuersitate loci circumscriptiua vnitas quantitatis, quia diuersa circumscriptio discontinuat.

QVÆSTIO XVII.

De vacuo.

ARTICVLVS I.

Vtrùm vacuum naturaliter sit dabile?

Vpponimus definitionem vacui traditam ab Aristot. in hoc lib. c. 7. *Quòd sit locus non repletus corpore.* Quòd autem aliqui addunt: *Aptus tamen repleri*, superfluit, vt benè notat Magist. Soto in præsenti q. 3. Nam hoc ipso, quòd dicitur locus, aptitudo ad repletionem designatur. Et ideò in hac definitione non includitur vacuum negatiuum, quale est extra cælum, quia ibi non datur locus, id est, superficies aliqua non continens intra se aliud corpus. Potest tamen definiri, quòd est spatium carens omni corpore, de quo D. Thom. 1. p. q. 46. art. 1. ad 8. vbi inquit: *Quòd supra cælum nihil est, & ly supra designat locum imaginarium.*

Suppono secundò, vacuum negatiuum de facto dari, cùm supra cælum nullum sit corpus, cùm

cùm ibi finiatur hoc vniuersum. Vacuum autem priuatiuum intra vniuersum non datur, ex ipsa inclinatione naturæ, eò quod tale vacuum impediret ordinem, & dispositionem corporum in vniuerso; quod constat corporibus ordinatè dispositis. Vacuum autem cum priuet corpore, ad nihil deseruit, nisi vt tollat istum ordinem, & ideò singula corpora toto impetu feruntur ad replendum vacuum etiam cum detrimento proprij loci, vt cum aqua ascendit per fistulam aere attracto. De potentia tamen absoluta Dei nulla est implicatio, quòd detur vacuum, quia potest annihilare, vel separare quodcumque corpus, & impedire, seu denegare concursum, ne aliud moueatur ad locum eius.

Difficultas ergo tota consistit. An detur aliqua virtus in rebus creatis, siue in corporibus, siue in spiritibus, ad faciendum vacuum contra inclinationem naturæ. Nam licèt ex parte corporum plures afferantur experientiæ, quibus natura obsistit vacuo: non tamen ex hoc probatur nullam dari virtutem ad ponendum vacuum, licèt prouidentia diuina id non permittat propter conseruationem vniuersi, sicut ex causis naturalibus potest generari tanta pluuia, vel ignis quòd destruat totam terram, si id prouidentia diuina permittat. Ad hæc, necessitas illa, & dependentia mundi sublunaris à cælesti, non ostendit in rerum natura non esse vim aliquam ad inducendum vacuum; tùm quia hæc ratio non procedit in ipsis corporibus cælestibus, in quibus non est dependentia pro sui conseruatione ab influxu cæli: cur ergo saltem ibi non poterit dari vacuum? Tùm secundò, quia non est certum, quòd de-

ficiente influxu cæli, etiam ad momentum statim peribit corpus inferius, & dato hoc, solum probatur non posse naturaliter fieri tale vacuum, quo totus mundus inferior priuetur cælesti influxu. Quòd verò pars aliqua mundi tali influxu careat, non est maius inconueniens, quàm quòd illa pars destruatur; quotidie autem videmus partes vniuersi immutari, & corrumpi. Denique, licèt videamus ista corpora inferiora tanto pondere inclinari ad impediendum vacuum, hoc tamen solum probat, non posse induci vacuum ab inferiori corpore, quod solum potest operari circa aliud corpus inferius, non tamen probat quòd à corpore cælesti; vel ab aliqua occultiore vi non possit vacuum induci.

De spirituali virtute maior est difficultas, eo quòd quantum, & quid possit virtus Angelica, valde nobis occultum est. Potest tamen aliqualiter fieri argumentum; tùm quia Angeli mouent totum cælum, ergo à fortiori poterunt mouere totum elementum & impedire, ne vnum corpus alteri succedat; tùm etiam, quia virtus totius naturæ corporeæ ad replendum vacuum est finita; ergo poterit ab aliqua maiori etiam finita vinci, maior autem est spiritualis virtus, quàm corporea; ergo non repugnat, quòd totius naturæ spiritualis, ver. gr. omnium Angelorum virtus superet totam vim naturæ corporeæ ad replendum vacuum. Denique licèt influentia cæli feratur per lineam rectam, & ideò non possit transire posito vacuo, tamen poterit ab Angelo auferri illa influentia per lineam obliquam ad conseruandum corpus infra vacuum positum, & sic poterit con-

tin-

ǽmulari cum lationibus superioribus.

Propter hæc multi affirmant posse virtute naturali saltem Angelica fieri vacuum, licèt attento ordine vniuersi à Deo stabilito contra illum ordinem non possit, non ex defectu potestatis, sed ex denegatione permissionis; sicut Angelus, qui cælum vertit ab Oriente in Occidentem, vim habet ad mouendum contrario modo ab Occidente in Orientem, quo casu totum mundum turbaret; & tamen supposito ordine à Deo constituto non potest Angelus id facere. Et sic intelligitur, quòd Scriptura dicit ad Hæbreos 2. *Quod Angelis non subiecit Deus orbem terræ:* & Iob. 34. *Quem constituit alium super terram: aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?* Id enim intelligitur ratione ordinis à Deo constituti, non ex defectu potestatis in Angelo. Ita tenent quidam suppresso nomine apud Conimbric. q. 3. de vacuo, art. 1. & in specie tenet P. Suar. disp. 35. Metaphysic. Martinez hic, & Cabero disput. 7. dub. 2.

Nihilominus oppositum, & probabilius, & communius est. Et communiter hoc deduci solet ex ipsa dependentia, quam habent inferiora corpora ab influxu, & motu superiorum, qui communicari non poterit posito vacuo; quia deerit corpus in quo subiectentur influentiæ cælestes. Cæterùm hæc ratio, licèt deducatur ex Arist. 1. Metheor c. 2. non tamen est sufficiens; tùm, quia solum probat in hoc mundo inferiori non posse dari vacuum, in quo est dependentia ab influentijs cælestibus, non absolutè in toto vniuerso; tum, quia saltem post diem iudicij, quando cessabunt influentiæ, &

motus cæli, non repugnabit fieri vacuum etiam in hoc mundo inferiori. Aliunde ergo sumi potest ratio vniuersalior huius repugnantiæ propter præcipuum bonum vniuersi, quod consistit in ordine, & colligatione omnium partium eius, multò magis quàm bonum animalis in colligatione suarum partium; licèt enim possit vnum corpus mutari de vno loco ad aliũ, semper tamen subrogatur aliud corpus, quo manent illæ partes coordinatæ, & colligatæ: si verò nullum corpus succederet, sed relinqueretur vacuum, hoc ipso totus illæ ordo deficeret partibus læsis non colligatis, & si aliquod corpus illuc moueretur, & non repleret totum vacuum, maneret illud corpus separatum ab vniuerso, vtpotè disiunctum ab omnibus eius partibus. Sic ergo vacuum dissoluit præcipuum ordinem, & bonum vniuersi, quod ex partium colligatione dependet: & sic sicut materia nunquam potest manere sine forma, ita neque locus sine corpore.

Ex quibus deduco in natura corporea non esse vim ad faciendum vacuum. Patet, quia omnia corpora habent inclinationem ad conseruandum colligationem, & ordinem partium vniuersi, etiam contra peculiares ipsorum inclinationes ad propria loca. Ergo nullum corpus potest vacuum inducere. Patet conseq. quia vel induceret illud ex virtute peculiari, & sibi propria, vel ex communi, qua inclinatur in bonum vniuersi. Non primum, quia omnis inclinatio particularis, & propria non potest vincere inclinationem communem, cùm potiùs contra propriam inclinationem moueantur corpora ad tollendum vacuum.

Non

Non secundum, quia inclinatio communis non respicit destructionem, sed conseruationem illius; idem est autem facere vacuum, & facere contra bonum commune.

Deduco secundò. Neque vim Angelicam posse vacuum inducere. Sumitur ex D. Tho. à simili in q. 16. de malo art. 10. ad 8. vbi inquit. *Licèt dæmones possint mouere aliquam partem terræ, non tamen totam terram, quia hoc non est proportionatum naturæ ipsorum, vt mutent ordinem elementorum mundi*. Cùm ergo in inductione vacui, maximè ordo vniuersi, & elementorum mundi mutetur, non est id concedendum naturæ Angelicæ. Quæ ratio, vt penitus explicetur, duo sunt aduertenda. Primum, quòd Angeli directè non possunt aliquid facere nisi motu locali, scilicet applicando actiua passiuis, vt probat S. Thom. eadem q. 16. de malo, art. 9. & 1. p. q. 110. art. 3. Vndè tantum poterunt immutare de ordine vniuersi, quantum ordo iste pendet ex motu locali, sicut si mouerent cælum motu opposito ad eum, qui nunc est, mutarent omnia, quæ ex isto motu dependent. Secundum est, quòd natura non solum resistit vacuo motu locali, sed etiam si opus sit rarefactione, aut condensatione, vel vt aliqui existimant vi attractiua, vel alijs modis sibi possibilibus. Ex hoc ergo deducitur, non posse Angelum facere vacuum, quia deberet impedire motus omnium corporum quæ ad illud impediendum concurrerent; ita quòd si corpus proximum non posset impedire vacuum, distans ad id moueretur, & si non posset motu locali, conaretur motu rarefactionis, vel condensationis, aut alioquo-

cum-

cumque. Omnes autem istos motus Angelus non potest impedire, quia vel impediret propria virtute, & directè, vel applicando actiua passiuis. Non primo modo; cùm solum possit motu locali operari circa corpora, non alijs motibus alterationis, quibus etiam natura vtitur ad resistendum vacuo. Non secundo modo, quia actiua & passiua, quæ potest applicare Angelus, sunt corpora, quæ neque virtute propria, neque communi possunt ad vacuum operari. Si autem Angelus remoueret omnia corpora, quæ possunt vacuum impedire, deberet totum vniuersum remouere, quia omnia corpora ad impediendum vacuum concurrerent.

Ex quibus rationes dubitandi soluuntur. Dicimus enim ad primas, quòd non possunt corpora etiam cælestia præcipuum vniuersi ordinem immutare; neque diluuium vniuersale ex sola stellarum dispositione prouenit, sed etiam diuina virtute operante, *qua rupti sunt omnes fontes Abyssi*, vt dicitur Genes. 6. Et de vltima conflagratione mundi dicit D. Th. q. 6. de potent. art. 6. ad vltimum: *Quòd nõ proueniet ex aliqua naturali caussa, sed proueniet ex imperio diuinæ voluntatis*; & videri etiam potest in 4. dist. 46. q. 2. art. 1. q. 3. Et tamen maior resistentia est ad vacuum, quàm ad diluuium, vel conflagrationem, quia in vacuo dissoluitur substantialis colligatio partium vniuersi, ad quam omnia corpora concurrunt etiam contra proprias inclinationes; in diluuio verò, vel conflagratione vnum corpus succedit alteri in loco.

Ad alias rationes ex parte virtutis Angelicæ re-

respond. probare, quòd Angeli poterunt vincere motus peculiares, quorumcumque corporum erga locum: sed non probant, quòd possint vincere omnes motus etiam alterationis, & rarefactionis, & omnes alios, quibus tota natura resistit vacuo. Et licèt non sit virtus infinita illa, qua resistitur vacuo, tamen virtus, quæ nunc est in vniuerso, non potest illam finitam virtutem vincere; quia non potest immutare substantialem colligationem, & ordinem vniuersi, siue motu locali, siue alijs motibus, vt explicatum est.

Argumenta, quæ solent fieri ad probandum vacuum naturaliter esse possibile intra hoc vniuersum; facilia sunt. *Primum*, quia duo corpora perfectè plana sine vllo medio se tangunt; ergò si simul totaliter separentur, non poterit in illo primo instanti totus aer occupare illud spatium intermedium, cum per motum intret. Ergo saltem breui aliqua mora dabitur vacuum. *Secundum*, si vas plenum aqua calida, & vndique occlusum exponatur frigori, congelabitur aqua, cùm totum vas penetretur frigore: ergo contrahitur illa aqua congelata, ergo cùm vas sit occlusum manebit aliquod vacuum.

Denique, natura non mouetur ad replendum vacuum violenter, sic enim non ferretur in illud tanto impetu nullo extrinsecus mouente. Neque naturaliter, quia fertur contra propriam inclinationem & bonum, quod est maximè appetibile; quia vt dicit Philos. 8. Ethic. cap. 2. Amabile quidem est bonum, maximè autem proprium; contra proprium, ergo bonum non potest aliquid, nisi violenter fieri.

Ad

Ad primum respondetur, illa duo corpora non posse instantaneè disiungi, aut copulari, sed oportet dare locum corpori ingredienti, aut recedenti, quod fit per motum, sicut nec latera follium possunt auelli, si foramen est occlusum, nisi vel aperiatur, vel rumpantur latera follium. Neque obstat, quòd corpus planum cadens super aliud planum nimis ponderosum sit, v. g. moles ferrea, detinebitur enim vi totius naturæ, ne in instanti coniungatur alteri plano quousq; interclusus aer exire possit, quod fiet in breuissimo tempore.

Ad secundum respondetur, in eo casu, vel aquam non congelandam, vel vas rumpendum si aer nullo modo ingredi possit, vel aquæ euaporatione generari. Et illa fractio vasis incipiet per partem debiliorem, vel vbi maius frigus incumbit. Quòd si ex omni parte vas sit æquale, & frigus circunstans etiam æquale, vel non congelabitur aqua resistente natura, ne detur vacuum, vel ad primam causam pertinebit determinare, qua parte vas rumpendum sit.

Ad vltimum diximus supra, q. 9. art. 4. motum illum ad supplendum vacuum esse naturalem, & ex ipsamet grauitate posse procedere, quatenus est pars vniuersi, quod est non esse naturalem absolutè, sed respectu totius vniuersi, & supposita eius exigentia, sicut enim ad conseruationẽ terræ grauitas inclinat deorsum; sic propter conseruationem totius, & consequenter ipsius terræ, vt pars totius inclinabitur terra, & eius grauitas ad ascendendum sursum vehementiori impetu. Et sicut in animali videmus eleuationem pedis esse natura-

lem,

lem, secundùm formam animæ, non secundùm rationem corporis, vt docet Aristot. 8. Physic. tex.27. & ibi D.Tho. lect. 7. ita motus ad supplendum vacuum est simpliciter naturalis respectu boni communis. Quando autem dicit Arist. bonum proprium maximè esse amabile, comparauit bonum cum bono priuato alterius, non cum bono communi, quia hoc etiam pertinet ad ipsam rem: neque est bonum extraneum, seu alienum, cùm maxime ab ipso pendeat conseruatio proprij.

ARTICVLVS II.

Vtrùm corpus in vacuo possit moueri?

Difficultas potest sumi, vel ex intrinseca ratione ipsius motus, qui non potest in vacuo acquirere terminum, vel ex aliquo extrinseco, quia posito vacuo deficiet influentia cæli, à qua dependet omnis motus corporis inferioris. In præsenti loquimur de motu in vacuo absolutè, & quantum est ex natura motus, non attenta dependentia ab extrinseco, quæ vel potest suppleri à Deo, vel non currit, nisi in corporibus inferioribus, vel nonnisi durante hoc statu rerum, non cessante motu cæli.

Resolutio ergo nostra est. Non repugnare motum in vacuo, absolutè loquendo, licèt extra vniuersum non fiat motus naturalis à grauitate, vel leuitate. Hæc sine dubio est sententia D.Tho. nam 3.p.q.57.art.4.ad 2. docet, *Corpus Christi Domini esse extra totam continentiam cælestium corporum, & non esse in loco* con-

continente. Et quodlib. 6. art. 3. docet: *Quòd nihil prohibet Angelum, & corpus gloriosum esse in conuexo cæli Empirei; quia nō dependent ista corpora à primo continente, quod est cælum.* Vbi pondero S. Thom. non restrinxisse modum existendi Corporis Christi in cælo ad hoc, quòd tangat superficiem vltimam cæli aliqua parte corporis, sed absolutè dicit, quòd est extra totam continentiam cæli. Et saltem aliquæ partes corporis Christi, vt caput, & brachia, extra continentiam cæli sunt, etiam dato, quòd pedibus tangat vltimam superficiem; ab illa enim tunc non circumscribitur, & sic non erit locus: sed illuc peruenit Christus per motum localem, quò scilicet ascendit super omnes cælos. Ergo aliquas partes corporis sui mouit per illud spatium, quod est extra cælum, quod est vacuum negatiuum. Denique in 4. Physicor. lect. 11. circa finem, dicit D. Tho. *Quòd in vacuo non moueretur aliquid motu proÿcientis, nisi quamdiu veheretur à manu proÿcientis, sed statim emissum à manu caderet*. Ergo sentit, quòd daretur aliquis motus in vacuo absolutè loquendo.

Deinde constat vltimum corpus in sentent. Philosoph. & absolutè loquendo posse moueri; constat autem, quòd superficies vltimi corporis non est in loco, cùm vltra illud non sit aliud corpus ambiens; ergo motus in vacuo dari potest. Denique nulla est repugnantia ad motum in vacuo, nam ex parte corporum datur potentia motiua, præsertim si sit viuens: similiter datur aliquis terminus, quem acquirat, potest enim approximare, vel recedere ab aliquo alio corpore posito etiam in vacuo: & sine

du-

dubio si Deus annihilaret corpora sublunaria, & relinqueret ignem in terra, ille ascenderet; tùm ad conseruandum se in loco proprio iuxta cælum; tùm ad replendum vacuum; ergo moueretur per illud. Quòd verò Aristot. in 8. cap. huius lib. probauerit, non dari vacuum, quia in eo non potest dari motus, non absolutè id Philosophi docet, sed ad hominem arguit eos, qui dicebant impediri motum, si spatium esset plenum; contra quos probat, quòd vacuum potius impedit motum, saltem naturalem, & proiectionis, quia tunc non dabitur locus determinatus, ad quem feratur, vt quiescat, sed in infinitum mouebitur, sed non probat de omni motu in vacuo, v.g. qui fieret, si poneretur vacuum intra hoc vniuersum ad replendum illud, vel qui posset fieri etiam extra cælum per motum progressiuum, aut motum vltimi corporis. An verò sequeretur fieri motum in instanti, si daretur vacuum, statim dicemus.

Contra hanc tamen resolutionem objicies primò. Nàm motus localis solum terminatur ad vbi, quod est modus intrinsecus prouenìens ab extrinseco circumscribente; sed in vacuo nullum datur circumscribens; ergo neque aliquod vbi circumscriptiuum, & consequenter neque motus corporeus qui solum vbi circumscriptiuum, & corporeum potest producere. Et præsertim hoc vrgetur in sentent. D. Tho. 1. p. q. 110. art. 3. vbi dicit: *Quòd mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum in quantum huiusmodi, sed ad aliquid extrinsecum, scilicet locum.* Ergo cum in vacuo nullus sit locus extrinsecus, non dabitur motus in illo. Si dicas motum in vacuo non esse ad locum,

sed

ſed circa locum, quatenus poteſt acquirere diſtantiam, vel approximationem ad aliud corpus. Contra hoc eſt, quia talis approximatio, vel diſtantia non eſt vbi poſitiuum, cùm careat omni circumſcriptione, & conſequenter non eſt terminus poſitiuus motus: neque enim remoto vbi apparet, quid acquiratur per motum proprium, Et deinde, ſi omnia corpora eſſent annihilata à Deo præter vnum tantùm, illud non poſſet acquirere diſtantiam, vel approximationem poſitiuam, quæ eſt reſpectu alterius corporis: ergo ſaltem tunc nihil poſitiuum erit acquirendum per motum, & ſic non mouebitur illud corpus.

Secundò; ſi daretur motus in vacuo, ſequeretur quòd eſſet in inſtanti, atque adeò deſtrueretur ipſa ratio ſucceſſiui, quo argumento vtitur Ariſt. in hoc lib. contra veteres, Sequela probatur, quia mobile ideò conſumit tempus, quia medium illi reſiſtit, quantò enim medium eſt ſubtilius, tantò motus eſt velocior: ergo remoto omni medio, nulla erit reſiſtentia, & ſic nullum tempus conſumetur, ſicut lux in inſtanti illuminat, quia nihil ei reſiſtit; & generatio ſubſtantialis fit in inſtanti, quia omnis reſiſtentia contrarij per diſpoſitionem ablata eſt. Tùm, quia aliàs duo corpora inæqualis grauitatis, vt moles terrea, & granum milij mouerentur eodem tempore per vacuum, ideò enim aliquid velocius mouetur, quia facilius ſcindit ipſum medium: ergo vbi nullum eſt medium, æquè facilè vtrumque mouebitur.

Tertiò, eſt difficultas, quia in vacuo neque fit motus naturaliter, neque violenter, neque per impulſum, neque progreſſiuè; ergo nullo mo-

modo. Non esset naturalis, quia motus naturalis tendit sursum vel deorsum propter sui conseruationem, in vacuo autem non est positio aliqua sursum, vel deorsum, neque virtus conseruandi in vna parte magis, quàm in alia. Non violentus, quia motus violentus opponitur naturali, & declinat ab illo: ergo vbi non potest dari motus naturalis, neque violentus. Non per impulsum; quia res proiecta ideò fertur per impulsum, quia aer concitatus impulsu defert & sustentat proiectum ne cadat: sed in vacuo non est aer, neque aliud corpus: ergo proiectum non potest deferri per vacuum. Denique non datur motus progressiuus ea generali ratione, quia si corpus occupat spatium in vacuo, hoc ipso quòd recedit ab illo spatio, relinquit illud vacuum, & sic naturaliter faceret vacuum per motum.

Vltimò, magis liber est à loco spiritus, quàm corpus, sed spiritus non moueretur in vacuo; ergo neque corpus. Minor probatur quia spiritus mouetur acquirendo vbi spirituale, quod resultat non ex passiua circumscriptione, sed ex operatione suæ virtutis, vel applicatione ad operandum, v docet D. Thom. 1. p. q. 52. & communiter Thomistæ; sed in vacuo non potest operari circa aliquid; ergo nullum vbi potest acquirere, neque aliquem terminum motus.

Ad primum respondetur, motum in vacuo posse acquirere vbi, & si non actualiter, & formaliter circumscriptiuum, virtualiter tamen, vel inadæquatè, seu reductiuè. Dupliciter enim potest intelligi vacuum, & motus in illo. Vno modo, ita quòd vacuum fiat intra hoc vniuersum, & licèt tollatur superficies immediatè

diatè ambiens, non tamen tollatur ipsa superficies primi locantis, scilicet cæli, sub quo moueri potest corpus, licèt non immediatè circumscribatur, sed sit in vacuo. Et sic motus in tali vacuo factus acquirit vbi circumscriptiuum circumscriptione mediata, & superiori, quia licèt non acquirat locum formalem, idest adæquatum, & immediatè circumscribentem se, acquirit tamen locum mediatè circumscribentem; & hoc vocamus vbi virtualiter circumscriptiuum. Alio modo potest moueri aliquid in vacuo, quod est extra totum vniuersum, & tunc non potest acquirere vbi prout dicit circumscriptionem locantis mediatam, vel immediatam, sed solum potest acquirere rationem aliquam distantiæ, vel propinquitatis respectu alterius corporis à quo recedit, vel cui appropinquat. Neque enim motus localis est solum ad locum, vt dicit D. Thom. opusc. 52 sed etiam circa locum.

Hinc autem colligimus, quòd ad motum localem non solum pertinet acquirere vbi, quod simpliciter, & perfectè circumscriptiuum sit, sed etiam, quod imperfectè vel inadæquatè, & solum reductiuè sit vbi circumscriptiuum. Illud dicitur vbi adæquatè, & perfectè, in quo inueniuntur omnes conditiones ad vbi circumscriptiuum requisitæ: illud verò inadæquatè, & imperfectè, in quo non reperiuntur omnes, sed aliquæ tantùm. Requirit autem vbi circumscriptiuum duas conditiones. Altera est, quòd detur aliquod corpus extrinsecum circumscribens: Altera, quòd detur aliqua distantia, vel propinquitas respectu alicuius termini fixi, & immobilis. Neque enim sola cir-

circundatio corporis extrinseci sufficit ad locum; hoc enim etiam inuenitur in vase respectu eius quod continet, & in veste respectu eius, quod circundat, & neutrum est locus, quia cum ipso mobili defertur, non acquiritur, vel relinquitur. Ratione verò distantiæ habet locus id, quod proprium est loci, scilicèt diuersam situationem, vel distantiam acquirere, & aliam relinquere; & hæc non defertur cum ipso mobili, quando mouetur, & ideò vocatur immobilis. Remoto ergo corpore circumscribente in vacuo, potest manere ordo propinquitatis, vel distantiæ ad aliud corpus circa quod, vel penes quod moueatur aliquod corpus. Et hoc est acquirere vbi inadæquatè, seu quantum ad aliquid, & non quantum ad omnia, idest non quantum ad circumscriptionem, sed quantum ad distantiam; & dicimus acquiri etiam aliquem modum, qui sit reductiuè, & imperfectè vbi, quando sic mouetur aliquid in vacuo, quia relatio distantiæ, vel propinquitatis non potest immediatè fundari in ipso corpore mobili, quia indifferens est ad hanc, vel illam distantiam, vel propinquitatem, & sic requirit aliquem modum, seu determinationem de nouo aduenientem, in quo ista diuersa relatio fundetur, vel mutetur. Quod ex eo etiam dari colligimus, quia cælum est in potentia ad vbi, & non ad esse, vt ex Philos. sæpè docet S. Tho. & videri potest in 2. dist. 1. q. 1. a. t. 5. ad 8. secundo loco, & tamen vbi vltimi cæli non est circumscriptiuum adæquatè. Et licèt in ipso spatio vacuo distantia positiua non sit, potest tamen in ipso corpore, quod mouetur in vacuo positiua distantia fun-

dari respectu alterius corporis, à quo recedit, vel appropinquat & sic positiuè moueri. Quòd si nullum aliud corpus sit creatum à Deo, nisi tantùm vnum in spatio imaginario, tale corpus non poterit moueri motu locali positiuo, quia tolli ur omnis differentia locorum, sicut etiam sentiunt Conimbricenses hic q. 4. ar. 2. §. *Ad rationes*. Sed hoc est per accidens, quia deest materia circa quam producatur vbi, siue perfectum, siue imperfectum, sicut ignis defectu materiæ non alterabit, neque generabit. Et sic etiam saluamus dictum D. Tho. quòd motus localis semper est ad extrinsecum, idest vel ad extrinsecum distans, aut propinquum; semper tamen supponendo quòd producatur aliquis modus intrinsecus ipsi mobili, erga tale extrinsecum, & hoc vocatur vbi; & sic patet ad omnes replicas primæ obiectionis.

Ad secundum, negatur seq. ex D.Tho. in 4. dist.44 q.2.art.3.q 3.ad secundum, vbi docet, quòd resistentia non sumitur solum ex parte medij ad motum, sed etiam ex parte mobilis ad mouens & ex parte locorum inter se, quia cùm distantiam aliquam habeant, quæ est sicut contrarietas positiua, illa non potest vinci in instanti, sed in tempore. Rationes autem Philosophi in cap. 8. huius libri, solùm procedunt contra aliquos, qui totam resistentiam motus ponebant ex parte medij; sic enim sublato omni medio tollebatur omnis ratio resistentiæ. Constat tamen non inde solùm oriri resistentiam, vel distantiam tempore vincendam, vt patet tùm in ipso cælo, in quo non est resistentia ad motum ex parte medij, & tamen consumit tempus; tùm etiam, quia si à cælo

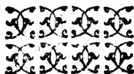
vsque

vsque ad terram esset vacuum, & moueretur lapis vnius palmi, si vnico instanti moueretur à cælo ad terram, in eodem instanti esset præsens simul cælo, & terræ, & intermediæ distantiæ, cùm tamen solùm sit vnius palmi; si autem in diuerso instanti est in cælo, & in terra, iam mouetur in tempore, quia inter duo instantia est tempus medium. Et sic patet ad rationes in contrarium: neque enim tota ratio resistentiæ, aut maior facilitas se mouendi, est ratione medij, quòd resistit, licèt inde sumatur aliqua pars resistentiæ; sed sumitur etiam ex ipsa distantia locorum, & maior, vel minor facilitas motus ex maiori pondere, vel virtute mouentis.

Ad tertium respondetur, quòd extra cælum non esset motus naturalis ratione grauitatis; vel leuitatis, quia ibi non datur centrum, seu locus naturalis conseruatiuus, ad quem inclinant istæ virtutes, & consequenter neque dabitur motus violentus illi oppositus. Poterit tamen dari motus progressiuus, sicut in Corpore Christi ascendente vltra cælum, vel etiam per impulsum impressum ipsi corpori, non aeri deferenti. Quòd verò tunc ex motu corporis relinquatur vacuum, non obstat, quia hoc non est facere vacuum remouendo corpora ne illud repleant, sed super vacuum iam præsuppositum mutare distantiam propriam.

Ad vltimum respondetur, quòd D. Thomas illo quodlibet 6. supra citato docet, Angelum, posse esse in conuexo cæli Empirei, sicut corpus gloriosum, quod vltra cælum moueri potest. Quid autem Angelus acquirat in illo vacuo dependet ex diuersis sententijs, quomodo Angelus sit in loco, & quid sit vbi spiritua-

ituale, quod non pertinet ad Physicum, sed ad Theologum. In sententia Diu. Tho. quòd Angelus est in loco per vbi in se receptum, mediante tamen contactu non formali, qui est per quantitatem, sed virtuali, qui est per operationem, quatenus potest extra se agere erga corpus, sicut anima informare materiam; dicendum est, quòd Angelus in vacuo poterit moueri ad aliquod corpus, quod sit distans à se motu discreto non transeundo per medium, quia non datur aliquod corpus cui assistat, & quod operatione sua continuata tangat. Si autem nullum sit corpus in rerum natura, moueri non poterit, sicut nec esse in loco operatiuè, quod tamen est per accidens ex defectu materiæ circa quam operetur, sicut anima remoto corpore non potest informare. Nec tamen potest Angelus in vacuo acquirere distantiam, vel propinquitatem, sicut corpus, quod mouetur per vacuum, eò quòd Angelus non potest fundare distantiam politiuam immediatè in se, cum careat omni occupatione loci, & diuisibilitate, sed solùm potest fundare illam mediatè; idest mediante corpore cui assistit.

QVÆ-

QVÆSTIO XVIII.

De Tempore.

ARTICVLVS I.

Vtrùm tempus sit aliquid reale in genere mensura durationis.

Ertum est nomine temporis communiter intelligi aliquid pertinens ad durationem earum rerum, quæ mutatione, & successione durant. Vndè aliquando sumitur tempus largiori significatione pro duratione intrinseca cuiuscumque motus, vt docet D. Tho. in 2. dist. 12. q. 1. art. 4. ad 3. & 1. p. q. 85. art. 4. ad 1. & alibi sæpè. Strictiùs autem, & proprius sumitur tempus pro duratione motus magis vniformis, & regularis, sub quo cæteri continentur, & quo regulantur, & hoc est tempus extrinsecum respectu motuum inferiorum, licèt intrinsecum respectu primi motus.

De tali ergo tempore agimus in præsenti, de quo supponimus, quòd est continuum in se, sicut & ipse motus in quo inuenitur, continuus est, & successiuus. Ad mensurandum autem per illud aliquem motum, vtimur illo per modum numerationis discretæ, quæ numeratio solùm intellectu fit, eò quòd non potest res successiua accommodari ad mensurandum per numerationem, nisi coniungantur partes illæ successiuæ, quarum vna transit, & iam non est, & alia est transitura, & nondum

est: & sic indiget intellectu comparante & assumente illas per modum vnius. Et rursus, quia continuum est, & successiuum, constat partibus copulatis per indiuisibilia etiam successiua,& transeuntia, quæ vocantur instantia, & correspondent indiuisibilibus motus,quæ dicuntur mutata esse. Datur tamen tempus discretum, quod est duplex; aliud corporale, quod non est aliud, quàm duratio motus interrupta; aliud spirituale, quod non est aliud, quàm pluralitas operationum, quarum quælibet indiuisibiliter durat in se, quia successiua non est,& hoc modo datur tempus in operationibus Angelorum, de quo nihil ad præsens.

2 *Vt ergo* quidditas temporis clarius explicetur, tria disputanda sunt. *Primum*,quid sit duratio, quæ pertinet quasi ad genus ipsius temporis, & applicata ad motum constabit de specifica eius ratione; duratio enim iuxtá naturam rei durantis variatur. *Secundum*, an tempus dependeat ab aliquo rationis, vt constituatur in suo esse mensuræ. *Tertium*, tandem id quòd pertinet ad eius differentiam; quomodo distinguatur ab alijs durationibus, v. g. æternitate, æuo, & alijs similibus, quæ sunt durationes permanentes.

3 *Prima* ergo difficultas inquirit de ipsa ratione durationis in communi. Et suppono ex Logica, q. 19. quòd duratio in communi non est idem,quod prædicamentum *quando*, vt aliqui existimarunt, ita quòd complectatur etiam durationes permanentes, & indiuisibiles. Sed tamen *quando* solùm est modus relictus ex adiacentia temporis, sicut vbi ex circumscriptione corporis. Vndè differentiæ ipsius, *quando*

de-

desumuntur penes differentias successiuas, vt heri, hodie, cras, &c. Vbi autem duratio est permanens, & immutabilis, non est *quando*, sed *semper*. Aliud ergo est durare, aliud est in ipsa duratione quandari, seu diuersis mensuris successiuæ durationis distingui.

Igitur duratio in communi accepta nihil est aliud, quàm *persistentia in existendo*. Sumitur ex D.Tho. qui in 1. dist.19 q.1. art.1. inquit: *Quòd omnis duratio attenditur secundum quod aliquid est in actu, tandiù enim res durare dicitur, quandiù in actu est, & nondum est in potentia*. Et aliqui existimant in primo instanti nondum dari durationem, quia nondum est continuatio, & perseuerantia in esse. Alij verò è contra etiam in primo instanti dicunt dari durationem: sunt enim aliqua, quæ dicuntur durare tantùm per instans, & sic mensuratur instanti eorum duratio. Veritas tamen est, quòd in primo instanti res dicitur durare inchoatiuè, incipit enim tunc duratio, consummatur autem in ipsa continuatione existentiæ, quæ sequitur post instans.

Hinc autem maior nascitur dubitatio, an duratio aliquid addat super existentiam, tanquam modus, & formalitas eius. Multi enim durationem non distingunt realiter ab existentia, sicut neq; existentiam ab essentia. Ita Suar.disp.50. Metaph.sect.1.& 2. Vazq.1.p.dis.33.c.3.n.18. Cabero hic dis.4. dub.3. Martinus in præsenti in 2. notab.qui existimat rem, se ipsa, esse durationem, sed non per se, & ex se, sicut etiam dicitur de existentia, & sic consequenter duratio non distinguitur à re durante. Fundamentum est; tùm quia duratio, & existentia non pos-

sunt separari, implicat enim rem existere actu, & non durare; ergo sunt idem realiter: tùm, quia duratio vel superaddit existentiæ aliquid extrinsecum, vel intrinsecum. Non extrinsecum, quia duratio debet intrinsecè denominare, sicut existentia, quod enim extrinsecè tantum durat, intrinsecè desinit, vel si non desinit intrinsecè durat. Si addit aliquid intrinsecum, oportet quòd illud de nouo producatur; ergo durare, seu continuare esse est idem, quod de nouo produci, & sic non dicetur res durare per continuationem primæ productionis, sed per nouam productionem, qua recipit aliquid intrinsecum de nouo. Et illud intrinsecum, quòd recipit, vel seruit pro toto tempore, quo res durabit, vel solùm pro quolibet instanti, seu tempore de præsenti. Si primum, sequitur quòd qui modò recipit durationem iam in se habet durationem cras futuram, quia accipit durationem pro toto tempore, quo durat. Si secundum, tot erunt durationes nouæ, quot instantia, & sic duratio fiet per distinctas productiones, non per continuationem eiusdem.

Opposita sententia defenditur ab alijs Authoribus, vt Magistro Banez 1.p. q.8. art.4. & ab alijs, qui videri possunt apud Carmelitanos hic disp.21. q.3. Fundamentum est, quia duratio accidit existentiæ, contingenter enim aliquid durat, cùm possit quolibet instanti desinere; imò & separatur existentia à duratione, nam in primo instanti aliquid existit, sed nondùm durat, quia nondum continuatur, sine continuatione autem existentiæ duratio non est. Ergo non minus debet distingui du-

ratio ab existentia, quàm existentia ab essentia. Item motus, & tempus se habent vt duratio, & res durans, distinguuntur autem realiter, siquidem potest dari paruo tempore multum de motu, vel è contra; ergo duratio aliquid addit supra rem, quæ durat.

Nihilominus dicendum est, quòd in rebus permanentibus duratio non addit super existentiam aliquid intrinsecum, sed est idem cum existentia, & solùm addit extrinsecam connotationem, & dependentiam ab actione continuante, & influente ipsum esse. In rebus autem successiuis, quia duratio fit per nouarum partium effluxum, consequenter duratio fit per superadditionem existentiæ, ad existentiam. Prima pars constat ex probatione adducta, quia alias non sufficeret ad durationem continuatio eiusdem actionis, sed requireretur semper noua productio, & tamen dicitur duratio accidentalis ipsi existentiæ accidentalitate extrinseca, quatenus dependet à continuatione talis actionis, quæ suspendi potest. Et quantò magis dependet conseruatio alicuius rei à pluribus causis, quæ possunt deficere, tantò defectibilior est duratio, & mutabilior; ideòque Angeli, & cæli dicuntur incorruptibiles, quia in ordine ad causas creatas non est à quo dependeant in sui conseruatione. Sic ergo, cùm duratio attendatur in aliqua re secundum quòd est in actu, & tandiù aliquid durat, quandiù existit, vt dicit D. Tho. dist. 19. citata, consequenter duratio ad existentiam pertinet, & posita continuatione existentiæ sine alia noua productione sufficienter dicitur res durare, sicut continuata luce à Sole dicitur ea-

dem illuminatio permanere. Ergo duratio non requirit aliquid de nouo productum, sed sufficit quòd idem continuetur. Et ipsa continuatio, quia dependens est, & contingens, cùm suspendi possit, reddit durationem contingentem.

Secunda verò pars constat, quia res successiuæ dicuntur durare ratione continui fluxus, quatenus vna pars definit, & alia incipit; ergo duratio ibi importat additionem de nouo ad priorem existentiam, seu inceptionem rei successiuæ. Sed tamen, sicut partes successiuæ, addunt nouam durationem, ita & nouam existentiam, ad existentiam præcedentium, sicque tota existentia successiua non distinguitur à tota duratione, sed pars à parte, quod non contingit in duratione indiuisibili rei permanentis.

Ex quibus colligitur, quomodo tempus distinguatur à motu. Nam si loquamur de tempore cæli respectu motuum inferiorum, quos extrinsecè mensurat, clarè constat, quòd distinguatur ab illis realiter. Si verò loquamur de tempore respectu motus, in quo est intrinsecè, sic distinguitur, sicut duratio à re durante, quæ in motu, cùm successiuus sit, non fit per continuationem eiusdem indiuisibilis existentiæ, sed per continuatam additionem vnius partis ad aliam, vt dictum est. Et hac ratione motus dicitur durare pauco tempore, vel multo, non quidem respectu temporis ipsi motui intrinseco, hic enim motus in duratione adæquatur tempore sibi intrinseco, sed comparatiuè ad tempus extrinsecum mensurans, dicitur enim velox motus, quando multum spatij

con-

consumit pauco tempore, & tardus è conuerso qui coexistit paruo tempori in decurrendo multum spatij, ipsa autem duratio intrinseca motus non est maior, nec minor, quàm motus ipse.

Ad rationes dubitandi allatas à principio patet ex dictis. Fundamenta enim primæ sent. probant, durationem non distingui intrinsecè ab existentia, sed esse eius continuationem, dependentem tamen ab actione extrinseca continuante, & ratione huius, qui recipit existentiam hodie, nondum recipit durationem cras futuram, quia duratio crastina importat existentiam non absolutè, sed cum illa continuatione, quæ erit cras, quæ hodiè nondum habetur. Fundamenta verò secundæ sententiæ probant durationem distingui ab existentia, eique accidere, non ratione alicuius intrinsecè superadditi existentiæ permanenti, sed ratione continuationis dependentis ab actione extrinseca, ratione cuius contingenter conuenit duratio existentiæ, & separari ab illa potest, quatenus desinere potest, non quia seorsim existentia, & duratio consistere possint.

Secunda difficultas.

PEtit an tempus simpliciter & absolutè sit aliquid reale, vel aliquid rationis? Huius difficultatis resolutio plenius constabit ex his, quæ seq. art. circa existentiam temporis tractãda sunt. Interim dico, tempus esse aliquid reale secundùm entitatem suam, eo modo, quo motus cuius duratio intrinseca est, requirit tamen aliquam formalitatem rationis in ordine

ad mensurandum, quia non potest mensurare nisi coniungantur aliquæ partes, & designentur, ac distinguantur per numeros, quod fieri non potest designatione aliqua reali, sed rationis comparante, & assumente partem præteritam cum futura. Hæc est contra aliquos ex Antiquis, qui dixerunt tempus esse ens rationis absolutè, quos refutat D. Tho. opusc. 44. cap. 1. quibus aliqui recentiores videntur adhærere, vt Perer. lib. 12. Physic. c. 13. & ex parte Vazq. 1. p. disput. 34. cap. 2. vbi dicit, quòd tempus aut est ens rationis, aut eo completur, scilicet relatione mensuræ in motu. Nos tamen dicimus, tempus neque entitatiue esse aliquid rationis, neque formaliter consistere in relatione mensuræ; dicit enim Aristot. in hoc lib. text. 99. *Quòd tempus est idem cum motu in re, licèt consequatur ipsum secundum prius, & posterius*, & text. 131. inquirens, an tempus sit aliquid extra animam dicit; *Quòd est ipsum prius, posterius motus, licèt sit hæc, vt numerabilia*. Quod exponens D. Thom. ibi, sect. 23. inquit: *Quod tempus est vtcumque ens sine anima, sicut contingit motum esse sine anima; sicut enim ponitur motus, ita necesse est poni tempus. Dependet tamen in numeratione ab anima, quia motus non habet esse fixum in rebus, neque aliquid actu assumi potest de ipso, nisi aliquod indiuisibile præsens & sic totalitas motus non accipitur, nisi per considerationem nostram comparantem partem priorem posteriori.* Et in 1. dist. 19. q. 5. art. 1. inquit: *Quòd tempus habet fundamentum in motu scilicet prius & posterius ipsius motus, sed quantum ad id, quod est formale in tempore, scilicèt numeratio, com-*

pletur

pletur per operationem intellectus numerantis. Ergo in se tempus non est aliquid rationis, sicut neque partes ipsæ, secundùm prius, & posterius. Relatio autem mensuræ non est ipsum tempus, sed fundamentum huius relationis. Est enim tempus id, quo mensuramus, sicut pannum mensuramus vlna, & triticum modio, & tamen vlna, & modium non sunt relationes, sed fundant relationes mensuræ. Videri etiam potest D.Tho. 1. p.q.10. art.5. & opusc. 44. cap. 1. Constatque explicatio huius ex dictis, quia tempus dicit aliquid successiuum, vt mensurans. Ens autem successium à parte rei datur, & à parte rei durat successiuè, aliàs non duraret motus in re; sed tamen hoc ipso quòd successiuum est, non possunt colligi eius partes, & applicari, nisi per actum rationis; sicut si partes vlnæ essent dispersæ, & oporteret eas colligere, vt componeretur vlna ad mensurandum. Sic ergo per actum animæ tempus habet dúo, quæ ad rationem mensuræ requiruntur, scilicèt simultaneum, seu collectionem partium, quæ in re fluunt, & solùm per operationem animæ colliguntur, in re enim simul non existunt. Secundum est applicatio talis mensuræ ad id, quod mensuratur. Et sic dicit S.Tho. lect. 23. citat. *Quòd ipsa totalitas motus accipitur per considerationem animæ comparantis prius, & posterius*, id est ipsa simultas, & collectio partium in motu, & eius duratione, quæ applicanda est alicui ad mensurandum.

Quod si obijcias, D.Thom. in 2. dist. 12. q. 1. art. 5. ad 2. dicentem: *Quòd locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locatis, tempus autem non est idem numero, cum aliquo acciden-*

cidente in substantia fundato. Ergo entitatiuè tempus non est aliquid reale, sicut locus. Philosoph. etiam in hoc lib. c. vltimò dicit, quòd tempus ita pendet ab anima, quòd si non esset anima, non esset tempus; ergo sentit, quòd tempus quantum ad suum esse, & non solùm quantum ad suam formalitatem numerationis dependet ab anima. *Respondetur*, quòd quando D. Thom. dicit tempus non esse idem numero cum aliquo accidente fundato in substantia, intelligitur de accidente permanente, & fixo. Id enim significat ly fundatum, locus autem est idem cum superficie, quæ est aliquid permanens, non tamen negat tempus esse idem cum aliquo successiuo, & transeunte. *Ad Philosoph.* respondetur, quòd dubitatiuè dicit tempus non posse esse sine anima, quia numerus non est sine numerante: resolutiuè autem dicit, quòd tempus vtcumque est ens sine anima, idest imperfectè, vt explicat D.Th. & per modum successionis fluentis. Reliqua, quæ circa hanc difficultatem possunt adduci, seq. artic. dicemus.

Tertia difficultas.

INquirit, quomodo distinguatur ratio temporis, à reliquis durationibus permanentibus. De quo videri potest S Thom. 1. p. q. 10. art. 5. & opusc. 44. cap. 4. Et supponimus mensuras permanentis, & indiuisibilis durationis esse duas, scilicèt æternitatem, & æuum, inter quas est quædam mensura media, quæ vocatur modus æternitatis. Æternitas definitur à Theologis ex Boetio, quòd est *interminabilis*

vitæ

vitæ tota simul & perfecta possessio, vel vt alijs verbis dicamus, *est duratio mensurans esse omnino immutabile, tàm in esse, quàm in operatione*. Vtrumque enim designatur nomine vitæ; dicitur autem possessio, quia in æternitate nihil expectatur, vt futurum, sed totum est in possessione. Aeuum est duratio mensurans rem immutabilem secundùm esse, & mutabilem secundùm operationem, & talis est, quæ mensurat esse Angeli, & cæli, & cuiuscumque rei incorruptibilis. Modus æternitatis est mensura rei supernaturalis, præcipuè visionis beatificæ, & amoris, quia illa visio eleuat intellectum ad operandum modo immutabili, quia variationem non recipit, in quo excedit æuum, quòd recipit mutabilitatem in operatione. Videndus est D. Th. loco cit. ex 1. sent. dist. 19. vbi distinguit istas mensuras secundùm quod aliquid plus, vel minus habent de potentialitate, & mutabilitate, quia aliquis actus inuenitur purificatus ab omni potentialitate, & talis est Deus, mensuraturque æternitate, quæ omni caret mutatione. Alius autem est actus admixtus potentia, scilicet creatura: & hoc dupliciter, quædam enim potentia est totaliter completa per suum actum; quia statim habet totum suum esse, licèt non totam operationem, & talia mensurantur æuo. Quædam verò non habent completè totam actualitatem suam, sed successiuè acquirunt, & talia mensurantur tempore.

Ex dictis patet, quod æuum non solùm excludit successionem prioris, & posterioris, sed etiam rationem innouationis; quòd aliqui malè distinxerunt, vt refert S. Tho. in 2. dist. 2. qu. 1. art. 1. & 1. p. q. 10. art. 5. & quodlib. 10. art. 4.

art. 4. quia vbicumque est prius & posterius, oportet intelligere, quòd partes priores, & posteriores non sint simul, alioquin vna non esset prior, & alia posterior; ergo oportet, quòd posterius adueniat de nouo, & id quod est prius transeat, quod est habere innouationem vnius, & veterationem alterius; & sic non inuenitur successio sine innouatione, neque cum vnica & indiuisibili existentia, sicut res permanens, sed cùm to quot sunt instantia transeuntia, vt seq. art. dicemus. Neque est simile de radio, qui continuò exit à Sole sine innouatione aliqua; nam etiam exit sine successione, quia illuminatio non est motus. Quare æuum omni successione caret formaliter, & omni etiam innouatione in sua substantia. Potest tamen concedi in æuo aliqua successio virtualis, & extrinseca. Tùm quia habet durationem ita dependentem, quòd potest modo desinere, & potuit etiam non incæpisse, quando incæpit, sicut si Deus vellet modò creare vnum Angelum, sicut creat animas, aut si vellet annihilare illum, Angelus, qui modò crearetur, minus durasset, quàm Angelus ab initio mundi creatus; & qui modò annihilaretur minus etiam duraret, quàm qui non annihilaretur; sed hoc plus, vel minus durationis non est ratione alicuius successionis intrinsecæ, sed ratione extrinsecæ dependentiæ, à causa liberè conseruante, ratione cuius etiam Angelus hodie durans nondum durauit cras, quia potest cras annihilari: Tùm etiã quia habet extrinsecè successionem, quatenus non simul coexistit omnibus partibus temporis succedentis, sed secundùm earum mutationem, licèt in se

sit

sit aliquid fixum, & non transiens, sed tamen propter limitationem suam non omnibus simul coexistit, sed expectat res, quæ succedunt. sicut arbor fixa in fluuio non coexistit simul omnibus partibus aquæ fluentis, sed coexistit illis secundùm successionem, non suam, quæ fixa est, sed aquæ, quæ illi aduenit: & sic expectat illas, vt illis possit coexistere. At verò æternitas propter suam infinitatem, & immutabilitatem non solùm in essendo, sed etiam in mensurando etiam caret ista successione extrinseca, & non expectat res successiuas, vt fluant, & tunc illi coexistant, sed immutabiliter eas continet antequam mutabiliter in se existant per modum superioris mensuræ, à qua deriuantur; sicut si esset arbor tantæ magnitudinis, quæ occuparet totam aquam fluuij, simul omnibus partibus coexisteret, licèt illæ succederent inter se. Sed hæc ad Theologos remittimus, qui speculantur æterna.

Ex dictis deducitur integra definitio temporis tradita à Philosopho, scilicèt, quòd *tempus est numerus motus secundùm prius & posterius.* Dicitur numerus, & non duratio, quia definitur tempus, prout est mensura cæterorum. Intelligitur autem de numero numerato, idest existente in ipso motu secundum partes successiuas, quæ sunt priores, & posteriores. Sed tamen si tempus sit discretum, habet istas partes actualiter diuisas, & interruptas in re, si autem sit continuum, non habet illas diuisas in re, sed solùm per intellectum cum diuisione, aut simultate acceptas. Et ita licèt tempus definiatur per numerum, tamen ex parte rei numeratæ continuitatem habet in re ratione

motus,

motus, vt aduertit S.Tho. in hoc lib. lect. 17. & in 1. dist. 37. q. 4. art. 3. & ita solùm habet numerum fundamentaliter, & virtualiter, sicut dicimus, quòd hoc lignum habet decem vlnas, non quia habet illas diuisas actu, sed quia potest in illas diuidi; vnde malè aliqui explicant rationem numeri in tempore per modum aggregationis, & multitudinis, quia aggregatio, & multitudo importat actualem diuisionem, sine qua partes non aggregantur, sed continuantur. Tempus ergo est numerus aggregatione partium, sed continuatione.

ARTICVLVS II.

Vtrùm realis existentia temporis solùm inueniatur in instanti, vel etiam in alijs partibus?

VNa ex rationibus quam Philosophus obiecit in hoc lib. tex. 88. ad probandum non dari tempus est, quia componitur ex partibus, quæ non sunt, nam cùm sint fluentes, & successiuæ, quæcumque pars componitur ex parte, quæ transit, & parte, quæ transitura est. Ergo nulla pars, vt pars realiter existit, sed solùm instans. Ex alia verò parte difficillimè intelligitur, quòd partes vt partes sint præteritæ, nisi aliquando extiterint. Et hoc non inuenitur in instanti, quia partes non proportionantur durationi indiuisibili, aliàs partes eius essent simul idest in instanti. Nec minus difficile intelligitur, quomodo instans reddat existentem partem futuram, cùm potius supponat illam non existentem, idest non præ-

sen-

ſentem. Ergo exiſtentia inſtantis non afficit illam intrinſecè, ſed extrinſecè, extrinſecè autem exiſtere, eſt non exiſtere realiter.

Propter hoc diuiſi ſunt Authores in hac parte, quidam enim exiſtimant, partes temporis non ſolùm exiſtere ratione inſtantis, ſed ratione propriæ exiſtentiæ diuiſibilis, & fluentis, ſicut partes ipſæ fluentes ſunt. De quo videri poſſunt Conimbr. hic q. 1. art. 4. P. Suar. diſp. 50. Metaph. ſect. 9. nu. 22. Rubio, Martinez, & alij plures ſecuti Durandum in 2. diſt. 2. q. 4. & explicant hoc dicendo, quòd licèt ens ſucceſſiuum includat negationem ſimultatis partium, quia non poſſunt omnes eſſe præſentes, ſed quædam præteritæ, & quædam futuræ: dantur tamen partes prætereuntes, & quatenus realiter fiunt & tranſeunt, componitur ex illis ens ſucceſſiuum.

Alij verò tenent tempus in facto eſſe, & præſentialiter ſolum exiſtere ratione inſtantis, illas verò partes prætereuntes non eſſe aliud, quàm ipſam ſucceſſionem, ſeu fieri ſecundùm partem præteritam, & futuram, vt copulantur inſtanti, quod reddit vtramque præſentem ſuo modo, ideſt ſucceſſiuè. Tenent hanc ſententiam plures ex antiquis, & videri poteſt M. Soto 4. Phyſ. q. 4. Tolet. q. 11. Carmelitan. diſd. 21. q. 8. & alij. Et videtur eſſe D. Tho. qui opuſc. 44. cap. 1. ſic inquit: *Intelligendum eſt, quòd eſſe ſucceſſiuorum conſiſtit in hoc, quòd exiſtant ſecundùm aliquid indiuiſibile ſui, quod manifeſtari poteſt, quia qualibet pars cuiuslibet ſucceſſiui diuiſibilis eſt in diuerſas partes. Si ergo aliquid ſucceſſiuum exiſteret, non ſolùm ſecundùm aliquid indiuiſibile ſui, ſed ſecun-*

secundùm aliquam partem, sequeretur, quòd multæ partes alicuius successiui simul essent, quod est contra rationem successiuorum. Idem docet in hoc lib.4. lect. 23. dum inquit: *Quòd non inuenitur aliquid actu in rebus de motu, nisi quoddam indiuisibile motus, quod est motus diuisio, sed totalitas motus accipitur per considerationem animi comparantis priorem dispositionem mobilis ad posteriorem. Sic igitur tempus non habet esse extra animum, nisi secundùm suum indiuisibile.* Quid clarius? & 1.p. q.66. art.4. ad 3. *nihil*(inquit) *est accipere in actu de tempore, nisi nunc.* Idemque habet quæst.46. art.3. ad 3.

Denique sumitur fundamentum huius sententiæ ex ipsa natura successiui, & ex modo mensurandi temporis. Natura enim successiui postulat vt nulla pars simul existat cum alia. Ergo postulat taliter existere, quòd vna pars non sit, sed transierit, altera verò futura sit; ergo postulat quòd non existant ratione sui, & vt transeuntes sunt, sed solùm ratione instantis; & hoc est existere fluenter, & non permanenter. Existere enim fluenter est taliter existere, quòd vna pars non coexistat alteri, sed quòd vna pars fluxerit, & alia fluxura sit: si autem partes non coexistunt inter se, ergo totum diuisibile, quod non est aliud quàm illæ partes quibus componitur non habet existentiam diuisibilem, cùm non coexistant ea in quæ diuiditur. Si autem dicatur, quòd coexistunt successiuè non permanenter. Contra est, quia ly successiuè destruit veram & realem coexistentiam, quia pars quæ transit, verè non est; Ergo verè non coexistit parti futuræ,

tæ, ergo ex illis non coalescit vera existentia diuisibilis totius, quia non habet veram coexistentiam partium, hoc ipso quòd successiua est; solùm ergo existit ratione indiuisibilis. Ipsa etiam ratio temporis id manifestat. Est enim numerus motus secundùm prius & posterius, id autem est prius, quòd transiuit, & id posterius, quod sequens, seu venturum est; nam si esset præsens, iam non esset post, sed de facto nunc. Ergo mensurabile à tempore solùm est duratio præterita, & futura, nulla verò præsens, quia præsens non est diuisibile in prius, & posterius, nam hoc ipso quòd est prius, non est præsens, sed præteritum, & posterius est futurum, non præsens.

Vt autem intelligatur solutio argumentorum, quorum tota difficultas in eo consistit, quomodo possint partes esse reales, & realiter transire, si nunquam realiter existunt, nisi per aliquid à se distinctum, quod est instans: quomodo etiam possit instans copulare realiter partes præteritas, & futuras, aduertendum est, quòd natura motus cùm sit actus entis in potentia, est idem quod fieri, vt tendit ad factum esse, & sic partes diuisibiles successiuæ se habent sicut fieri, & instans, seu mutatum esse sicut ipsum factum esse talium partium, & sic ista indiuisibilia sunt aliquid ipsarum partium, sicut terminus, & factum esse illarum. Cùm ergo existentia constituat rem in facto esse, non in fieri, si partes motus se habent in fieri, & solùm indiuisibile in facto esse, consequenter omnes illæ partes dicentur existere ratione indiuisibilis, quo terminatur earum fieri, & redditur factum esse transeunter: & sic partes

fluen-

fluentes secundùm se, non existunt simpliciter; sed per modum fieri, quod tendit ad existentiam in facto esse tantum datur in instanti. Vndè itá implicat partes existere ratione sui, & nòn solùm ratione instantis, sicut repugnat aliquid dum est in fieri, habere existentiam, quæ est in facto esse. Et dicuntur partes ipsæ transire realiter; tùm quia transit earum fieri adueniente instanti; tùm quia etiam ipsum instans, quod est terminus earum, transit.

Quòd verò dicantur illæ partes reales, & realiter copulari per instans, ideò est, quia partes sunt in fieri, & tendentia ad factum esse; & ratione sui sunt reales in fieri, quod est existere in tendentia; ratione verò termini in facto esse; quod est simpliciter existere: quod autem, neque ratione sui, neque ratione termini, neque in fieri, neque in facto esse existit, nihil reale est. Non repugnat autem vnum existere per aliud, quando vtrumque ordinatur ad idem esse; sicut materia per formam, & partes per totum, & motus per terminum, vt supra diximus qu. 7. Et similiter partes copulantur per instans, non sicut partes permanentes, quæ vniuntur, vt coexistant, sed sicut successiuæ, quæ vniuntur, vt transeant, inchoando vnam partem, & terminando aliam, & ita vnio successiuorum non requirit existentiam extremorum in facto esse, sicut vnio permanentium, neque vnam tantùm existentiam habent, sed quodlibet instans suam, eo quòd vnum est, & aliud desinit esse.

Ex quibus patet responsio ad rationes dubitandi à principio: Dicimus enim partes posse esse præteritas in facto esse ratione instantis

præ-

præteriti; in fieri verò, & fluxu ratione sui. Et quando instatur, quòd prætereunt ratione sui, ergo extiterunt ratione sui. Negatur consequentia loquendo de existentia propria, quæ est in facto esse: prætereunt enim ratione ipsius fieri, seu fluxus, quod adueniente facto esse transit, & sic extiterunt in fieri ratione sui, & in facto esse ratione sui termini.

Ad secundam instantiam respondetur, quòd instans reddit existen em partem futuram initiatiuè, quia ab illo instanti incipit, sed consumatiuè redditur existens alio instanti terminatiuo, & hoc instans est extrinsecum parti fluenti entitatiuè, sed non terminatiuè: sine instanti verò pars fluens existit solùm in fieri, non in facto esse, nisi cum terminatur. Vnde cum vrgetur, quòd existentia extrinseca non potest reddere aliquid existens. Distinguo, quod est omnino extrinsecum, ita quòd nec sit vnum, nec vnitum illi, saltem vt terminus, transeat, quod non est omninò extrinsecum, sed vnitum, vel terminans, & aliquid eius saltem per modum termini, nego. Sic enim potest aliquid existere per aliquid sibi non identificatum, sed communicatum realiter, sibique coniunctum, sicut materia per formam, humana natura per Verbum, vt suprà latiùs diximus; & tamen intrinsecè denominantur existere, quia forma realiter communicata etiam intrinsecè denominat.

Adhuc tamen instabis, existentia cuiuscumque rei non distinguitur ab illa nisi ad summum, vt modus; ergo existentia instantis non potest modificare partes, cùm differat ab illis realiter. Item existentia instantis est indiuisibilis,

bilis, existentia verò partium est diuisibilis, sicut & ipsa entitas earum. Ergo existentia instantis non seruit pro partibus, neque illis est proportionata, sicut neque existentia Angeli, quæ est indiuisibilis, lapidi, qui est quantus. Item vel pars futura, & præterita habent aliam existentiam, quàm instantis vel non. Si non, ergo posito instanti est actu pars præterita & futura, atque adeò iam non est futura, neque præterita, sed præsens, quia tota earum existentia præsens est: vbi autem est existentia, dat effectum suum formalem, quod est reddere existens, & sic si est existentia præteriti, & futuri, reddit existens præteritum, & futurum. Ergo non transit præteritum, nec deest futurum, quia vtriusque existentia præsens est. Si verò habet aliam existentiam, ratione cuius dicitur futura, vel præterita aliqua pars; ergo illa existentia nondum est in instanti, sed immediatè post erit, vel immediatè ante fuit, quod est esse existentiam diuisibilem.

Ad primum respondetur, existentiam vnius, vt *quo* posse conuenire omnibus quæ illi communicant, & mediante quo participant existentiam, quæ si est modus, non est modus afficiens tantùm vnam partem, sed ipsum totum, quod est subiectum adæquatum illius, licèt conueniat mediante aliquo tanquam principio *quo*, sicut figura est modus totius quantitatis, & non vnius partis tantùm, licèt mediantibus partibus conueniat. Sic ergo ratione instantis partes successiuæ participant existentiam, quia instans est aliquid illarum tanquam terminus, quo successiuè terminantur in facto esse, sicut materia, & ipsum

to-

totum existunt mediante forma.

Ad secundum dicimus existentiam instantis esse formaliter indiuisibilem, virtualiter autem & terminatiuè diuisibilem, sicut & ipsum instans, licè sit indiuisibile terminat partes, & sicut anima indiuisibilis informat corpus: imò omnis existentia, & subsistentia, quia terminus est, simplex & indiuisibis est, licèt virtualiter diuisibilis, & vt *quò*, vt supra q. 7. diximus. Existentia autem Angeli, nec virtualiter diuisibilis est, & sic non seruit pro lapide.

Ad vltimum dicitur, quòd pars præterita & futura non habent aliam existentiam in facto esse, nisi instantis in quo successiuè terminantur, & sic terminatiuè sunt præsentes: habent tamen secundùm se existentiam in fieri, quæ non est existentia simpliciter, & secundùm hanc transit præterita, & nondum est futura; ratione verò instantis initiatiuè est futura, & consummatiuè est præterita, & sic transeunt de instanti ad instans, sicut existentia ini iatiua ad consummatiuam: nunquam autem simul existunt completè, & adæquatè, sed inchoatiuè vna, & terminatiuè altera. Et hic est modus proprius existendi rei successiuæ, cuius existentia in facto esse non debet afficere omnes partes adæquatè, & omni modo, sed ratione sui termini, in quo transeunter consummantur, & ratione cuius sunt in facto esse, licèt pereant in ratione fieri, nam vt diximus supra in q. 14. entitas motus non est alia, quàm entitas termini, quodlibet autem instans, seu mutatum esse se habet vt terminus saltem medius, & inadæquatus partis immediatè præteritæ; & sic est ibi pars entitatiuè, sicut in suo ter-

termino. Nunquam ergo existunt simul pars præterita,& futura in facto esse, & consummatiuè,sed futura initiatiuè,& præterita consummatiuè, quod non est inconueniens, hoc enim potiùs est non simul esse.

ARTICVLVS III.

Quod sit subiectum intrinsecum, & extrinsecum temporis?

VOcamus subiectum intrinsecum illud, cui tempus inhæret tanquam duratio motus, extrinsecum autem illud, quod subijcitur tempori, & ab eo mensuratur extrinsecè. Et de primo inquirimus duo. Primò. An subiectum temporis sit primum mobile, seu primùs motus? Secundò. An sit vnicum tantum tempus? Et circa subiectum extrinsecum; an non solum ipse motus, sed etiam ipsa substantia mutabilis mensuretur tempore?

Dico ergo primò, tempus sumptum strictè pro mensura regulari motus, subiectiuè est in primo motu, & ibi habet rationem mensuræ intrinsecæ respectu sui, & extrinsecæ respectu aliorum motuum. Prima pars constat ex D. Tho. & Arist. hoc lib. lect. 23. & 1. p. q. 10. ar. 6. & in 2. dist. 12. q. 1. art. 5. ad 3. Constat enim, quòd inter omnes motus vniformior, & regularior est primus motus cæli; & est minus deficiens, & simpliciter notior, quia quotidie voluitur, ergo duratio in illo existens est mensura cæterorum. Verum tamen est; quod ad distinguendum, & memoriæ commendandum ipsum tempus, & motum cæli, vtimur quibusdam

dam signis, vt horologijs, scripturis, vel alijs similibus, quibus designamus annos, & menses, non quòd ista sint tempus, sed instrumenta, quibus tempus designamus.

Secunda verò pars ab aliquibus negatur, eò quòd mensura debet esse notior mensurato, motus autem, & tempus sunt idem: ergo tempus non potest esse mensura motus in quo est. Item, quia motus non habet aliam quantitatem à tempore. Ergo non est mensura illius, quia mensura est id, quo cognoscitur quantitas rei; vbi est ergo eadem quantitas, non potest esse id, quo cognoscitur tanquam notiori. Eandem sententiam generaliter docet Pater Vazquez 1. p. disp. 31. cap. 5. de omni mensura intrinseca, quia nulla mensura intrinseca, vt quantitas respectu substantiæ est causa, vt res illa nobis notior fiat, neque Arist. aliud docuit, nisi quòd mensura debet esse homogenea cum re, quam mensurat, quia intelligit vnam magnitudinem esse mensuram alterius: & sic substantia non subijcitur propriæ durationi vt mensuræ, sed ratione propriæ durationis subijcitur alteri durationi vt mensuranti. In summa, mensura debet esse eiusdem generis cum mensurato, accidens autem respectu proprij subiecti non est eiusdem generis.

Res ista fortaßè solùm in verbis pugnat. Certum tamen est multa, quæ notificant alia, etiam notificare se ipsa, & mensurare, & similiter subiectum in quo sunt, quia mediante illo redditur notius, & manifestius, quod aliàs sine tali forma, vel perfectione ignotum maneret, sicut videmus, quòd lux non solùm manifestat colorem, sed etiam se ipsam, & subiectum in quo

 est,

est. Similiter quantitas se ipsam ordinat, & situat in loco, & partes substantiæ, quæ sine ipsa manerent confusæ, & non solum manifestat, & mensurat, id, cui extrinsecus adiungitur per contactum. Et idem est de duratione, quando est vniformior, & indefectibilior. Ergo nihil prohibet, id appellare mensuram intrinsecam, seu formalem, denotando in ly intrinsecam, quòd non mensurat per applicationem sui ad alterum, sed per informationem, qua rem ipsam reddit formaliter ordinatam, aut notificatam. Et sic loquitur in pluribus locis S. Tho. Nam in 2.dist.2.q.1.art.2. ad 1. inquit: *Quòd mensura est duplex, quædam intrinseca, quæ est in mensurato, sicut accidens in subiecto, quædam extrinseca, & hanc non est necesse multiplicari ad multiplicationem mensuratorum.* Et q.1. de verit.art.5. *Mensuratur*, inquit, *corpus mensura intrinseca, sicut linea, vel superficie, vel profunditate; & mensura extrinseca, sicut locatum loco, & motus tempore, & pannus vlna.* Ratio autem illorum est, quia hoc ipso, quòd subiectum subijciatur accidenti, redditur illi proportionatum, & commensuratum secundùm intrinsecam informationem. Ergo inuenitur ibi quidquid requiritur ad rationem mensuræ, & mensuranti, quia tale accidens ordinat & manifestat rem ipsam vt *quo*, subiectum autem proportionatur, & notificatur illo, non vt mensurante & notificante *quod*, sed *quo*.

Ad fundamenta opposita resp. Ad primum, quòd tempus & motus sunt idem entitatiuè, & materialiter, non formaliter, seu modaliter, & ideò tempus habet mensurare vt *quo*, motus

ctus autem redditur mensuratum, vt *quod*, recipit enim illam vniformitatem à tempore. Sufficit autem ad mensuram, quòd sit vniformior, & notior vt *quo*. Ad secundum dicitur, quòd licèt mensura sit id, quo cognoscitur quantum, non tamen est necesse, quòd præsupponatur quantum per aliam formam, sed quòd ipsa mensura quantum reddatur, & sic notificetur: & sic licèt tempus non addat nouam quantitatem ad motum, reddit tamen illam vniformem, & mensuratam intrinsecè, idest recipientem vniformitatem mensuræ, & per illam se notificantem, tanquam per rationem & principium *quo*, quod in alijs fit per applicationem extrinsecam.

Ad fundamentum Patris Vazquez respond. quòd mensura debet esse notior mensurato, sed sufficit, quòd sit notior vt *quo*, etiam si non vt *quod*; & sic mensura intrinseca respectu eius in quo recipitur, est notior vt *quo*, respectu verò eius cui applicatur vt extrinseco, est vniformior, & notior vt *quod*. Neque Arist. oppositum huius docuit, quia esse mensuram homogeneam mensurato potest intelligi vel vt *quo*, vel vt *quod*, & respectu subiecti recipientis est homogenea vt *quo*, scilicet id, quo tale subiectum redditur homogeneum, & vniforme alteri extrinseco, respectu cuius est homogeneum vt *quod*. Denique, quòd dicitur debere mensuram esse eiusdem generis cum mensurato, intelligitur vel secundùm proportionem, vel secundùm similitudinem, quæ enim participant idem genus, & continentur sub illo dicuntur eiusdem generis per similitudinem, & conuenientiam. Quòd autem recipit, &

informatur ab aliquo, dicitur illius generis per proportionem, quia est capax, & proportionatum illi, quod recipit, & ab eo, vt à principio quo, reducitur ad tale genus participatiuè, non formaliter.

Dico secundò, tempus largè sumptum pro cuiuscumque motus duratione est subiectiuè in quocumque motu, & multiplicatur ad multiplicationem motus, subordinatur tamen primo tempori, quod est mensura cæterorum. Constat hoc ex pluribus locis S. Thom. vbi distinguit tempus propriè dictum, quòd est in motu cæli à tempore largè accepto, quod est in quocumque motu, vt art. 1. retulimus. Hoc enim tempus non est aliud, quàm duratio cuiuscumque motus habentis prius, & posterius in successione partium; duratio autem est in re du ante sicut existentia, ergo subiectiuè est in tali motu. Quòd autem subordinetur talis duratio, seu tempus primo motui, & tempori patet; tùm quia omnis motus inferior dependet à primo motu cæli; tùm, quia respicit illum, vt maximè regularem, & consequenter per illum mensurari potest. Et hoc modo intelligitur Aug. 10. confess. cap. 32. cùm dicit: *Motum cæli non esse tempus, quia cum tempore Iosue cessauit ille motus, Sol stabat, sed tempus ibat*; loquitur enim de tempore communiter dicto pro cuiuscumque motus duratione, non pro illo, quod est maximè regulare, quod solùm est in motu cæli.

Dico tertiò, tempus sumptum pro duratione regularissima mensurante cæteros motus est tantùm vnum numero, sicut & motus regularissimus vnus tantùm est. Constat hoc ex di-

dictis; deduciturq; ex Philos.in hoc lib. c.14. vbi expresse ponit vnitatem temporis propter vnitatem primi motus. Et asseritur à Diu.Th. 1.p. p.q.10. art.6. & in 2. sent.dist.12.q.1.art. 5.ad 3 & alibi sæpè; constat enim, quòd primus motus cæteris vniformior, & à quo cæteri dependent est tantùm vnus. Quòd autem sæpius recurrãt eadem tempora, vt ver, æstas, &c. quæ non sunt eadem numero, sed specie, non obstat; quia effectus veris, & æstatis sunt diuersi in hoc anno, & in præcedenti, sed circulationes sunt continuæ, & motus non interruptus, & propter talem vnitatem, dicitur etiam tempus vnum, & motus vnus, licèt ex multis circulationibus componatur. Addit autem D. Thom.etiam in rebus incorruptibilibus dari vnum æuum propter vnitatem primi Angeli, qui cæteris est simplicior, & vniformior, vt affirmat quodlib.5. ar.7.& 1. p.q.10.art.6. & in 2.dist.2. q.1. art. 2. Quòd tamen intelligitur non solùm de ratione mensuræ secundùm maiorem dignitatem, sed secundùm vniformiorem mensurationem quantum est ex parte sua, & respectu perfectè cognoscentis, non respectu nostri, qui imperfectè cognoscimus, sic enim nihil nobis notificat æuum superioris Angeli de mẽsuris inferioribus, quia æquè nobis ignotum est, atque ipsæ durationes inferiores, sed tamen ad rationem mensuræ secundùm se, non requiritur quòd sit notior quoad nos, & secundùm imperfectionem nostræ cognitionis; hoc enim solùm requireretur, vt sit mensura nobis deseruiens, sed sufficit, quòd ex parte sua & respectu modi perfectè cognoscendi sit vniformius altero, & notificatiuum illius. Sic

autem est mensura æuum supremi Angeli, quia est duratio simplicior tàm in se, quàm vt est radix suarum operationum præsertim primæ, v.g. qua Angelus se intelligit, quæ etiam mensuratur æuo quia nunquam cessat. Quòd si in hac patitur aliquam difformitatem, Angelus, non subijciendo illam Deo qui est summa simplicitas, vt fecit Lucifer, amittit esse primam regulam æuiternorum propter obliquitatem operationis æuiternæ vt non subiectæ, vt docet S.Thom.quodlib. 5. art.7. Mensurat autem æuum cæteras durationes rerum incorruptibilium, etiam si sint corpora cœlestia, quia licèt differant in genere naturæ, conueniunt tamen in ratione durationis incorruptibilis, vt ait S. Tho. 1. p. q.10. art.6. ad 2.

Circa subiectum extrinsecum, quod est mensurabile à tempore, constat certò apud omnes ipsum motum esse mensurabilem à tempore, & mediante motu etiam ipsum subiectum motus, quod est substantia mobilis. Dubium verò est an ipsa substantia corruptibilis immediatè in se, & non solùm ratione motus sit mensurabilis tempore? Nam ex vna parte eius substantia non est successiua, sed permanens; & sic non proportionatur illi tempus, quod est successiuum. Ex alia verò parte non apparet, quæ mensura sit illi assignanda: nam æuum est mensura rei incorruptibilis, quod non conuenit substantiæ corruptibili: tempus autem est mensura successiua, quod etiam rei permanenti non conuenit. Vnde Authores, qui sentiunt non mensurari tempore substantiam corruptibilem, vt Scotus in 2. dist. 2. qu. 2. & Conimbricen. hic q.3.art.3. & Suarez disp.50.Metaph.sect.7. & alij;

& alij; tamen disconueniunt in assignanda mensura illi conuenienti, nam quidam affirmant esse ipsum æuum sumendo illud lato modo pro mensura non solùm rei incorruptibilis, sed etiam rei permanentis. Alij assignant instans temporis discreti; alij modum æui; alij denique etiam mensuram innominatam: nihilominus circa hoc.

Dico vltimò, substantia rei corruptibilis secundùm conceptum substantiæ non est mensurabilis tempore, neque alia mensura, sed in quantum habet quantitatem durationis: & non solùm vt actu est mota, sed etiam vt mobilis, seu corruptibilis actu tamen quiescens, & permanens mensuratur ipso tempore. Hæc est mens Arist. & D. Tho. vt videri potest 4. Phys. text. 118. & 119 & ibi D. Th. lect. 21. cuius verba sunt: *Tempus mensurat id, quod mouetur, & quiescit, non in quantum est lapis, vel homo, sed in quantum est motum, & quiescens: mensuratio enim propriè debetur quantitati. Cuius ergo quantitas tempore mensuratur, illud propriè tempore mensuratur. Ex mensuratione autem temporis, cognoscitur quantus sit motus, & quanta sit quies; non autem quantum sit illud, quod mouetur. Vnde, quod mouetur simpliciter, non mensuratur tempo. æ secundùm propriam quantitatem, sed secundùm quantitatem sui motus. Ex quo patet, quod propriè tempus sit mensura motus, & quietis, sed per se motus, quietis autem per accidens.* Sic dicit D. Thom. nec vnquam oppositum docuit, nam 1. p. q. 10. art. 4. apertè tribuit mensuram temporis non solùm motui, sed etiam subiecto mutabili. In opusc. autem 44. cap. 3. solùm dicit, *Quòd mo-*

bilia quantum ad id, quod sunt, sicut homo aut lapis non mensuratur tempore, quia essentia eorum non habet prius & posterius. Quod etiam verissimum est, nec aliud dicit, quàm in 4. Physic. citato, quia videlicet res mobiles secundùm conceptum substantiæ non mensurantur tempore: benè tamen secundùm durationem mutabilem, licèt non actu motam.

Et ratio est, quia idem est quies quòd permanentia, cùm illud dicatur quiescere, quod se habet nunc sicut antea. Eadem ergo est mensura rei permanentis, vt permanens est, & rei quiescentis. Quies autem rei mutabilis mensuratur tempore; ergo & ipsa substantia corruptibilis, non vt substantia, sed in quantum durans, & permanens in quiete, mutabili tamen, & corruptibili subijcietur tempori. Et præsertim hoc apparet in substantijs, quæ etiam in ipsa substantia mutantur per augmentum, vel decrementum, aut aggenerationem, tales enim etiam in ipsa substantiæ duratione subijciuntur tempori. Quæ verò non sic mutantur, tamen quia mutari possunt, & dependent in sua duratione à causis transmutabilibus, dicuntur mensurari tempore, etiam si actu non mutentur, sed quiescant.

Ex quo patet, ad rationem dubitandi à principio, dicimus enim, quòd res permanens, licèt actu & formaliter non sit successiua, est tamen radicaliter, & extrinsecè; eò quòd ex sua radice petit posse mutari, & corrumpi; & pendet à causis mutabilibus. Et sic quando dicitur, quòd in sua duratione est permanens, & idem, distinguo, permanens ratione immutabilitatis, seu ex oppositione ad motum, nego. ex causa

con-

conseruante in illa permanentiam, & quietem, cum potentia tamen vt mutetur, concedo; sed hoc est mensurari tempore, sicut quies, quam constat mensurari tempore, tanquam quid oppositum motui, sicut dicit Philosoph. in cap. 12. huius libri, & ipsa experientia constat.

Quod si dicas, quomodo ergo Arist. & D.Th. dicunt manere idem nunc in toto tempore, quia manet idem mobile, si secundùm hanc resolutionem etiam mobile mensuratur tempore, & non mensuratur nunc? *Respond.* Manere idem nunc, non quia sit verum instans, aut res ipsa solùm instanti mensuretur, sed quia est mobile permanens, sed permanentia est duplex, alia quietis priuatiuæ, quæ scilicèt est capax mutari, alia quietis negatiuæ, quæ omni modo opponitur mutationi; & prima mensuratur tempore, secunda æuo, quia est incorruptibilis.

CIRCA LIBRVM

Quintum Physicorum.

Postquam Philosophus egit de natura motus libro 3. & de eius mensuris, quæ sunt locus & tempus in lib. 4. hic incipit agere de distinctione motus. Primò quidem per suas species in hoc libro. Deinde pænes quantitatiuas in sequenti. Et diuiditur liber iste in tres partes. In prima agit de speciebus motus in communi, duobus primis capitibus. In secunda agit de vnitate & diuersitate eius alijs duobus capitibus, vsque ad 4. In vltima de contrarietate motus vsque ad cap. 6.

SVMMA TEXTVS

Libri Quinti Physicorum.

IN hoc primo capite vt incipiat philosophus tradere species motus, duo præmittit. Primò, distinguit motum per se à motu per accidens. Secundò, distinguit omnes modos mutationis ex parte termini à quo in terminum ad quem, quæ quatuor modis variari possunt.

Circa primum, distinguit motum ex parte termini ad quem in motum per acciders, & simpliciter ex parte, & simpliciter per se primò; per accidens sicut si dicatur de eo quòd fit

album, quòd mutatur in id, quod cognoscitur, cognosci enim accidit albo: si verò dicatur quòd albefactio est motus in colorem, erit motus simpliciter ratione termini in partem, si verò dicatur de eo quòd albefit, quòd mutatur in album, erit prædicatio simpliciter primò, & per se, quia albefactio per se tendit in albedinem. Ex quibus colligit, quòd mutatio per accidens omittenda est, quia non consideratur ab arte, quia determinatam rationem non habet: mutatio autem quæ non est per accidens, inuenitur inter contraria, quantum ad motum, ad qualitatem, quantitatem, & vbi, & inter contradictoria quantum ad generationem & corruptionem.

Circa secundum, ad inuestigandum species motus docet, quòd cùm mutatio sit de quodam in quiddam, quatuor modis contingit aliquid mutari; aut de subiecto in subiectum; aut de non subiecto in subiectum, aut de subiecto in non subiectum, aut de non subiecto in non subiectum. Et exclusa ista quarta, quæ non constituit speciem mutationis, cùm non sit inter extrema opposita; nec enim duæ negationes oppositæ sunt, in reliquis tribus dantur species mutationis, & inuenitur motus. Et quidem mutatio ex non subiecto in subiectum, quæ versatur inter contradictionem, est generatio vel simpliciter si sit substantiæ, vel secundùm quid si sit accidentis, vt ex non albo in album, in quo manet subiectum simpliciter ens actu, & mutatur ex non esse secundùm quid, in esse secundùm quid, si autem subiectum non sit ens actu, sed ex non esse simpliciter fiat, est generatio substantialis. Mutatio autem de esse

in

in non esse est corruptio. Et istæ duæ mutationes non sunt motus. Generatio enim substantialis fit ex materia prima, quæ est subiectum generationis, quæ secundùm se & sine forma non existit simpliciter, ergo non mouetur, quia quod mouetur, existit. Quòd similiter corruptio non sit motus patet, quia corruptio opponitur generationi, sed motui non opponitur nisi alter motus, vel quies; ergo si generatio non est motus neque quies, corruptio ei opposita motus non erit. Ex quo infert, quòd motus per se sumptus solùm inuenitur in vno modo mutationis, scilicet, ex subiecto in subiectum, seu de contrario in contrarium, intelligendo per contraria non solùm extrema, vt album, & nigrum, sed etiam media, vt viride & rubrum, imò & priuatiua. Denique in calce capitis diuidit motum sic per se sumptum in tres species, quia in tribus tantùm prædicamentis inuenitur, scilicet ad qualitatem, quantitatem, & vbi.

Quod in calce capitis primi insinuauerat Arist. in tribus prædicamentis dari motum, in præsenti cap. 2. id probat latiùs; & circa hoc facit tria. Primò, excludit omnia alia prædicamenta à motu. Secundò, concludit ad quæ prædicamenta de facto sit motus. Tertiò, soluit dubitationem quandam, scilicet ad quam speciem motus reducatur mutatio, quæ procedit secundum magis & minus in eadem specie. Et tandem docet, quomodo aliquid dicatur non moueri, seu quiescere, quia oppositorum eadem est ratio.

Circa primum, excludit Philosoph. motum à prædicamento substantiæ, & à prædicamen-

to ad aliquid, & à prædicamento actionis, & passionis, quæ nomine motus comprehendit. Quòd ergo ad substantiam non sit motus propriè dictus, probat ex supradictis, quia substantiæ nihil est contrarium positiuè; motus autem est inter contraria, cùm sit de subiecto in subiectum. Quòd verò ad aliquid non sit motus directè, & propter se, ex eo probat, quia contingit relationem nasci non mutato eo in quo est relatio, sed termino relationis, vt cùm ego reddor æqualis alteri solùm ex eo, quod ille alter de nouo fit; ergo ad relationem non est per se motus, sed solùm relatio consequitur aliquam mutationem, sicut ex mutatione circa quantitatem consequitur æqualitas.

Quòd verò ad actionem & passionem non sit per se motus, probat, quia actio & passio entitatiuè motus sunt, sed ad motum non datur per se motus; ergo. Minorem probat, quia ad mutationem non est mutatio tanquam subiecti, neque enim mutatio est subiectum mutabile, v.g. motus non albescit, aut refrigescit, &c. Neque vna mutatio est ad aliam, vt ad terminum ad quem, quia sic deberet esse ad mutationem oppositam, cùm termini à quo, & ad quem sint oppositi, & sic ægrotatio esset ad sanationem, & è contra, ergo moueretur simul subiectum contrarijs motibus. Secundò, quia sequeretur processus in infinitum; nam si vna mutatio terminatur ad aliam, etiam ad priorem terminabitur alia mutatio, & ad illam alia, quia eadem est ratio de omnibus; processus autem in infinitum est impossibilis, nam etsi per accidens posset dari processus in infinitum in motibus, vt si res essent ab æterno, generatio-

nes

nes essent ab æterno; tamen per se non potest in eis dari processus in infinitum, quia non potest dari vltima generatio, nisi detur prima; si enim non datur prima, sed quacumque data est alia prior, nulla generatio est completa, quia ista generatio quandiù fit, nondum est, sed fit, & similiter illa alia generatio nondum est, sed fit, siquidem ad illam datur generatio, & de quacumque alia retrocedendo in infinitum est verum dicere, quòd fit, & non est quandiù ad illam datur generatio: ergo nulla generatio est completa, & consequenter neque genitum, v.g. ignis, quem tamen generari videmus.

Circa secundum, ostendit ex dictis dari motum ad tria prædicamenta, scilicet, quantitatem, qualitatem, & vbi; reliqua enim, vt vidimus, non terminant motum, & vocatur motus ad qualitatem communi vocabulo, alteratio; motus autem ad quantitatem non habet commune nomen, sed per species suas vocatur augmentum, & decrementum: motus autem ad vbi vocari potest latio.

Circa tertium, ponit illam dubitationem, ad quam speciem motus pertinet illa mutatio à minus ad magis in eadem specie, vt à minus albo ad magis album, & dicit pertinere ad alterationem, quia magis & minus in eadem specie, etiam quandoque contrarietas est; minus enim album accedit ad nigrum, & magis album recedit. Denique in calce capitis tangit de quiete, quæ opponitur motui, & dicit tripliciter dici aliquid immobile, vel quietum. Primò, negatiuè quod non est aptum moueri vt Deus. Secundò, quod difficile moueri potest,

test. Tertiò, quod aptum est moueri, & de facili potest moueri, sed actu non mouetur, quod est priuatiuè quiescere, & hoc solùm propriè dicitur quiescere.

In hoc capite tertio incipit secunda pars huius libri, in qua agit Philosoph. de vnitate & diuersitate motus, & in hoc tertio capite præmittit quædam necessaria ad determinandum de vnitate, & diuersitate eius. In sequenti autem capite determinat, & resoluit. Præmittit ergo in hoc capite definitiones quasdam de ijs quæ requiruntur ad agendum de vnitate & diuersitate motus, idest; quæ dicantur esse simul, vel separatim, quid sit tangere, quid sit esse medium, quid consequenter se habere, quid sit habitum, & quid continuum; & primo definit hæc omnia. Secundò, comparat inter se.

Circa primum, simul secundum locum dicuntur, *quo sunt in vno loco*, scilicèt proximo & immediato, seu proprio. Dicuntur se tangere, *quorum vltima sunt simul*; vltima autem sunt superficies, vel lineæ. Definit medium quòd est illud, *in quod* primò pertingit id quod mouetur continuè quàm in vltimum. Continuè moueri dicitur quod nihil vel minimū intermittit in motu. Definit ea quæ consequenter se habent, scilicet, *Inter quæ nihil eorum quæ in eodem genere sunt, medium cadit, & vnum post aliud*: quod potest esse vel secundùm situm, vel secundùm numerum, vel secundùm dignitatem, aut perfectionem, vel secundùm tempus. Definit contiguum, *id quod consequenter ad aliud se habet, & ipsum tangit* Definit denique contiguum, *cuius scilicet partes*

vni-

vnico modo, seu indiuisibili copulantur.

Circa secundum, comparat ista tria, scilicèt consequenter se habere, tangere, & continuum, & dicit, quòd consequenter se habere, latius patet, quàm se tangere; nam vt aliqua consequenter se habeant, sufficit ordo in positione, vel modo etiam si non tangant, vt quæ separata sunt à materia. Tangere autem latius patet, quàm continuum, quia omne continuum tangit partem sibi continuam, non tamen omne, quod tangit, est continuum, cùm etiam se tangant quæ contigua sunt. Vltimò ponit discrimen inter puncta & vnitates. Primò, quia punctum tangit aliquid, scilicèt partes lineæ, vnitates autem possunt consequenter se habere, sed non necessariò tangunt. Secundò, quia inter duo puncta debet reperiri aliquod medium, non enim duo indiuisibilia sunt immediata; non verò inter duas vnitates necesse est dari medium.

In capite quarto agit Philosoph. de vnitate, & diuersitate motus: & tria præstat in hoc capite. Primò, ostendit, vndè sumatur, & quomodo, vnitas & diuersitas motus. Secundò, quomodo continuitas. Tertiò, quomodo regularitas, & irregularitas.

Circa primum, distinguit triplicem modum vnitatis, & diuersitatis in motu, scilicèt, quòd sit vnus genere, vnus specie, vnus numero Dicitur motus vnus genere, qui pertinet ad vnum prædicamentum, sicut omnes lationes sunt vnius generis. Specie dicitur vnus, qui ad vnum speciem terminatur, vt dealbatio ad albedinem. Quia verò instari poterat in motu recto & obliquo, qui possunt terminari ad idem

pun-

punctum, respondet lationes non solùm respi-
cere terminos materialiter, sed lineas, seu me-
dia per quæ fiunt, est autem specie diuersa li-
nea circularis, & recta. Denique dicitur mo-
tus vnus numero, seu vnus simpliciter, in quo
tria concurrunt à quibus eius vnitas numerica
pendet, scilicet vnitas subiecti, termini & tem-
poris, quorum si aliquid discontinuatur, non
erit motus vnus numero.

Circa secundum, ostendit, quid sit necessa-
rium vt motus sit continuus. Ad quod respon-
det tria esse necessaria sicut ad vnitatem, eò
quòd motus continuus est vnus. Primum, quòd
habeat vnitatem speciei, quæ enim differunt
specie, non continuantur. Secundò, requiri-
tur vnitas subiecti, diuersorum enim subiecto-
rum non potest esse idem motus. Tertiò, re-
quiritur vnitas temporis, quia si tempus non
est vnum, interrumpitur quiete, quod est di-
scontinuari.

Circa tertium, duas causas ponit irregula-
ritatis motus. Prima, ex parte medij, si via
ipsa sit obliqua & non recta. Secunda, ex par-
te mouentis, scilicèt quia non eodem modo
mouet, sed modo velocius, aut acrius, modo
tardius, aut remissius. Denique ostendit mo-
tum irregularem, licèt vniformis non sit, pos-
se esse vnum continuitate, minus tamen vnus
est, quàm regularis, quia plus diuersitatis ha-
bet, sicut linea habens angulum, minus vna di-
citur, quàm recta.

Hoc capite quinto & sequenti tangit Philo-
soph. vltimam partem huius libri, scilicèt de
contrarietate motus, & in hoc quinto capite
agit de contrarietate motuum, in sequenti de
con-

contrarietate quietum. Circa contrarietatem motuum tria facit. Primò, proponit quinque modos, quibus motus contrariari possunt. Secundò, remouet ex illis eos, qui veram contrarietatem non faciunt. Tertiò, assignat verum modum contrarietatis.

Circa primum, numerat quinque modos, seu combinationes, quibus motus possunt esse contrarij. Primus, secundùm acccessum, & recessum ab eodem termino, sicut generatio & corruptio, ex esse, & non esse alicuius. Secundus ratione contrarietátis terminorum à quibus, vt si vnus motus sit ex sanitate, alius ex ægritudine. Tertius, secundum contrarietatem terminorum ad quos, vt motus in sanitatem & ægritudinem. Quartus, secundùm contrarietatem termini à quo ad terminum ad quem ex sanitate in ægritudinem. Quintus, secundùm contrarietatem vtrorumque terminorum, vt motus ab ægritudine in sanitatem, contrariatur motui è conuerso à sanitate in ægritudinem.

Circa secundum, exclùdit à contrarietate motuum, tàm quartum, quàm secundum modum; nam quartus modus inuenitur in vno tantùm motu, idem enim motus est à sanitate ad ægritudinem, vt à termino à quo ad quem. Secundus autem, quia contrarietas motuum non accipitur à contrarietate terminorum à quibus: tùm, quia possunt motus à diuersis terminis à quibus, terminari in vnum & idem, vt si ex albo tendatur ad viride, & similiter ex nigro; tùm, quia termini à quibus relinquuntur, & consequenter contrarietas eorum, contrarietas autem, quæ relinquitur non constituit con-

contrarietatem, sed quæ assumitur, & ad quam tenditur.

Circa tertium concludit, quòd contrarietas sumitur in motibus secundùm tertium & quintum modum; in mutationibus autem secundùm primum. Hi enim restant exclusis illis duobus. In motibus enim contrarietas accipitur secundùm speciem, & rationem ipsorum, propriè autem ratio motus est à quodam in quiddam, ergo secundùm contrarietatem istorum sumitur contrarietas motus, sicut ægrotare est contrarium ei, quod est sanari, & addiscere, ei quod est decipi propter contrarietatem terminorum. Secundò, in mutationibus non habentibus contrarium, vt generatio & corruptio, sumitur contrarietas pænes accessum & recessum ab eodem termino pænes contrarietatem extremorum, quia carent illo, & sic generatio ignis est accessus ad ignem; corruptio verò ignis recessus ab illo.

In hoc vltimo capite facit duo. Primò, determinat Philosophus de contrarietate quietum, tàm in motibus, quàm in mutationibus. Et secundò soluit quasdam dubitationes ex præmissis relictas.

Circa primum, distinguit de oppositione motus ad quietem, & de oppositione quietum inter se; & quidem motus & quies opponuntur non contrariè, sed priuatiuè, nec tamen opponitur omnis motus omni quieti, sed vnumquodque in suo genere, sicut motui locali quies in loco. Et loquendo secundùm veritatem quies in loco. Et loquendo secundùm veritatem quies in termino ad quem, quia potius motus est causa talis quietis, & ad eam tendit, non autem

autem vnum oppositum est causa sui oppositi. At verò quies, & quies opponuntur sicut ipsi motus pænes contrarietatem terminorum, in quibus est quies, sicut quies in sanitate contrariatur quieti in ægritudine. In mutationibus autem, quæ non sunt motus strictè dicti, non datur propriè quies contraria mutationi, sed dici potest quòd non mutatio contrariatur mutationi.

Circa secundum, proponit tres dubitationes ad exactiorem contrarietatis motuum explicationem. Prima, circa alium modum contrarietatis, quæ est pænes naturale, & violentum in motibus. Primò inquirit, an sicut datur naturale & violentum in motibus localibus, ita inueniatur in alijs generibus motuum, puta alterationis & augmentationis? Et Respond. etiam in alijs generibus dari violentum & naturale, sicut generationes, & corruptiones violentæ sunt præter naturam, & similiter alterationes aliquę non secundùm naturalem cursum proueniunt, vt cùm quis dimittitur à febri diebus non criticis, & hoc modo non inconuenit, quòd generatio contrarietur generationi secundùm violentiam, & naturam.

Secunda quæstio est, an detur generatio quietis, ita quòd generatio eius dicatur via ad statum? Quam controuersiam disputat in vtrãque partem, nec soluit eam expressè, sed implicitè, dum dicit non generari quietem, dum res detinetur violenter in aliquo loco, sed cùm naturaliter & tranquillè.

Tertia dubitatio est, quia ex dictis sequitur duo contraria eidem conuenire, dum enim quis tendit ab albo in nigrum, non statim habet totam

tam albedinem, nec statim exuit totam nigredinem, sed partim habet vnam, partim alteram, quod est habere aliquid de vtroque contrario. Respondet, habere duo contraria, non simpliciter & in esse perfecto, & quieto, quod repugnat, sed vnum in abiectione, & aliud in acquisitione, & sic contraria aliquando permiscentur in esse imperfecto.

DE

DE DISTINCTIONE, Vnitate, & Contrarietate motus.

QVÆSTIO XIX.

De vnitate, & contrarietate motus.

ARTICVLVS I.

Vtrùm genera motus sumantur penes diuersa prædicamenta, ad quæ est motus?

Reuiter supponenda est ex Arist. in 1.cap.huius libri, & D.Tho. ibi lect.2. & 28. de verit.art.1. differentia inter mutationem & motum. Mutatio enim communior est, quàm motus, nam mutatio in communi solùm dicit transitum de quodam in quiddam, quia vt dicit D.Tho. hic lect. 2. ex ipso mutionis nomine manifestatur, quòd importat aliquid esse post aliud, & vnum esse prius, aliud posterius. Hanc mutationem sic in communi consideratam diuidit Arist. quatuor modis, quibus contingit aliquid mutari penes terminos ad quos Aut enim mutatio est de vno termino positiuo ad aliud, v.g. ex calido in frigidum, vel de termino negato in terminum negatum, vt de non albo in non nigrum, quod propriè non est mutatio, cùm totum sit negatio: aut terminus à quo est negatio,

tio, & terminus ad quem positiuus: seu de non esse ad esse, vt cum ex non albo fit album; aut denique è contra terminus à quo est positiuus, & terminus ad quem est negatiuus, vt de esse ad non esse. Et non possunt dari plures species, seu modi mutationum, quia nec plures combinationes possunt fieri inter terminos. Ex quibus solùm illa mutatio, quæ est à positiuo in positiuum habet rationem motus strictè dicti, reliqua duo se habent vt generatio, & corruptio; generatio vt transitus de non esse ad esse, corruptio verò è contra. Excludit autem Philosoph. generationem & corruptionem à ratione motus propriè dicti, quia generatio procedit à non esse simpliciter ad esse simpliciter: ergo supponit subiectum, quod non sit ens simpliciter, sed ens in potentia, qualis est materia prima secundùm se sed non ens, impossibile est, quòd moueatur, aut quiescat; ergo generatio non est motus ex eo, quòd non habet pro subiecto ens in actu; vbi Arist. solùm excludit generationem substantialem à ratione motus. Exinde verò colligit, quod corruptio non est motus, quia opponitur generationi, quæ motus non est.

In hoc discursu Philos. duo aduert. 1. quàm sit constans Arist. in ea sententia, quòd materia prima secundùm se, & remota forma non sit existens, nec etiam partialiter, aliàs eneruatur totus discursus Philos. tex. 8. huius lib. quòd materia non est hoc aliquid simpliciter, & ideò non posse moueri, quia impossibile est, quòd id, quod non est, moueatur, quæ conseq. nihil probat, si materia existit secundùm se saltem partialiter. Ideò enim probat Arist. materiam

quæ non eſt, hoc aliquid non moueri, quia quod non eſt, non mouetur. Vel ergo hæc probatio loquitur de eo, quod non eſt, nec totaliter nec partialiter, & ſic habemus intentum, quòd, materia nec partialiter exiſtit; vel loquitur de eo, quod non eſt totaliter, benè tamen partialiter, & ſic probat idem per idem; eſſet enim ſenſus Philoſoph. Id, quod non eſt hoc aliquid, ſeu exiſtens totaliter non poteſt moueri, quia quod non exiſtit totaliter, licèt exiſtat partialiter non poteſt moueri, quod eſt incidere in battologiam; & inefficaciter probaret non moueri materiam primam, quia non ens non poteſt moueri, ſi re vera materia prima eſt ens actu, reſtabat enim probandum quòd ens actu partiale non moueatur.

Secundum, quòd aduerto eſt Philoſ. in illo diſcurſu plus concludere de motu, quàm exprimit in probatione, concludit enim in fin. cap. quòd motus propriè dictus non inuenitur, niſi vbi mutatio eſt inter terminos poſitiuos, non verò inter terminos contradictorios, ſicut inter eſſe & non eſſe; quod iterum repetit tex. 49. & in hoc ponit totam differentiam motus à mutatione, quòd motus eſt à contrario in contrarium, mutatio verò non. Probatio verò, qua excluſit generationem à motu ſolùm expreſsè loquitur de generatione ſubſtantiali. Fortaſsè autem non meminit generationis accidentalis, vt cùm aliquid mutatur de non albo in album, frequenter enim coniungitur cum motu, quia in motu datur corruptio, & non eſſe termini à quo, & generatio termini ad quem: non tamen motus fit ea ratione, qua eſt de non eſſe ad eſſe, ſed quatenus

eſt

ſt de poſitiuo in poſitiuum, ſeu de contrario n poſitiuum, ſeù de contrario in contrarium. i quando verò accidens generetur per tranitum de non eſſe ad eſſe, & non de poſitiuo n poſitiuum, talis erit generatio ſecundùm uid, vt docet D.Tho. in hoc lib.lect.2.& hæc educitur ad generationem ſimpliciter, ideoue ſeorſum illius non meminit. Quòd verò Martinius ſuper hoc cap. 5. Phyſic. notab. 1. otat eos qui dicunt generationem, & corruptionem non eſſe motus propriè dictos, eò quòd non ſunt inter terminos poſitiuos, quia id, inquit, non ſomniauit Ariſt. ſanè videtur ad pauca reſpexiſſe in Ariſt. cuius verba ſunt in hoc cap. *Cùm omnis motus ſit quædam mutatio, tres verò ſint mutationes, quas diximus, quarum luæ, quæ in contradictione conſiſtunt, generaio ſcilicet, atque corruptio motus non ſint, vt ſtendimus, motum eam eſſe ſolùm mutationem neceſſe eſt, quæ ex ſubiecto ad ſubiectum acceditur.* Idem habet text.49. Et denique in tex. o. probat, in ſubſtantia non eſſe motum, quia n ea nihil eſt contrarium, cùm in text. 8. procaſſet, quòd in ea non eſt motus, quia ſubiectum eius eſt ens in potencia. Ergo non ſomniauit Ariſt. ſed vigilanter dixit generationem non eſſe motum, quia non eſt inter terminos poſitiuos, & non ſolùm quia eius ſubiectum eſt ens in potentia, ſed de hoc 1, lib.de gener.

An verò mutatio, & motus diſtinguantur eſſentialiter, ex eo præciſe, quòd illa ſit inſtantanea, iſte ſucceſſiuus, illa inter terminos contradictorios, iſte inter poſitiuos, & contrarios? *Reſp.* ex hoc præcisè non differre ſpecie, niſi termini ad quos ſint ſpecie diuerſi; mutatio-

nes enim, & motus specie non differunt, nisi ex diuersitate termini ad quem. Reliqua verò, quæ pertinent ad diuersitatem termini à quo, vel ad latitudinem & distantiam ab vno in aliud, & ad diuersam durationem totum accidentale est in motu, & mutatione. Diuersitas enim termini à quo non variat speciem, quia terminus à quo relinquitur: quod autem specificat, non relinquitur sed in illud tenditur, & illud accipitur, & ita D Th. 1. p.q.22.art. 1. ad 3.docet: *Quòd motus non accipit speciem à termino à quo sed à termino ad quem, sicut ad rationem dealbationis parum refert, quòd qui dealbatur, fuerit niger vel pallidus.* Quòd verò sit distantia, vel latitudo in motu, & non in mutatione, ex eo contingit, quòd terminus à quo mutationis est priuatio, inter quam & esse nulla est latitudo, terminus verò à quo in motu est al quid positiuum, quod fundat latitudinem ad alterum terminum positiuum, & sic habere, vel non habere latitudinem reducitur ad diuersitatem termini à quo, qui essentialem rationem mutationis non diuersificat. Nec obstat, quòd in ascensu & descensu diuersitas stare possit etiam respectu eiusdem termini ad quem, solùm propter diuersitatem termini à quo. Hoc inquantum non obstat, quia isti motus sunt diuersi, non ex diuersitate termini à quo præcisè, sed quia terminus ad quem formaliter diuersus est; nam in loco non solòm attenditur illud materiale spatium in quo res collocatur, sed ipse ordo situationis secundùm quòd aliquid est inferius, vel superius in vniuerso, & sic, quia respectu descensus ille locus est inferior, & respectu ascensus superior, dici-

tur

tur formaliter esse diuersus locus.

His suppositis restat explicare, ex quo principio sumatur diuersitas generica motuum? Ad quod respondetur, diuersitatem genericam motus sumi ex diuersitate prædicamentorum, ad quæ est motus, & dari motum ad prædicamentum, nihil aliud est, quàm terminum motus pertinere ad tale prædicamentum. *Conclusio* hæc est Arist. in hoc lib. text. 31. vbi inquit: *Quòd genere vnus est motus secundùm prædicamenti figuras*; super quem locum S. Thom. lect. 6. inquit: *Quòd dicitur motus vnus genere secundùm figuras prædicamenti: omnes enim, qui sunt in vna coordinatione prædicamenti, possunt esse vnus motus genere; sicut omnis loci mutatio est genere vnus motus, quæ est in vno prædicamento vbi: differt autem genere ab alteratione, quæ est in prædicamento qualitatis.* Ratio sumitur ex dictis supra q. 14. Quia motus essentialiter respicit terminum ad quem, cum sit tendentia ad illum, in tantum quòd motus non est aliquid præter res, ad quas est motus, sed se habet vt fieri earum, & ipsæ vt terminus. Ergo vbi res ipsæ, quæ sunt terminus motus, differunt genere, etiam motus ipsi genere diuersi sunt. Et hæc ratio etiam probat de generibus intermedijs, & speciebus infimis, quæ in motibus variantur secundùm speciem terminorum, ad quos est motus, vt dicit ibidem Philosoph. & D. Thom. & eadem ratio est vtrobique, quia motus reducitur ad speciem sui termini, sicut ad genus.

Sed inquires duo. Primò, quid sit terminum esse formaliter diuersum, vel vnum formaliter vt intelligatur dare specificam vnitatem, & di-

diuersitatem? *Respondetur*, duas conditiones inter alias ad hoc requiri. Prima, quòd motus sit per se ad tale prædicamentum, seu speciem, & non per accidens, & per quandam resultantiam. Secunda, quòd accipiatur in entitate terminante illa formalitas, seu ratio secundùm quàm attingibilis est à motu, ita quòd in termino non attendatur sola entitas, seu species termini in se absolutè, sed ratio nouæ, vel distinctæ attingibilitatis à tali mutatione, quidquid sit de alijs conditionibus, seu connotationibus requisitis. Et prima conditio manifesta est, quia id, quod specificat debet attingi per se, quia nihil tàm per se pertinet ad aliquàm rem, quam id, quod specificat. Id autem, quod per accidens se habet, cùm per aliud attingatur, vel resultet, iam supponit specificationem factam ab illo à quo prius attingitur. Ergo non pertinet formaliter ad rationem, specificantis, sed consecutiuè, & per accidens, & sic vt sit terminus formaliter specificans debet per se, & directè attingi à motu.

Secunda verò conditio constat, quia illa dicitur formalitas termini in specificando, ratione cuius terminat, & specificat. Ergo specificatio debet in termino sumi ab illa ratione, quæ in isto termino est ratio terminandi, & determinandi specificationem, ad hoc enim per se tendit motus, & ad reliqua omnia, quæ inueniuntur in termino tendit ratione huius; & sic se habet, vt terminus formalis. Denique inductione constat, quòd quando circa eundem terminum materialem versantur actiones specie diuersæ, vna ab alia distinguitur, non ratione alicuius modi operandi, sed ratione alicuius

for-

formalitatis ex parte termini ad quem se tenentis, v. g. generatio, & creatio hominis ex parte termini ad quem differunt, quia aliquid amplius attingit creatio, quàm generatio, scilicèt materiam, & omnem rationem entis, quod generatio non attingit. Et similiter transubstātiatio attingit ex parte termini ad quem totam substantiam, quod non facit generatio, & non primò, & per se faciendo ipsam existentiam rei sicut creatio, quia potest illam supponere, & in rem præsuppositā, aliquid aliud conuertere, sicut fit in conuersione panis in Corpus Christi, quod est non facere ex nihilo. Et similiter in ascensu, & descensu respectu eiusdem loci inuenitur diuersitas formalis in termino ad quem, ratione diuersæ superioritatis, vel inferioritatis in situatione, quod per se respicitur in loco: licèt enim aliqui velint omnes motus locales esse eiusdem speciei infimæ, sicut omnes calefactiones respectu caloris, tamen est longè diuersa ratio, quia Vbi non est vna species infima sicut calor, sed vnum genere, & sic fundare potest diuersas species motus. Deniquè alteratio simplex, & intensio circa eandem qualitatem differunt ex parte termini ad quem, non addendo nouam qualitatem, sed nouam actuationem, & explicationem eiusdem in subiecto, quod aliquid de nouo est, vt dicemus in libris de generatione.

Secundò inquires, quid dicatur terminus per accidens in motu, & quid ad illud requiratur? *Respondetur* ex doctrina Philosoph. in hoc lib. c. 1. distinguentis ex parte termini ad quem motum per accidens, & motum in partem, & motum per se primò simpliciter: motus per

accidens, vt si dicas album cognoscitur, album augetur, vel nutritur; accidit enim albo cognosci, vel augeri in quantum album est. Motus in partem, vt cùm dicitur aliquid transmutari in colorem, quia mutatur in albedinem, cuius color est pars; & cùm dicitur aliquis sanari, quia curatur pede. Motus primò & per se cùm neque per accidens, neque in partem, vt cùm dicitur album dealbari, sanabile sanari, quod est in quarto modo per se. Denique si volumus percipere istam distinctionem motus per accidens in partem, & per se primò, discerne per omnia quinque prædicabilia, & vide, quòd genus, & differentia sunt partes intrinsecæ speciei, ipsa verò species est totum. Deinde accidit speciei proprium, & accidens, proprium quidem necessariò, accidens autem contingenter. Sic ergo motus ad aliquam speciem attingens ipsam directè, & per se, est motus per se primò, & simpliciter. Si autem attingat differentiam, & genus immediatè, aut etiam aliquam aliam partem, & ipsa mediante totum, dicitur motus in partem, licèt per se, vt opponitur ei, quod est per accidens. Si verò attingendo speciem, seu totum, attingitur mediatè proprium, vel accidens, dicitur attingi per accidens, idest per aliud prius attactum. Quòd si connexio inter terminum immediatū, & mediatum fuerit contingens, tantò magis dicetur per accidens, quia magis contingenter.

Et si dicas: hac ratione non posse alterationem primò, & per se terminari ad qualitates mixtas, seu medias, quæ ex alijs prioribus resultant, vt ad colorem viridem, qui resultat ex albo, & nigro, & ad alias qualitates, quæ ex ca-

lo-

lore, & frigore, & alijs primis resultant. *Resp.* quòd istæ secundæ qualitates dicuntur mediatè fieri, & resultare, non quia vnico motu fiat prius vnus terminus, & resultat alius, sed quia est duplex motus, vnus ad vnum terminum, & aliùs ad alium, licèt secundus præsupponat primum, sicut generatio supponit alterationem, & ideò vterque motus per se respicit suum terminum, licèt ordine quodam se habeant. Tunc autem dicitur per accidens aliquid attingi à motu, quando vterque terminus ad eundem motum pertinet, vnus directè, & per se, alter per accidens, seu per aliud.

ARTICVLVS II.

Ad quæ prædicamenta non detur motus per se?

VT diximus supra q. 14. ad motum strictè dictum requiruntur duæ conditiones, secundùm Philosoph. in hoc lib. cap. 2. & 3. Prima ex parte terminorum, quòd sit inter terminos positiuos, non verò inter esse, & non esse. Secunda ex parte subiecti, quòd subiectum motus non sit ens in potentia, vt materia prima, sed ens in actu. Hunc ergo motum exclusit Philosoph. à septem prædicamentis. Non enim datur motus ad substantiam, neque ad relationem, neq; ad actionem & passionem, situm, quando, & habere; an verò ad ista prædicamenta detur motus per accidens? Non potest æquè probari de omnibus, sed iuxta quod ad motum consequuntur, vel connectuntur accidentaliter cum termino primario, dicuntur per accidens terminare motum.

Et licèt fundamentum vnde debemus dignoſcere, quòd ad aliquod prædicamentum non detur per ſe motus, debeat ſumi ex applicatione dictarum conditionum, quæ ad motum per ſe requiruntur; tamen non æqualiter applicat Ariſtot. hoc fundamentum omnibus prædicamentis: aliter enim oſtenditur ad ſubſtantiam non dari per ſe motum, aliter ad relationem, aliter ad actionem & paſſionem, & aliter ad ſitum, quando, & habere.

Et quidem, quod attinet ad ſubſtantiam, non dubitamus dari per ſe ad illam, mutationem, quæ eſt generatio, cum per ſe ſubſtantia ſit generabilis, & corruptibilis: ſimiliter etiam ſi ſumatur generatio cum alteratione præuia, manifeſtum eſt includere in ſe motum, qui eſt alteratio, qui tamen ad ſubſtantiam per ſe & directè non terminatur. Sumendo ergo motum ſtrictè dictum, prout eſt inter terminos poſitiuos, & contrarios, conſtat non dari per ſe ad ſubſtantiam talem motum ex duplici fundamento. Primò quia ſubiectum generationis eſt ens in potentia, ſcilicet materia prima, quæ ſecundùm ſe non eſt capax procedendi ab vno termino poſitiuo ad aliud poſitiuum, ſed à priuatione ad formam, eò quòd ens in potentia eſt materia prima, & denudata ab omni forma. Vnde ſi prout eſt in potentia tantùm eſt ſubiectum generationis, formaliter talis mutatio procedit à priuatione ad formam, quia idem eſt ens in potentia & ens priuatum omni forma; ergo idem eſt eſſe ſubiectum generationis ſub formalitate entis in potentia, ac ſub formalitate procedendi à priuatione ad formam, non à forma ad formam.

Se-

Secundum autem fundamentum ponitur à Philof. in hoc lib. tex. 10. quia substantiæ nihil est contrarium: licèt enim corrumpatur vna forma, & generetur alia, tamen hoc non fit secundùm contrarietatem illarum, sed procedendo à priuatione vnius, ad positionem alterius. Cuius duo signa affert D Tho. in hoc lib. lect. 3. Primum, quia inter formas substantiales non est aliqua maxima, & determinata distantia, quia non sunt aliqua determinata media, per quæ de vna forma substantiali fiat transitus ad aliam, non est enim inter formas substantiales ordo per se, sed materia, quæ exuitur vne forma, potest indifferenter suscipere aliam, nisi obstet aliqua indispositio, ratione cuius immediatè non fiat transitus de qualibet forma ad quamlibet. Secundum signum est, quia formæ substantiales dant esse, quod consistit in aliquo indiuisibili, & se habent sicut numeri, in quibus quælibet additio variat numerum. Ergo tales formæ non habent distantiam contrarietatis, quæ est maxima distantia, quia carent latitudine secundùm magis, & minus. Nec obstat, quòd habent proprias passiones contrarias, sicut ignis calorem, & aqua frigus: neque enim contrarietas passionum fundari debet in contrarietate formali substantiarum, sed sufficit, quòd in virtuali, qualis est priuatiua oppositio, in qua fundatur contraria, de quo supra diximus q. 2.

Quòd si dicas, nam aliquæ formæ substantiales dantur, ad quas non potest perueniri, nisi ordine quodam per alias, sicut equus non potest generari nisi præcesserit forma embrionis, neque vinum, nisi præcesserit forma vuæ; ergo

in his datur aliqua determinata distantia, & contrarietas, quia ordine quodam transitur ad formas extremas per medias. *Respond*. Formas istas non propriè & per se dici formas extremas, & medias. Tunc enim formæ sunt extremæ, & mediæ per se & ab intrinseco, quando formant aliquam latitudinem, & tunc per se illam formant, quando de vna potest perueniri ad aliam per modum cuiusdam additionis, vel minorationis, vt contingit in qualitatibus medijs, quæ ex mixtione extremarum fiunt, siuè secundùm rationem magis, & minus. Formæ autem substantiales æquè sunt incompatibiles, neque transitus de vna ad aliam fit, nisi resoluendo subiectum vsque ad priuationem omnis formæ, & excludendo omnem formam, & de tali priuatione ac materia sic nuda ab omni forma substantiali proceditur ad formam, quæ generatur, non verò per mixtionem, vel additionem ad formam præcedentem, vel minorationem secundùm magis & minus, in quo fundatur latitudo, & contrarietas. Quare tota ratio quare requiruntur illæ formæ mediæ, neque potest immediatè ex quolibet generari quodlibet, est propter ipsas dispositiones: si enim in materia lapidis posset immediatè poni dispositio ad formam vltimam equi posset immediatè generari equus. Nec obstat, quòd aggeneratio est motus quidam continuus ad substantiam. Nam præterquàmquòd non est certum, quòd sit continuus, vt in lib. de generat. disquiretur; tamen si id habet, est per accidens propter continuam oppositionem materiæ partialis sufficienter dispositæ, non propter ipsarum formarum latitudinem, quæ exigat

& fun-

& fundet continuitatem illius motus.

Quod attinet ad relationem, non est ad illam motus per se, quia vt innascatur relatio, non requiritur mutari subiectum in se de nouo, sed sufficit mutari terminum. Verba Philosoph. in præsenti sunt: *Neque est motus in his, quæ sunt ad aliquid, altero enim subeunte mutationem, alterum mutationem non subiens, verè dici potest.* Cuius perspicuus sensus est, quòd in relatiuis potest vnum relatiuè dici, & esse, non mutato directè subiecto in se, sed mutato termino; & cum relatio non sit in termino, sed in subiecto, manifestum est, quòd si contingit consurgere relationem nulla mutatione facta in ipso subiecto, consequenter ad ipsam relationem, quæ est in subiecto, non datur per se motus, quia per se mutari deberet, sed solùm per accidens, idest, per aliud, quia ex sola termini mutatione resultat.

Cæterùm circa hoc, difficultatem inuenit D. Tho. in hoc lib. lect. 3. propter relationes mutuas, quæ in vtroque extremo reales sunt. Non enim saluari potest, quòd per relationem existentem in vno extremo, dicatur alterum referri, sed vnumquodque per relationem existentem in se subiectiuè. Ergo non potest dici relatiuè, nisi sibi adueniat de nouo relatio aliqua realis, & consequenter fiet in eo aliqua mutatio, habendo quid reale, quod ante non habebat. Neque potest benè intelligi, quòd mutato termino longè distante, v. g. albo, resultet hic aliqua realis forma, seu entitas ex vi illius mutationis.

Respondet D. Tho. Quòd si aliquis per suam mutationem efficiatur mihi æqualis, me non muta-

mutato, ista æqualitas primò erat in me quodammodo, sicut in sua radice, ex qua habet esse reale. Ex hoc enim quòd habeo talem quantitatem competit mihi, quòd sim æqualis omnibus, qui eandem quantitatem habent. Cùm ergo aliquis de nouo accipit illam quantitatem, ista communis radix æqualitatis determinatur ad istum, & ideò nihil aduenit mihi de nouo per hoc, quòd incipio esse alteri æqualis per eius mutationem. Ita D. Tho. vbi ponderandum est, quòd ad relationem non datur per se motus, vt relatio distincta est à suo fundamento, seu radice: sic enim posito fundamento, ponitur tota virtus, vt resultet relatio, si ponatur terminus, neque amplius alia mutatio requiritur ex parte ipsius fundamenti, sed sola positio termini. Non tamen negat Diu. Thom. dari aliquam mutationem, quasi metaphysicam, quæ non est aliud, quàm determinatio illa fundamenti iam antea habiti in ordine ad talem terminum, qui de nouo ponitur, ver. gra. quantitas, quando producitur in vi suæ productionis accipit omnem relationem æqualitatis, vel inæqualitatis ad quemcumque terminum, qui ponatur, sed accipitur ista relatio quasi in fundamento & radice, sicut accipitur propria passio in essentia, & sic posita essentia sine noua mutatione physica resultat passio; si autem impediatur; quotiescumque de nouo tollitur impedimentum; ad hunc modum se habet relatio respectu fundamenti, ipsa enim naturali actione, qua fit fundamentum, etiam fit quantum est ex vi actionis relatio, si terminus ponatur, absolutè enim fieri non potest, cùm non sit entitas absoluta,

luta, sed respectiua, & à termino dependens. Quare non requiritur noua actio physica seu motus ex parte fundamenti, cùm ab illo per resultantiam dimanet ex vi prioris actionis, qua fundamentum est positum, sed sufficit poni terminum. Et quia non effectiuè procedit à termino, sed solùm positio termini, est conditio requisita, vt ex fundamento resultet; ideò nihil obest distantia termini, vt relatio resultet.

Quantum ad actionem, & passionem, seu motum probat Philos. ad illas non dari per se motum, sex rationibus à textu 11. Sufficit nobis ista, quia aliàs daretur processus in infinitum in quacumque actione & motu, quia si ad actionem datur actio, & ad motum motus, rursus ad illum motum, & actionem dabitur alius motus, & actio, cùm eadem ratio sit. Non potest autem dari processus in infinitum per se in actionibus, quia si aliqua actio dependet ex infinitis actionibus antecedentibus, ista in singulari non producet aliquid, quousq; omnes illæ ponantur, à quibus dependet: quælibet autem ex antecedentibus similiter non ponetur, neque exhibit ab agente, nisi reliquæ antecedentes etiam ponantur. Ergo cum non sit deuenire ad vnam primam, quæ determinatè exeat ab agente, & moueat sequentem, vt etiam exeat, nulla actio de facto exibit, cùm nunquam sit assignare aliam determinatè exeuntem sed dependentem ab alia, & alia priori in infinitum; & sic nullus vnquam dabitur effectus determinatè, si actiones sunt infinitæ.

De reliquis prædicamẽtis, scilicet, *situ, quando & habere*, Philos. nunquam reddidit ratio-

nem,

nem, quare ad illa non detur per se motus, sed id supposuit; diuersa tamen ratione, vt inquit D.Th.5.Physic. lect.3.& 11.Metaph. lect. 12. quia prædicamenti quando non meminit, quia significat esse in tempore, quod est mensura motus, & tempus in se motus est. Vndè probando, quòd non datur motus ad motum, manet probatum, quòd per se non datur ad quando. Situm autem, & habitum non numerauit, quia non explicant, nisi quendam ordinem partium in loco vel habitudinem indumenti ad indutum, quod pertinet ad relationem; & sic probando, quòd ad relationem non datur per se motus, manebat probatum, quòd neque ad ista prædicamenta. Sed tamen cùm ista prædicamenta non dicant solùm relationem prædicamentalem, & secundùm esse, vt probauimus in Logica, disp. 19. aliàs non essent distincta prædicamenta, à prædicamento relationis; si autem important relationem secundùm dici, & ideò non datur per se motus ad illa, etiam propter eandem rationem deberet Philosoph. prætermittere actionem, & passionem, imò & vbi, quia omnia illa dicunt relationem secundùm dici. Et ideò dicendum est, quòd habuit specialem rationem prætermittendi ista tria prædicamenta, quia non potest ad illa dari aliquis motus, nisi localis, qui primò, & per se est ad vbi; inde verò sequitur applicatio ordinata partium corporis, quod locatur, quod est situs, vel adiacentia indumenti, quod est habitus; & si quid addunt situs, & habitus super hoc, est aliquis ordo secundùm dici consecutus ad locum. Vndè se habet quoad hoc ad instar relationis prædicamentalis,

talis,

talis, ad quam ideò non datur per se motus, quia semper se habet vt aliquid consecutum: & similiter est de quando.

ARTICVLVS III.

Ad quæ prædicamenta detur per se motus?

Restant ex numeratione præcedentis articuli tria prædicamenta, ad quæ terminetur motus per se, scilicèt, *qualitas, quantitas, & vbi*. Nam ad qualitatem terminatur alteratio, ad quantitatem augmentatio, & ad vbi motus localis.

Et quidem de vbi nulla est difficultas, cùm nihil euidentius sit motu locali, & latitudine, seu distantia, quæ est inter terminos locorum, quæ vtique per motum propriè dictum vincenda est. Et quando sic mouetur aliquid, dicitur esse partim in termino à quo, partim in termino ad quem, quia immediatus locus, qui acquiritur, est accessus ad vnum, & recessus ab alio saltem inchoatiuè, & ita quando mouetur sursum etiam immediatus locus, qui attingitur aliquo modo superior est respectu inferioris à quo ascenditur. Acquisito autem vbi, quod immediatè respicitur à motu, secundariò & mediatè acquiritur aliquis situs, vt stare, vel sedere, & similia, quæ pertinent ad modificationem existendi in loco, & ideò idem motus sufficit attingere vbi, & situm.

Circa motum alterationis etiam est certum ad qualitatem dari per se motum, licèt non ad omnem, quia licèt in omni qualitate inueniatur vna ex conditionibus requisitis ad motum,

sci-

scilicet habere subiectum in actu, non tamen concurrit alia conditio scilicet contrarietas, & sic ad secundam speciem qualitatis, & ad quartam non datur per se alteratio, quia in illis non datur latitudo contrarietatis, neque in illis, quæ consistunt in indiuisibili, aut modo indiuisibili fiunt.

Sed tamen circa hoc insurgit difficultas, quia latitudo, & distantia, quæ datur in qualitatibus requisita ad alterationem, vel sumitur ratione ipsarum qualitatum secundùm se, vel ratione intensionis, & remissionis tantùm. Si primo modo, non apparet, quæ sit latitudo vincenda inter aliquas qualitates diuersæ speciei, vt inter calorem & frigus, quia non datur aliquod medium pertranseundum ratione cuius latitudo, & contrarietas inueniatur: neque erit ratio, cur etiam ad potentiam, & impotentiam, ad figuram curuam, & rectam, & similia non detur per se motus. Si verò secundo modo sumatur; ergo solùm dabitur motus in qualitates pænes intensionem, & remissionem, non secundùm alterationem tantùm. Deinde sequitur, quòd lux & similiter actus amoris, odij, & aliorum similium immanentium terminare possint per se motum alterationis, quia habent intensionem, & remissionem. Denique non repugnat calorem produci in instanti, vt calor ignis, qui est propria eius passio; ergo qualitas perfecta caret motu, imperfecta verò si continuè fiat, acquiritur quidem per motum, sed cùm dentur infinita instantia & partes proportionales, quibus acquiritur, reddetur infinita in termino suæ acquisitionis.

Respondetur, latitudinem, & contrarietatem

in

in qualitatibus, ad quas datur motus, simi non solùm ratione maioris & minoris intensionis, sed ratione etiam ipsarum qualitatum inter se. Ad hoc autem non est opus, quòd inter illas qualitates contrarias fiat transitus per aliquas medias, sed benè potest immediatè ab vno contrario ad aliud contrarium fieri motus, sicut cùm color albus immediatè destruitur per nigrum, sine transitu per viride. Sufficit ergo ad motum alterationis, quòd istæ qualitates tales sint, quòd ex illis possint fieri aliquæ qualitates mixtæ, quæ sunt mediæ, licèt non semper de facto fiat transitus per illas, & sic à calore ad frigus datur motus, & distantia vincenda, licèt non semper fiat transitus per qualitatem temperatam, vel mixtam ex illis primis, puta odorem, vel colorem, ariditatem, vel tepiditatem, &c.

Ad id, quod dicitur de potentia, & impotentia. *Respondetur*, quòd illæ qualitates neque sunt intensibiles, & remissibiles, si præcisè sunt potentiæ, neque habent latitudinem, & contrarietatem, ita vt ex earum temperamento, & mixtura aliquæ potentiæ mediæ resultent; & sic non terminant motum per se immediatè, sed plerumque tanquam propriæ passiones resultant ad productionem essentiæ. Figuræ autem resultant ex terminatione quantitatis. Vnde ad motum ipsius sine alio distincto motu consequuntur, & resultant tanquam modus terminationis eius, non sicut qualitates secundæ, quæ resultant aut miscentur per distinctum motum ab eo, quo producuntur qualitates primæ.

Ad id, quod dicitur de contrarietate pænes in-

intensionem, & remissionem. *Respondetur*, esse distinctam speciem motus à simplici alteratione, & contrarietatem seu latitudinem habere in magis & minus. Vnde inuenitur in luce, quæ intensionis motum per se terminat, licèt non alterationis simplicis, quia non fit ex contrario, sed ex priuatiuo. Actus autem amoris, vel odij, & alij similes immanentes habent contrarietatem intentionalem, non physicam, quæ solùm pertinet ad motū alterationis propriè dictæ, licèt in potentijs sensitiuis prærequiratur aliqua alteratio circa qualitates sensibiles, sine quibus tales actus non fiunt, sed hoc est præsuppositiuè, & antecedenter. Ad id verò, quod dicitur de calore producto in instanti. *Respondetur*, hoc esse per accidens, quia producitur ad generationem ignis, per se tamen non repugnat seorsum fieri per motum ad se terminatum. Non requiritur autem, quòd id, quod terminet motum in omni statu, & modo illum terminat, sed solùm in aliquo, sicut etiam vbi per se se terminat motum, & tamen non repugnat produci sine motu ad generationem, vel creationem rei existentis in loco.

De motu ad quantitatem.

C*Irca* quantitatem maior est difficultas. An per se detur motus ad illam? Multi enim contra Arist. tenent non dari per se motum ad quantitatem, vt Martinez in præsenti lib. notabil. 3. & Cabero hic disp. 4. dub. 4. & alij. Sed mouentur diuersis vijs. Martinez, quia putat augmentationi deesse conditionem

requi-

equisitam ex parte mobilis, scilicèt, quòd sit ns in actu id, quod mouetur. Cabero, quia eest diuisibilitas successionis ipsi augmenta-oni, licèt illam habeat per accidens ratione lterationis adiunctæ. Et tandem, quia non ufficienter redditur disparitas, cur aggenera-o, & nutritio motus non sint, augmentatio utem motus sit.

Fundamentum ergo Martinij in eo stat, quià i est aliquod subiectum mobile augmentatio-is, maximè ipsum viuens, quod augescit, hoc utem non mutatur, nec patitur per motum ugmentationis, nam quantitas, quæ in aug-mentatione crescit, vel producitur de nouo, vel iam productæ vnitur. Si primum illa quan-itas non in viuente, quod præcedit, sed in ma-eria, quæ de nouo aduenit, producitur; er-go sola illa materia mutatur; sed mutatio ma-eriæ non est motus, vt Philosoph. statuit, er-go neque augmentatio. Si verò quantitas non producitur, sed vnitur; ergo idem est nutri-io, & augmentatio, siquidem in tantum ac-quiritur illa substantia in quantum acquiritur lla substantia in qua est quantitas, quod vtri-que fit per nutritionem, non per motum di-stinctum ad quãtitatem: nutritio autem non est motus, quia in ea solùm mutatur materia ali-menti, mutatio autem materiæ non est motus.

Fundamentum autem Cabero in eo consistit, quia quantitas nunquam producitur per se sed semper consequitur ipsam materiam, in qua existit, & cui est coæua in sententia huius Authoris. Vnde nunquam producitur noua quantitas producendo partes quantitatis, nisi producendo partes materiæ. Superest ergo,

quòd

quòd in augmentatione crescat quantitas, quia vniuntur nouæ partes materiæ, & quantitatis: vnio autem partium fit per indiuisibilia. Ergo consistet augmentatio in hoc solùm, quòd noua indiuisibilia producantur. Vndè sequitur, quòd augmentatio erit indiuisibilis, quia solùm terminetur ad indiuisibilia, & non erit continua, quia indiuisibilia non continuantur: nec saluatur hoc dicendo, quòd per augmentationem producitur superficies vniens partes profunditatis: in superficie autem potest inueniri motus continuus, quia latitudinem, & extensionem habet. Sed tunc inciditur in aliud inconueniens: tùm quia versus profunditatem non dabitur augmentatio continua, quia ipsæ superficies non sunt sibi immediatæ, & continuæ: tùm, quia aliàs sola profunditas erit coæua materiæ, non verò superficies, & alia indiuisibilia; quia hæc producuntur de nouo in augmentatione. Quòd tamen non est multum inconueniens, cùm videamus mutari in quantitate indiuisibilia terminatiua, quoties mutatur per diuisionem terminatio quantitatis: vndè tandem ille Auctor tenet per augmentationem produci superficiem vnitiuam partium quantitatis, per accidens autem quantitatem moueri ratione alternationis adiunctæ.

Denique vrgetur vtraq; sententia illo communi argumento. Quia non potest dari augmentatio, nisi adiuncta nutritione, eò quòd noua quantitas petit nouam partem materiæ, aliàs penetraretur cum antiqua, si vtraque esset in eadem parte materiæ. Sed hoc ipso, quòd producitur noua pars substantiæ, consequitur noua quantitas partialis tanquam passio

ſio illius. Ergo non eſt neceſſe ponere nouum motum ad quantitatem præter illam actionem, quæ terminatur ad ſubſtantiam immediatè, & mediatè ad quantitatem.

Nihilominus ſent. Ariſt. deſerenda non eſt, quam communiter Peripatetici ſequuntur, & vtraque Schola Diu. Thom. & Scoti, ſcilicet dari ad quantitatem per ſe motum augmentationis.

Fundamentum eſt, quia in quantitate inuenitur vtraque conditio ad motum requiſita, ſcilicet, quòd ſubiectum eius ſit ens in actu, & in ipſa detur contrarietas. Quòd quantitas habeat pro ſubiecto ens in actu, conſtat, quia eius ſubiectum eſt corpus, corpus autem non eſt ſola materia, ſed conſtituitur in eſſe corporis per formam, quia ſi materia de ſe eſſet corpus in actu, generatio ſubſtantialis non terminaretur per ſe ad corpus, ſed ad corpus vt tale, quod eſt non fieri ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, vt argumentatur Ariſt. 2. Phyſ. text. 71. & 78. & D. Thom. ibi lect. 14. & 1. de generat. text. 11. lect. 6. Imò non poteſt intelligi, quomodo forma ſubſtantialis poſſit præbere gradum ſpecificum talis corporis, verbi gratia, lapidis vel ligni, & non gradum genericum corporis ſecundùm ſe, cùm ab eadem forma, ſeu entitate proueniat gradus ſpecificus, & genericus, aliàs diſtinguerentur realiter. Et ſi Deus ſepararet formam lapidis à materia, eſſet in illa forma gradus ſpecificus ſine generico, quod repugnat. Sic ergo materia habet rationem corporis per formam, atque adeò corpus eſt ens in actu, & non pura potentia, vtpote compoſitum ex materia & forma: ergo ſub-

subiectum quantitatis, quod est corpus, est ens in actu, & non solùm pura potentia; similiter quantitas habet contrarietatem, quia habet distantiam, & latitudinem terminorum, secundùm incrementum & decrementum, non minus quàm inter loca distantia datur contrarietas.

Nec obstat, quòd Philosoph. in cap. de quantitate docet, quantitati nihil esse contrarium. Et deinde, quia magnum, & paruum relatiuè opponuntur non contrariè. *Respondetur* enim, quòd contrarietas potest sumi dupliciter. Vno modo propriè pro contrarietate specifica, idest inter duas species, quæ sub eodem genere maximè distant. Alio modo minus propriè pro contrarietate quasi terminatiua, seu modali, scilicet quando inter aliquos terminos datur distantia, seu latitudo percurrenda, in qua acquiruntur saltem diuersi termini, seu modi sicut in eodem spatio datur hoc modo contrarietas locorum, & in eadem qualitate datur contrarietas graduum secundùm intensionem, & remissionem. Prima contrarietas negatur in quantitate à Philosoph. non secunda; species enim quantitatis, vt linea & superficies, non se expellunt à subiecto, neque contrariantur. Quòd verò dicitur relatiuè opponi magnum, & paruum. *Respondetur*, verum esse si sumatur comparatiuè, non verò si sumantur absolutè secundùm quòd importaut distinctos terminos secundùm latitudinem, & distantiam in eadem quantitate; sicut etiam de intensione, & remissione pœnes magis & minus in qualitate dicendum est.

Sed dices, quantitatem quidem de se habe-

re

re conditiones sufficientes ad motum, sed tamen ab extrinseco impediri, quia sequitur ad substantiam immediatè, vt propria passio, & sic non per se, & immediatè terminat motum, sed mediatè.

Respondet, quantitatem in prima generatione substantiæ consequi ad modum propriæ passionis: in aggeneratione autem, seu incremento non se habet vt propria passio, sed est accidens contingens, quod potest adesse, & abesse, neque habet necessariam connexionem cum re, quæ augmentatur; accidentale enim est viuenti, quòd habeat tantam, vel tantam latitudinem augmenti, vel decrementi, cùm sine illa possit conseruari in minori, vel in maiori, & sic potest distinctum motum terminare, non solum ab ipsa generatione, qua primo producitur substantia, sed etiam ab aggeneratione, qua producitur pars substantiæ, eò quòd benè potest dari nutritio, seu aggeneratio sine eo, quòd detur augmentatio, vt cùm viuens peruenit ad terminum sui incrementi, & deinceps conseruatur, & nutritur, & non crescit, nec decrescit, quia quantum aduenit de substantia, tantum deperdit. Ergo requiritur distincta actio præter nutritionem, qua, ita superaddatur noua quantitas, quòd de præcedenti non tantum consumatur, quantum superadditur: hoc enim speciale est in augmentatione, neque inuenitur in sola nutritione, & ita est actio distincta, quæ respicit nouam quantitatem non absolutè, vt poterat consequi ad substantiam, sed vt crescentem, idest ita superaddentem ad quantitatem antiquam, quòd non æquè, vel plus deperdatur, quàm

acquiratur, ad quod requiritur noua terminatio quantitatis secundum latitudinem maioris, vel minoris extensionis, quòd sufficit ad dictum motum, licèt præsupponat aliam priorẽ actionem ad substantiam, sicut in qualitate motus intensionis, & remissionis respicit diuersam terminationem qualitatis, & tamen est distinctus motus ab alteratione simplici.

Ad fundamentum primæ sent. Respond. negando antecedens; Ad probationem dicitur, quòd siue quantitas partialis producatur de nouo, siue tantum vniatur præexistenti, numquam habet pro subiecto nudam materiam, sed ipsam corpus viuens, quòd est subiectum quantitatis, neque ad augmentandam quantitatem sufficit solum nutritio, vel aggeneratio, vt præcisè tangit substantiam, quia saluari possunt tales actiones sine augmentatione, vt quando viuens nutritur, nec tamen crescit, & tamen sequitur quantitas ad illam partem. Quare requiritur diuersa actio, quæ respiciat quantitatem, vt superaddentem ad præcedentem quantitatem, & producentem ipsas partes quantitatis, vel saltem terminationem earum nouam, quæ faciat crescere præcedentem, & hæc habet pro subiecto substantiam ipsam viuentis, tam præcedentem, quàm de nouo aggeneratam, quia vtramque immutat, licèt diuerso modo; præcedentem enim immutat tanquam id, cui accessionem quantitatis adiungit, & terminationem eius, quæ minor erat, in maiorem immutat; substantiam verò de nouo nutritam, & aggeneratam respicit, vt subiectum illius partialis quantitatis, non absolutè, sed vt coniungendæ præcedenti, & distinctam

ter-

terminationem maioris extenſionis conſtituentis.

Ad ſecundum fundamentum reſpondetur; quantitatem non recipi in ſola materia, ſed in ipſo compoſito, quòd eſt corpus, vt iam diximus,& amplius in libris de generatione oſtendetur. Dicitur autem quantitas coæua materiæ, ſicut forma corporeitatis, ad quam ſequitur, non quòd eadem numero forma ſemper ſit in materia, neque eadem numero quantitas, quæ formam ſequitur; ſed quia nunquam deeſt aliqua forma corporeitatis materiæ, neque aliqua quantitas. *Et quando* dicitur, quòd adueniente noua quantitate, non producitur ipſa noua quantitas, ſed indiuiſibile aliquod vniens partes eius. *Reſpondet.* Ipſam etiam quantitatem partialem produci, quia quantitas illa, quæ erat in alimento, v. g. in pane, corrumpitur, ſicut ipſa forma panis, & ad introductionem formæ viuentis, conſequitur etiam noua quantitas propria viuentis, quæ tamen in quantum facit creſcere præcedentem, & conſtituit maiorem, vel minorem quantitatem, ſecundum diſtinctam terminationem, accidentalis eſt ipſi viuenti, & poteſt produci diſtincta actione, quæ eſt augmentatio, & non vt propria paſſio reſultabit. Quod ſi quantitas fit de nouo in illa parte, quæ aggeneratur inconueniens eſt, quòd ſolum ipſum indiuiſibile producatur de nouo per augmentationem & quantitas ipſa dimanet, quantum ad partes diuiſibiles: tùm, quia non eſt maior ratio, quòd conſequatur quantitas ad ſubſtantiam, quantum ad partes diuiſibiles, quam quoad indiuiſibilia, v. g, lineam vel ſuperficiem, cùm ſi-

ne istis non constet quantitas, neque coalescat: tum, quia quando fit continua aggeneratio ignis per papyrum; vel viuentis per alimentum, cùm illa indiuisibilia non sint immediata, discontinuabitur ille motus, & cùm non sit maior ratio, quod attingat vnum indiuisibile, quàm aliud, attinget omnia distinctis actionibus, non continuando per partes, si illas non producit; & consequenter requirentur infinitæ actiones, sicut sunt infinita indiuisibilia, si quodlibet seorsum percurritur & attingitur.

Ad vltimum patet ex dictis, quòd nutritio formaliter solùm attingit substantiam partialem, quæ secundum se non producitur, vt habens contrarium, nec realiter, nec modaliter, siue secundum diuersam terminationem, imò etiam vt habet quantitatem adiunctam, adhuc non producitur per motum, & actionem distinctam ipsa quantitas partialis absolutè considerata, sed secundum quod induit diuersam terminationem secundum latitudinem, & distantiam maioris, & minoris; sic enim habet sufficientem contrarietatem ad motum augmentationis, & sic illa quantitas in quantum maior non est propria passio viuentis, quia non est illi necessariò connexa, siquidem sine ipsa potest dari tale viuens: est ergo illa terminatio solum accidens, & sic potest terminare distinctum motum ab actione producente substantiam, ex qua resultat propria passio, sed non quantitas, vt maior, vel minor.

ARTI-

ARTICVLVS IV.

Vnde sumatur vnitas numerica motus?

SPecialis difficultas est de principio vnitatis numericæ in motu, quia non sufficit ad illam vnitas numerica termini; tùm quia de illo erit eadem difficultas, vnde sumatur vnitas numerica termini, si enim sumitur ex eo, quòd producitur ab ista numero actione erit circulus, sumendo vnitatem numericam termini à motu, & motus à termino: tùm, quia circa eundem terminum non repugnat dari plures motus, vt cum idem locus numero sæpius repetitur. Hoc tamen non multum vrget, quia circa eundem locum extrinsecum per diuersos motus, diuersa vbi producuntur.

Dicendum ergo est, quòd vnitas numerica motus præsupponit quidem vnitatem specificam termini à quo sumitur eius species, & superaddit duplicem continuitatem, scilicet temporis, & mobilis; vt videlicet neque motus interrumpatur quiete ex parte temporis, neque diuersitate subiecti ex parte mobilis. Ita sumitur ex Diu. Thom. in hoc lib. lect. 7. vbi inquit: *Ad hoc quod motus sit continuus, requiritur, quòd sit vnus secundum speciem, quæquidem vnitas speciei est in motu ex re, in quam est motus. Secundò requiritur, quod sit vnius subiecti, quia diuersorum subiectorum motus possunt esse habiti (idest consequenter se habentes) sed non continuus. Tertiò requiritur ad continuitatem motus, & vnitatem, quod sit vnus tempore ad hoc, quòd non interueniat aliq*

qua immobilitas, vel quies, quia si deficeret aliquod tempus motui in quo scilicet non moueretur, sequeretur, quòd quiesceret in illo si autem quies interponitur, erunt multi motus, & non vnus. Hæc Diu. Thom. Cùm ergo stantibus istis conditionibus non interrumpatur motus, sequitur quòd maneat vnus, quia eius vnitas numerica consistit in continuitate successionis, non in aliqua indiuisibilitate; & ideò requiritur ad eius vnitatem id, quòd est commune omnibus accidentibus, scilicet vnitas subiecti, quia in duobus subiectis non est vnum accidens, & requiritur id, quòd speciale est motui, scilicet vnitas successionis ex parte temporis.

Si verò inquiras, cur etiam non requiratur vnitas motoris, seu causæ efficientis, & vnitas loci, quia à diuersis motoribus, & in diuersis locis non progreditur vnus motus? *Respondetur.* Quòd vnitas motoris entitatiuè, & absolutè non requiritur ad vnitatem motus, quia potest vnicus motus procedere à pluribus causis partialibus in eodem subiecto, vt cùm nauis trahitur à pluribus: solum ergo requiritur vnitas causæ, non quidem numerica, sed vna ratio causæ totalis; sed hæc non ex ratione motus, vt motus est, sed vt actio, & causalitas, quæ non potest exire à duplici causa totali, quòd etiam est commune omni effectui, vt effectus est, & non solum ratione motus. Vnitas autem loci inuoluitur in ipsa vnitate mobilis, quòd in pluribus locis esse non potest: & in vnitate termini, si sit motus localis, quia in diuersis locis non datur vnus terminus.

Sunt tamen quædam vulgares obiectiones, contra has conditiones. Primò, contra vnitatem

tem ex parte termini; quia in motu locali continuo variantur plura vbi, vt cum lapis decidit, vel aliquis ambulat per leucam, variantur diuersa vbi, quia acquiruntur diuersa loca, seu distantiæ, & aliæ amittuntur; & tamen ille motus est vnus numero, quia est continuus tempore, & subiecto. Idem argumentum fit de motu intensionis, qui eadem continuatione acquirit plures gradus, quorum quilibet potest terminare motum.

Secundo contra vnitatem mobilis est vulgare exemplum in cane decidente de turri, si in medio moriatur; vel si deambulante prægnata, animetur fœtus, illi motus sunt in diuersis subiectis, scilicet cadauere, & cane,& tamen motus est vnus,quia continuus est, & nulla quiete interruptus. Ergo non requiritur vnitas subiecti.

Tertio contra vnitatem temporis, quia tempus sumit vnitatem numericam à motu, cùm sit eius duratio. Ergo si motus est vnus ratione temporis, datur circulus in istis vnitatibus desumendis. *Et confirm.* quia tempus vel sumitur propriè pro tempore cœli, & hoc est vnum pro omnibus motibus mundi; & sic ab illo non potest sumi vnitas numerica cuiuscumque motus; vel sumitur communiter pro duratione cuiuslibet motus & tunc dicendo, quod motus est vnus, quia tempus est vnum; est dicere, quòd est vnus, quia eius duratio est vna; & hoc est petere principium. Inquirimus enim, quando motus est vnus in duratione & continuitate.

Ad primum, relictis varijs solutionibus; Resp. quòd in illo motu locali sunt plura, vbi

partialia & inadæquata; vnum verò adæquatè, & simpliciter, scilicet illud in quo vltimo sistit motus; reliqua enim, quia in illis non sistitur, potius habent rationem continuantis partes motus, & transitum de vno ad aliud, quàm rationem termini: & ita semper salua-tur, quòd terminus est vnus, scilicet vbi datur ratio vltimi. Quòd si motus sistat in medio, illud vbi habet rationem termini, hoc ipso, quòd in eo sistitur; & tunc ab eius vnitate pendet motus, sicut de vnitate numeri diximus in Logica, q.16.

Ad secundum resp. quòd in illis casibus discontinuantur motus propter discontinuationem subiecti, supposito quod non manent eadem accidentia in genito, & corrupto, vt ostendemus in libris de generatione, licèt maneat accidens simile. Et ita fallitur sensus putans continuari eundem motum, cùm tamen non sit idem numero, sicut quando iudicat esse eandem virgam, quæ partim est viridis, partim sicca, cùm tamen non sit continua, sed contigua; & si proijciatur, videtur ferri vnico motu, cùm tamen duplici feratur propter duplex subiectum, sicut etiam plura ligna ligata videntur ferri vnico impetu, & tamen pluribus motibus mouentur; sic in illo instanti, quo generatur cadauer descendente cane, incipit alius motus inceptione extrinseca, quia in illo instanti motus non est, sed finis motus præcedentis, & inchoatio extrinseca sequentis; sufficitque illa quies negatiua, vt in diuersis subiectis discontinuentur motus. Et si dicas, quòd illi motus copulantur vnico instanti indiuisibili; ergo sunt partes continuæ, & non contiguæ.

tiguæ. *Respond.* hoc intelligi de copulatione partium motus, vel quantitatis in eodem subiecto; in diuersis autem subiectis vnico instanti finiuntur, & incipiunt extrinsecè diuersi motus, qui erat in cane in instanti corruptionis non habet mutatum esse à se productum, sed à generatione cadaueris præuentum, à qua generatur in eo loco, in quo debebat poni à motu, si non desineret motus corrupto subiecto: & ideo non est continuatiuum cum motu cadaueris, sed extrinsecè ab illo incipit sequens pars motus cadaueris. Quomodo verò possit continuari idem motus in ascensu, & descensu, si per impulsum res proijciatur deorsum, & eodem impetu transeat vltra centrum, aut etiam resiliendo à pariete faciat motum reflexum; ita quòd quies aliqua interrumpat illum motum, dicemus in lib. 8. q. 23.

Ad tertium resp. motum, & tempus ad inuicem indiuiduari in diuerso genere causæ, tempus à motu in genere causæ materialis, motum à tempore, seu potius à non interruptione temporis in genere conditionis, seu formalitatis requisitæ ad vnitatem motus, negatio enim vt conditio solum se habet, sicut materia indiuiduatur à quantitate, vt à conditione, quantitas à materia, vt à subiecto. Neque in diuerso genere causæ circulus vitiosus est, vt in libris posteriorum ostendimus. *Ad confir. resp.* quòd vnitas motus pendet ab vnitate temporis, non vt est tempus primi mobilis, quòd omnia comprehendit, neque vt est tempus proprium huius motus in singulari positiuè, sed solum negatiuè idest quatenus illa duratio particularis quiete non interrumpitur: & sic

pendet vnitas numerica motus à negatione interruptionis, vt à conditione, quidquid sit de positiuo tempore, quo mensuratur.

ARTICVLVS V.

Quæ sit contrarietas in motibus, & vnde sumatur.

Contrarietas in motibus potest intercedere, vel inter motum, & motum, sicut frigefactio,& calefactio, sicut moueri in albũ, vel quiescere in albo: vel inter corruptionem, & generationem respectu eiusdem rei.

Dico ergo primo, contrarietas duorum motuum inter se sumitur ex contrarietate obiectorum, seu terminorum ad quos, non ex contrarietate terminorum à quibus formaliter, & per se loquendo, licèt quando est contrarietas perfecta motuum etiam inueniatur contrarietas in terminis à quibus. Est D. Thom. in hoc lib. 5. lect. 8.& Philos. ibidem à textu 47. vsque ad 50. *Et ratio* primæ partis est; tùm, quia termini ad quos dant speciem motui, ergo & contrarietatem, hæc enim conuenit ratione speciei; tùm quia termini à quibus relinquuntur, termini ad quos assumuntur à motu; ex eo ergo quòd termini à quibus sint contrarij, solum sequitur, quòd recedat à contrarijs, ex eo verò quòd accedat ad terminos ad quos accipit contrarietam, si illi contrarij sint. Imò ex contrarijs terminis à quibus, contingit peruenire ad eundem terminum, vt ex albo & nigro in viride. Ergo contrarietas terminorum à quibus non constituit contrarietatem

mo-

motuum per se. Secunda verò etiam ad contrarietatem conducunt, quia motus petit contrarietatem inter terminum à quo, & ad quem, cùm versetur inter terminos positiuos, & contrarios. Ergo sicut datur contrarietas inter terminos ad quos: ita supponetur contrarietas ex parte terminorum à quibus, si perfecta sit.

Dico secundò, in mutationibus, quæ non versantur inter terminos contrarios, sicut sunt mutationes substantiales, contrarietas earum non sumitur ex contrarietate terminorum, sed ex accessu, & recessu respectu eiusdem termini. Ita Diu. Thom. & Philos. citat. loco. *Ratio* est, quia in his mutationibus termini propriè non habent contrarietatem, licèt habeant incompossibilitatem, sicut vna forma substantialis non compatitur cum alia licèt non habeat contrarietatem, sicut generatio equi, & generatio ignis contrarietatem non habent ex parte terminorum ad quos. Ergo contrarietas istarum mutationum, qualis est inter corruptionem, & generationem, debet desumi respectu eiusdem termini, quia generatio ignis, & corruptio eius sunt opposita positiua, & non relatiuè, ergo contrariè. Sumitur ergo in eis contrarietas per hoc, quòd recedatur circa eundem terminum: recessus enim & accessus motus contrarij sunt, si respiciant eundem terminum: sicut etiam in passionibus animæ datur aliquando contrarietas non pœnes obiecta, seu terminos contrarios, sed pęnes accessum, & recessum erga idem obiectum, vt spes & desperatio, timor & gaudium respectu eiusdem obiecti, vt docet D.

L 6 Thom.

Thom. 1. 2. q. 23. art. 2. vbi etiam tradit totam hanc doctrinam.

Dico tertiò, contrarietas inter motum, & quietem sumitur ex terminis oppositis, in quibus aliquid quiescit, vel mouetur, respectu verò eiusdem termini quies & motus non contrariantur entitatiuè; licèt quies habeat priuationem motus. Sumitur ex Aristotel. & D. Thom. in hoc lib. à text. 53. lect. 9. *Ratio* est, quia cùm aliquid mouetur à contrario in contrarium, v. g. ab ægritudine ad sanitatem, non contrariatur quies in sanitate motui in sanitate: motus enim ad sanitatem, tendit ad quietem in illa; terminus autem ad quem non contrariatur motui, sed perficit, & consummat illum. Ergo neque quies in tali termino: sed quies in opposito, v. g. in ægritudine contrariatur motui ad sanitatem. Sed tamen, quia quies in termino ad quem, facit cessare motum, & priuat illo, dicimus opponi motui non quantum ad entitatem, quia hæc identificatur cum termino ad quem, sed quies opponitur ipsi moueri, seu tendentiæ de vno ad aliud, quod est imperfectionis in motu. In mutationibus autem, in quibus non est contrarietas, vt in substantia, non datur propriè quies contraria mutationi, sed solum quædam negatio mutationis in esse. Hæc enim opponitur corruptioni, eò quòd corruptio recedit à quiete, seu mansione in esse: Quieti verò, seu immutationi in non esse, non assignatur motus oppositus, quia quiescere in non esse solum dicit negationem ipsius esse, non autem importat aliquod subiectum, circa quod versetur motus.

Quæ-

Quæri solet, an possit aliquid secundum eandem partem moueri duplici motu contrario alterationis, vel locali? Secundò, an possit aliquid moueri transeundo de extremo ad extremum, & non per medium? *Ad primum resp.* quòd duplici motu locali non potest aliquid moueri, quia locus est adæquatus locato, vndè si datur duplex vbi, seu locus respondens duplici motui, quantumcumque minimè distent, non erit locus adæquatus locato. Et eadem ratione non potest aliquid moueri duplici motu augmentationis, quia non fit sine aliqua distantia loci, quem occupat noua quantitas. At verò duplici motu alterationis in gradibus remissis non repugnet aliquid moueri, sed solum in gradibus intensis, quia termini alterationis sunt compatibiles in gradibus remissis, vt calor & frigus; ergo & motus, quia vterque agens non impeditur agere, nisi ratione materiæ in qua non compatitur eius effectus. Ergo si compatitur, non repugnat ab vtroque agente procedere motus contrarios, & recipi in eodem subiecto, sicut & terminus eorum. In gradibus autem intensis, termini repugnant & se expellunt, ergo & actiones.

Ad secundum resp. non posse in motu continuo locali fieri transitum de extremo in extremum, nisi per medium, licèt non semper per lineam rectam, eò quòd continuitas motus dependet ex continuitate spatij. Si autem non transitur per medium, discontinuatur. Et quia motus localis totam suam quantitatem habet ex parte spatij, in quo acquirit loca; & sine quantitate non habet successionem, quæ ad eius essentiam pertinet, ideò, si fit transitus

sine

ſine medio ad extremum, in eo ille tranſitus carebit ſpatio, & conſequenter quantitate, & ſucceſſione, atque adeo eſſentia motus Phyſici. Angelus autem, quia non pendet à ſpatio in ſuo motu, poteſt per motum diſcretum tranſire ad extremum ſine medio; & Deus poteſt transferre corpus ad alium locum ſine medio, ſed non per motum talis corporis, quia hic ſemper dependet à ſpatio in ſua diuiſibilitate, & ſucceſſione; eſt autem de ratione motus phyſici, quòd ſit ſucceſſiuus, & diuiſibilis & quantitatem habeat. Angelus autem, quia non poteſt corpora mouere, niſi motu locali, non poterit ſic transferre corpus. Quomodo verò globus perfectus moueatur de puncto in punctum per planum non tangendo partes, dicemus qu. ſeq. art. 2.

CIRCA LIBRVM
Sextum Physicorum.

N hoc libro explicata diuisione motus per species & contrarietates, intendit Philos. tractare de diuisione motus pœnes partes ex quibus integratur. Et totus liber habet decem capita, & tractat quatuor. Primum est, quòd motus sicut & omne continuum est diuisibile, & non constat ex solis indiuisibilibus. Secundò, ostendit quot modis diuidatur motus, & quis sit ordo partium, quæ finitas eius aut infinitas. Tertiò, ostendit quomodo quies habet diuisionem. Quartò, expendit rationes Zenonis in contrarium circa indiuisibilia, ex quibus dicebat constare motum, & continuum.

SVMMA TEXTVS
Libri Sexti Physicorum.

IN hoc capite primo duo facit Philos. Primò, ostendit continuum in genere loquendo non componi ex indiuisibilibus. Secundò, ostendit motum & tempus in speciali indiuisibilibus non constare. Primum, probat duabus rationibus principalibus. Et ad primam supponit definitiones supra traditas continui, contigui, & consequenter. Continua di-

dicuntur, *quorum vltima sunt vnum*; contigua, *quorum vltima sunt simul*; consequenter, *quorum nihil est medium sui generis*. Ex quibus format rationem. Quia non potest continuum componi ex indiuisibilibus, neque per modum continuationis, neque per modum contactus, seu contiguationis, neque per modum consequenter: ergo. Non per modum continuationis, neque contiguationis, quia continua sunt quorum vltima sunt vnum, & contigua quorum vltima sunt simul, in indiuisibilibus autem non est accipere aliquid vltimum, quia carent partibus respectu quorum sit vltimum; ergo. Non etiam se habent consequenter, quia vnum punctum non est immediatum alteri, sed inter quælibet duo puncta est linea media. Quod ostendit, quia duo puncta debent distare situ, & non possunt se contingere, ergo debet aliquid intercedere, quod indiuisibile non sit, sed diuisibile. Denique partes in quas diuiditur continuum, sunt sibi cohærentes & continuæ, ergo si diuideretur in sola indiuisibilia, illa se mutuo tangerent & continuarentur, quod reprobatum est.

Circa secundum, loquendo de motu in speciali præsupponit eandem esse rationem de cõstitutione ex indiuisibilibus in magnitudine, motu, & tempore. Quare si magnitudo componitur ex indiuisibilibus etiam motus, qui super eam fit, componetur ex indiuisibilibus. Igitur cùm impossibile sit aliquid simul moueri & mutatum esse, aut quando mouetur, nondum mutatum est, aut simul mouetur & mutatum est, hoc posterius stare non potest, ergo primum; & consequenter motus, non con-

stat

ſtat ex indiuiſibilibus, quæ ſunt mutata eſſe, ſed ex partibus motus. Denique idem oſtendit dicendum eſſe de tempore, ſcilicet quòd non conſtat ex indiuiſibilibus, nam ſi ſit magnitudo diuiſibilis in quinque palmos, & detur mobile vnius palmi, prius tempore decurret partem vnius palmi, quàm omnes ſimul, ergo conſtat partibus diuiſibilibus.

In hoc capite ſecundo vberius proſequitur Philoſ. id quòd in fine cap. præced. attigerat, ſcilicet tempus componi ex partibus diuiſibilibus, & non ex ſolis indiuiſibilibus. Et ad hoc oſtendit duo. Primum, quòd magnitudo & tempus eodem modo diuiduntur. Secundò, quòd eodem modo ſe habent pœnes finitum & infinitum. Primum oſtendit; tùm, quia illa dicuntur æquè velocia, quæ eandem magnitudinem percurrunt eodem tempore, & minorem magnitudinem in minori, ſi ergo detur aliqua magnitudo diuiſibilis, quam pertranſeat mobile in tempore determinato, mobile æquè velox pertranſibit partem illius in minori tempore, ergo & tempus ita eſt diuiſibile ſicut magnitudo; tùm, quia idem mobile, quod toto tempore decurrit ſpatium decem palmorum, in medietate temporis decurrit medietatem ſpatij, & in minori minus, & ſic de reliquis partibus in infinitum, ergo diuiditur tempus ſicut magnitudo.

Circa ſecundum oſtendit, quòd infinitas vel finitas temporis ſe habet ſicut infinitas aut finitas magnitudinis, ſiue ſit infinitum in extremis, quòd omni extremitate caret, ſiue infinitum diuiſione, quòd ſcilicèt in infinitum diuidi poteſt, quale eſt quodlibet continuum; vtrique

verò

verò temporis finitas aut infinitas proportionatur. Ex quibus colligit aliqua corollaria. Colligit primò solutionem argumenti Zenonis, quo probabat nihil moueri, quia sunt infinita indiuisibilia in quolibet spatio, quorum vnumquodque à mobili debet attingi, & sic infinita transiret, quod in tempore finito esse non potest. Respondet tamen ad hominem, hoc non sequi, quia sicut spatium est infinitum diuisione, non verò per carentiam terminorum, ita & tempus eandem habet infinitatem. Colligit secundò, nec finito tempore infinitam magnitudinem percurri. Colligit tertiò, nullum continuum generaliter loquendo solis indiuisibilibus constare, nam si sit magnitudo tribus instantibus, & sit vnum mobile velocius, quod totam illam magnitudinem tribus illis instantibus percurrat, aliud verò tardius, quòd tantum duo indiuisibilia eiusdem mobilis eodem tempore consumat. Tunc ergo tale tempus respectu mobilis velocioris diuidetur in tria indiuisibilia, quibus transit illam magnitudinem, & rursus idem tempus diuidetur in duo indiuisibilia, quibus mobile tardum duas illas partes percurrit, ergo aut fatendum erit indiuisibile posse diuidi, aut continuum indiuisibilibus tantum non constare.

Ab hoc capite tertio incipit Philos. agere de diuisione motus vsque ad cap. 5. in quo incipit agere de ordine partium motus. Et in hoc cap. 3. præmittit tria theoremata seu præsuppositiones. In sequenti ponit duas assertiones circa diuisionem motus. Præsuppositiones quas præmittit in hoc cap. sunt tres. Prima, nunc seu instans est quoddam indiuisibile. Sumitur

autem

autem nunc dupliciter. Primò, pro eo quod per se primo tale est. Secundò, pro eo quod est tale per accidens, seu secundum alterum. Dicitur nunc per se illud extremum, quo pars succedens alteri vnitur; dicitur nunc secundum aliud, ipsum tempus præsens, ve. gr. hic dies, hæc hora, quod tamen secundum se totum non est præsens. In præsenti loquitur de instanti primo modo, & probat esse indiuisibile, quia si esset diuisibile, sequeretur quòd idem esset præteritum & futurum, scilicet idē nunc quod diuiditur in partem præteritam & futuram, & sic idem nunc partim esset præteritum, partim futurum, aut non esset omnino idem sibi ipsi quasi totum simul existens, quòd est contra rationem instantis, in quo non inuenimus successionem sicut in tempore. Est ergo indiuisibile, & consequenter idem est nunc copulans partes præteritas & futuras.

Secunda propositio, quam supponit, est quòd in instanti nihil potest moueri aut quiescere. Patet, quia si mobile tantum decurrat spatium digitale vnico momento, mobile velocius minori tempore idem spatium decurret, ergo aliquid erit minus instanti, eritque instans diuisibile. Similiter non quiescit in momento loquendo de quiete priuatiua, quia tunc dicitur quiescere cum non mouetur, quod est aptum moueri, in instanti autem non potest moueri, ergo ibi propriè non quiescit, sed in instanti copulantur partes motus.

Tertia propositio, omne quod mouetur est diuisibile. Probat, quia omne quod mouetur transit à quodam in quiddam, & sic partim est in termino à quo partim in termino ad quem,

siqui-

siquidem si vnum mobile esset in termino ad quem, iam cessaret motus, si autem totum esset in termino à quo, nondum mouetur, ergo necesse est quòd dum mouetur, vtrumque participet. Hoc autem est esse diuisibile, quia quod indiuisibile est, totum est in termino ad quem, vbi non loquitur de generationibus momentaneis. Videatur de hac ratione D. Thom. hic lect. 5.

In hoc capite quarto ponit Arist. duas assertiones circa diuisionem motus. Prima est, motus dupliciter diuidi potest, scilicet diuisione mobilis, vel diuisione temporis. Primum probat, quia quando mouetur Socrates diuiditur motus eius secundum partes quæ mouentur, nam alius est motus capitis, alius pedis, vel manus, ergo motus diuiditur secundum diuisionem mobilis. Secundum probat, quia omnis motus in tempore fit, & omne tempus diuiditur secundum partes successiuas & fluentes, ergo secundum diuisionem temporis diuiditur motus.

Secunda assertio, quinque sunt quæ eadem diuisione, qua motus, diuidi possunt, scilicet magnitudo super quam fit motus, tempus, moueri, mobile, forma ad quam est motus, siue sit locus, siue qualitas, siue quantitas. Hæc omnia simul cum motu diuisionem habent, & eandem rationem finiti, vel infiniti, licèt non omnes formæ per se diuidantur, sed quædam per accidens vt qualitates in motu alterationis, quæ per quantitatem sunt diuisibiles. Probat hoc sigillatim, nam moueri seu motus in tempore fit, & in minori tempore minor pars, ergo diuiditur motus sicut tempus. Item forma

vel

el locus si acquiritur certo tempore, eius di-
nidium medio tempore acquiritur, & simili-
er si mobile transit aliquod spatium tanto tem-
ore, in medietate temporis dimidium mobi-
is transibit dimidiam partem spatij. Ergo om-
ia ista eodem tenore diuiduntur sicut motus.

In hoc capite quinto, & sequenti, postquam
egit de diuisione motus, agit de ordine par-
tium eiusdem, & quia in motu inueniuntur &
partes motus diuisibiles, & mutata esse quasi
indiuisibilia, prius in hoc capite agit de ordi-
ne inter ipsa mutata esse, in sequenti de ordi-
ne inter ipsas partes. Proponit ergo in hoc ca-
pite tria theoremata, seu propositiones. Pri-
ma, quòd mutatum est, necessario est in eo ad
quod est mutatum facta mutatione. Probat
per omnia genera mutationum; id enim quod
mutatur, deserit terminum à quo, & accipit
terminum ad quem, ergo tunc habet mutatum
esse, cùm habet terminum ad quem, vel sal-
tem aliquid de illo assequitur.

Secunda propositio, mutatum esse primò &
per se consistit in aliquo indiuisibili. Dicitur
autem primo mutatum esse, quod non ratione
alterius, seu ratione partis, sed per se primò
ratione sui mutatum est, ve. gr. ratione partis
dicitur aliquid mutatum in die, quia in aliquo
instanti, vel hora diei mutatum est, & sic con-
stat quòd tale est indiuisibile, quia si haberet
partes, non esset per se primo mutatum, sed
ratione partis, aut nullo modo esset mutatum.

Tertia propositio, in fine motus datur mu-
tatum esse per modum termini, in quo totus
motus finiatur; in principio autem motus non
datur primum mutatum esse. Primam partem
ex

ex eo ostendit, quia necessario datur non esse motus, quo finiatur successio eius, hoc autem est mutatum esse ex parte finis, ergo. Secundam partem probat. Primò, ex parte temporis, qùia non datur prima pars temporis, ergo nec primum mutatum esse, quia mutatum esse sequitur ex motu, deinde ex parte mobilis. Quia omne mobile diuisibile est, si igitur datur prima pars motus, & primum mutatum esse, illa prima pars motus facta est tempore diuisibili; ergo medio tempore confecta est medietas illius partis motus, & rursum in minori tempore minor pars, & sic in infinitum; ergo nunquam est dare primam partem motus, & consequenter neque primum mutatum esse ratione diuisibilitatis mobilis. Et simile argumentum fit ex parte spatij, seu termini qui acquiritur, quia est diuisibile; ergo in eo prius acquiritur aliqua pars media, & priusquam media, alia minor, & minor, quia quælibet diuisibilis est; ergo non est dare primum mutatum esse, sicut nec primum, quòd acquiritur per primam partem motus.

Explicatis in superiori capite his propositionibus, quæ pertinent ad mutata esse, hic declarat ipsum ordinem quem habent partes motus, & constat tribus præcipuis propositionibus. Prima, id quod in aliquo tempore mutatur primò, in qualibet parte illius temporis mutatur. Dicitur primò & per se ad differentiam eius, quod mutatur per accidens, & ad motum partis, vt qui mouetur hac die, dicitur moueri hoc mense; quod ergo ratione sui primò mouetur, vel in omni parte temporis mouetur, vel in nulla, vel in altera tantum. Si

in

in omni parte, habetur intentum, si in nulla, ergo semper quiescit, & sic non est ad rem, loquimur enim de eo quod mouetur. Si in altera tantum, mouetur per accidens, seu per aliud, non primò.

Secunda propositio. Ante quamlibet partem motus præcedit mutatum esse versus principiū. Patet, quia si toto tempore mouetur, in dimidio temporis mutatum est, & in dimidio illius dimidij, & sic in quacumque diuisione sine termino. Item quia ante quamlibet partem temporis datur instans, ergo & ante quamlibet partem motus mutatum esse, dum durat motus; in instanti enim non mouetur, ergo mutatum est.

Tertia propositio. Ante quodlibet mutatum esse, datur moueri. Patet, quia mutatum esse est indiuisibile ipsius motus, sicut instans indiuisibile temporis, sed inter motum nullum datur indiuisibile, quod non præcedat aliqua pars, sicut nec inter tempus aliquod instans, quod non præcedat pars temporis; ergo ante quodlibet mutatum esse datur pars motus. Illud autem à quo extrinsecè incipit motus, non est mutatum esse, quia non est inter motum.

In hoc capite septimo postquam egit de diuisione & partibus motus, agit de finitate, & infinitate eius, & comparat illam cum finitate & infinitate temporis: & ponit quatuor præcipuas propositiones. Prima, impossibile est tempore infinito pertransire magnitudinem finitam, & eadem ratio est de quiete, quod intelligitur nisi reiteretur eadem magnitudo finita, vt in circulationibus cæli; & probat, quia si sit magnitudo finita, & hæc percurri-

tur

tur infinito tempore, vtique medietas eius non infinito percurretur, ſed finito, cùm ſit minor, minuſque conſumat quàm tota, tranſitur ergo medietas ſpatij finito tempore, ſimiliter ergo aliqua medietas tempore finito tranſitur, ergo vtraque finito tempore, quia ex duobus finitis non componitur infinitum.

Secunda propoſitio, non poteſt magnitudo infinita pertranſiri tempore finito, ſiue motu vniformi & æquali, ſiue non. Patet, quia ſi ex illa infinita magnitudine ſumatur pars quædam finita, illa pertranſitur tempore finito, ergo ſimiliter ſumendo aliam atque aliam infinitam, ſimiliter tempore finito percurretur, ergò cùm tempus ſit finitum, conſumitur numeratione partium finitarum magnitudinis, & tamen adhuc non eſt conſumptum totum ſpatium, quia infinitum eſt, & finitis partibus non conſumitur, ergo enti.

Tertia propoſitio, eadem ratio eſt ex parte mobilis quoad finitum & infinitum, ſcilicet, quòd neque mobile finitum magnitudinem infinitam, neque infinitum mobile infinitam magnitudinem tempore finito pertranſeat, ſed oportet adæquari omnia finita & infinita, etiam ex parte mobilis, quia eadem proportio requiritur in mobili, & in magnitudine & tempore.

Quarta propoſitio, non poteſt dari motus infinitus finito tempore. Conſtat ex dictis, quia quantitas motus accipitur ſecundum quantitatem ſpatij, vnde idem eſt dicere motum infinitum finito tempore, ac dicere magnitudinem infinitam finito tempore pertranſiri.

In capite octauo, poſtquam Philoſophus de-

ter-

terminauit de diuisione motus, & ordine partium eius, hic determinat de diuisione & partibus quietis, seu stationis: distinguitur autem statio à quiete, quia statio dicitur generatio quietis, & sic de statione dicit tria. Primum, quòd omne quod stat, seu ad statum tendit, mouetur, quia nondum quiescit, sed generat quietem. Secundum, quod omne quod stat, in tempore stat, quia non mouetur nisi in tempore. Tertium, quòd sicut omne quod per se primo mouetur, in qualibet parte temporis mouetur, ita quod stat, in omni tempore stationis mouetur, & sicut non datur primum in motu, ita neque in statione, seu statu, quia sicut non est accipere primam partem temporis, ita nec primam partem stationis & motus.

De quiete autem dicit, quòd non est assignare primam partem quietis, sicut nec primam partem motus. Ratio est, quia omnis quies est in tempore, non in instanti, sicut supra probatum est, quiescit enim aliquid priuatiuè in eo, in quo aptum est moueri, solum autem potest moueri in tempore.

In calce capitis ponit & probat vnam propositionem, scilicet, mobile quod primo & per se mouetur, & non ratione alicuius partis tantum, impossibile est quòd in aliquo tempore sit in aliquo, in quo primo mouetur, v. g. in eodem loco, vel in eadem dispositione qualitatis. Quod ostendit, quia alias quiesceret & moueretur simul, quod repugnat; moueretur, quia ita supponitur, quiesceret autem, quia cum illo primo tempore ibi sit, & illud tempus sit diuisibile, in quacumque parte illius

temporis verificatur quod ibi sit, vndè in vna parte temporis se habet sicut antea, quod est quiescere. Vndè colligit, quod in instanti temporis in aliquo quidem loco est, tamen ibi non quiescit, quia quies non est in instanti, sed in tempore.

In capite nono soluit rationes Zenonis & aliorum, qui tollebant motum diuisibilem & successiuum. Sunt autem quatuor præcipuæ rationes Zenonis, tamen prima & tertia in idem coincidunt. Prima ratio est, quia si daretur motus, sequeretur idem simul moueri & stare, consequens est absurdum, ergo sequel. probat. quod mouetur singulis instantibus, moueri non potest, & tunc stat in loco sibi æquali, ergo quiescit, ergo simul mouetur & quiescit. Respondet Philos. tempus non componi ex solis instantibus, & ideo benè stat, quòd in instantibus non moueatur; moueatur verò in tempore diuisibili, nec tamen in instantibus quiescit, licèt tunc non moueatur, quia non se habet tunc sicut prius.

Secunda ratio, quæ apud ipsum erat præcipua eamque Achillem vocabat. Sequeretur enim quòd res celerrima non possit tardissimam assequi, quod est ridiculum; sequel. patet, nam si res celerrima, vt Achilles distet vno stadio à re tardissima, v. g. testudine, & moueatur decuplo, velociùs illa, nunquam poterit illam assequi, nam dum Achilles illud stadium percurrit, testudo decimam partem progredietur, & dum ille decimam partem transiuit, testudo aliam decimam illius decimæ ambulauit, & sic in infinitum; ergo si motus in infinitum diuisibilis est, nunquam Achilles te-

:ſtudinem currendo ſuperabit.

Reſpondet hoc argumentum procedere ex allacia eadem, qua à diuiſione continui in in- initum ſecundum partes proportionales, pro- bare vellemus non poſſe diuidi per partes de- ſignatas & finitas totum continuum, in parte enim finita & deſignata conſumuntur illæ infi- nitæ partes proportionales, quæ ſolum ſunt in- finitæ in potentia. Vndè cùm finitam magni- tudinem mobile velox conficiat breuiori tem- pore, quàm tardum, conſequenter omnes il- las partes proportionales ſecundum quas habet infinitatem, mobile velox conſumet breuiori tempore.

Tertia ratio erat, quia aliàs ſagitta quæ ve- lociter mouetur, ſimul ferretur, & ſtaret, quòd iam prima ratione ſolutum eſt.

Quarta ratio Zenonis. Sint duo mobilia æqualia, quæ per idem ſtadium moueantur mo- tibus contrarijs, & vnum incipiat à medieta- te ſtadij, aliud à fine æquali velocitate, ita quòd vnum conficiat medium ſpatij, & aliud integrum ſpatium, conſequenter medietate temporis vnum alterum ſuperabit, & ex alia parte tranſijt vnum mobile ex illis totum aliud mobile, quod eſt eiuſdem magnitudinis, ergo eodem tempore pertranſijt totùm mobile, & mediam partem ſpatij, & ſic tempus integrum erit æquale dimidio.

Reſpond. Ariſtot. eſſe fallaciam in eo quod comparat eodem modo tranſitum per ſpatium quieſcens, & tranſitum per mobile quod mo- uetur, quando enim mobilia ſunt paris veloci- tatis æquali tempore tranſeunt idem ſpatium quieſcens, & medietate temporis medietatem

ſpatij, ſed ſi ſpatium etiam moueretur, benè poſſet tranſire vnum totam longitudinem alterius minori tempore, eò quòd vtrumque ſe mouet.

Alias rationes affert contra motum, quæ minus vrgnt, v.g. quia dum aliquid eſt in motu, neque in termino ad quem, v.g. in non albo, neque in termino ad quem, v.g. in albo, ergo nec album, nec non album, quæ ſunt contradictoria. Reſp. ſemper alteram contradictoriam eſſe veram, ſcilicet, quod nondum ſit ſimpliciter & ex toto album, eſt tamen ſecundum quid ſcilicet in fieri & tendentia.

In vltimo capite poſt deſtructam opinionem Zenonis duo facit. Primò, agit contra opinionem Zenonis duo facit. Primò, agit contra opinionem Democriti, qui dicebat atomos non eſſe mobiles. Et ſecundò, oſtendit contra Heraclitum non dari mutationem infinitam, ſicut ipſe dicebat, quòd omnia iugi motu mouebantur.

Circa primum, præmittit Philoſoph. partes dupliciter moueri in aliquo continuo, ſcilicet propriè & per ſe, vel per accidens & beneficio totius. Indiuiſibile ergo inquit non poſſe moueri niſi motu per accidens, ſicut qui eſt in nauigio, ſcilicet motu totius, non motu proprio & per ſe; tùm, quia indiuiſibile ſi mouetur vel eſt in termino à quo vel ad quem, vel partim in vno, partim in altero; ſi primum nondum mouetur; ſi ſecundum iam non eſt motus ſed ceſſauit; ſi tertium erit diuiſibile, non indiuiſibile; tùm, quia ſi punctum mouetur in linea, & attingit ſpatium æquale ſibi, & deinde aliud æquale ſibi, conſtat linea ſolis pun-

punctis, si aliquid spatium minus, dabitur minus aliquid indiuisibili, quòd repugnat.

Circa secundum, ostendit nullam mutationem esse infinitam, quia omnis mutatio extremis clauditur, ergo nulla est infinita. Anteced. prob. inductiuè in omni mutatione, generatio enim est inter ens & non ens, corruptio è contra, alteratio inter qualitates contrarias, augmentatio & diminutio inter quantitatem maiorem & minorem, latio inter loca diuersa, ergo omnis mutatio terminis clauditur. In calce corporis dubitat duo. Primum, quomodo motus localis inter extrema claudatur, præsertim in motu circulari. Respondet id tantum mutari, quod potest mutatum esse, sicut id albescit quod potest esse album; cùm ergo mutetur corpus per lationem etiam circularem, habet mutatum esse, & consequenter terminis clauditur. Secundum, est an re vera motus possit in infinitum aliquo modo esse. Et respondet, quòd si sumantur motus specie diuersi, potest vnus succedere alteri in infinitum vt lationi alteratio, alterationi accretio, & sic de alijs, sicut esset si mundus duraret in ęternum. In vna autem specie motus existimauit Aristotel. aliquem motum posse esse perpetuum, scilicet motus cæli quem posuit ab æterno, de quo lib. 8. dicetur.

DE DIVISIONE MOTVS, & continui per partes.

QVÆSTIO XX.

De partibus, & indiuisibilibus continui.

ARTICVLVS I.

Quid sint partes proportionales, & indiuisibilia?

Nihil vulgatius apud omnes est, quàm quòd continuum componatur ex partibus & in diuisibilibus, tam in quantitate permanente, quàm in successiua. Partes tam in successiuo, quàm in permanenti solum sunt duplicis generis, quædam vocantur aliquotæ, seu designatæ, quarum quælibet addit aliquid diuisibile ad aliam, sine communicatione cum illa: aliæ vocantur proportionales, seu indesignatæ, quæ entitatiuè non distinguuntur ab aliquotis, sed intra eandem partem aliter atque aliter secundum diuersas proportiones, & comparationes diuisibilitatem eius explicant, ita quod nunquam potest diuisibilitas partis exhauriri, sed quacunque signata illa potest diuidi, & partes in quas diuiditur etiam possunt seruire alteri immediatæ, vt per illas diuidatur, & hoc est istas partes proportionales esse communicantes inter se, non

quia

quia penetrantur, ſed quia quæ deſeruiunt vni ſi deſignetur, etiam poſſunt ſeruire ſequenti, ſi deſignetur, & ſumatur vt diuiſibilis.

Indiuiſibilia habentia poſitionem in continuo permanenti ſunt tria, ſcilicet punctum, quod caret omni parte: linea, quæ caret partibus latitudinis & profunditatis: ſuperficies, quæ caret partibus profunditatis, de quibus egimus in Logica, quæſt. 16. Indiuiſibilia ſucceſſiua ſunt duplicis generis, quædam pertinent ad motum; & vocantur mutata eſſe terminatur enim motus in fieri per mutatum in facto, & ſimiliter per illud continuatur, ſi ibi non ſiſtat motus. Alia pertinent ad tempus, & vocantur inſtantia, quæ non diſtinguuntur à mutatis eſſe, niſi ſicut duratio à re durante & ſicut tempus à motu.

His ſuppoſitis circa indiuiſibilia, & partes continui, quinque ſe offerunt explicanda. Primum, vndè conſtet in philoſophia dari iſtas partes proportionales. Secundum, an indiuiſibilia ſint aliquid poſitiuum, & reale. Tertium, an indiuiſibilia, & partes proportionales ſint actu in ipſo toto, vel ſolum in potentia. Quartum, an ſint actu infinita. Quintum, an inueniantur indiuiſibilia etiam in ſubſtantia, & alijs accidentibus præter quantitatem. Tria prima in hoc articulo tractabimus, reliqua in ſeq.

Prima difficultas.

PRimò ergo quæritur vndè deducatur dari partes proportionales, & indiuisibilia in continuo? *Respondetur*, quòd supposito quòd sensu constat dari partes diuisibiles certas, & designatas, in quas quotidie videmus diuidi quantitatem, easque competere quantitati, etiam separatæ, vt in Eucharistia; discursu ducimur ad intelligendum dari partes proportionales ad inuicem communicantes, supponendo id quod art. sequenti ostendetur, quod nullum diuisibile potest solui in indiuisibilia, ità quòd partes eius diuisibiles non sint, ex hoc enim constat, quòd cùm omnis pars in continuo hoc ipso quòd sumitur vt pars, sit diuisibilis, necessario illi assignandæ sunt partes; quæ etiam diuisibiles sint, quarum quamlibet si velimùs assumere, etiam diuisibilis erit, sed in partes quæ conueniebant ipsi parti prius diuisæ, quia est sibi immediata, & sic sunt partes communicantes ad inuicem, quarum vna seruit diuisioni alterius, & cum quælibet diuisibilis debeat includere partes, nunquam potest exhauriri diuisibilitas istarum partium, ita quòd remaneat aliqua indiuisibilis.

Dari autem indiuisibilia in continuo, deducitur partim aliquibus experientijs, partim ex ipsa ratione secundum officium, quod exercent ista indiuisibilia terminandi partes, & continuandi. Experientiæ sunt, in primis, quia lux in corpore perfectè opaco tantum recipitur in superficie, quia si vltra illam transiret, hoc ipso non esset opacum, sed aliquo

modo

modo diaphanum. Similiter locus ambit locatum secundum vltimam superficiem, quia si tangeret secundum profunditatem; locus non adæquaretur locato, sed secundum aliquid diuisibile excederet. Item si daretur globus perfectè sphæricus, & tangeret perfecte planum tangeret illud in puncto, quia si in aliquo diuisibili tangeret, in illo globus adæquaretur plano, & sic non esset perfectè sphæricus. Quomodo autem sic tangens in puncto moueri possit per planum, sequenti articulo dicemus.

Ratione verò deducitur dari ista indiuisibilia, tùm ob terminationem partium in continuo, tùm propter continuationem. Et quidem terminari quantitatem clarè videmus, cùm sit finita, implicat autem terminari aliquo diuisibili, quia si hoc diuidatur, prius sumetur vna medietas quàm alia, & sic prius terminabatur illa, & rursus in prima illius medietate terminari non potest, quia etiam diuisibilis est in alias medietates, & sic currit idem argumētum quousque deueniamus ad aliquod, quod vltra diuisibile non est, & hoc est indiuisibile. Similiter constat vnam quantitatem tangere aliam sine penetratione, ergo per indiuisibile, quia si tangeret in aliquo diuisibili, totum illud esset simul & non extra id quod tangitur, & sic penetraretur.

Quantum verò ad officium continuandi partes licèt sensui minus manifestum sit, tamen ex ipsa ratione continui deducitur, quia sicut ea dicuntur se tangere, seu contigua esse, quorum extrema sunt simul, idest quando duæ superficies iunguntur, ita ea dicuntur continua, quorum partes termino, seu indiuisibili com-

muni copulantur. Quod ideò necessarium est, quia si vna pars diuisibilis copularetur alteri diuisibili se ipsa, & non per extremitatem, seu indiuisibile, penetraretur, siquidem se tota vniretur cum illa, & non tantum per extremitatem, sed taliter, quòd in quantum diuisibilis vniretur, & sic pars vnita esset intra aliam, quia quod vniretur alteri parti, vniretur per aliquid, quod posset diuidi, & sic non sola medietas, illius esset vnita, sed etiam altera medietas, atque adeo non esset tota extra aliam, sed intra, quòd est penetrari cum illa, & confundi. Ratio ergo cur pars est extra partem in loco, & nihil vnius est intra aliam, est, quia vnitur per indiuisibile, quo copulatur alteri, & non intrat in aliam.

Secunda difficultas.

SEcundò *quæritur*, an ista indiuisibilia sint entia positiua distincta realiter à partibus? *Respond.* indiuisibilia ista, neque dicere solam negationem vlterioris extensionis, neque partem ipsam cum connotatione talis negationis; neque ipsum formalem vnionem partium, sed realitates esse per se vel reductiuè pertinentes ad quantitatem. Explicantur singula; non sufficit negatio prædicta, quia ista indiuisibilia requiruntur ad contactum positiuum, nec solum deseruiunt, vt quantitas dicatur finita, & limitata; hoc enim posset etiam intelligi negatiuè per hoc, quod vlteriores partes non haberet; sicut dici solet communiter, quòd si Deus impediret, ne resultaret indiuisibile terminans, quando aliquid diuiditur, maneret

quan-

quantitas terminata negatiuè, non positiuè. Sed tamen requiritur positiuus terminus, seu indiuisibile, quia quantitas habet positiuum contactum cum alia quantitate, qui contactus non fit in aliquo diuisibili, sic enim in raret pars tangens cum parte contacta, non totaliter maneret extra: nec fit in aliqua negatione, quia sic tangeret in nihilo, sine resistentia penetrationis sicut si tangeret vacuum, quod est negatio corporis. Et eadem ratione non sufficit entitas partium diuisibilis, & positiua cum connotatione negationis aliarum partium, quia id quo formaliter fit ipse contactus, neque est illa negatio connotata, quia sic tangerentur in nihilo, neque ipsæ partes connotantes, quia diuisibiles sunt & diuisibile si tota diuisibilitate iungitur alteri, non tangit extra manendo, sed penetrando, seu intra alterum manendo.

Quòd verò indiuisibile non dicat ipsam formalem vnionem, constat manifestè in ipso indiuisibili terminante, quod est verum indiuisibile, & non vnit, sed terminat partes; imò indiuisibile continuans potius reddit partem vnibilem, quàm formaliter vniat, eò quòd reddit partem non se tota communicabilem alteri, & penes diuisibilitatem, sed penes extremitatem, quæ est vnibilis alteri sine penetratione: sed manendo extra partem. Potius ergo indiuisibile reddit partem sic communicabilem impenetratiuè, quàm sit ipsa formalis communicatio, seu vnio.

Denique, quòd sit realitas pertinens ad prædicamentum quantitatis per se, vel reductiuè constat, quia linea, & superficies sunt veræ spe-

cies quantitatis continuæ, habentes suam specialem dimensionem, qua parte diuisibiles sunt, ergo sunt realitates per se pertinentes ad quantitatem. Punctum autem quia caret omni parte & extensione, solum pertinet reductiuè ad quanticatem, tanquam positiuus terminus eius. Et Diu. Thom. opusc. 36. cap. 2. sentit, quòd est aliqua realitas, dicit enim: *Quòd punctus nihil est de ipsius lineæ essentia, quia nihil vnum, & idem realiter omnibus modis indiuisibile potest simul in diuersis partibus eiusdem continui permanentis esse. Nec potest esse terminus eius, vel continuatio aliqua, cùm ille punctus sit aliquid vnum realiter, vnde non possunt esse plures puncti realiter. In linea tamen sunt plures puncti, & realiter ad inuicem diuisi, vt duo eius termini, & similiter in eius continuatione.* Ita D. Tho. Qui etiam videri potest q. 3. de poten. art. 17. ad 5. vbi dicit: *Quod instans est aliquid temporis, non vt pars, sed vt terminus.* Est ergo indiuisibile aliquid positiuum, cum effectus habeat positiuos pertineatque ad quantitatem, eo modo quo dictum est.

Quòd si dicas, videri superflua ista indiuisibilia, tùm quia sola negatione vlterioris extensionis potest quantitas finiri, præsertim si Deus impediat, ne facta diuisione resultet aliquod distinctum indiuisibile; tùm etiam, quia qualitas, & alia accidentia habentia latitudinem, non requirunt indiuisibilia ad vnionem suarum partium, ergo nec extensio quantitatis, & similiter partes substantiæ vniuntur sine indiuisibilibus, aliàs essent impenetratæ, etiam sine quantitate; tum denique, quia quantitas Corporis Christi in Sacramento vnit suas partes

tes

tes indiuisibilibus, neque enim caret illis, sicut neque in cœlo, & tamen penetratur illa quantitas, ergo indiuisibilia non requiruntur propter impenetrationem partium.

Respondetur ad primam probationem, quod quantitas sola negatione posset finiri negatiuè, non tamen positiuè, idest secundum situm & ordinem resistentem penetrationi, & sic facientem contactum positiuum. Quòd si Deus impediret resultantiam indiuisibilis, maneret illa quantitas penetrabilis,& continuabilis cum alio indiuisibili, si ei applicaretur non contiguabilis. Ad secundam probationem dicitur plures etiam concedere indiuisibilia in intensione qualitatis, de quo dicemus in libris de generatione. Quidquid tamen sit, dicimus cum Conimbricens. hic, q.1. ad 3. Ad primum esse disparem rationem, quia in partibus qualitatis,vt qualitas est, non requiritur situatio, & impenetratio,imò in eadem parte, & in eodem puncto fieri potest intensio, in partibus autem quantita is requiritur impenetratio, itá quòd partes se totis non vniantur, sed situatione extremitatum, & indiuisibilium, vt vna pars sit extra aliam. De substantia verò dicemus dubio 5. non habere indiuisibilia sine quantitate, vt etiam diximus in Logica quæst. 16. Ad tertiam probationem dicitur, quòd partes corporis Christi in Eucharistia etiam vniuntur indiuisibilibus in ordine ad totum, quia partes illæ non sunt confusæ, & se totis vnitæ, & sic quantum est ex se petunt non penetrari cum alia quantitate, etiam quoad locum, sed hic effectus secundarius impeditur in illis partibus, quia non situantur in loco modo

quan-

quantitatiuo, sed modo indiuisibili substantiæ. Quomodo autem recipiantur indiuisibilia in substantia, si illa indiuisibilibus caret dicemus dub. 5. eadem enim ratio est, ac de partibus, nec enim est necesse, quòd in substantia sint partes, & indiuisibilia actu, & formaliter, sed solum virtualiter, & secundum capacitatem.

Tertia difficultas.

TErtiò *inquiritur*. Vtrum ista indiuisibilia sint actu in continuò vel in potentia? Tres sunt sententiæ. *Quidam* omnino negant, tam continua quàm terminatiua esse in actu. Contra quos egimus dub. 1. *Alij* terminatiua ponunt in potentia, continuatiua verò in actu. *Alij* è contra terminatiua ponunt in actu, & continuatiua in potentia, de quo Fons. 5. Metaphysic. cap. 16. quæst. 6. qui solum concedit superficiem externam, physicè & actu dari, lineas verò & puncta solum mathematicè intra ipsum corpus, & de partibus proportionalibus, eadem est difficultas, an detur actu in continuo, non enim desunt qui id negant.

Nihilominus resolutio est, dari actu in continuo indiuisibilia, tam terminatiua, quam continuatiua, hæc enim solum differunt penes munus, & officium, continuatiua enim sunt finis vnius partis, & principium alterius, terminatiua autem solum sunt finis, vel solum principium. Similiter etiam partes proportionales dantur actu quantum ad suam realitatem, secundum quam non distinguuntur physicè ab aliquotis.

Prima pars conclusionis sumitur ex D. Tho. opusc.

opusc. 36. cap. 2. vt supra retulimus, vbi dicit, quòd in linea sunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuisi, & similiter in eius continuatione, & in hoc lib. lect. 5. in fine generaliter docet, *quòd omnis linea est media inter duo puncta*, sicut ergo datur linea in actu, ita, & puncta. Videri etiam potest 28. de veritat. art. 2. ad 10. *Ratio* sumitur ex supra dictis, quia continuum, & contiguum datur in re, actu, & physicè, sed continuum est cuius partes vnico termino, seu indiuisibili copulantur, contigua autem, quorum extrema seu indiuisibilia sunt simul, ita quod duo indiuisibilia se tangunt, ergo sicut datur actualis copulatio partium continui, ita etiam dantur actualiter indiuisibilia. Similiter partes manent actu impenetratæ, quod habent beneficio indiuisibilium, quibus vniuntur, ergo talia indiuisibilia sunt in actu.

Secunda verò pars, de partibus proportionalibus constat, quia partes proportionales sunt inclusæ in aliquotis, nec ad illas faciunt additionem, sed solum explicant modum indiuisibilitatis earum, quia diuisibilitas exhauriri non potest per diuisionem, & solui in indiuisibilia, vt sequenti art. dicemus. Itaque illa est pars aliquota, & designata, in qua est dare primum & vltimum, partes autem proportionales in quibus non est inuenire primũ, & vltimum, quod amplius non sit diuisibile. Constat autem, quod in eadem parte in qua assignamus primum, & vltimum secundum terminationem, non est assignare primum, & vltimum secundum diuisionem, & sic ad eandem entitatem partis pertinet esse aliquo-

tam, & includere in se partes proportionales ratione diuisionis, & sic sunt ipsæmet partes aliquotæ in quantum inexhauribiles per diuisionem, taliter quod soluantur in partes non amplius diuisibiles, licèt per diuisionem designatam, & aliquotam, idest in alias partes etiam diuisibiles finiatur quodcumque diuisibile.

Sed obijcies, quia Diu. Thom. sæpius assignat istas partes, & indiuisibilia in potentia, non in actu; vt patet in 1. Physic. lect. 9. vbi inquit: *Quod quantitas totius consurgit ex partibus, sed hoc intelligendum est de partibus existentibus actu in toto, sicut caro, neruus, & os existunt in animali, & per hoc excluduntur partes totius, continui, quæ sunt in potentia in ipso.* Et in 4. dist. 19. q. 1. art. 2. quæst. 3. ad 1. dicit: *Quod partes alicuius homogenei continui ante diuisionem non habet esse actu, sed potentia tantum.* Et hac ratione in partibus hostiæ, non dicitur poni Christus infinities, quia non sunt infinitæ partes in actu, sed in potentia, vt videri potest 3. par. quæst. 76. art. 3. ad 1. & in 4. distin. 11. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 3. *Resp.* D. Tho. non loqui de partibus quantum ad entitatem, sed quantum ad numerum, sic enim sunt in potentia plures, quia non sunt actu diuisæ: vt clarè deducitur ex ipsis verbis, S. Thom. loco illo allegato ex 4. Sent. concludit enim: *Vnde in actu non est accipere ipsarum partium numerum, sed potentia tantùm.* Et eodem modo loquitur in 7. Metaphys. lect. 3. quando dicit: *Quod duo dimidia in vna linea sunt in potentia tantùm*; quia scilicet non sunt diuisa, & consequenter neque plura in actu & quando 1. par. q. 85. art. 8. ad 2. dicit:

Quod

Quòd in linea infinita, & circulari non est punctum, nisi in potentia, loquitur de puncto ve terminante.

Dices secundò. Quando diuiditur quantitas, resultat noua superficies, & in linea nouum punctum, ergo illud antea erat in potentia, aliàs non resultaret de nouo. Item illa puncta & partes proportionales non habent propriam vnitatem totius, aliàs essent diuisa; ergo neq; realitatem, hæc enim vnitatem sequitur. Item omnes partes, in quas diuidi potest continuum actu ibi sunt, nec enim per diuisionem crescunt & continuum diuidi potest in infinitum, ergo actu sunt infinita: & cùm successiuè percurrantur à motu omnes illæ, in quas potest diuidi, motus erit infinitus, & sic impertransibilis.

Ad primam instantiam respondetur, quòd in diuisione quantitatis aliquando resultat noua superficies simpliciter in termino diuisionis, aliquando non simpliciter resultat, sed illud quod erat continuatiuum, redditur terminatiuum per hoc solùm, quòd partes quæ immediatè post illud indiuisibile sequebantur, ab illo separentur, sed quia immediatè post indiuisibile non sequitur aliud in continuo, sed pars, ideò si diuisio fiat in parte, & non in ipso indiuisibili, necesse est quòd resultet nouum indiuisibile in actu, quod anteà non poterat esse nisi in potentia. Ad secundam dicitur, quod illæ partes, & illa indiuisiailia habent vnitatem partialiter, & communicantem in vnitate continui, non absolutè distinctam, & eo modo etiam habent vnitatem partialem. Ad tertiam respondebitur artic. sequenti.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrùm indiuisibilia & partes proportionales sint actu infinita in continuo?

M*Vlti* affirmant, sed tamen quia istæ partes sunt se cōmunicantes, non efficiunt actu & categorematicè infinitum. Ita ex Patre Suarez disp. 40. Metaphys. sect. 5. Rubio & alijs docet Cabcro hic disp. 1. dub. 2. Alij, & est communior sententia, solum agnoscunt infinitas partes, & indiuisibilia in potentia.

Procedit autem ista quæstio inter duas difficultates; nam ex vna parte videtur concedendum esse infinitum in actu. Si vero hoc effugimus, inciditur in aliud inconueniens, quia diuisibile vltimatè per diuisionem finietur, & terminabitur. Vtrumque probatur, nam partes omnes in quas potest diuidi continuum actu sunt in illo, & similiter omnia indiuisibilia, quæ actu vniunt istas partes; vel ergo quælibet pars diuidi potest in aliam, atque aliam distinctam, vel non potest, ita quòd sit deuenire ad aliquam, quæ vlterius diuisibilis non est. Si hoc secundum dicatur, erunt quidem partes finitæ, sed tamen diuisibile exhaurietur per diuisionem. Si verò dicatur primum, necessario debent esse partes actu infinitæ, & non solum in potentia, quia cum in infinitum diuisibilis sit illa quantitas, vt contentæ in continuo, infinitæ actu esse debent, quia quantum est diuisibile in ea quæ insunt, ergo omnes illæ in quas potest diuidi quantum in infinitum, actu insunt in illo. Nec potest dici, quod sunt

par-

partes se communicantes,quæ non faciunt infinitum simpliciter. Nàm contra est, quia etiam sine vlla communicatione partium, & separando quamcumque medietatem ab alia, & non repetendo easdem partes,quælibet est diuisibilis in alias distinctas alioquin si per repetitionem, & communicationem partium diceretur diuidi in infinitum, non esset in infinitum diuisibile, sed repetibile.

Item si solum dantur partes infinitæ in potentia, finitæ autem in actu, ergo etiam erunt indiuisibilia finita in actu, & sic solum partes finitæ afficientur indiuisibilibus: & actu manebunt impenetratæ, reliquæ vero quæ in infinitum diuidi possunt, penetratæ manebunt, & non potest assignari, quibus competat habere indiuisibilia & quibus non, imò oportet assignare quomodo punctum afficiat partem, quia cùm quælibet pars sit diuisibilis, non potest designari, quòd aliquid illius afficiatur puncto, quin prius medietas illius afficiatur, & quælibet alia medietas in infinitum prius, & antecedenter afficiebatur.

Nihilominus in sent. Diu. Thom. partes in continuo non sunt actu infinitæ quoad numerum, neque etiam indiuisibilia,vt ex locis allegatis in præcedenti difficultate constat. *Et ratio est*, quia si intelliguntur partes actu infinitæ,ita quòd quælibet seorsum ab alia faciat additionem,vel diminutionem ad illam, sine dubio erit infinita quantitas in actu, quia quodcumque diuisibile quantumuis minimum, quòd talis est naturæ, quòd potest superaddi ad alterum, & extensionem facere cum illo, si multiplicetur actu in infinitum in ipso continuo,

nuo, faciet continuum infinitum; si verò pars superaddita alteri non extendit, nec facit maius, hoc ipso solum est pars in potentia, & communicans cum altera, non distinctam extensionem ponens in actu.

Quare diuisio in infinitum, in quocumque continuo non intelligenda est collectiuè, sed diuisiuè, ita quòd nulla pars in particulari signari, & determinari potest, quę diuisibilis non sit in alias partes. Et quantum ad hoc optimè dicitur, quòd nulla diuisione potest exhauriri diuisibile, quia cum diuisione ipsa designetur pars quæ diuiditur, hoc ipso non potest aliqua pars diuidi, nisi in partes diuisibiles. At verò collectiuè non potest diuidi in partes infinitas, ita quòd vnam post aliam diuidendo actu fiat diuisio infinita, sed si plures diuisiones fiant, exhaurietur quidem diuisum, sed penes partes aliquotas diuisionibus finitis; partes verò proportionales solum habent posse in infinitum diuidi, & nulla diuisione exhauriri, si quælibet sumatur diuisiuè, & in particulari quantumcumque minima sit, & hoc loquendo quantum est ex natura quantitatis, & modo mathematico, nam ratione subiecti non valentis infra quãcumque diuisionem quantitatis saluari, non poterit fieri talis diuisio, nisi destructo subiecto, vt etiam notat S.Tho. hoc lib. lect. 3.

Et hinc intelligitur quomodo partes illę proportionales dicantur communicantes inter se, non quia penetrentur, cum hoc sit impossibile, penetratis enim partibus proportionalibus quam extensionem haberent aliquotæ, quæ nõ distinguuntur ab illis? Nec ex eo quod communicant ipsi toti; hoc enim non sufficit, quia

etiam

etiam partes aliquotæ communicant toti, imò etiam partes physicæ vt materia & forma, nec tamen inter se sunt communicantes, sed vna extra aliam. Dicuntur ergo communicantes quantum ad ipsum modum, & designationem diuisionis, quia in toto continuo quælibet pars diuiditur in sibi immediatas, & si hæc immediatas diuideretur etiam in partes sibi immediatas, tunc erit pars illius ea, quæ ante diuidebatur in illam, & sic sunt communicantes non in extensione & in additione materiæ, sed in modo exercendi diuisionem & designandi, partes verò secundum extensionem in actu semper sunt finitæ, siquidem secundum eam crescunt, vel decrescunt, sed sub ista finita extensione continetur infinita diuisibilitas syncategorematicè, & ex parte modi faciendi diuisionem. Et hoc oportet benè discernere, quia in eo cum magna confusione Authores loquuntur, & vix inuenitur qui ad plenum satisfaciat; optimè autem intelligitur dicendo, quod partes proportionales non important distinctam extensionem, & additionem materialem ad aliquotas, sed diuersum modum designandi diuisibilitatem partium, & pars quæ seruit vni, seruit alij, ideoque communicantes dicuntur vt infinitæ in potentia designationis, non in actu extensionis. Ex quibus patet ad rationes dubitandi. *Ad primum resp.* quòd partes proportionales non possunt diuidi in partes distinctas, & non se communicantes in infinitum, sed solum in partes se communicantes vt explicatum est, quod est diuisiue esse in infinitum diuisibiles, non collectiuè, licèt vnaquæque seorsum & diuisiuè sumpta diuisibilis sit

in

in partes distinctas, & in ea quæ insunt, & de facto sunt in ipso continuo, vt in partes aliquotas. Hæc tamen, quæ de facto sunt in ipso continuo, non sunt actu infinita, nisi secundum repetitionem, & communicationem earundem partium, quòd est esse infinita in potentia, & sincategorematicè. Quòd si solueretur continuum in omnem sui partem, ita quod neutra alteri communicaret, sequerentur duo contradictoria, & quod essent infinitæ indiuisibiles, quia vlterius diuidi non possunt, & quod essent finitæ, & diuisibiles, quia partes sunt continui finiti. Vndè, quando dicitur accipienti vnam partem, semper restat alia, ergo sunt infinitæ in actu, distinguo anteced. Restat alia quæ sit aliquota & nouam extensionem addat ad præcedentem nego, acceptio enim partium aliquotarum tandem finitur. Restat alia proportionalis, & communicans ad inuicem cum præcedente, ita quòd in ipsa designatione quomodocumque accipiatur, semper in infinitum diuisiuè possit alia sumi, transeat, sed hæc acceptio non est partis actu separatæ ab alia, & addens distinctam extensionem in infinitum, sed est pars communicans cum alia, vt explicatum est.

Ad secundum Respondetur, non dari infinita in diuisibilia actu, sed potentia in continuo, quæ est expressa sententia Aristot. qui cùm hoc lib. 6. text. 77. soluens rationem Zenonis, quòd infinita media, quæ sunt in continuo, non possunt pertransiri tempore finito, respondit, etiam tempus eandem infinitatem habere quàm continuum postea verò in lib. 8. tex. 68. hanc solutionem reuocat, quæ solum erat ad

homi-

hominem, & dicit, quòd si quæratur de ipso tempore, quomodo sit infinitum, dicendum est, quòd solum habet infinitatem in potentia, finitatem verò in actu. Et idem docet S. Th. 6. Physic. lect. 11. *Quod mobile non vtitur infinitis, quæ sunt in magnitudine quasi actu existentibus, sed quasi in potentia.* Quomodo autem intelligi possit quòd solum sint indiuisibilia finita in partibus continui diuisibilibus in infinitum? *Respondetur*, quòd vnum indiuisibile afficiens vnam partem formaliter, afficit plures inadæquatè & virtualitèr, quòd de indiuisibili terminatiuo satis constat, quia omnes partes vnius lineæ vno puncto terminatæ redduntur; de continuatiuo etiam patet, quia post vnum punctum immediatè sequitur pars, quæ vtique non potest tota formaliter tangi à puncto adæquatè, sed inadæquatè, cùm indiuisibile non possit adæquari diuisibili, virtualiter autem adæquat totum, quia reddit illam impenetratam & coordinatam alteri penes extremitates. Quantum autem vnius partis possit afficere vnum punctum, nescimus; sufficit enim dicere, quòd vnum punctum non sequitur immediatè post aliud, sed pars, & illud quod immediatè post sequitur, afficitur ab indiuisibili, ne penetretur cum alia parte. & sufficit illi parti vnum indiuisibile. Vndè si pars illa diuidatur inter punctum & punctum, resultabit nouum indiuisibile terminans actu, quod signum est ibi fuisse in potentia tantum.

Ex quo respondetur ad id, quod vltimo in argumento insinuatur, scilicet quomodo possit indiuisibile afficere partem, quia quacumque parte data, alia medietas est prior, quæ afficia-

ficiatur indiuiſibili. Sed reſpondetur, quòd indiuiſibile non poteſt afficere adæquatè, & totaliter partem, licet inadæquatè afficiat, & virtualiter totam. Et hoc ideo, quia punctum eſt initium partis, aut terminus, principium autem rei non afficit totam adæquatè, & totaliter, aliàs eſſet totum, ſed afficit totam inchoando illam; & hoc eſt afficere inadæquatè, & non totaliter.

Quid de indiuiſibilibus ſubſtantiæ?

MVlti recentiores communiter tribuunt ſubſtantiæ, & partes ordinatas, & indiuiſibilia à quantitate diſtincta. *Et fundamentum* præcipuum eſt, quia in ſubſtantia dantur partes ante quantitatem coordinatæ, ſubſtantia enim corporea ſecundùm ſe partes habet, ergo & indiuiſibilia, quibus partes coordinentur. Et ſicut in ſubſtantia dantur partes, quia correſpondere debent partibus quantitatis, ita & indiuiſibilia, quibus correſpondeant indiuiſibilia quantitatis. Ex quo ſumitur ſecundum fundamentum, quia indiuiſibile quantitatis non ſubſiſtit, ſed inhæret, & non in partibus, quia diuiſibiles ſunt & improportionatæ indiuiſibilibus, ergo in indiuiſibili ſubſtantiæ, ergo ſubſtantia habet indiuiſibilia, vt correſpōdeant indiuiſibilibus quantitas, quæ recipit.

Nihilominus oppoſitum omnino certum ſolidumque exiſtimo, nam deſtruitur tota ratio, & eſſentia quantitatis, ſi ponuntur in ſubſtantia partes formaliter ordinatæ per indiuiſibilia, vt in Logica tractauimus, q. 19. Et ſicut in ſubſtantia ſolum admittimus partes radica-

liter,

liter, & secundùm capacitatem, ita & indiuisibilia. *Ratio* huius est, quia si substantia habet indiuisibilia, quibus formaliter vniantur partes, & ordinentur, necessario debemus fateri in substantia ante quantitaté dari sufficiens principium impenetrationis, tam quoad se, quàm quoad locum; & sic extensio quantitatiua nihil omnino addit super extensionem substantiæ entitatiuam, nec ab ea differt, siquidem si substantia habet partes extra partes extensas in ordine ad totum, quia ordinatæ vniuntur in ipso, & in ordine ad locum, quia habet sufficiens principium impenetrationis, ratione cuius extenditur in ordine ad locum, non habet quantitas aliquid amplius tribuere, quia omnis extensio etiam quantitatiua exhauritur extensione quoad totum, & quoad locum, nec amplius potest præbere quantitas, quàm principium impenetrationis, remota enim quantitate, substantia penetrationi non resistit, imò quantitas modo substantiæ posita, vt in Corpore Christi in Eucharistia penetratur cum quantitate panis.

Quòd ergo hoc sequatur, si substantia habet indiuisibilia, quibus eius partes vniantur & coordinentur, inde constat, quia illæ partes vniuntur indiuisibilibus, quæ non se totis vniũtur, sed solum penes extremitates, si enim se totis vnirentur, non indiuisibilibus vnirentur, sed vna pars diuisibili coniungeretur, non penes extremitatem aliquam, sed penes ipsam diuisibilitatem, atque adeò vna pars intraret aliam, quod nihil aliud est quàm penetrari, id est intra diuisibilitatem alterius constitui. Ergo quæ vniuntur non se totis, sed penes ex-

tremitates & indiuisibilia, hoc ipso habent principium resistendi penetrationi, quia principium resistendi penetrationi est principium vniendi vnam partem alteri penes extremitatem seu indiuisibile, ratione cuius vna pars non intrat in aliam, sed sola extremitate vnitur illi. Ergo si substantia habet indiuisibilia vnitiua partium, habet principium resistendi penetrationi, qua vna pars intrat in aliam, & vnitur illi non per solam extremitatem.

Dices, substantiam solum ordinare partes, & extendere erga totum, non erga locum, neque erga alia corpora, sicut facit quantitas, sed penetrari posse ab alijs, eo modo quo ipsum corpus Christi in Eucharistia non habet modum impenetrationis erga locum, licèt habeat erga totum: id ergo quod miraculose habet quantitas Corporis Christi, habet connaturaliter substantia remota quantitate, scilicèt quòd resistat penetrationi in ordine ad alia corpora, non in ordine ad proprias partes.

Sed contra est. Primò, quia essentia quantitatis non consistit in hoc, quod est actu resistere penetrationi, potest enim vna quantitas etiam localiter circumscripta actu penetrari cum alia quantitate, vt supra lib. 4. ostendimus, sed consistit in eo, quòd habeat principium, & potentiam, quæ petat resistere penetrationi quantum est ex se, licèt actualis penetratio tanquam secundarius effectus quantitatis possit impediri à Deo: si ergo substantia habet partes vnire impenetratiuè in ordine ad se, ex vi talis modi petit, & habet sufficiens principium, quo reddatur impenetrata loco seu corpori contiguo, quia non stat, quòd illud indiuisibile,

quod

quod sufficit reddere vnam partem impenetratam alteri parti continuæ non sufficiat reddere impenetratam alteri corpori contiguo, si ibi apponeretur, ergo habet principium sufficiens, & petens impenetrationem cum altero, quod est habere totum effectum quantitatis. Deinde, quia si substantia habet indiuisibilia continuatiua, vt recipiat indiuisibilia quantitatis, etiam habebit indiuisibilia terminatiua, vt recipiat indiuisibilia terminatiua quantitatis, ergo ratione illius indiuisibilis terminantis tanget alterum corpus, seu substantiam, mediante illo indiuisibili, tanquam aliquid contiguum, & non continuum, ea enim se tangunt contiguè, quorum extrema seu indiuisibilia sunt simul, ergo non minus habet principium resistendi penetrationi aliorum corporum penes indiuisibile terminans, quàm resistendi penetrationi partium continuarum penes indiuisibile continuans.

Ad primum fundamentum oppositum respondetur, non præhaberi in substantia partes, & indiuisibilia formaliter, formalitate coordinationis, & extensionis, sed capacitate substantiæ, quæ solum radicaliter habet partes, & indiuisibilia, non formaliter, idest habet capacitatem recipiendi indiuisibilia, & ordinationem formalem partium per quantitatem, quod non habet Angelus, vt in q.16. Log. diximus.

Ad secundum respondetur, indiuisibilia non subsistere, sed recipi in substantia, non tamen in indiuisibili substantię formali, sed in radicali, idest in entitate capaci indiuisibilium. Imò

Vt benè aduertunt. Conimbricenses hic qu. 1. art. 3. ad sextum, indiuisibilia non sunt in subiecto adæquatè quasi eis correspondeant indiuisibilia distincta in subiecto, sed inadæquatè, hoc est, sunt in substantia ratione quantitatis, quæ sine superficie, & linea, & punctis non coalescit, & mediante tali quantitate substantia recipit indiuisibilia; qui autem ponunt indiuisibilia in substantia, non facilè se expediunt, quomodo sint ista indiuisibilia in forma, & in materia, & si sunt distincta indiuisibilia, quomodo se coniungant? Quòd si sunt in sola materia, quomodo ergo per indiuisibilia materiæ partes formæ extenduntur?

Si dicas, quomodo ergo Corpus Christi totum est in puncto, si substantia panis puncta non habet? *Respondetur*, Corpus Christi correspondere puncto specierum panis, quod est punctum formale, & quantitatiuum: conuerti autem substantiam panis, etiam quantum ad punctum in Corpus Christi, non quantum ad punctum formale substantiæ, sed radicale, idest illa entitas panis, quæ de se est capax recipiendi quantitatem cum puncto.

ARTICVLVS III.

Vtrùm continuum componatur ex solis indiuisibilibus?

Sensus quæstionis est, an continuum ita constet ex partibus, quòd si illæ diuidantur, possint peruenire ad aliquam, quæ vlterius diuisibilis non sit, & ita si diuidantur omnes indiuisibiles maneant? Vnde si constat solum

ex

Ex illis, solum constabit ex indiuisibilibus.

Sententia Arist. in hoc 6. lib. cap. 1. est contra Zenonem, & alios antiquos, continuum non constare ex solis indiuisibilibus, quod etiam tradit D. August. 11. de Trin. cap. 10. & lib. de quantitate animæ, cap. 21. in fine. D. Thom. expresse in præsenti lib. lect. 1. & in tantum in Philosophia inualuit hæc sententia, quòd Concilium Constantiense sess. 21. inter errores Ioannis Hus posuit tanquam errorem in Philosophia, quòd dixerit lineam componi ex punctis immediatis, aut simpliciter finitis. Et tamen non desunt aliqui recentiores, qui Zenonis opinionem suscitauerint, sentiendo contra Aristot. continuum solis indiuisibilibus componi.

Rationes quibus Philosophus probat suam sententiam physicæ sunt, quibus alij addunt rationes ex Mathematica petitas; præcipuæ ergo rationes Philosophicæ ex duobus principijs pendent. Primum est, quòd indiuisibile additum alteri indiuisibili, licèt multiplicet numerum quod est facere quantitatem discretam, non tamen facit maius & extensius quod est constituere quantitatem continuam. Secundum est, quod vnum indiuisibile vnitum alteri se toto illi coniungitur, & eundem locum occupare potest, vnde si tota quantitas constaret ex indiuisibilibus, tota esset in eodem loco, & non extensa in illo, imò nullæ darentur partes in quantitate, quia indiuisibilia solum sunt extremitates partium, non partes ipsæ.

Primum principium ex eo constat, quia indiuisibile caret omni extensione, & omni principio constituente diuisibilitatem, cùm in se nul-

nullam habeat, sed solum rationem termini, quo partes terminantur, vel continuantur; ergo coniunctio plurium indiuisibilium non potest constituere totum, quod constat partibus diuisibilibus; neque enim indiuisibilia ex eo, quòd coniungantur, aliquam positionem partium inducunt, cùm ipsa in se nihil partis habeant, sed carentiam partium; ergo plura indiuisibilia sunt plures carentiæ partium.

Dices esse formaliter indiuisibilia, & vt quod; tamen virtualiter, & vt quo dant diuisibilitatem, quatenus vnum coniungitur alteri, sicut vnitas, licèt sit indiuisibilis in genere numeri, tamen coniuncta alteri facit numerum, seu extensionem discretam, & instans adiunctum parti præteritæ facit durationem maiorem.

Sed contra est, quia vnum punctum respectu alterius, non se habet vt forma diuisibilitatis, sed vt materia, quia in illa indiuisibilia diuiditur totum, ergo non se habet vt principium quo diuisibilitatis; neque enim est forma, qua redditur diuisibilis, sed id in quod diuiditur ipsum totum. Et sicut vna substantia spiritualis posita iuxta aliam non facit extensionem, quia neutra in se extensionem habet, ita nec punctum ex eo quòd ponatur iuxta aliud, faciet extensum, quia vtrumque caret extensione. Denique punctum, quod immediatè sequitur post aliud, non extrahit illud à negatione diuisibilitatis, ergo quod consequenter se habeat, nihil ad diuisibilitatem confert, siquidem ipsa consecutio non potest facere extensionem, nisi iuxta materiam in qua est, vt in rebus spiritualibus consequenter se habentibus extensio non datur; consecutio enim non est aliud

quam

quasi relatio, seu ordo vnius post aliud; relatio autem formaliter non potest facere extensum, ergo si ipsa materia extensionis sunt sola indiuisibilia, quæ in se carentiam habent extensionis, ex eo præcisè quòd vnum consequenter se habet post aliud, non constituet extensionem, sed solum ordinem consecutionis. Et in hoc est lata differentia inter vnitatem respectu numeri, & punctum respectu extensionis, quia vnitas facit numerum segregando & diuidendo ab alio, quæ est extensio discreta, punctum autem, seu indiuisibile componendo, & coniungendo. Est autem contra rationem indiuisibilis extendere diuisibiliter, non autem segregare, & diuidere, vel segregari ab alio, & consequenter numerum, vel multitudinem facere. Similiter instans vel indiuisibile additum parti non facit maiorem durationem, sed addit terminationem illius, & sic instans non importat maiorem durationem supra durationem præteritam, sed complementum terminans ipsam durationem.

Secundum principium ex eo deducitur, quia punctum caret partibus, ergo non potest tangere alterum punctum secundum aliquid sui, & non secundum aliud, secundum extremitatem, & non secundum medietatem, quia totum quod est in puncto, est extremitas, & sic vel tangit totum vel nihil, si ergo indiuisibile tãgit aliud se toto, penetratur cum illo, & manet intra eundem locum, ergo quantumcumque superaddantur indiuisibilia, non extendunt quantitatem, quia occupant eundem locum & sic vnum non ponitur extra aliud, neque ex suæ natura id petit, atque adeo non extenditur.

Dices, indiuisibile positum iuxta alterum, non tangit illud se toto, nec penetratur cum illo; potius enim indiuisibile resistit penetrationi, & facit vt duo corpora secundum extrema se tangant, & non penetrentur, ergo non se totis se tangunt, nec ponuntur in eodem loco, & hoc constat; tùm in puncto terminatiuo, quia contiguatur cum alio terminatiuo alterius lineæ, & sic non est in eodem loco, alioquin penetrarentur duæ extremitates lineæ, vel duæ superficies corporum; ergo sunt in diuersis locis, etiam si sint indiuisibilia, consequenter se habentia; tùm etiam in indiuisibili continuatiuo, quia punctum inhæret alicui parti, & tamen non penetratur cum illa, sed alteri vnit, ergo à fortiori non penetrabitur cum altero puncto, si immediatum illi esset.

Sed contra est, quia indiuisibile resistit penetrationi partium, quia est earum extremitas, & sic facit, quòd partes penes extremitatem se tangant, & non secundum se totas. At verò punctum sine partibus sumptum non tangit vt extremitas alterius, cuius aliæ partes non tangunt, sed totum qnod in puncto est, extremitas est. Si autem punctum inhæret parti, & pars mediante illa tangit, vel vnitur alteri, hoc ipso non se tota vnitur illi, sed per aliquid sui non diuisibile, sed indiuisibile, & sic non penetratur. Vnde ad primam instantiam dicitur, quòd duæ superficies quando se tangunt, sub eodem indiuisibili loco continentur; vt expressè docet S. Thom. q. 28. de verit. art 2. ad 10. Itaque plura indiuisibilia non requirunt distinctum locum, sed tanguntur se totis, quia idem est in illis tangi, & tangi se totis, cùm careant

teant partibus; faciunt tamen ne partes penetrentur, quia faciunt ne partes se totis tangantur, sed solum penes extremitates. Ad secundam instantiam dicitur, quod punctum continuatiuum inhæret parti inadæquate, scilicet toti parti, sed non totaliter, nec eam comprehendendo, & vndique penetrando, cùm sit illi improportionatum, vtpotè indiuisibile cum diuisibili, sed inhæret parti tanquam subiecto, vt principium eius vel finis. Si verò punctum immediatè vniatur alteri puncto, se toto vnitur illi, cùm sit illi adæquatum, nec sit in eo aliud tangere extremitate, & tangere se toto.

Plures rationes, quæ ex Mathematica deducuntur, omittimus in præsenti. Videri possunt apud Conimb. hic q. 2. art. 2. & alios quos ipsi citant. Plures etiam diximus in textu Aristot. huius libri.

Soluuntur argumenta.

PRimò arguitur, quia si continuum non componitur ex indiuisibilibus, sed ex partibus, vel illæ sunt semper diuisibiles in alias, vel deuenitur ad aliquam, quæ vlterius diuisibilis non sit. Si hoc secundum, habemus intentum; si primum, sequitur in quolibet continuo dari infinitas partes, & infinitum in actu, quia quamlibet partem accipiendo, semper alia restat accipienda, nec sufficit dicere, quòd illæ partes sunt proportionales, & se communicantes; nam quæcumque pars diuisibilis habet actu partes illas, in quas diuidi potest, & cùm illæ sint diuisibiles, aliquid ad-

dunt ad præcedentes, & constituunt maius, seu extensius, alioquin si non constitueret maius, esset indiuisibile, ergo cùm in quolibet continuo semper restet accipienda pars, quæ per additionem sui faciat maius, vtique est pars non communicans. Item cùm mobile successiuè transeat partes spatij, si illæ partes sunt infinitæ, quacumque signata prius aliam attigit, & prius aliam, ergo nunquam incepit motus, quia nunquam est signare vnde incepit: nec similiter poterit pertransiri aliquod spatium finito tempore, quia sunt infinitæ partes pertranseundæ, & quacumque transacta, restant aliæ pertranseundæ. Ac denique positis partibus infinitis, etiam indiuisibilia erunt infinita, & singulis indiuisibilibus potest creari vnus Angelus, ergo in fine eorum dabitur infinitum actu. *Confirmatur*, quia Deus potest diuidere omnes partes continui actu quia omnes diuisibiles sunt, ergo ab aliqua potentia diuidi possunt, siue diuisiuè, siuè collectiuè: facta autem hac totali diuisione, non possunt amplius diuidi, ergo remanent indiuisibiles, ergo continuum componitur ex indiuisibilibus.

Respondetur, solutione data, quòd quælibet pars est diuisibilis, hoc ipso quòd est pars, sed dicuntur omnes partes continui esse diuisibiles in partes communicantes, quia pars quæ seruit diuisioni vnius, potest etiam seruire diuisioni suæ partis immediatæ, vt articulo præcedenti explicauimus. Vndè ad replicam dicitur, quòd quælibet pars seorsum sumpta, & secundum se facit additionem, & extensionem ad aliam præcedentem, etiam designatè

sum-

sumptam, & quæcumque restat diuidenda, hoc ipso quòd accipiatur, & designetur cum partibus sumitur, in quas diuidi potest, sed tamen istæ partes inclusæ in ipso toto quod diuiditur, non faciunt maius respectu talis totius, quia in illo sunt inclusæ, sicut quòd vnus aureus valeat decem argenteos, non addit valorem distinctum super ipsum aureum, sed in eo includuntur, eique communicant. Similiter partes quæ in hoc continuo seruiunt ad diuisionem vnius partis; & includuntur in ipso toto, & possunt seruire pro diuisione partis immediatæ, & hoc est ad inuicem esse communicantes, atque ita omnes partes seruant semper diuisibilitatem, nec tamen addunt infinitatem; quia vt essent infinitæ per additionem, requirebatur quòd adderent diuisibilitatem ex nulla parte se communicantem diuisibilitati aliarum partium, vt autem sint infinitæ diuisione, sufficit quòd quæcumque secundum se & diuisiuè sumpta sit diuisibilis in partes, & actu habeat illas, in quas diuiditur, sed cum communicatione, & coniunctione ad alias partes, in quas etiam diuiditur pars immediata, & seruit vna pars (si verè existit) pro diuersis, ideoque hæc infinitas non est actu, sed potentia.

Ad secundam replicam dicitur, quòd mobile pertransit infinitas partes se communicantes, & sincategorematicè infinitas, quas Philosoph. in 8. Physic. dicit esse infinitas in potentia, quæ infinitas vt supra explicauimus, consistit in hoc, quòd quæcumque signatur, semper diuisibilis est, & nunquam signari potest aliqua, quæ non sit diuisibilis, quantum-

cùmque in infinitum signetur, vt diuidatur. Et verum est, quod non potest signari prima pars, vndè incipit motus intrinsecè, sed potest signari vnde incipiat extrinsecè, quia immediatè post aliquod instans incipit, vt dicemus sequenti quæstione.

Ad tertiam replicam dicitur, quòd in quolibet instanti designato potest creari Angelus, quia hoc ipso quòd creatur, designatur instans, sicut designatur res producta, dicendo, nunc est Angelus. Instantia autem designata non sunt infinita, nec in vna hora, nec in toto tempore, cùm includantur sub terminis finitis, sed signatio eorum dicitur infinita sincategorematicè, quia non potest signari aliquod instans aliqua parte temporis, quin in aliqua alia minori signari etiam posset. Ex hoc tamen in fine horæ non dantur actu infinita instantia actu, sed designabilitas eorum est infinita sincategorematicè.

Ad confirmationem respondetur, quod implicat per viam diuisionis omnes partes continui actui solui, quia per diuisionem ita diuiditur pars, quòd semper diuiditur in partes, & consequenter quælibet manet semper diuisibilis, & hoc modo dicuntur omnes esse diuisibiles, non quia omnes simul diuidi possint, sed omnes diuisiuè, & seorsum, sicut omnes creaturæ dicuntur possibiles, non quia omnes collectiuè, & simul creari possint) in probabiliori sententia) sed quia omnes diuisiuè: vnde non cognoscit Deus vltimam, quæ amplius diuidi non possit, quia hoc non est dabile: posset tamen Deus soluere omnem partem continui, non per viam diuisionis, sed destruendo

do omnia indiuisibilia, quibus partes vniantur: sed tunc partes illæ manebunt penetratæ, & non extensæ, sicque destruetur quantitas, non manebunt partes.

Secundò arguitur, Globus perfectus in plano perfecto tangit planum in puncto vt demonstrat Euclides 3. lib. Propos. 16. asseriturque ab Arist. 1. de anima, cap. 1. tex. 13. & 3. de cælo, tex. 69. & constat, quia si in parte diuisibili tangeret planum, adæquaretur illi parti, & sic pro illa parte non esset perfectè sphæricus, sed talis globus in plano potest moueri motu continuo, vt si velocissimè impellatur; ergo immediatè post vnum punctum tangit alterum; ergo in illo plano sunt plura puncta immediata, quæ tanguntur à globo. *Confirm.* quia secundum Mathematicos, si punctum moueretur, faceret lineam, si linea superficiem; sed punctum motum non potest relinquere vestigium, nisi constans ex punctis, neque enim potest tangere nisi puncta, ergo linea componetur ex solis punctis.

Respondetur, illo argumento conuinci Scotum ad asserendum, quòd indiuisibile separatum potest moueri successiuè, vt videri potest in 2. dist. 2. q. 9. §. *Ad argument.* Nec tamen concedit continuum componi ex indiuisibilibus, si immediatè post vnum punctum mouetur ad aliud; dicunt enim Scotistæ (licèt in hoc satis varient) non esse inconueniens, quod punctum globi tangat partem inadæquatè per modum motus, & fluxus, non verò permanenter in eo quiescendo, quia sic non potest quiescere, nisi in loco sibi adæquato, quod est indiuisibile.

Fate-

Cæterum hæc sententia manifestè eneruat probationem Philos. vt patet in hoc lib. c. 10. vbi id expresè improbat, & similiter c. 3. & 8. Physicorum, tex. 40. vbi probat omne mobile esse corpus, quia est diuisibile, nec enim Philosoph. diuisibilitatem posuit in motu, solum ratione spatij, sed etiam ratione mobilis, ergo quod non est corpus, nec diuisibile, mobile non est; & videri potest S. Thom. in hoc lib. lect. 5. in fine, vbi ostendit Philosoph. loqui de diuisibilitate mobilis in partes quantitatiuas, aliàs non rectè probaret Philosoph. quòd mobile debet esse continuum, nisi esset diuisibile, ergo indiuisibile separatum non potest moueri motu continuo physico. Et præter hoc vrget satis fundamentum adductum, quia si mouetur continuè, immediatè post tangit aliud indiuisibile, & sic erunt plura indiuisibilia immediata in continuo. Dicere autem, quòd potest tangere partem in fluxu, & motu, sed non quiescendo in illa, nihil est, quia etiam quando mouetur, mouetur in loco sibi adæquato, quia deserit vnum locum, & acquirit alium, & omnis locus adæquatus debet esse locato, si verè locus est. Quòd si potest moueri in loco sibi inadæquato, qualis est locus diuisibilis, multo melius in eo quiescet, quia quanto amplior est locus, tanto melius in eo quiescitur, si cesset impulsus sicut in eo moueri potest. Adde quod indiuisibile nihil expellit à loco, cum sit inextensum, vt ipsi Scotistæ concedunt, ergo non mouetur loco, nisi penetretur cum eo, quod non expellit à loco.

Ad argumentum autem de globo super planum,

nũm, quod eſt fundamentum Scoti, relictis varijs ſolutionibus, mihi nullius videtur dificultatis. Dico enim quòd globus ille non tangit planum continuè, ſed diſcretè, & tamen mouetur continuè. In quo magna contingit hallucinatio, quia exiſtimatur, quòd ſpatium, per quod mouetur globus ex parte inferiori, eſt ſolum ipſum planum, quod tangit, cùm tamen ſit etiam ipſe aer, non ſolum qui à parte ſuperiori circumdat globum, tanquam locus eius, quem conſtat non eſſe planum, nec in puncto attingi à globo, ſed per ſuas partes circumdari, verum etiam aer inferior, qui eſt inter punctum, quo tangitur planum à globo, & partes eleuatiores ipſius globi, & per hunc aerem inferiorem mouetur globus continuè, licet ipſum planum tangat in puncto diſcrete, ſicut quando animal eleuando pedes, & deprimendo ambulat per terram, certum eſt quòd pedes animalis non tangunt continue omnes partes terræ, ſed diſcrete ſecundum eleuationem pedum, & tamen mouetur motu continuo per aerem, in quo pedes eleuantur; ita ille globus non tangit partes plani, ſed puncta contactu diſcreto, ſed tangit aerem, qui eſt inter planum, & globum tactu, & motu continuo, & ſic reſpectu plani ſe habet, vt motus modo pregreſſiuo, aut per ſaltum, quod tamen reſpectu aeris continue mouetur. Vndè etiam Angelus ſi ſe collocet in puncto, non ſe poterit mouere motu continuo ad motum ipſius puncti, ſed ſolum ratione ſuæ virtualis extenſionis, qua diuiſibili ſpatio poteſt aſſiſtere.

Ad

Ad confirmationem respondetur, quòd punctum secundum Mathematicos, solum mouetur motu imaginario, non reali, vt per hoc explicetur longitudo lineæ sine latitudine, & sic motus puncti si daretur in re, faceret lineam quantum ad negationem, scilicet carentiam longitudinis, & profunditatis, non quoad positionem partium.

Vltimò arguitur, quia post primum punctum lineæ nullo alio puncto considerato, vel immediatè post sequitur indiuisibile, & sic habemus intentum, vel sequitur pars diuisibilis, & sic illud quod immediatè sequitur, sine punctis est diuisibile, & continuum, quia vt suppono solum sumimus primum indiuisibile, & illud quod sequitur immediatè post; ergo eadem ratione reliquum omne, quod sequitur in continuo sine indiuisibilibus continuari poterit. *Confirmatur*, quia secundum Philosoph. 1. Topic. cap. 14. sic se habet indiuisibile ad continuum, sicut vnitas ad numerum, sed numerus componitur ex solis vnitatibus, ergo continuum ex solis indiuisibilibus.

Respond. quòd si post primum punctum sumitur aliqua pars lineæ designata, & aliquota, non est dubium, quòd in illa includantur plura puncta sicut & plures partes continuatæ. Si verò consideretur pars non designata, sed id quod immediatè sequitur post punctum, antequam aliud punctum sumi possit, dicimus quod illa entitas partis nondum est pars actu continuata, sed aliquid continuabile per modum partis mediante puncto sequenti, sine quo non datur actu continuatio, & sic non est similie de reliquo continuo.

Ad

Ad confirmationem respondetur, indiuisibile comparari vnitati non in omnibus, sed in eo quod vnitas non est diuisibilis discretè, sicut punctum non est diuisibile continuè, & secundo quia indiuisibile est initium continui, sicut vnitas numeri. Sed quia indiuisibile pertinet ad continuum terminando, & continuando, non autem partes diuisibiles præbendo, non potest continuum quod habet partes solis indiuisibilibus constare, sicut numerus solis vnitatibus, quia separatione & diuisione non compositione constituitur numerus.

QVÆSTIO XXI.

De inceptione, & desinitione rerum.

RES quæ incipiunt & desinunt, solum reducuntur, vel ad permanentia, vel ad successiua, sub quibus continentur instantanea, & quæ tempore durant. De permanentibus agemus in hoc articulo, de successiuis in sequenti.

ARTICVLVS I.

Explicantur regulæ inceptionis, & desitionis in permanentibus.

CVm inceptio significet initium duratio nis & desitio finem, nihil aliud sunt ter mi-

mini inceptionis, & desitionis quàm instantia, sicut termini lineæ sunt puncta, & sic tota difficultas in inceptione, & desitione rerum consistit in designandis instantibus, quibus res initiatur, aut finitur. Vt autem diximus in quæst. 8. duo sunt modi incipiendi, & totidem desinendi, scilicet intrinsecè & extrinsecè; intrinsecè dicitur aliquid incipere, quando in aliquo instanti habet existentiam, & immediatè antea non habebat, & hoc vocatur incipere per primum esse. Extrinsecè dicitur incipere, quando in aliquo instanti nondum habet esse, sed immediatè post habebit, eò quòd talis res incipit modo temporis diuisibilis, non mòdo instantis, & ita non potest signari vbi primo incipiat; & hoc vocatur incipere per vltimum non esse, idest per instans vbi vltimò non est, & immediatè post incipit esse. Ex parte desitionis terminus intrinsecus est, quando in aliquo instanti est verum dicere, nunc est, & immediatè post non erit, & hoc est desinere per vltimum esse. Extrinsecus modus desinendi est, quando est verum dicere, nunc non est, & immediatè antea erat, & vocatur desinere per primum non esse, eò quod non designatur vbi res vltimo fuit, sed vbi primo non est. Res autem spirituales licèt nostro tempore & instantibus non mensurentur: quia tamen virtualiter illis coexistunt, & nostro modo intelliguntur, etiam ad mensuram nostrorum instantiam eas regulamus.

Circa res ergo permanentes, sit *prima regula*. Substantiæ permanentes siue generatione, siue creatione instantanea fiant, incipiunt

piunt per primum esse, non obstante quod generationem præcedat alteratio, quæ est motus. Hæc conclusio intelligitur per se, & connaturaliter loquendo. *Ratio* est; quia istæ substantiæ fiunt actione indiuisibili, ergo in instanti. Antecedens patet, quia non suscipiunt magis, & minus in quantum substantiæ sunt, neque creatio est productio per partes, & per motum, cum sit totius entis productio ex nihilo, ergo instantaneè producit. Quòd si produceret, per motum, ita quod esset verum dicere, nunc non est, immediatè post hoc erit, vel immediatè post incipiet totum, vel pars? non totum, quia illa mensura est partibilis, & habet prius, & posterius, ergo prius est attingibilis pars quàm totum, alias mensura attingendi non esset partibilis, ergo è contra, si non assignatur pars prior, & posterior, sed totum simul, non incipit modo diuisibili, sed indiuisibili. Si autem immediatè post non incipit totum sed pars, ergo illa actio non est factiua totius nisi mediantibus partibus sicut motus, atque adeò non est per se primo productiua totius entis. De substantia vero quæ producitur per generationem, constat etiam produci in instanti; tùm quia substantia non habet contrarium, cùm non suscipiat magis & minus; tùm quia terminus per se primo generationi est aliquod totum subsistens, non vt producitur per partes, sed vt totum est, ergo non respicit productionem modo diuisibili, sed indiuisibili, scilicet vt totum, & integrum, nec potest in quacumque parte minori, & minori produci, cùm exigat determinatam quantitatem vt producatur, vt diximus supra quæst. 8.

Vi-

Videatur D. Thom. quodlib. 7. art. 9. & in hoc lib. lect. 7.

Statim vero se offerebat argumentum de dispositione vltima, quæ fit per motum alterationis, & in illo instanti terminante motum est verum dicere, nunc est vltima dispositio, & in illo instanti adhuc non est verum dicere nunc est forma genita, aliàs in illo instanti iam non esset forma corrupta, & consequenter vltima dispositio numquam esset in subiecto corrumpendo, sed in generando, atque adeo non desineret forma corrupta ex vi dispositionis vltimæ, quidquid autem infra vltimam dispositionem est, compatibile est cum illa. Si ergo in illo instanti est dispositio vltima, & in illo nondum est forma genita, immediatè post erit, atque adeo non incipiet in instanti intrinseco.

Hoc argumentum multa tangit, quæ tractanda sunt in libris de generatione. Nunc sufficit dicere, quod vltima dispositio nunquam est nisi in subiecto generando, quia semper est coniuncta ipsi formæ genitæ, nec producitur à sola alteratione, sed ab ipsa generatione producente formam substantialem, quia vt coniuncta illi, & non seorsum producitur. Desinit autem forma corrupta ex vi vltimæ dispositionis, non quia in ipsa recipiatur, sed quia cum ipsa non compatitur, sicut etiam expellitur à forma substantiali, non simul existente cum forma corrupta, sed simul non compatiente, quidquid autem infra vltimam dispositionem est, compatitur cum forma corrupta, & in illa recipitur, sed cùm aduenit vltima dispositio, aduenit etiam forma substan-

ſtantialis, vt illi coniuncta, & expellitur in genere diſpoſitionis ab vltima diſpoſitione, & à forma ſubſtantiali in genere cauſæ formalis: de hoc autem puncto in dicto loco plenius tractabitur.

Quòd ſi inquiras, vtrum poſſit per creationem produci aliquid non in inſtanti, ſed in tempore de potentia abſoluta? *Reſp.* Plures id negare, vt Vazq. 2. tomo primæ partis, diſp. 220. cap. 10. Alij è contra ſentiunt, poſſe creari in tempore, de quo videri poteſt Curſus Carmel. hic, diſp. 16. quæſt. 4. Fuente 6. Phyſ. quæſt. 2. difficul. 3. art. 3. & alij. Veritas tamen eſt vtramque ſententiam quoad aliquid veram eſſe. Nam ſi intelligamus poſſe aliquod creari in tempore quantum ad menſuram intrinſecam creationis, vel rei productæ, hoc repugnat, quia illa entitas, & actio ab intrinſeco habet incipere modo indiuiſibili. Si vero loquamur de ſucceſſione extrinſeca, id eſt de menſura coexiſtente extrinſecè tempore diuiſibili, ſic non repugnat creari aliquid à Deo in inſtanti correſpondente tempori noſtro diuiſibili, ſicut ſubſtantia indiuiſibilis Angeli coexiſtit ſpatio, & tempori diuiſibili, modo tamen indiuiſibili ex parte ſui. Sic ergo non repugnat immediate poſt inſtans noſtri temporis aliquid creari à Deo, non quidem in inſtanti eiuſdem temporis, quod non immediatè ſequitur, ſed in inſtanti alterius menſuræ, quod æquiualet noſtro tempori, v. g. in menſura æui. An vero poſſit ſimiliter annihilari, vel deſinere ſubſtantia in menſura temporis, ſtatim dicemus.

Secunda regula, ſeu concluſio. Res permanentes deſinunt per primum non eſſe connatu-

ralis

raliter loquendo, etiam si desinant per annihilationem, supernaturaliter autem, seu præternaturaliter, non repugnat aliquid desinere per vltimum esse. Prima pars quantum ad annihilationem probatur, quia annihilatio est suspensio totius concursus quo res fuit creata & conseruatur in esse. Hic autem, cum momo indiuisibili detur, eius suspensio connaturaliter fit in instanti, sicut creatio in instanti fit: si autem suspenditur concursus in instanti intrinseco desinit creatura. Neque enim potest suspenso concursu in eo instanti durare, & immediatè post desinere, atque adeò erit verum dicere in illo instanti; nunc non est creatura, & immediatè ante erat hoc autem est desinere per primum non esse, quia tunc primo non est, si autem desineret per vltimum esse, esset verum dicere, nunc est, & immediatè post non erit, atque adeo esset verum dicere, sine concursu Dei in hoc instanti creatura est, & immediatè post ablatum concursum non erit. Cæterum; quia potest Deus suspendere suum concursum, non in instanti nostro, sed immediatè post illud, quia immediatè post liberè continuat, & potest non continuare, ideò si immediatè post instans tollat concursum desinet per vltimum esse dicendo, nunc est, immediatè post non erit. Quæ regula nullo modo potest negari, licèt aliqui Authores oppositum dicant fortasse mutatis terminis.

Secunda pars conclusionis intelligitur de re quæ desinit ad generationem alterius incipientis per primum esse: nam si aliqua forma incipiat per vltimum non esse; tunc illa, quæ desinit ad eius inceptionem necessario desinit per vlti-

vltimum esse, eo quod desinit immediatè post instans: sic enim aliud incipit. Ex hoc probatur conclusio posita, quia tales res permanentes desinunt ad generationem alterius, ita quod idem est instans generationis vnius, & desitionis alterius, & ita si res generatur per primum esse, necessario desinit res corrupta per primum non esse, aliàs esset verum dicere, nunc est res illa, immediatè post non erit, si desineret per vltimum esse; sed in illo nunc res est generata. Ergo esset simul in eodem instanti forma genita, & corrupta, vel si in illo nunc non est forma genita, sed immediatè post erit, non generabitur in instanti per primum esse, sed in tempore per vltimum non esse, cuius oppositum ostendimus.

Ex quo sequitur, quòd quando incipit motus per vltimum non esse, dicendo, nunc non est motus, immediatè post erit, talis motus non excludit necessario formam, quæ toto tempore antecedenti quieuit, sed incipit excludere; compatititur enim motus ad vnam formam cum retentione oppositæ, licet via corruptionis, sicut ægritudo cum vita, & frigus cum calefactione mouente ad calorem.

Dices primo. Repugnat quod substantia desinat per primum non esse, si desinit per annihilationem, quia totum illud esse est indiuisibile, & suspensio concursus est indiuisibilis; ergo desinit ad modum instantium, sed instantia desinunt per vltimum esse. Ergo talis substantia, quæ desinit per annihilationem, desinit per vltimum esse. Secundo nulla res permanens, nec per se, neque per accidens, nec etiam supernaturaliter potest desinere

per

per vltimum esse; nam quod desinit per vltimum esse, habet totum non esse in tempore, quia est verum dicere, nunc est, immediatè post non erit: immediatè autem post est tempus: sed hoc non potest conuenire rei permanenti, quia conuenit ei totum suum esse indiuisibiliter. Ergo non esse, quod est eius oppositum, etiam indiuisibiliter debet poni, quia id, quod tollit, indiuisibile est, ergo non in tempore. Tertiò; res successiua, nec de potentia absoluta potest incipere, aut desinere in instanti per vltimum esse, si enim esset in instanti, non haberet partem post partem, quod est contra quidditatem successiui; ergo non potest verificari, quod sit in instanti. Ergo etiam res indiuisibilis non potest verificari, quod sit in tempore.

Ad primum negatur antecedens. Ad probationem dicitur, quod indiuisibile formale, vt instans, solum desinit per vltimum esse: indiuisibile autem subiectiuè & materiali er, scilicet, id quod est subiectum indiuisibilis durationis, benè potest desinere per primum non esse, si desinit annihilatione, sed successione temporis, quia in instanti, quo est, non potest annihilari: desinit ergo immediatè post, quod est per vltimum esse. Res ergo, quæ annihilatur, desinit ipsa annihilatione in instanti, in quo suspenditur concursus, non immediate post, atque adeò per primum non esse. Neque est necesse, quod primum non esse sit priuatiuum, idest adiunctum generationi alicuius rei; sufficit quod sit pura negatio essendi.

Ad secundum negatur antecedens. Ad probatio-

bationem respondetur, quod benè potest non esse rei indiuisibilis dari in tempore, & non in instanti intrinsecè; imò quod desinit per vltimum esse, non habet ipsum non esse in instanti, sed immediatè post, quia non esse non mensuratur duratione, sicut ipsum esse, nisi per accidens, quando sequitur ad inceptionem alicuius esse, per cuius inceptionem aliquid corrumpitur: tunc enim desinit res in instanti, in quo primo opposita forma generatur & est. Secus est, si Deus suspendat concursum in tempore, & non in instanti, tunc enim desinit per vltimum esse, vt dictum est.

Ad tertium respondetur, quod motus non potest intrinsecè mensurari duratione indiuisibili, quia sic, destrueretur ratio motus, quæ petit partem post partem: instans autem habet negationem partium. Nec potest coexistere instantaneæ durationi, nisi sit instans æquiualens multo tempori, sicut est instans æui, quod tamen non correspondet motui, vt propria, & adæquata mensura, sed inadæquata: multa enim successiua coexistunt instanti Angelico. Et similiter res indiuisibiles, licèt intrinsecè non possint mensurari mensura diuisibili, & successiua temporis, benè tamen extrinsecè coexistendo in mensura, quæ æquiualet, & coexistit multo tempori, vt explicatum est.

ARTICVLVS II.

Regula inceptionis, & desitionis in successiuis & instantaneis, & quiete.

PRima *regula*. Motus incipit per vltimum non esse, & desinit per primum non esse. *Ratio* primæ partis est manifesta, quia motus successiuus non habet esse in instanti, cum non habeat esse indiuisibile. Ergo in tempore, ergo non incipit per primum esse, aliàs esset verum dicere: nunc est, & immediatè, ante non erat. Non potest autem verificari de motu, quod nunc est, hoc enim pertinet ad mutatum esse, quod est terminus motus: & sic ad tale mutatum esse præcedit moueri, vt probat Philosoph. in hoc lib. 6. Ergo motus vt distinguitur à mutato esse, quod est indiuisibile motus, non incipit in instanti indiuisibili, sed diuisibiliter, quod est incipere per vltimum non esse, & non per primum esse.

Non potest dici, quod motus incipit per aliquid indiuisibile, licèt non sit mutatum esse, quia hoc est terminus motus, non initium. *Nam contra* est, quia illud indiuisibile, quod dicitur initium motus, modò est & ante non erat, cùm in illo instanti incipiat. Ergo est aliqua mutatio, seu mutatum esse, & cum ante illud non præcesserit aliquod moueri, erit actio instantanea sine aliquo motu præcedenti, sed quiescente subiecto toto tempore ante in opposita forma; de qua actione non loquimur, sed de successiua: imò inde probat D. Thom. 1. par. quæst. 53. art. 3. non posse

Ange-

Angelum moueri in instanti, quia non potest aliquid toto tempore præcedenti quiescere, & in vltimo instanti illius temporis moueri, seu aliter se habere. Quæ doctrina est eadem cum ea quæ traditur à Philosoph. in hoc libro text. 56. & ibi à Diu. Tho. lect. 8. quòd cùm motus strictè dictus sit de vno positiuo ad aliud positiuum, non potest stare quòd subiectum toto tempore quiescat sub vna forma positiua, & in vltimo nunc illius temporis inueniatur mutatum ad aliam, eò quòd in illa forma est tanquam in termino à quo, quiescendo tamquam in forma positiua, & sine motu & tendentia ad terminum ad quem, vt supponimus, quia toto tempore quiescit, ergo si in vltimo nunc illius temporis est in termino ad quem, sine transitu & tendentia mutatur de termino à quo ad terminum ad quem, cùm nunquam ante illud vltimum nunc moueatur, sed quiescat, quod naturaliter esse non potest, nam etiam in generatione substantiali datur motus & alteratio præcedens, & ante illuminationem de nouo motus luminosi; supernaturaliter autem potest oppositum contingere, vt si Deus subitò producat terminum ad quem, & destruat terminum à quo, sine transitu medio de vno ad aliud.

Quod vero omnis motus desinat per primum non esse constat, quia si desineret per vltimum esse, esset verum dicere, nunc est motus, immediatè post non erit, nunquam autem verificatur de motu, quod est in instanti, & in nunc, cum essentialiter sit diuisibilis secundum partes priores, & posteriores, quæ non possunt esse in instanti.

Secunda regula. Res permanentes, quæ incipiunt & desinunt modo successiuo, vt calor, quantitas, & similia, incipiunt & desinunt ad modum motus quantum ad suam entitatem absolutam. Si verò considerentur quantum ad gradus, vel ratione maioris, & minoris quantitatis, si gradus sit certus, & determinatus, & in parte certa, & determinata incipiunt per primum esse. *Prima pars* probatur, quia motus non est præter res ad quas est motus, sed est ipsa res in fieri, & tendentia, & sic incipiente motu incipit res ipsa, v. g. qualitas ad quam est motus, ergo sicut motus incipit per vltimum non esse, ita & res illa ad quam est motus, & simile est de eius corruptione, supposito quod corrumpitur per motum.

Secunda verò pars probatur, supponendo quòd in qualitatibus, v. g. non solum datur latitudo ab vna qualitate ad aliam, sed etiam datur latitudo gradualis à minori ad maiorem gradum, & è contra; inter gradum autem & gradum datur latitudo diuisibilis secundum magis, & minus ad modum partium proportionalium. Et qualitatem secundum istas partes proportionales vocamus formam indeterminatam, sed secundum partes aliquotas, seu gradum certum vocamus formam determinatam. Dicimus ergo, quòd vt graduatio qualitatis, qua redditur tanta, incipiat per primum esse, debet concurrere duplex conditio, prima, quòd gradus ipse, seu pars qualitatis sit certa. Secunda, quod subiectum, seu pars subiecti in qua incipit, sit certa, & determinata, si verò altera conditio deficiat, incipiet per vltimum non esse.

Ra-

Ratio est, quia stante vtraque conditione, si inciperet gradus caloris, v. g. vt quatuor per vltimum non esse, esset verum dicere, nunc non est talis gradus caloris, & immediatè post erit. Vel ergo in illo instanti deest aliquid ad illum gradum determinatum, vel non; si non deest, ergo iam datur, & sic non incipiet immediatè post in illa parte. Si deest aliquid, vel diuisibile, vel indiuisibile; si diuisibile, non incipiet immediatè post in tota illa parte, quia de illo diuisibili prius attingetur vna medietas quàm alia, & sic immediatè post adhuc non incipiet tota. Si indiuisibile, non potest acquiri immediatè post in tempore, sed in instanti, quod est mensura indiuisibilis, ergo non incipit immediatè post instans, ergo neque per vltimum non esse. Cæterum si pars, in qua incipit gradus qualitatis, non sit determinata, vel ipse non sit certus, & determinatus gradus, benè potest incipere per vltimum non esse, vt patet, quando intensio est motus vniformiter difformiter diffusus, sic enim calidum, ve. gr. vt quatuor si in aliquo instanti applicetur subiecto, ita diffundit calorem, quòd in superficie immediata ponit calorem vt quatuor, & in eo, quod immediatè sequitur post superficiem, quidquid est infra calorem vt quatuor, & sic consequenter minus ac minus, vsque ad non gradum. Si ergo incipiat motus intensionis, cùm debeat incipere per instans extrinsecum, seu vltimum non esse oportet, quod immediatè post instans, illa pars, quæ immediatè sequitur post superficiem, maiorem intensionem acquirat, ergo cùm talis calor sit illud, quod immediatè est infra gradum vt quatuor, si im-

mediatè post crescit, immediatè post accipiet gradum vt quatuor, & sic incipiet ille gradus vt quatuor immediatè post instans in illa parte incerta, quod est incipere per vltimum non esse. Et eodem modo incerta pars formæ poterit incipere immediatè post instans ratione motus vniformiter difformis.

Quòd si dicas, currere hic argumentum supra factum, quia in parte immediata post superficiem, vel deest aliquid diuisibile, vel indiuisibile ad gradum vt quatuor, & quidquid dicatur, non potest incipere immediatè post ille gradus certus.

Respond. deesse aliquid diuisibile per modum partis proportionalis, & designatæ, sed illa vincitur per motum, qui etiam immediatè postmodo diuisibili incipit, & sic etiam poni modo diuisibili, quidquid restat ad gradum, vt quatuor. Et si vrgeas, cur non idem dicemus quando in parte certa incipit gradus certus, *Respond.* Quòd illa pars cùm sit certa, non potest vinci per illam partem motus, quæ incipit immediatè post instans, quia illud quod immediatè post instans sequitur, est aliquid diuisibile indesignatum, & proportionale, & sic non potest afficere qualitate totam partem certam. At verò si tota pars certa moueatur vsque ad vltimum instans, quo incipit certus gradus in ea, tunc immediate ante instans non deest nisi aliquid indiuisibile, vt producatur ille gradus, quia nihil deest quoad fieri, & diuisibilitatem eius, sed quoad terminari, & vt sit in facto esse, quod est indiuisibile.

Quod si petas, quomodo desinant istæ formæ, quæ fiunt per motum, siue secundum se, siue

siue secundum graduationem? *Respondet*, quòd desinunt ad inceptionem formæ oppositæ, v.g. calor incipit remitti ad motum frigoris, frigus autem incipit per vltimum non esse, quia incipit per motum, in quo est verum dicere, nunc non est frigus, immediatè post erit, & sic necesse est, quòd desinat ille gradus caloris, seu remittatur per vltimum esse, in quo est verum dicere, nunc est talis gradus, immediatè post non erit, quia nunc non est frigus, & immediatè post erit, & cum frigore introducto non stat ille gradus caloris. Si autem calor desinat, non solum quantum ad gradum, sed etiam quoad totam entitatem, desinit per primum non esse, quia non desinit, nisi ad totalem introductionem formæ oppositæ, quæ introducitur in instanti terminante motum, in quo est verum dicere, nunc est frigus, immediatè antea non erat, & consequenter nunc non est calor: & sic verificatur, quòd nulla forma perfectè, & totaliter desinit per vltimum esse, nisi sit instantanea.

Tertia regula. Quæcumque indiuisibilia successiua incipiunt per primum esse, & desinunt per vltimum esse. Constat hoc, quia tantum durant per instans. De instanti autem est verum dicere, nunc est, & immediate antea non erat, & similiter nunc est, & immediate post non erit; ergo incipit per primum esse, & desinit per vltimum non esse, dicendo, nunc non est, & immediatè post erit, darentur duo nunc, seu instantia immediata. Indiuisibilia autem permanentia, vt punctum in quantitate, actus indiuisibilis in intellectu, & similia, incipiunt lege rerum permanentium,

Vltima regula. Quies negatiua motus incipit, & desinit sicut instans, quia solum datur in instanti, in quo est incapacitas ad motum. Quies autem priuatiua incipit per vltimum non esse, & desinit per vltimum esse. Et probatur, quia non potest incipere illa quies in instanti intrinseco, quia in illo non est capacitas ad motum, & consequenter non est quies per modum priuationis, ergo incipit immediatè post instans, quia immediatè post potest esse motus, & consequenter si tunc non mouetur, incipit quiescere priuatiue. Desinit autem quiescere, quando incipit moueri ab vna forma ad oppositam; licet enim adhuc in illa sit (quia non corrumpitur illa forma, quousque altera introducatur quæ est terminus motus) tamen non est in illa quiescendo, sed tendendo ad oppositam, tollitur ergo quies, quando incipit motus, sed incipit motus per vltimum non esse; ergo desinit quies per vltimum esse, quando est verum dicere, nunc est quies, immediatè post non erit, quia immediatè post est motus.

Soluuntur argumenta.

PRimò *arguitur*, ad probandum motum incipere per primum esse, seu dari primum mutatum esse, nam aliquis terminus motus, v. g. aliquis locus primò acquiritur, aliàs non relinqueretur aliquis terminus à quo, si aliquis non acquiritur. Ergo sicut est dare primum terminum à quo, qui relinquitur, ita primum terminum ad quem, qui acquiritur. Si autem nullus assignatur; ergo versus principium omnis motus est infinitus, cùm careat

prin-

principio. *Confirmatur*, in illo casu supra pôsito de cane cadente è turri, qui moritur in medio, tunc enim ille motus distinctus, qui incipit in cadauere, incipit in instanti, quia cum generatione continuatur; ergo potest motus incipere in instanti. Denique in motu datur vltimum mutatum esse, in quo desinit motus: ergo eadem ratione poterit dari primum mutatum esse, licèt in instanti non sit motus.

Respondetur, non dari primum terminum acquisitum per motum, nisi talem terminum præcedat aliquis motus, quo acquiratur; atque adeò motus non initiatur in ipso termino. Et licèt detur terminus à quo designatus, tamen, quando primo incipit motus, non relinquitur in facto esse, sed quando terminatur motus: & sic quando motus incipit, adhuc mobile potest esse sub termino à quo licèt non in esse quieto, sed in moueri, & via corruptionis, sicut dum quis mouetur ad mortem per ægritudinem, adhuc est in vita, neque hoc est carere principio, & esse infinitum versus initium, quia non caret principio extrinseco motus, sed intrinseco, neque habet infinitatem, nisi sincategorematicè, quia non est dare primam partem motus, cum incipiat modo diuisibili, & pars illa sit diuisibilis in infinitum, licèt sub parte finita contineatur.

Ad confirmationem iam supra respondimus illo instanti, quo generatur cadauer, non dari motum, sed incipere extrinsecè, & discontinuari à motu præcedenti propter generationem distincti subiecti, à qua generatione, & non à motu procedit illa acquisitio loci, in qua cadauer inuenitur, quando primo generatur. *Ad*

vltimum dicitur, dari in motu vltimum mutatum esse, quia datur finis motus, qui finitur in aliquo termino producto, & tale mutatum esse præceditur à toto moueri. At verò si daretur primum mutatum esse, non præcederet aliquod moueri, aliàs non esset primum principium motus illud mutatum esse, sine moueri autem non potest dari mutatum esse. Nec intelligimus, quòd vltimum mutatum esse terminat motum, quasi intrinsecè includendo in se partes priores, & posteriores, sed quasi ab illis relictum, & extrinsecè terminans motum.

Quòd si insies, quia in vltimo mutato esse existit motus; ergo adhuc non desinit extrinsecè; & per primum non esse, sed per vltimum esse. Antecedens constat, quia motus est diuisibilis; ergo non possunt omnes partes simul desinere, sed vna prius, quàm alia; ergo quando aduenit vltimum instans, non omnes simul desinunt, sed aliquid desinit, & aliquid permanet: ergo adhuc aliquid motus tunc datur; & deinde, quia motus existit per suum indiuisibile, sicut tempus per instans; ergo in illo indiuisibili adhuc existit motus. Imò non nisi per illud, sicut patet, quando incipit aliquis gradus caloris per primum sui esse, vt diximus, tunc enim vel adhuc existit motus, vel incipiet ille gradus caloris, sine actione, si tunc non datur motus. Denique in quantitate permanente quantumcumque dentur partes in infinitum diuisibiles, tamen datur aliquis primus terminus, & vltimus, inter quos illæ partes includuntur, & redduntur finitæ. Ergo similiter partes motus priores, & posteriores aliquo primo termino includuntur, quia vbi datur

tur

cùr prius datur primum, nisi sit processus in infinitum.

Respondetur, quòd in vltimo mutato esse nùlla pars motus inuenitur intrinsecè, & ita in illo non desinunt simul omnes partes, neque aliqua illius permanet, sed immediatè ante omnes partes successiuè transierunt; in vltimo autem instanti iam non transeunt, sed terminatiuè transactæ sunt. Dicuntur autem desinere in illo instanti, non quia in illo adhuc sit motus, sed quia in facto esse iam non est, cùm immediate ante successiuè desinerent transeundo. Partibus autem transeuntibus succedit instans.

Ad secundam probationem dicitur, quòd tempus, & motus existunt per indiuisibilia continuatiua, non per terminatiua, durat enim per illa, per quæ continuatur eius esse in ratione succedendi: terminatiuum autem instans est desitio non existentiæ motus. Ille autem terminus, seu gradus, qui producitur in illo instanti terminatiuo, habet in illo instanti actionem terminatiuè existentem, & virtualiter, non successiuè, & formaliter. Hæc est enim natura motus, quòd vna pars resultat, & sequitur ex alia; & sic licèt illa transeat successiuè, altera producitur ex illa terminatiuè, & sic producitur vna ex alia succedendo illi. Nec requiritur, quod tunc existat formaliter pars antecedens, quando existit, & producitur sequens, sed sufficit, quòd immediatè præcesserit, & illi altera continuetur: ratione enim continuationis virtualiter dicitur manere, seu terminatiuè, de quo amplius dicemus in libris de generat.

Ad vltimam probationem dicitur, quòd tam in quantitate permanente, quàm in successiua partes clauduntur terminis seu indiuisibilibus, sed cum hac differentia, quòd in quantitate successiua termini sunt extrinseci ipsis partibus, nec positionem habent in illis, quia se habent, vt terminus à quo, & ad quem: & à primo incipit motus relinquendo illum: in secundo terminatur cessando. In quantitate autem permanente termini, seu indiuisibilia habent positionem in ipso continuo, & coniuncta sunt permanenter partibus, nec se habent tanquam terminus à quo, & ad quem, & ideò sunt intrinseci, & permanentes in ipsa quantitate, non extrinseci, vt in motu.

CIRCA LIBRVM Septimum Physicorum.

N hoc libro incipit Aristot. ex motu quem hucusque explicuit assurgere ad ipsa mouentia, vsque ad primum mouens & primum motorem, quod vberius præstat in lib. 8. In hoc autem libro duo præcipuè intendit. Primum est tractare de principio motus vsque ad primum motorem, & hoc cap. 1. 2. & 3. Secundum est comparare ipsa mobilia & mouentia inter se quoad velocitatem, tarditatem & proportionem quam habent; & hoc cap. 4. & 5.

SVM-

SVMMA TEXTVS

Libri Septimi Physicorum.

VT ostendat Philosoph. quod in motibus deueniendum est ad vnum primum motorem, duplicem propositionem ponit & explicat in isto 1. cap. Prima est, omne quod mouetur ab alio moueri. Secunda, non dari processum in infinitum in motoribus, sed sistendum esse in vno primo, qui moueat & non moueatur. Prima ergo propositio, qui moueat & non moueatur. Prima ergo propositio, quæ in fronte libri ponitur, procedit de eo quod primo & per se mouetur, non de eo cuius tantum pars mouetur, & alia mouet, ibi enim etiam distinguitur mouens & motum. Supponit ergo, quòd id quod per se primo mouetur, vel mouetur ab extrinseco mouente, vt si impellatur ab aliquo, vel mouetur ab intrinseco; si primo modo, constat ab alio moueri, si mouetur ab intrinseco, etiam debet distingui mouens & motum, quia in eo quod mouetur à se, semper est vna pars mouens, & altera mota; ex eo enim quòd totum mouetur, non sumitur sufficiens ratio quòd non sit pars mouens, & pars mota, neque hoc est primo & per se moueri, sed mediantibus partibus.

Secunda propositio est, in mouentibus non est abire in infinitum, sed est deuenire ad vnũ, qui sit princeps motionis. Ratio est, quia si esset processus in infinitum, daretur infinitus motus, finito tempore, quia licèt quodlibet

mobile finito & determinato motu moueatur, ista tamen collectio motuum infinita est, & tamen omnia finito tempore mouebuntur, quia motus, qui fit ab vltimo mobili, finito tempore absoluitur, ergo &c. Denique vt apertè videatur inconueniens, quod sequitur, si infinita mouentia finito tempore moueantur, etiam si plura sint, vrget inde rationem, quia si omnia illa mobilia in vnum continuarentur, fieret ex illis vnum infinitum mobile, quod finito tempore conficeret infinitam motionem, cùm corpus infinitum etiam si circulariter moueatur, infinitum spatium, conficiat, quamuis breui tempore, vt lib.3. ostensum est.

In hoc capite secundo proponit Philos. vnicam propositionem, scilicet id quod primo mouet, idest non interuentu alterius, coniunctum debet esse ei quod mouetur ab illo. Hanc propositionem probat discurrendo per omnia genera motus, scilicet localem alterationis, & augmentationis. Et de motu locali id ostendit quia omnis motus localis, vel fit à principio intrinseco, vel extrinseco; si ab intrinseco, manifestum est id quod mouetur, esse coniunctum ei quod mouet; si ab extrinseco, solum potest quatuor modis moueri, scilicet, tractu, pulsu, vectione, & volutatione, seu vertigine, quos sigillatim explanat, & omnes reducit ad tractum, & pulsum; constat autem quòd impellens & trahens proximum est ei quod mouet, vt constat ex definitione pulsus, & tractus: nam pulsus est motus aut à se, aut ab alio ad aliud: tractus autem est ab alio ad se, aut ad aliud; motio ergo quidquid loco mouet, proximum est rei motæ, quæ primo mouetur.

In

In motu alterationis idem probat, ſupponendo quòd qualitas ad quam eſt alteratio, eſt qualitas tertiæ ſpeciei, vt calor & frigus, humor, ſiccitas, &c. Id ergo quod primo alterat, coniunctum eſt ei, quod primo alteratur, vt patet in ſenſibus, manus enim caleſit ab igne diſtante, quia primo aer ei coniunctus alteratur, & ab aere manus, & in viſu ſpecies coloris primo accipitur in aere, inde mouet viſum, & ſimiliter ſe habet in reliquis rebus. Vltimò in motu augmentationis auctio non fit niſi opponendo, & diminutio detrahendo ei, quod augetur vel minuitur, ergo illi debet eſſe proximum id quod mouet tali motu, & ſic in omni motu, & ſic in omni motu mouens primo eſt proximum rei primo motæ.

In hoc capite tertio occaſione eius, quòd in præcedenti dictum fuit, quòd alteratio ad qualitates tertiæ ſpeciei ſolum terminatur, id latius demonſtrat diſcurrendo per alias ſpecies, & oſtendendo ſolum ad illas poſſe terminari alterationem. Præſertim autem probat non verſari alterationem immediatè circa figuram, & circa habitus, v. g. vitia aut virtutes & ſcientias, quæ omnia in textu clara ſunt, nec multum intereſt ea ſpecialiter exponere.

In hoc capite quarto & ſeq. diſſerit Philoſophus de comparatione motuum inter ſe. Et in præſenti quidem tradit quaſi in communi, quæ mobilia aut motus comparari poſſint inter ſe. In capite verò vltimo tradit in particulari, quomodo proportiones iſtorum motuum ſint faciendæ. Igitur quantum ad primum in hoc capite proponit duas dubitationes. Prima, vtrùm quilibet motus comparari poſſit cum

quo-

quolibet motu, quantum ad velocitatem, & tarditatem, quam quæstionem postquam disputat in vtramque partem.

Respond. quòd vt motus comparari possint, debent esse vniuoci, idest eiusdem generis, sicut non benè comparantur vinum, & sonus, vt dicamus vinum esse acutius sono; imò & eiusdem speciei esse debent, sicut non benè comparantur albedo & nigredo, sed duæ albedines, vel duæ nigredines, vndè motus circularis & rectus, & multo minus alteratio, & latio non benè comparantur sunt enim diuersæ rationis. Nec obstat quòd aliqua vniuoca videmus non posse comparari, vt multum & parum in aqua & aere, vel saltem duplum & dimidium, nec tamen comparamus aquam cum aere in multitudine, aut in duplo; non enim hæc obtinent eandem rationem in aqua & aere, sed diuersam, dicitur enim aer multus respectu aquæ, quia magis diffunditur & extenditur; aqua verò respectu aeris, quia plus materiæ habet, quæ sunt rationes diuersæ comparationis, & solum secundùm quid comparari possunt, non eo modo, quo aqua cùm aqua, & aer cum aere.

Secunda dubitatio est, specialiter circa alterationes, & generationes, quomodo comparari possint secundùm velocitatem, & tarditatem, cùm eis non æqualitas, sed similitudo conueniat.

Respondet, alterationes posse compari quoad velocitatem, si circa eandem qualitatem versentur, & fiant æquali tempore; sumitur enim ibi æqualitas ratione continuitatis in motu, similitudo verò ratione qualitatum. In generationis

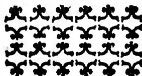
tionibus autem fit comparatio pœnes velocitatem, & tarditatem, quando res eiusdem speciei æquali tempore gignitur, vel corrumpitur; velociores autem quando æquali tempore diuersum quid generatur, vel corrumpitur, ideſt magis perfectum & absolutum, vt ſi eodem tempore membra fœtus in vtero ad maiorem perfectionem euadant.

In hoc capite quinto quaſdam regulas tradit ad declarandum in particulari comparationes, ſeu proportiones motuum, & tradit ſeptem regulas circa motum localem, tres circa alterationem & augmentationem. Supponit autem in motu locali inueniri quatuor, ſcilicet id quod mouet, id quod mouetur, tempus, & ſpatium. Prima regula eſt. Virtus mouens aliquod mobile tanto tempore, v.g. horæ, mouebit dimidium mobile per duplum ſpatium eodem tempore. Secunda, virtus æqualis mouet dimidium mobilis per totum ſpatium, quo mouebat integrum mobile dimidiato tempore, quo integrum mouebat. Tertia, ſi aliqua virtus tantum pondus mouet quodam certo tempore per tantum ſpatium, mouebit dimidium pondus, dimidio illius temporis per dimidium ſpatium. Quarta, dimidium talis virtutis mouebit dimidium eiuſdem ponderis æquali tempore per idem ſpatium. Quinta, ſi aliqua virtus tantum pondus per tantum ſpatium tanto tempore mouet, non eſt neceſſe quod duplum ponderis dimidio tempore moueat, ſed poteſt eſſe quòd nullo modo mouere illud poſſit. Sexta, ſi dimidium virtutis mouet dimidium ponderis per aliquod ſpatium, non ſequitur quòd totum & integrum pondus per aliquod ſpatium

ſuo-

moueat, ficut fi multi trahunt nauim per aliquod fpatium non poterit vnus trahere aliquo fpatio. Septima, cùm duæ virtutes ita fe habent, quòd vnaquæque per fe aliquod pondus certo tempore per aliquod fpatium defert, fi coniungantur, poterunt vtrumque pondus per æquale fpatium eodem tempore mouere.

Circa alterationem,& augmentationem ponit tres regulas. Prima, virtus quæ auget vel alterat tanto tempore, duplo longiori tempore duplum alterabit, fcilicet, fi perfeueret eadem. Secunda, eadem virtus dimidio temporis augebit, alterabitque dimidium. Tertia, fi aliqua virtus certo tempore tantum augeat, vel alteret, non fequitur quòd dimidium virtutis eodem tempore dimidium alteret vel augeat, poteft enim nullo modo vinci refiftentia paffi. Plura de proportionibus videri poffunt apud Magift. Soto fuper 7. Phificor.

DE

DE COMPARATIONE mouentia, & mobilium.

QVÆSTIO XXII.

De conditionibus requisitis ad mouendum.

Onditiones istæ sunt tres, scilicet ex parte agentis existentia, ex parte rei motæ, & effectus distinctio à mouente, neque enim potest aliquid mouere, & facere se ipsum, & ex parte passi & agentis, requiritur applicatio. De existentia egimus supra qu.7. Quomodo autem saluetur in instanti vltimo quando iam desinunt dispositiones ad corruptionem subiecti in lib. de generat. dicetur. De reliquis duobus agemus in præsenti quæst.

ARTICVLVS I.

Vtrum omne, quod mouetur ab alio moueatur;

PRopositio ista Philos. à multis reijcitur, qui existimant non requiri realem distinctionem inter id quod mouet & mouetur, quod attribui solet Scoto 9. Metaph. q. 14. & videri potest Placa in 2. Physic. disp. 1. q. 7. qui plures refert, & sequitur etiam Cabero hic disp. vnica, dub. 2.

Fundamentum huius sententiæ sumitur, tùm ex

ex varijs actionibus, in quibus mouens & motum non distinguuntur realiter; tùm ex destructione fundamenti Philosoph. Primò ergo est difficultas in motu cordis, & in motu grauium, & leuium. Totum enim cor mouetur, & totum mouet, quia cum sit motus vitalis est à se ipso. Similiter totus lapis mouetur deorsum, & totus se mouet, quia non impellitur ab aliquo extrinseco. Et similiter aqua calida se mouet ad frigus, non per emanationem, sed per motum successiuum, vt videmus, atque adeo idem est, quod mouetur, & quod mouet. Nec dici potest, quòd in istis motibus materia mouetur, & forma mouet, quia vt supra qu. 19. probauimus ex Philos. mutatio materiæ primæ non est motus strictè dictus; sed motus requirit pro subiecto ens in actu. Et ita D. Tho. 22. de verit. art. 3. docet, quòd formæ non possunt esse mouentes, sed solum principium, quo aliquid mouetur. Quare, cum prædicti motus sint motus propriè, non potest sola materia esse mota, quia motus non habet pro subiecto solam materiam, vt in 5. Phys. dicit Arist.

Secundò, est difficultas in actibus immanentibus, qui in eodem à quo egrediuntur recipiuntur, aliàs non essent immanentes; ergo in illis idem est agens, & patiens, mouens, & motum.

Tertiò, est difficultas in emanatione propriæ passionis, recipitur enim passio in eodem subiecto, à quo emanat. Ergo idem se habet actiuè, & passiuè respectu passionis emanantis, & receptæ.

Quartò, viuentia mouent se ipsa: in hoc enim præcisè distinguuntur à non viuentibus, vt docet S. Thom. 1. par. qu. 18. art. 1. Ergo in eis idem

idem debet esse mouens & motum. Nec sufficit dicere, quod in viuentibus sint diuersæ partes, quarum vna est mouens, & alia mota: contra enim est, quia vt Philosoph. ostendit lib. 8. tex. 30. lect. 7. apud D. Th. in fine, nullum continuum mouet se ipsum, partes autem viuentis sunt continuæ, ergo ratione partium non mouet se ipsum: & deinde quia si vna pars mouet aliam, illa quæ tantum est mota, non viuet, quia non mouetur à se, pars autem quæ tantum mouet, & non mouetur, erit actus purus; si autem mouetur ab alio extra se, hoc ipso non est viuens, quia mouetur tantum ab alio.

Vltimò, fundatur hæc sententia, destruendo fundamentum Arist. scilicet, quòd non potest idem simul esse in actu, & potentia respectu eiusdem, & consequenter non potest idem simul esse mouens, & motum, quia in tantum est mouens, in quantum est in actu, & in tantum mouetur, in quantum est in potentia. Sed hoc facilè soluitur, dicendo quòd non potest esse simul in actu, & in potentia formaliter, benè tamen virtualiter, sicut aqua calida formaliter caret frigore, & est in potentia ad illud, virtualiter tamen in actu habet frigus ratione formæ substantialis, cuius virtute exit: & voluntas est in potentia ad actum amoris, & in actu habet virtutem ad producendum illum.

Hæ sunt rationes, quibus aliqui infirmum putant hoc axioma. Vndè P. Suarez disp. 29. Metaphys. sect. 1. non multum illi fidit, vt ex illo deducatur demonstratio ad probandum dari vnum primum motorem, qui est Deus; ma-

magis autem id confirmari ex alio principio, scilicet, quia omne quod fit, ab alio fit, & disp. 18. Metaph. sect. 7. conatur Arist. explicare, & defendere, maiori forsitan labore, quam profectu.

Cæterum D. Thom. perpetuus est in hac doctrina Arist. defendenda in toto rigore, non solum in hoc sensu, quòd omne quod mouetur, debet habere virtutem, quia moueatur, ab alio productam, & receptam; sed etiam, quia præter virtutem requiritur, quòd motio, qua aliquid mouetur, sit ab alio. Et certè si hoc principium destruitur, consequenter oportet affirmare ex principijs phylosophicis, quæ fundantur in motu, non posse nos sufficienter demonstrare Deum esse, siquidem Philosophi qui ex natura motus processerunt ad ostendendum dari vnum primum motorem, qui sit immutabilis & æternus, in his solum duobus principijs fundati sunt, quia omne quod mouetur, ab alio mouetur, & non est dare processum in infinitum in causis mouentibus. Si autem id quod mouetur, non est necesse quod ab alio moueatur, nec etiam est necesse sistere in aliquo, quod sit mouens non motum, cùm idem possit moueri, & mouere seipsum. Constat autem Arist. tam hic lib. 8. c. 4. quam in 12. Metaphys. tex. 35. solum per viam motus processisse, & per prædicta principia ad ostendendum Deum esse, vt ibi lect. 6. in fine, & 1. contra Gent. cap. 13. aduertit D. Th. qui etiam latè explicat hoc principium loco citato contra Gent. & 1. p. q. 2. art. 3. Nec per aliam viam Philosophi antiqui processerunt; Plato enim qui posuit aliquod mouens esse, quod se moue-

ueret, loquebatur de motu, qui est intelligere, sicut inuenitur in Deo, vbi tamen propriè non est motus, sed metaphoricè, de quo D. Tho. 7. Phys. lect. 1. & loco citato contra Gent. Constat autem Philosophos sufficienter demonstrasse dari Diuinitatem, & æternitatem in Deo, vt apertè eos reuincit Apostolus ad Roman. 1. dum inquit: *Indiuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas ita vt sint inexcusabiles, quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt.* Sentit ergo Apostol. non solùm ratione naturali Deum cognosci posse, sed etiam de facto à Philosophis esse cognitum, ergo consequenter tenemur admittere, quòd principia quibus Philosophi processerunt, sunt certa, & sufficientia ad talem demonstrationem.

Et quia Aristot. hoc principium inductione ostendit in hoc lib. 7. cap. 1. & 8. Phys. cap. 4. & 5. nos in præsenti illud admittimus, & explicauimus, iuxta vniuersalius fundamentum, quod comprehendit omnem operationem creatam, quæ per modum motus agitur, vbi enim operatio rei differt à substantia, & aliquid potentialitatis supponit in subiecto, aliquem modum motus habet, vt dicit S. Thom. in 1. dist. 8. q. 3. art. 1. ad 4. hoc autem fundamentum est illud supra insinuatum & positum à Philosoph. hic cap. 5. text. 40. quod non potest idem simul esse in actu, & in potentia respectu eiusdem, neque idem potest esse dependens à se ipso; vnumquodque autem in tantum est mouens, in quantum est in actu & motum in quantum est in potentia, & similiter in quan-

quantum motum dependet à mouente; vnde non potest esse idem simul mouens, & motum respectu eiusdem.

Quòd verò non sufficiat dicere, quod idem est simul in actu virtualiter, & formaliter in potentia, ita quod sufficit habere virtutem motiuam, & subiectum recipiens motum, constabit manifestè ex solutione ad vltimum, vbi ostendemus, quòd nihil sufficit actu mouere, ex eo præcisè quòd in eo est virtus, sed requiritur, quòd habeat aliquid de motu in actu, ratione cuius moueat id quod est in potentia, quia omnis motus est de quodam in quiddam, & tanquam actus entis in potentia habens, scilicet aliquid de actu, & transiens ad id quod est in potentia.

Sic ergo istud axioma intelligitur cum duplici conditione. Prima per modum negationis, quod nihil à se ipso mouetur, vt à primo & per se mouente, & primo & per se moto, vt intelligit S.Thom. 7. Phys. lect. 1. Quod enim mouet supponendo aliud prius cuius virtute mouet, vel mouet ratione partis mouentis, & partis motæ, iam supponit aliud esse mouens & aliud motum; non verò idem se mouere formaliter loquendo. Secunda conditio est quod intelligitur de motu procedente de potentia ad actum, ita quod per id quod est de actu reducit, id quod est in potentia. Et ad hoc non sufficit habere actum qui est virtus ipsa, sed habere virtutem actu motam, vt transeat per actum ad id quod est de potentia; sola enim virtus est indifferens & indeterminata de se ad mouendum, per hoc autem quod habeat aliquid de motu in actu, moue-

tur

tur ad id in quo est in potentia; habere autem aliquid de motu in actu non potest à se primo, quia id etiam debet habere per motum, & reducendo se de potentia ad actum, si enim sine motu habet per se primo mouere, illud mouere non est motus physicus, quia non est exiens de potentia ad actum, sed erit mouere independens ab alio reducente de potentia ad actum, quod est esse primum mouens. Quod si in mouendo est independens etiam in essendo, quia operari sequitur esse, & esse est propter operari: & sic si aliquid est per se mobile quia est natura, & per se primo mouens se sine motu ab alio, aperitur via vt dicatur naturam esse primum mouens, & esse Deum sine alio principio primò mouente, quod his temporibus introducere conatus est impius, & damnatæ memoriæ Iulius Cæsar Vaninius in lib. de admirandis naturæ arcanis.

Quare rectè dixit D. Tho. 7. Physic. lect. 1. in fin. idem esse, *Quòd omne quod mouetur, ab aliquo mouetur, ac dicere, quod omnis motus debet esse diuisibilis, & non potest aliquid se toto esse motum, & esse mobile, sed ex parte motus in actu debet procedere ad partem motus in potentia*. Quod etiam verificatur in intellectu & voluntate, & in omni motu, seu operatione procedente de potentia ad actum; nam intellectus ex cognitione principiorum mouetur ad conclusiones, & voluntas, ex fine ad media, & in actu finis ab intellectu, & à Deo, & intellectus in primo actu à Deo. Et sicut non sufficit habere virtutem motiuam, vt aliquid dicatur se mouere, sed requiritur, quòd hæc virtus vt mota moueat, & ab vna parte mo-

tus transeat ad aliam, & consequenter non moueat actu, nisi habeat motum in actu: ita non sufficit habere formam, vt dicatur per illam mouere se ipsum ex parte materiæ, quæ est in potentia, quia tam forma, quam virtus se habent vt principium *quo* mouendi, non vt ipse motor, vt dicit D. Thom. 22. de verit. art. 3. præterquàm quòd id quod mouetur motu strictè dicto, non est sola materia, vt probat Philos. 5. Physic. sed corpus, vt etiam docet S. Tho. 3. cont. Gent. cap. 13. Nec denique materia est mobilis, sed informabilis à forma in genere causæ formalis non efficientis, quæ est mouens.

Ad primum à princip. respond. quòd de motu grauium, & leuium, & reliquis ibi numeratis sequenti quæstione latiùs agemus. Interim dicimus, omnes illos per emanationem oriri à natura, cui conueniunt, quod etiam de aqua reducta ad pristinam frigiditatem, notat Caiet. 1. p. q. 54. art. 3. Emanatio autem respectu naturæ, à qua dicitur emanare non est motus, & consequenter, non procedit in ea prædictum axioma, nec enim dicitur per emanationem res se mouere. Respectu autem generantis naturam, & consequenter passiones eadem actione & motu, iam in tali emanatione verificatur, quod mouetur ab alio natura recipiens passiones, aut in illas se de nouo reducens, scilicet à generante saltem mediatè, vt sequenti quæstione latiùs dicetur. Motus autem cordis, quia vitalis est, non ita facilè percipitur, quòd à generante sit. Sed tamen quia etiam vita in rebus creatis est accepta, & deriuata ab alio, non ita viuens mouet se, quòd

non

non etiam moueatur ab alio in primo motu, quo incipit vita, vt D. Thom. docet 1.p.q 18. art. 3. & q.105. art.4.ad 2. & ita ille motus est vitalis tanquam initium vitæ receptæ ab alio, non tanquam consummatio, & perfectio vitæ; hæc enim operatio viuentis, est à se mouente, quatenus per vnam partem iam motam, & factam in actu mouet alias; & ita ille motus cordis non ordinatur ad quiescendum in aliqua forma, sed vt constituatur in actu ad mouendum reliquas partes, quæ constitutio à generante debet procedere, cùm sit primus motus: in quo etiam assimilatur motus cordis motui cæli, v docet D.Thom. opusc. 35. quia cælum non mouetur ad quiescendum in aliqua forma, sed vt constituatur mouens, & primum alterans respectu aliorum.

Ad secundum, de actibus immanentibus, *Respondetur*, quòd in primis in e's agens, & recipiens non sunt idem: nam agit potentia cognoscens simul cum specie, recipit verò sola potentia, non species, & appetitus agit vt motus à cognitione & à Deo; recipit verò sola potentia; qua ratione istæ potentiæ solent dici passiuæ.

Secundo dicitur, quòd licèt agens & recipiens actionem sint idem, non ita repugnare; tum, quia actio ipsa egreditur vt accidens; & consequenter vt inhærens; vnde si sit actio perficiens ipsum agens tanquam actus vltimus illius, non autem transmutans alia, non repugnat, quòd egrediatur, vt inhærens, & recepta in ipso agente; tùm, quia actio non requiritur, quòd sit diuisibilis, & de quodam in quiddam, sed potest esse indiuisibilis. At verò motus ne-

cessariò est diuisibilis,& secundum partes priores, & posteriores procedit, & ita omne quod mouetur secundum partem posteriorem, & motam, necessariò supponit partem priorem, vt mouentem, vt fiat transitus de vno ad aliud, & illa pars prior si etiam est mota, etiam est ab alia priori mouente, quousque deueniatur ad aliquam, quæ vel sit sine motu, vel sit ab alio extrinseco mouente; & sic si verè aliquid mouetur, semper ab alio priori mouetur, non verò si aliquid agit,debet in alio distincto ponere,actionem receptam: vnde aliud est actio, aliud motio, aliud agens & recipiens, aliud mouens & motum; quod mouet, reducit de potentia ad actum, & procedit de quodam in quiddam, quod agit præcisè dicit elicientiam actionis.

Ad tertium,constat ex dictis, quòd emanatio vt emanatio potest recipi in eo, à quo emanat, vt autem est idem cum motu, semper est ab alio, scilicet à generante; & vide quæ diximus de emanatione, q.12. art. vlt.

Ad quartum respond. quòd viuentia non se totis, nec per se primò se mouent, sed mediantibus partibus, quatenus vna pars organica mouet aliam, vt Philos. explicat 8. Physic. cap. 4. Nihil ergo, quod per se primo mouetur, à se potest moueri, sed ab alio. Et ad replicam dicitur, quod Arist. cùm dixit nullum continuum se ipsum mouere, loquitur de continuo homogeneo, quod habet partes omnino similes; sic enim est perfectè continuum, quia perfectè simile. Viuens autem habet partes organicas & etherogeneas, quæ licèt sint continuæ quantum ad quantitatem, sunt tamen dissimiles

s quantum ad dispositionem, & qualitatem,
cundum quam mouent, & mouentur. Ne-
ie in his partibus mouentibus, & motis pro-
ditur in infinitum, sed prima pars mouens
ouetur ab alia motu vitali, elicito quidem ab
so viuente, sed moto à mouente extrinseco
u generante, quod potest dare motum vita-
n, non quidem consummatum & perfectum,
d inchoatum reliquos, eo quòd vita in nobis
t participata, & ita non repugnat inchoatio-
m eius esse ab alio. Pars autem vltimo mo-
non mouet se ipsam per se primò, sed ab alia
rte eiusdem viuentis mouetur, & sic respe-
u totius, motus eius vitalis est.

Ad vltimum respondetur, non sufficere vir-
tem, qua aliquid constituitur virtualiter in
ctu, vt dicatur aliquid mouere se ipsum, qua-
nus est in potentia ad actum producendum
tali virtute, quia talis virtus vel producit il-
m actum vt mota, seu mediante motu, vel
r simplicem emanationem sine motu. Si
peratur vt mota, clarum est, quòd non suffi-
t virtus illa, quæ dicitur esse in actu virtuali-
r, quia licet sit principium mouendi vt *quo*,
on tamen est ipsum mouens, neque constituit
iquid in actu mouens, nisi supposito motu,
io tanquam ex priori parte motus transeat ad
iam. Ad hoc autem, vt virtus constituatur
ota, oportet, quòd vel ille motus habeatur
r alium priorem motum, & sic semper quod
ouetur, mouetur ab alio, vel deueniatur ad
ium priorem motum, qui sit ab alio quod
oueat, & non per motum. Si verò illa vir-
s operetur per simplicem emanationem, vel
r non motum, hoc ipso non comprehendi-

tur, sub isto axiomate, quod mouetur, ab alio mouetur, nisi quatenus simplex emanatio est motus generantis, & tunc ab alio mouetur, scilicet à generante: quomodo autem generans dicatur mouere genitum, etiam si non sit illi præsens, vel generatio sit discontinuata, dicemus quæstione sequenti.

ARTICVLVS II.

Vtrùm requiratur approximatio mouentis, ad mobile, vt operetur?

DVplex approximatio inter mouens, & mobile potest intelligi, altera formalis, quæ vocatur immediatio suppositi, vt cùm ipsa substantia agentis proxima est passo. Altera virtualis, quæ vocatur immediatio virtutis, vt cùm virtus agentis diffunditur in aliquid distans, vbi ipsa virtus est præsens, & non substantia ipsa: & de vtraque procedit difficultas, an videlicet requiratur immediatio suppositi respectu eius, vnde incipit motus, & secundo an per virtutem diffusam prius debeat agere in propinquum, quam in distans.

Sunt ergo aliqui Authores, qui absolutè existimant non requiri approximationem, quia putant posse aliquid agere in distans, quin agat in propinquum, qui citantur à Conimb. hic super cap. 2. q. 1. art. 2. At verò Scot. in 1. dist. 37 q. vnica, non absolutè sentit, quòd potest aliquid agere in distans, quin agat in propinquum, sed quòd qualitates diffusæ ab agente distante non producunt substantiam, etiam tanquam instrumenta, sed positis illis disposi-

tio-

tionibus producitur substantia in parte distanti, sine eo quòd producatur in medio.

Nihilominus opposita sententia omnino tenenda est, quæ est expressa Arist. in hoc lib. 7. cap. 2. & ibi eam latè probat Diu. Tho. lect. 2. & 3. & 1. p. q. 8. art. 1. & 3. contra Gent. c. 68. quæ sententia continet duo. *Primum* est, quòd in omni agente requiritur approximatio, seu immediatio suppositi, respectu sui primi effectus, & consequenter respectu passi, si effectus ex passo educitur: quod si non educitur ex passo, vt in creatione, agens erit immediatum ipsi effectui. *Secundum* est, quòd in agentibus quæ diffundunt suam virtutem in remotum, oportet quòd prius agant in propinquum, & sic respectu omnis effectus, debet dari aliquis contactus, seu propinquitas agentis saltem virtualis; & communiter sequuntur Philosophum omnes eius interpretes. Et præter probationem à Philosopho allatam per inductionem in omni genere motus; videmus enim in omni motu alterationis, & augmentationis, & in motu locali, qui fit per impulsum, vel tractionem semper reperiri aliquem contactum inter mouens, & passum, quod immediatè mouetur. Vlterius etiam probatur necessitas huius contactus, quia alias non esset vnde limitaremus sphæram actiuitatis in agentibus, posset enim quodcumque agens agere in omnem distantiam: si enim sine transmissione virtutis per medium potest agere in aliquid, quod distet duobus palmis, cur non poterit similiter agere in id quod distat duobus milliaribus, vel in quodcumque aliud sine termino, siquidem non dependet à medio, vt operetur virtus.

Quod si dicas, non minus id sequi in nostra sententia, quia diffusio virtutis non fit per hoc, quòd transeat de subiecto in subiectum, sed per hoc quod multiplicetur de vna parte subiecti in aliam, & sic quælibet pars poterit æqualiter agere in aliam, & totam virtutem suam imprimere: quæ est ergo ratio cur non possit ista multiplicatio fieri in quamcumque distantiam sine termino? *Respond.* Quòd omne agens quòd diffundit suam virtutem, diffundit illam vniformiter, difformiter per medium, & quanto magis elongatur virtus diffusa à suo agente, magis debilitatur vsque ad non gradum; cuius ratio explicabitur amplius in libris de generatione. Sufficit nunc aduertere, quòd actio procedit vniformiter, & magis, ac magis debilitatur, tum propter resistentiam passi, tum propter ipsum modum recipiendi, quia virtus in extraneo subiecto imperfectiori modo suscipitur, & consequenter debilius operatur, nisi à proprio agente instauretur, & consequenter si multiplicatur in subiectum magis distans, quælibet pars debilius operatur, & debilius recipit talem virtutem vsque ad non gradum.

Ratio autem à priori cur requiritur approximatio agentis ad passum, vt effectus progrediatur ab agente, ea est, quia agens educens formam ex passo, educit illam vt vnitam, aut inhærentem illi; & sic effectus exit ex concursu passi, & agentis: oportet ergo, quod virtus sit coniuncta passo, vt effectum illi coniunctum producat. Vnde si diffundit suam virtutem in remotum, virtus illa, quæ ibi ponitur, etiam debet exire ex agente & passo, cùm diffundatur vt vnita passo, ergo debet supponere tale pas-

passum vnitum agenti, denique non potest agens agere circa materiam sibi non subiectam & determinatam erga se; non est autem alius modus determinandi, & subijciendi materiam agenti, nisi pœnes contactum, & propinquitatem; quod enim remotum est, & distans, non habet vnde determinetur ad hoc agens potius quam ad illud, cùm respectu eius nullam habeat coniunctionem, neque vnionis, neque propinquitatis, per quam ad illud determinatur.

Quod si dicas, quomodo sufficit virtutem agentis esse contiguam passo siquidem ex vna superficie ad aliam non transit actio, eò quòd est accidens, & non potest de vno subiecto transire ad aliud, ergo requiretur, quod virtus sit inhærens ipsi passo, vt ex illo eliciat actionem, & non solum illi contigua. Quòd si dicatur communicari ab agente in passum virtutem quæ ipsi passo inhæreat, in hoc ipso est difficultas, quomodò illa virtus communicatur passo, siquidem non transit illa virtus de subiecto in subiectum, neque actio illam communicans, ergo vt producatur in passo, & ei communicetur, manet idem argumentum in sua vi. *Respondetur* ad producendam actionem, & effectum in passo non requiri, nisi quod virtus producens sit contigua & coniuncta passo, & non ei inhærens, imò passum debet esse distinctum ab agente, vt sit motum ab eo, non quia actio transeat de subiecto in subiectum, neque virtus diffusa, sed quia in alio subiecto non procedit ab agente, nisi in passo coniuncto, à quo educitur, & sic vnum tantum subiectum habet, non transitum de vno ad aliud;

sed tamen non potest produci virtus, vt recepta in materia distanti, sed in propinqua, quia distans cum non sit coniuncta ipsi agenti non determinatur erga illud, nec subijcitur illi, & consequenter non concurrit cum ille ad recipiendum actionem, & virtutem.

Ex quo sequitur, quare respectu Dei nihil possit esse distans; quia omnia respicit Deus vt effectum nihil vt præsuppositum subiectum, quod effectus non sit, & quia quilibet effectus ita dependet in esse à Deo, quod per suspensionem concursus potest annihilari; ideo omne quod habet esse, est immediate à concursu Dei, & non mediante concursu diffuso extra se per creaturam, quia nullus concursus creaturæ est talis, quod per eius suspensionem potest res annihilari. Est ergo omne ens immediatè proximum Deo, & intra quamcumque rem Deus est propter summam dependentiam à Deo, tàm ex parte formæ, quàm ex parte subiecti, & totius esse, quod nulla habet creatura. Quod si aliquid operetur in distans prius, quàm in propinquum, non est quia operetur in aliquid distans à se, sed distans respectu alicuius creaturæ, non autem respectu sui, qui vbique est.

Soluuntur argumenta.

PRimum argumentum deducitur ex pluribus experientijs, quibus videtur prius aliquid agere in distans, quam in propinquum, sicut in lebete ad ignem adhibito partes superiores aquæ calidiores sunt, fundus autem lebetis, qui propinquior est igni, frigescit: Ignis

cor-

corripit sulfur, vel picem longè distantem; non aerem intermedium; Sol generat multa in terra, quæ non in medio, neque per qualitatem diffusam, quia id quod generatur, substantia est: torpedo facit tremere manum piscatoris, non chordam, & oculi fascinantes imprimunt malam qualitatem pueris, & non aeri intermedio, & magnes attrahit ferrum distans, & non corpus propinquum; denique phantasia residens in capite mouet appetitum, qui est in corde, & alias partes corporis distantes, & non alias intermedias. *Confirmat.* quia calidum vt quatuor applicatum medio habenti similem qualitatem vt quatuor, non agit in illud, quia non potest illud amplius intendere quia non potest agere vltra quatuor, & tamen agit in passum vltra distans, quod non habet calorem vt quatuor, vt etiam supra admisimus q. 8. Ergo potest agere in distans prius, quam in propinquum.

Respondetur, omnes illas experientias solui vnica solutione, quam tradit D. Tho. 7. Phys. lect. 4. & in 2. distin. 15. quæst. 1. articul. 2. ad 6. vbi inquit: *Quod actio cuiuslibet agentis habentis situm prius recepitur, in medio, quam in termino, non tamen oportet, quod recipiatur in vtroque eodem modo, sed secundum quod exigit dispositio vtriusque, sicut ponit exemplum Commentator 8. Physico. de pisce, qui retentus in reti stupefacit manum, præter hoc quod stupefactionis capax non est: & tamen secundum aliquem modum rete alteratur ex virtute piscis. Ita etiam oportet, quod virtutes superiorum stellarum prius recipiantur in medijs orbibus, quam in inferiora corpora,*

quamuis non eosdem effectus vtrobiq; habeant. Ita D. Thom. Quare in his omnibus effectus quidem, qui manifestè apparent fiunt in distanti, sed tamen virtus, quæ diffunditur, transit prius per medium, licèt non habeat in illo similem effectum, quem in remotis propter dissimilem dispositionem, sicut ignis non inflammat proximum aerem, quia est humidior, inflammat autem sulphur distans, quia magis siccum, calore tamen transeunte per aerem; & lux Solis maiorem calorem efficit in terra, quam in medio, quia magis addensantur radij in terra, quàm in medio, & diuersas res generat in terra propter diuersam dispositionem, quam in medio per quod transit virtus: sicut etiam magnes, torpedo, oculi fascinantes emittunt suas qualitates per media, licèt effectus faciant solum vbi inueniunt proportionem & capacitatem. Et similiter phantasia imprimit in appetitum, & alias partes corporis distantes, quia non in omnibus est eadem dispositio, & temperamentum, vt eodem modo moueantur, licet virtus mouens, & spiritus qui excitantur, descendant per partes propinquiores. Alij tamen volunt, quòd illa motio fit per simpathiã, seu radicationem potentiarum in eadem anima, de quo agemus in lib. de anima. Similiter in lebete apposito ad ignem, certum est, quòd calor, qui est in partibus superioribus aquæ transit per fundum lebetis, sed tamen rarefacta aqua per calorem, dat locum frigidiori aquæ, quæ est in parte superiori, quæ densior, & grauior est, vt descendat ad fundum, & infrigidet illud manentibus calidis partibus superioribus. Si tamen diù sit ad ignem, totum redditur calidum.

Ad

Ad confirmationem respondetur, quod in illo casu agens, vel conseruat calorem vt quatuor, quem inuenit in medio, & sic agit in illum conseruando, & in reliquas partes alterando, vel coniungitur cum illo calore, qui est in medio, & vterque calor per modum vnius operatur in partes non habentes tantum caloris, & sic numquam agit in remotum, quin prius agat in propinquum.

Secundo arguitur, quia diuina virtute potest aliquid agere in distans prius, quàm in propinquum; ergo illa conditio non requiritur essentialiter, sed solum ratione ordinis naturalis, non est autem ratio cur non possit ordo vinci, & suppleri ab aliqua causa naturali. Eadem enim inconuenientia sequuntur, si supernaturaliter vincantur, vel si naturaliter. *Confirmatur*, quia videmus aliqua moueri in absentia, vel distantia suorum agentium sine virtute diffusa per medium, sicut sagitta impulsa mouetur in parte distanti, non impulso medio, & similiter graue mouetur deorsū sine vlla motione actuali generantis. Ac denique si quis ad ostium fornacis manum apponat, calefit ab igne fornacis, si autem concludatur ostium, statim cessat calor in manu. Ergo signum est, quòd aer non calefaciebat immediatè, sed ignis.

Respond. conditionem istam approximationis suppleri posse à Deo, neque essentialiter esse requisitam, sed naturaliter propter limitationem virtutis agentium naturalium, eò quòd virtus limitata non solum limitatos effectus producit, sed etiam in ipso modo producendi limitata est, & ideo non potest in quamcumque distantiam sine limite operari, sed in ma-

geriam

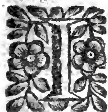
teriam determinatam, alioquin non magis determinabitur ad vnam quam ad aliam, sicut non potest forma quamcumq; materiam informare, sed eam quæ mediantibus dispositionibus sibi appropinquat, & sibi subijcitur. Deus autem potest hanc determinationem supplere, quia virtus eius vbique tangit, & sic potest suo concursu causæ creatæ subijcere non solum materiam coniunctam & applicatam, sed etiam distantem, quia respectu concursus Dei nihil est distans, & sic non sequuntur eadem inconuenientia, si Deus velit concurrere cum causa creata sine alligatione ad talem modum eius connaturalem, respectu materiæ sibi proximæ & coniunctæ.

Ad confirmationem respond. quòd in impulsu sagittæ virtus impellentis non solum est in aere proximo, sed in ipsa etiam sagitta, & in aere eam deferente, qui tamen aer à sagittante primo fuit impulsus partes sequentes, & illæ aliàs & sic semper transiuit virtus per medium, sed quia est virtus de se transiens, cùm est in partibus sequentibus desinit esse in anterioribus, aer enim primo diuisus à sagitta rursus in se reclusus est, & quiescit, impulsu vltra transeunte. In grauibus autem non fit motus à virtute emissa de nouo à generante, sed ipsi naturæ à principio impressa, ex qua per dimanationem oritur motus, non per nouam actionem. Et ad vltimum de igne fornacis dicimus, quod recluso ostio, continuo debilitatur calor, qui est in aere vt in subiecto extraneo, & manus sentit debilitationem caloris, quousq; totaliter à contrarijs corrumpitur vel temperatur; vndè non sequitur, quod non calefaciebat per mediũ.

CIR-

CIRCA LIBRVM

Octauum Physicorum.

INtentum Aristot. est in hoc vltimo libro ex motu præsertim circulari, quem æternum putat sicut & ipsum mundum ad vnum primum supremumque omnium motorem ascendere, qui sit magnitudinis & mutationis expers, æternus quoque & infinitus in virtute.

SVMMA TEXTVS

Libri Octaui Physicorum.

IN hoc primo capite, Aristoteles tria facit. Primò, supponit motum ab omnibus admitti, qui admittunt naturam; tùm, quia mundum genitum fecere & consequenter per motum; tùm, quia disputatio de natura est, etiam contemplatio de motu. Secundò, refert antiquorum opiniones negantes motus perpetuitatem; duplici enim via processerunt. Quidam vt Anaxagoras dixerunt; omnes res quieuisse per infinitum tempus, deinde à mente per motum fuisse excitatas & segregatas. Alij vt Empedocles vicissitudinem posuerunt motus & quietis; quiescendo per aliquod temporis spatium & mouendo per aliud, nunc amicitia congregante, nunc distrahente lite. Tertiò, eas resu-

refutans ostendit non dari initium motus, sed ab æterno esse. Primò, ex ipsa natura motus, quia si motus habet principium, vel etiam incepit ipsum mouens & mobile, vel non cepit, si cepit vtique per motum, & sic iam ille non fuit primus motus: si non cepit, ergo mouens & mobile per infinita secula fuerunt sine motu, quod est absurdum, nec enim dabitur ratio, cur potius modo quam ante cepit se mouere.

Secundò, quia si motus initium habuit, cùm prius non esset, ergo dabatur aliquid prius quàm ipse motus, ergo & tempus, quia prius & posterius in duratione tempus est, & tempus sine motu non datur, ergo ante primum motum dabatur motus.

Tertiò, nullum fuit initium temporis, ergo neque motus. Anteced. patet, quia in quolibet tempore est sumere instans præsens, sed instans est finis præcedentis, & initium futuri, ergo respectu cuiuscumque temporis designati dabatur ante tempus, & dabitur post. Authoritate etiam id probat, quia omnes præter Platonem dixerunt mundum esse æternum.

In hoc capite secundo refellit Philosophus rationes Anaxagoræ, & Empedoclis contra æternitatem motus, & facit duo. Primò eos arguit, quia non reddiderunt causam negandi æternitatem motus, aut non sufficientem, deinde soluit rationes eorum.

Circa primum ostendit insufficientem causam suæ propositionis habuisse Empedoclem, & Anaxagoram, qui dicebant motum non esse æternum, sed incepisse, quia ita natura ipsa comparatum est. Hoc autem dicitur frustra, quia natu-

natura maximè ordinatè procedit, in hoc autem quòd mouentia & mobilia quiescant infinito tempore, aut modo quiescant, modo moueantur, nullus ordo aut ratio inuenitur, quia natura aut semper & necessario operatur, aut si habet variationem, est ex certa causa & ratione, infiniti autem ad finitum nulla est proportio.

Circa secundum, ponit tres rationes ad probandum motum, non semper fuisse, eisque respondet. Prima, quia nulla mutatio clausa terminis est perpetua, omnis mutatio est clausa terminis, cùm inter duo extrema versetur, ergo non est perpetua. Secundò, in motibus particularibus motus incipit & desinit, vt cùm lapis de nouo mouetur, ergo similiter tota collectio motuum in toto vniuerso potuit incipere & poterit desinere. Tertiò, quia animalia & præsertim homines incipiunt habere motum nullo facto motu ab exteriori, ergo idem poterit contingere in toto vniuerso, cùm homo sit paruus mundus.

Ad primam respondet, concludere mutationem quæ est inter contraria ratione suorum terminorum esse finitam, potest tamen per iterationem perpetuari motus, qui contrario caret, sicut circularis.

Ad secundam resp. nullum esse inconueniẽs, quòd aliquid de nouo incipiat moueri quod ante non mouebatur, sed tamen talem motum in singulari antecedit alius, & illum alius in infinitum versus principium.

Ad tertiam respond. falsum quòd motum animalium alius motus ab extra non præcedat, tùm, quia alterationes multæ fiunt ab extrin-

seco

seco principio in ipsis animalibus; tùm, quia in ipso motu locali, in quo se mouent, apprehensio à causa extrinseca excitatur & mouetur.

Præmittit in hoc capite tertio Arist. quandam diuisionem eorum quæ mouentur. Deinde reprobatis duabus opinionibus antiquorum, excludit ex præfata diuisione ea membra, quæ inconuenientiam habent.

Circa primam, diuisio talis est dispositio rerum quantum ad motum vel quietem, solùm potest esse triplex, aut enim omnia quiescunt & nihil mouetur, aut omnia mouentur & nihil quiescit, aut aliqua mouentur, aliqua quiescunt. Et hoc vltimum adhuc potest sumi tripliciter, vel enim ea quæ mouentur, perpetuo mouentur, & quæ quiescunt, perpetuo quiescunt, aut è contra nihil est, quod semper moueatur aut quiescat, aut tandem aliqua quandoque quiescunt, quandoque mouentur, alia verò perpetuo mouentur, & alia perpetuo quiescunt.

Circa secundum explodit duas sententias extremas. Quidam dicebant nihil moueri, vt Zeno, & Parmenides, contra quos disputare ad Physicum non spectat, quia tollunt motum, qui ad omnes scientias & artes pertinet; probare autem id quod ad omnem scientiam & artem pertinet, non est Physici, sed Metaphysici. Alij è contra dicebant omnia esse in perpetuo fluxu & motu, vt Heraclytus & Cratillus. Quod Arist. refutat discurrendo inductiuè per omnes species motuum, nullus enim est qui aliquam intermissionem non recipiat, cùm ad sensum constet, nec semper aliquid crescere, aut decrescere, nec semper aliquid alterari, &c.

&c. Ex quo constat falsum esse, quòd omnia quæ mouentur, semper mouentur, & quæ quiescunt semper quiescunt, quia constat aliqua ex motu ad quietem, & ex quiete ad motum transire. Similiter manet exclusum alterum membrum diuisionis, quòd omnia interdum quiescunt, interdum mouentur, vt contra Empedoclem cap. præced. ostendit.

In capite quarto, cum ad primum motum, & primum motorem inueniendum solum duobus principijs innitatur Philosophia, scilicet, omne quod mouetur ab alio mouetur, & quod non datur in motibus per se processus in infinitum, licèt hæc principia posuerit in initio 7. libri, nunc explicat illa vberius, & in hoc quidem cap. intendit ostendere illud primum, in sequenti secundum. Et tandem in 6. cap. colligit dari vnum primum motorem. In hoc ergo cap 4. facit tria. Primò, ponit tres diuisiones seu diuersitates eorum quæ mouentur. Secundò, incipit probare per inductionem omne quod mouetur ab alio moueri: & tandem tertiò colligit ipsam propositionem esse veram, quòd omne quod mouetur ab alio mouetur.

Circa primum. Prima diuisio est eorum, quæ mouentur aut mouent, quædam per accidens, quædam per se id habent, dicuntur autem per accidens mouere, aut moueri, quæ insunt eis quæ per se mouent aut mouentur, siue vt pars, siue vt accidens, sicut Socrates per se loco mouetur, album verò per accidens. Secunda diuisio, eorum quæ per se mouentur, alia per se alia ab alio, alia secundum naturam alia præter naturam. Et dicuntur moueri se-

cundum naturam, quia habent in se principium motus vt animalia. Tertia diuisio, quæ ab alio mouentur, quædam etiam naturaliter mouentur vt inferiora deorsum, quædam præter naturam vt inferiora sursum.

Circa secundum; incipit inductione ostendere, quòd omne quod mouetur, ab alio mouetur. Primò enim id perspicuum est in omni motu præter naturam seu violento, hoc enim est à principio extrinseco. Secundò, in motu viuentium, in quibus datur pars mouens & mota, & mouentur ab anima sicut nauis à nauta. Tertiò, dubitationem habet in motu naturali inanimatorum, scilicet in grauibus & leuibus; constat enim non moueri à se ipsis, quia hoc est proprium viuentium, & eorum, quæ possunt sistere motum suum, & quiescere cum voluerint, quod non habent grauia & leuia. Similiter habent partes omnino similes, & ita vna non se habet vt mouens, & alia vt mota, quod requiritur in his, quæ mouentur à se. Vt ergo videatur à quo principio moueantur naturaliter, dicit quòd grauia & leuia possunt esse in potentia ad formam, qua grauia sunt, ante quam sint genita sicut aqua est potestate aer, & aer est in potentia aqua: vel possunt esse in potentia ad motum, etiam postquam grauitatem habent, & hæc est potentia ad actum secundum quem habent sublato impedimento, similiterque ad locum ad quem mouentur, tanquam ad naturalem sedem vbi quiescant, & in qua conseruentur. Igitur grauia & leuia per accidens mouentur à tollente impedimentum, à quo tamen non mouentur per se; per se autem mouentur ab eo quod genera-

derauit, seu fecit leue & graue, ex quo colligit, omne quod mouetur ab alio moueri, quod est vltimum intentum in hoc cap.

In hoc capite quinto, secundum principium Arist. proponit & explicat, scilicet, non posse procedi in infinitum, sed deueniendum esse ad vnum primum, quod moueat & non moueatur, & principaliter tria facit. Primò, ostendit non dari processum in infinitum in causis mouentibus. Secundò, non esse necesse quòd quidquid mouet, ab alio moueatur, sed posse aliquid mouere, & non moueri. Tertiò explicat, quomodo id quod se mouet, sibi ipsi possit esse causa motus.

Circa primum, ostendit non esse processum in infinitum, sed deueniendum esse ad vnum primum mouens immobile, quia quidquid mouetur, necesse est moueri ab alio, vel ergo id à quo mouetur, mouet se, vel rursus ab alio. Si à se tantum, in eo sistitur, & est primum mouens, quod non mouetur vt mouet. Si mouetur ab alio & illud rursus ab alio in infinitum; ergo in talibus mouentibus non datur primum, & consequenter, neque vltimum, cùm hoc ab illo pendeat, remoto autem primo & vltimo mouente, nullus est motus.

Circa secundum, probat non omne quod mouet necessariò moueri, quia vel omne quod mouet, debet moueri eadem specie motus vel alia, non eadem, alioquin qui doceret Geometriam, deberet eam addiscere, & qui saxum voluit, etiam deberet volui. Si diuersa cùm non sint infinitæ species motuum, sed finitæ, necessario est standum in aliquo, quod nulla specie motus moueatur, Quod si dicatur esse

recur-

recursum & circulum inter ista mouentia. Contra est, quia tunc sequeretur moueri aliquid à mouente secundum motum eiusdem speciei, quia si mouens motu locali, mouetur ab alteratione, & hoc ab augmentatione, & illud à motu locali; ergo de primo ad vltimum mouens motu locali, mouetur à motu locali; ex quo colligit non esse dandum processum in infinitum, sed deueniendum ad vnum, qui sit primum mouens & princeps omnium motuum, quia per se mouens est.

Circa tertium, probat, quòd non potest aliquo modo dici, quòd totum mouet se totum, ita quòd primo & per se sit mouens, & motum, quia si se totum moueret esset idem alterans & alteratum, sanans & sanatum, in actu & potentia respectu eiusdem: deinde nec potest dici, quòd totum sic se mouet, quòd vtraque pars vtramque partem mouet, quia sic non daretur vnum primum mouens in quo sisteretur, sed vtrumque mouetur ab inuicem, imò hoc perinde erit, ac si totum moueret se ipsum primo & per se: quare in mouente se necesse est, quod vna pars sit mouens, & alia mota: & istæ partes ita se habere debent in toto, quòd se tangant mutuò, aut vna ab alia, & sic mouens & totum debent esse simul secundum contactum. Et hac ratione dicitur illud totum mouere se ipsum, quia cùm sint ibi tria, scilicet mouere, moueri, & se mouere, hoc vltimum conuenit toti, non quòd moueat totum, vel à toto moueatur, sed quòd in se habendo partem mouentem & motam, per aliquid sui mouet aliquid sui, & sic mouet se ipsum. Colligit ergo ex dictis dari aliquod primum mouens im-

immobile, aut cuius pars moueat, & ab alio non moueatur, cùm non procedatur in infinitum in mouentibus, & mobilibus.

Tria in hoc capite sexto demonstrat Philosoph. Primum, quòd primus motor sit sempiternus. Secundum, quòd sit vnus. Tertium, quòd primum illud, quod à primo motore mouetur, est sempiternum.

Primum ostendit ex eo, quia semper fuit motus; ergo semper fuit mouens, & primum mouens.

Secundum ostendit, quia omnes motus reducuntur ad vnum, scilicet ad motum cæli, qui æternus est, & maximè vniformis; ergo ad vnum motorem debent reduci, si enim ad duos reducerentur, non esset vnus, & continuus. Quòd si dicatur, motores orbium sub primo mobili per accidens moueri, & sic primus motor poterit moueri per accidens; & tamen esse principium motus perpetui & continui.

Respondet motores orbium non moueri per accidens motu accepto in se sicut anima motó corpore, sed mótu recepto in ipsis orbibus, quatenus orbis inferior rapitur ad motum superioris orbis, & ideo stat motores orbium esse causas motus æterni.

Tertium ostendit; Tùm, quia primum mouens est perpetuum & immobile, ita quòd nec per se, nec per accidens mouetur; ergo id quod immediatè ab ipso est motum, æternum est. Tùm; quia nisi daretur primum mobile, quod sempiterno motu & indefectibili moueretur, non essent perpetuæ generationes & mutationes horum inferiorum; si enim non daretur corpus mobile, & variabile, & medium inter

pri-

primum motorem, & ea quæ corruptioni sunt subiecta, cùm primus motor eodem modo semper se habeat, hæc inferiora semper eodem modo se haberent, nec variationi essent subiecta.

In capite septimo, octauo, & nono, Philosophus probat, quisnam motus sit primus & dignior inter cæteros, & ex tribus generibus motuum ostendit localem esse primum inter cæteros. Inter locales autem rectum & reflexum non posse esse continuum, & perpetuum, atque adeò nec primum, circularem verò esse primum, quia est continuus, & perpetuus. In capite ergo septimo docet lationem esse priorem alijs motibus natura, tempore, & dignitate. Natura, quia potest esse sine illis; siquidem continua est, alij verò motus non, illi verò sine latione esse non possunt saltem sine latione cæli. Tempore, quia latio est æterna, & ab æterno, alij motus variantur tempore. Dignitate, quia conuenit nobilioribus entibus, vtpotè animalibus perfectioribus, & cælis, & his quæ per se mouentur.

In octauo autem capite ostendit inter motus locales, neque rectum, neque mixtum, seu reflexum posse esse continuos, & perpetuos, & de recto probat, quia non potest continuari per infinitam magnitudinem, cùm illa non detur, & sic non potest esse perpetuus, nisi fiat per recursum & reflexionem à puncto opposito ad oppositum. Motus autem reflexus continuus, & perpetuus esse non potest, quia motus reflexus discontinuatur à directo, cùm detur aliqua quies in puncto reflexionis, & quia reflexus, & directus sunt motus contrarij, quoniam ad contraria loca tendunt, ergo non sunt idem mo-

motûs, & continuus. Hinc rursus respondet ad argumentum Zenonis in sexto libro propositum, quòd mobile decurrit infinita indiuisibilia, & partes finito tempore; responderat enim etiam tempus habere similiter infinita indiuisibilia, quæ responsio fuit ad hominem. Nunc secundum veritatem respondet, partes illas actu non esse infinitas, sed finitas; solum verò in potentia infinitas, infinitum autem in potentia, finito tempore pertransiri potest.

In capite non ostendit nullam esse repugnãtiam in motu circulari, vt continuus, & æternus sit, & redit ad probandum, quomodo id repugnet alijs motibus; in circulari enim motu redditur ab eodem puncto ad idem punctum, & principium coniungit fini, vndè nec debet in reflexione quiescere, neque contrarijs motibus agitari.

In capite decimo intendit ostendere, quòd primus motor est indiuisibilis, idest incorporeus, carens magnitudine, & infinitæ virtutis; ad quod probandum præsupponit tres propositiones, deinde interponit dubitationem quandam de motu proiectorum. Tertiò concludit intentum. Primò ergo præsupponit tres propositiones, quarum prima est. Nulla virtus finita potest mouere tempore infinito.

Secunda propositio. In magnitudine finita non potest dari infinita virtus, quod intelligitur de magnitudine materiali quantum est ex vi & proportione formæ materialis.

Tertia propositio. In magnitudine infinita non potest esse virtus finita, quia virtus magnitudinis infinitæ vincit quamcumque virtutem finitam, ergo est infinita.

Circa secundum. Interponit dubitationem, quomodo proiecta, v. g. sagitta moueatur, cùm recedat à proijciente, nec moueri possit ab aere, cùm sit eadem difficultas, à quo iste aer moueatur.

Respondet, moueri ab impellente quatenus tangit partem aeris propinquam, & illa aliam, & aliam & eam quæ lapidi adhæret ipsum deferre, cessat autem moueri cùm virtus impressa minor est in consequenti, quàm in primo; vndè talis motus non est continuus, quia licèt propter vnitatem mobilis videatur continuus, est tamen discontinuus propter diuersa mouentia, scilicet varias partes corporis intermedij mouentes.

Circa tertium, colligit in primis motum primum esse vnum, quia est principium vnius, & sempiterni motus; esse immobilem, quia non processus in infinitum in mouentibus motis ab alio, & sic non mouetur nec etiam per accidens, quia non habet necessitatem mouendi, quia ab alio non mouetur, sed à se mouet. Similiter non fatigatur in mouendo, quia non patitur motum aliquem, & sic virtus eius non fatigatur, neque laborat. Existit autem in principaliori parte mundi, quæ est vel suprema circumferentia, vel centrum; potius autem est in suprema circumferentia, quia illa velocissimè rapitur, & sic ibi maiorem vim suam exercet primum mouens. Et dicitur esse ibi non per determinationem suæ substantiæ ad illum locum, sed per efficaciam motus, quia inde motus incipit. Et tandem concludit non habere magnitudinem seu corporeitatem, quia hæc vel esset finita vel infinita: infinita magnitudo

non

non datur, vt in tertio probatum est: finita autem non potest esse, quia primus motor mouet tempore infinito, ergo habet virtutem infinitam, quæ in magnitudine finita esse non potest, ergo caret omni magnitudine. Et sic finitur textus Aristotelis in libris Physicorum.

DE MOTVS æternitate, & reductione in primum Motorem.

QVÆSTIO XXIII.

De motu rerum naturalium, & proiectorum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm grauia, & leuia moueantur à se, vel à principio extrinseco?

HÆc difficultas admodum celebris est, & eius resolutio pendet ex principijs, quæ valdè conducunt ad alias materias, in quibus agitur de motibus dependentibus à principijs extrinsecis, vt in prima intellectione, & prima volitione, in motu cordis, & similibus. Et supponimus hic duo tanquam cer-

ea, & in vno est tota difficultas. *Primò*, est certum grauia & leuia habere in se formam,& principium siue actiuum, siue passiuum, vt etiam in absentia sui generantis omni alio extrinseco mouente remoto moueantur, cum id constet ipsamet experientia: hoc autem principium est duplex, scilicet principale, quod est forma substantialis, quæ est radix illius motus, & minus principale, quod est grauitas, vel leuitas, vt enim dicit D. Thom. in 2. dist. 14. q. 1. art. 5. ad 2. *Sicut substantia non est principium alterationis, nisi mediante calore, vel frigore, ita neque est principium motus, vel quietis localis, nisi mediante grauitate & leuitate*. Vndè male aliqui recentiores negant, grauitatem & leuitatem esse qualitates, sed substantiam ipsam grauis & leuis; nam grauitas suscipit magis & minus, vnde illud dicitur grauissimum, quod petit esse in infimo loco, vt patet in 1. de cælo, text. 18. lect. 5. apud D.Th. substantia autem non suscipit magis & minus. Sola autem compressio partium non facit grauitatem, sed hoc pertinet ad densitatem, quæ etiam qualitas est, non substantia; potest autem dari corpus densum, nec tamen graue, nec leue, vt corpus Solis & astrorum, potest etiam aliquid esse minus densum, & magis graue, sicut lignum, quod natat super aquam, & corium aqua plenum fertur in profundum, aqua autem non est densior ligno, neque corium, licet verum sit quòd densitas iuuet ad maiorem grauitationem.

Secundò est certum, quod generanti saltem remotè tribuitur motus grauis in hoc sensu, quia dat formam, & principium ipsi graui, quo mouetur.

uetùr. Sed hac ratione etiam generans dat viuenti formam, & principium quo mouetur vitaliter, & tamen verè mouet se.

Quare difficultas in hoc consistit, an res inanimatæ accipiant à generante non solum virtutem mouendi, sed etiam motum ipsum, ita vt licèt habeant in se principium motus, vt *quo*, siue passiuum, siue actiuum, tamen principium mouens *vt quod* non sit ipsum graue, quod mouetur, sed ipsum generans, à quo accipit formam & motum.

Duplex est sententia, prima docet grauia & leuia moueri ab intrinseco, nec habere motum à generante, sed solum ab eo habere virtutem vt moueantur; & hac ratione attribui motum eius generanti, tanquam principio remoto, non vt proximo ipsius motus. Quæ sententia attribuitur Scoto in 2. dist. 2. q. 10. Greg. dist. 6. q. 1. art. 3. & sequuntur plures ex recentioribus, vt Placa 2. Phys. disp. 5. quæst. 7. Pererius lib. 6. c. 16. Martinez 2. Phys. in illustratione cap. 1. notabili 6. Cabero 7. Phys. disp. vnica; dub. 3.

Opposita sententia tanquam Aristotelica docetur à D. Tho. pluribus in locis 1. p. q. 18. art. 1. ad 3. q. 105. ar. 2. & 2. contra Gent. c. 46. & 3. contr. Gent. c. 23. & 8. Phys. lect. 8. & 2. de Cælo, lect. 2. & in 2. dist. 14. quæst. 1. ar. 3. & alibi sæpè. Et D. Tho. sequuntur communiter eius discipuli, & alij, qui citantur à Conim. lib. 8. c. 4. q. 1. ar. 2. & Cursu Carmel. disp. 28. qu. 2.

Continet autem hæc sententia quatuor dicta, ex quibus tria tanquam certa affirmantur ab his Authoribus, & in alio est dubium inter ipsos. *Primum dictum*, principium motus grauium, & leuium per accidens, est remouens prohi-

 bens,

bens, ficut qui remouet columnam est causa, quòd descendat lapis, sed per accidens, non per se. *Secundum dictum.* Principium talis motus per se *vt quod*, est generans ipsum graue, mediante tamen principio intrinseco, quod est forma grauis, & grauitas eius quæ sunt principia *vt quo*, eò quod iste motus dimanat à tali forma. *Tertium dictum.* Nullo modo ipsum graue mouet se ipsum tanquam motor, & *vt quod*. *Quartum dictum.* Principium *quo*, scilicet forma, & grauitas alij dicunt esse principium passiuum talis motus, alij actiuum. Sed verius est in sententia D. Tho. quòd est principium actiuum formale, vt distinguitur contra materiale & merè passiuum, nō autem est principium actiuum per modū motoris & agentis.

De primo dicto, non est difficultas aliqua. *De quarto*, explicabimus mentem Diu. Thom. infra. *De secundo, & tertio*, probandum nobis est, quòd sit sententia Aristotelis, & vera; tum quantum ad id quod negatur, scilicet graue non moueri à se; tùm quoad id quod affirmatur, scilicet moueri à generante, vt à principio *quod*, & à forma intrinseca, & grauitate, vt à principio *quo*, quia mediante illo dimanat motus.

Quod ergo sit sent. Philos. constat manifestè ex hoc lib. 8. c. 4. à tex. 29. supponit enim Phil. grauia & leuia suapte natura moueri, idest naturali motu, & non violento, inquirit autem à quo princ. pio moueantur, & inquit: *Est autem impossibile, quod moueantur à se ipsis, est enim hoc officium vitæ, & animatorum proprium, quæ consistere in se ipsis possunt.* Subiungit autem in tex. 33. *Eorum quæ natura mouentur, iterum quæ-*

cum-

iùm quæ à se ipsis mouentur, ab aliquo mouentur & quæ non à se ipsis, vt grauia & leuia (aut enim à generante, & faciente leue & graue, aut ab eo quod impedientia, & prohibentia soluit) omnia ergo quæ mouentur, ab aliquo mouentur. Videri etiam potest Arist. lib. 3. & 4. de cælo, in locis quæ infra citabimus adducendo authoritates D. Thom.

Et licèt verba citata clarissima sint, Respondent tamen oppositi Authores dupliciter. *Primò*, quod Arist. solum voluit asserere, quod grauia & leuia non mouentur à se ipsis eo modo quo animalia, scilicet motu spontaneo & progressiuo, non tamen voluit asserere, quod omnino moueantur ab alio, cum dicat suapte natura moueri. *Secundò* respondent, quod dixit Phylos. grauia & leuia moueri à generante per quandam attributionem non sicut à proximo, & per se mouente, nam eodem modo dixit, quod mouentur à remouente prohibens, cui tamen non attribuitur iste motus, nisi per quandam attributionem, & sic Arist. non assignat hic principium proximum motus grauiũ, sed remotum.

Sed prima solutio omnino aberrat ab intento Arist. cum enim ipse intendat probare, quod omne quod mouetur, ab alio mouetur, quando dicit grauia & leuia non à se moueri, sed ab alio; si solum intelligitur non moueri à se motu spontaneo benè tamen alio motu, qui sit ab intrinseco: ergo ex hoc solum poterat inferre, quod omne quia mouetur, non mouetur ab alio motu spontaneo, non tamen quòd absolutè mouetur ab alio & non à se ipso, cùm tamen absolutè Phil. dicat omne quod mouetur ab alio

 mo-

moueri, & grauia & leuia à se ipsis non moueri. Deinde, quia viuentia non solum mouentur à se ipsis in motu spontaneo, quem possunt sistere quando volunt, sed etiam in motu omnino naturali, quem non possunt detinere, vt in motu nutritionis, & augmentationis, & alijs similibus, ergo non sufficienter probauit Aristot. grauia & leuia non moueri tamquam viuentia, & à se ipsis, si solum intelligit quod non mouentur à se ipsis motu spontaneo, sed vtrumque exclusit, scilicet, quod non mouentur motu spontaneo, neque alio motu à se ipsis, vt motu augmentationis, &c. Quod autem dicit Philos. moueri suapte natura grauia & leuia, non intelligit, quod à se ipsis mouentur, sed naturaliter & non violenter.

Secunda verò solutio leuissima est tùm quia moueri à generante, vt à principio remoto, & per quandam attributionem etiam conuenit viuentibus, quia accipiunt à generante virtutem se mouendi, ergo si solum hac ratione tribuitur generanti motus grauium & leuium, quia grauia & leuia accipiunt virtutem à generante vt moueant se, nullam differentiam poneret Arist. inter grauia & leuia, & inter viuentia, cùm tamen dicat à se ipsis non moueri, quia hoc est proprium animatorum; tùm etiam quia intentum Arist. non erat probare, quod omnia quæ mouentur, mouentur ab alio per quandam attributionem, & vt à principio remoto, siquidem id probat per inductionem in his, quæ mouentur ab alio, vt à principio proximo, sicut in his, quæ mouentur violenter, vt in viuentibus. Ergo insufficienter relinqueret probatum Arist. illud principium, si in grauibus

uibus & leuibus non probaret, quod mouentur ab alio nisi tantum remote & per quandam attributionem, nec deberet dicere, quod mouetur, mouetur ab alio, sed quòd habet virtutem ab alio, vt moueatur; hoc enim est moueri ab alio, vt à principio remoto, quod tamen non dixit Arist.

Et fundamentum huius sententię stat in duobus. Primò quantum ad partem negatiuam, quod non moueantur à se. Secundò quantum ad positiuam, quòd moueantur, à generante. Quod à se non moueantur, ratio Philos. satis ostendit. Primò, quia moueri à se est proprium viuentium; in hoc enim præcisè distinguuntur viuentia à non viuentibus, quia mouent se, & non solum ab alio: & tunc dicitur aliquid carere vita, quando non amplius se mouet, vt optimè S. Tho. ostendit 1. par. qu. 18. art. 1. Et constat, quod viuentia non solum motu progressiuo se mouent, quod solum conuenit animalibus perfectioribus, sed etiam motu vegetationis, sicut conuenit plantis; & ita quilibet motus à se sufficit ad rationem vitæ. Deinde etiam, quia in lapide, ver. gr. omnes partes sunt eiusdem rationis & virtutis, nec est alia mouens, & alia mota, sicut est necessarium in his, quæ se mouent, vt probat Philos. in hoc lib. cap. 5. Alioquin eadem pars esset simul mouens & mota in actu, & potentia respectu eiusdem contra id, quod probatum est quæst. præcedenti. Nec sufficit distinguere materiam & formam, ita vt materia sit pars mota, & forma pars mouens, quia materia sola non est capax motus strictè dicti, vt ex Phil. in 5. Physic. probat D. Tho. in 2. dist. 14. q. 1.

art.3. & quæst.22. de verit. art.3, & 3. contra Gent. cap. 23. respectu autem mutationis substantialis mouetur à generante. Forma autem est principium *quo* mouendi, non autem motor, nisi habeat adiunctas partes organicas; qua ratione dicit Philos. hoc lib. cap. 4. quod anima est pars mouens, scilicet mediantibus partibus organicis.

Quoad partem verò positiuam, scilicet, quod motor grauium & leuium sit generans, ex eo deducitur, quia id, quod acquiritur per motum in grauibus, & leuibus est esse in loco, & situ determinato in vniuerso, quod vnicuique debetur iuxta propriam naturam, perfectiori enim debetur locus superior, & inferiori inferior. Quare hoc ipsum debet dari à generante naturam, cùm ei debeatur ex vi & proprietate naturæ, & in ipso instanti generationis; res enim generatur cum suis proprietatibus & accidentibus inseparabilibus, sicut res generatur cum colore & figura, & cæteris dispositionibus, ergo etiam sibi debetur situatio & ordinatio aliqua in vniuerso iuxta propriam naturam.

Est autem hæc differentia inter viuentia & non viuentia, quòd propria & naturalis dispositio viuentium est esse in motu, ita quod idem est viuenti mors, quod carentia omnis motus à se. Naturalis autem dispositio non viuentium est quiescere, & remoueri à quiete & remoueri à dispositione naturali. Vndè proprius actus grauis & leuis est esse deorsum aut sursum, vt dicit Phil. in hoc c. 4. text.32. & ibi D. Thom. lect. 8. atque adeo grauitas & leuitas primo, & per se dantur ad quiescendum

in

in loco, non ad mouendum: sed quia ipsum quiescere est quædam proprietas & passio naturæ, vel ad modum proprietatis, ideo pertinet ad complementum generationis obtinere quietem, sicut obtinere alias partes & proprietates naturæ, nisi obstet aliquod impedimentum, & cum nihil generet se, ideo talem quietem obtinere non pertinet ad ipsum graue, sed ad illud à quo generatur, ita quod ipsa tendentia ad quietem seu motus ad illam quoties à tali naturali dispositione remouetur graue, est pars quædam generationis & complementum eius, quod vt rectè dixit Caie. 1. p. q. 18. ar. 1. valde notandum est pro materia grauium & leuium, inde enim pendet tota intelligentia illius. Igitur quoties impeditur propria passio manente forma in subiecto toties sublato impedimento resultat in vi illius generationis, qua primo producta est, quia ex vi illius debetur, sicut ablato vno puncto in linea resultat aliud, & ablata subsistentia Verbi, resultaret propria in humanitate Christi. Quod si ex ablatione propriæ passionis vel motus eius, forma non manet in subiecto, eò quod remouentur dispositiones requisitæ, non mirum, quod non amplius resultet illa passio, sicut impedito motu cordis, iterum non resultat, quia moritur animal, nec manet in eo forma à qua resultet.

Itaque motus in graui & leui est emanatio quietis seu tendentia ad quietem in loco sibi debito, quæ emanatio virtualiter est ipsa prima generatio & complementum eius. Sed tamen illa quies quando in loco proprio, in ipso primo instanti generationis datur, resultat

sine motu per simplicem emanationem.

Si autem res sit extra proprium locum, datur per remotionem contrarij, & tollendo terminum à quo atque adeò per motum; generatio enim illa in attingentia passionum potest vim habere motus, quatenus non solum dare potest ipsam proprietatem, sed remouere ab opposito à quo impeditur, vel in quo inuenitur; Et idem prorsus est in reductione aquæ ad connaturalem frigiditatem, si ablata sit.

Soluuntur argumenta.

SEd dices primò, instari hanc nostram rationem in multis alijs actionibus, quæ etiam pertinent ad naturalem dispositionem, & perfectionem rei, nec tamen attribuuntur generanti; nam in viuentibus motus augmentationis, & nutritionis, & respirationis, & in non viuentibus calefactio ignis, & generatio alterius, attractio ferri à magnete, & similes pertinent ad perfectionem eorum. Secundò, quia motus cordis, prima intellectio, & volitio non sunt à generante; tum quia sunt actus vitales, & consequenter à principio intrinseco, non ab extra: tum, quia non sunt per emanationem sicut propriæ passiones, aliàs ad actionem daretur actio, & ad motum motus, & ipsi primi actus intellectus, & voluntatis clarum est quod per emanationem ab essentia esse non possunt, sed per veram elicientiam; tùm denique, quia motus cordis non datur in primo instanti, cùm in instanti motus non sit; ergo non est à generante, solum enim tribuit generans id quod in primo instanti conuenit. Tertiò, quia da-

tur principium elicitiuum huius motus in graui, scilicet ipsa grauitas, mediante qua mouetur; ergo non dimanat motus, vt propria passio; quia ad dimanationem non exigit substantia qualitatem mediam, qua tanquam principio operetur.

Ad primum respondetur, quod augmentatio & reliqui motus naturales sunt quidem perfectiones, sed non propriæ passiones ipsarum rerum, nec propriarum passionum acquisitiones; vnde in ipsis non consumatur generatio, nec natura genita, & sic non tribuuntur à generante, sed acquiruntur à genito.

Ad secundam instantiam respondetur, omnes illos motus esse à generante, vt à mouente sicut de motu cordis docet D. Tho. 1. 2.q. 17. art. 4. ad 2. & opusc. 35. & de primo motu intellectus, & voluntatis, quo mouetur à Deo 1.p.q.18.art.3.& quæst. 63.a.5.& 1. 2.q.9.a. 4. Primus enim motus intellectus, & voluntatis, quia est circa finem, se habet sicut motus cordis, quia respectu finis in communi numquam deficit, seu peccat; respectu verò finis in particulari, si deficiat, est mortale peccatum, quasi carentia vitæ. Sed tamen illi actus, vel motus, licèt sint ab extrinseco mouente, sunt tamen ab intrinseco principio eliciente, quia actus vitales sunt, vnde non se habent vt propriæ passiones, quæ ita dimanant, quod sola actione generantis fiunt, ita vt ipsum subiectum, cui conueniunt merè passiuè se habeat, ideòque motus cordis solum vocatur à Diuo Thoma accidens per se consequens vitam, in 1. 2. q. 17. citata. Pertinet tamen ad generans dare tale accidens, seu motum ipsi genito, quia

pri-

primus ille motus per se requiritur ad constituendum viuens in proprio statu viuentis, quod est esse in motu, & non in pura quiete. Sed quia est in motu, non quomodocumque mouente, sed mouente vt se moueat, & vt agat, consequenter non est ab ipso viuente merè passiuè, ita vt recipiens motum illum nihil omnino agat, sed eliciriuè à principio actiuo, quia actus vitalis; est; sed quia est actus vitalis talis viuentis, quod habet vitam participatam ab alio, & dependentem ab alio, seu motam ab alio, ideò in illo actu, & primo motu ab extrinseco principio mouetur, sed mouetur vt moueat, & vt agat, de quo D. Tho. 1. p. quaestio 105. art. 4. ad secundum, & q. 83. art. 1. ad tertium, & q. 18. art. 3.

Quòd si dicas, quia eadem ratione primus motus ignis ad calefaciendum deberet esse à generante, quia ipso impetu naturae emittit, calorem, & pertinet ad generans, non solum dare proprias passiones, sed etiam accidentia concomitantia.

Negatur consequentia, quia motus ignis ad calefaciendum non pertinet ad constituendam naturam nec perficiendum in ipso primo statu naturae, quia ignis per calefactionem non mouet se, sed alterum distinctum à se, natura autem est principium motus non alterius à se, sed eius in quo est.

Primus autem motus viuentis est motus ad mouendum se, & sic pertinet ad ipsum statum naturae, quia debet constitui natura in ratione principij motus in se ipso; principium autem motus non est solum forma, & virtus agendi, vt in potentia, sed vt

mota

mota ad agendum, & sic pertinet ad ipsum generans constituere genitum in ratione principij moti, vt moueat, eò quòd primus motus non supponit alium priorem in ipso, per quem ad eum aliquis se moueat, sicque debet esse à principio extrinseco. Reliqui verò motus inde secuti non attribuuntur generanti, quia non pertinent ad ipsum primum statum, generationemque naturæ, nec se habent vt accidens consequens naturam, sed pertinent ad perfectionem, vel acquisitionem alicuius superadditi naturæ iam perfectæ. Et ad omnes istos motus mouetur animal ex primo motu cordis, siue sint alteratio, siue augmentatio, quia omnes spiritibus vitalibus à corde emanantibus agantur.

Quòd verò dicitur, ad actionem & motum non dari actionem & emanationem. *Respond.* motum & actionem verè emanare, quia se ipsa & non alia actione fit, & ita si sit actio pertinens ad primum statum naturæ, consequitur naturam productam ex vi ipsius generationis; in grauibus quidem & leuibus, quia ipse motus est emanatio collocationis & situationis in loco proprio, & si fiat cum expulsione loci oppositi, erit proprie motus ex contrario; in viuentibus autem motus ipse non est emanatio alicuius propriæ passionis, sed est actio elicita ab ipso viuente dependenter ab ipso generante & generatione, quatenus producit viuens sic actuatum vt eliciat illum motum primum, quo constituatur in ratione principij moti se mouentis, & ideo si generans non est deficiens, ille primus motus cordis, vel voluntatis deficiens esse non potest. Quid autem

illa

illa actio producat? *Respond.* quòd in corde producit vbi, seu mutationem loci similem motui locali cæli, vt dicit S. Thom. opusc. 35. eò quòd est continuus, & per modum conuersionis, seu trepidationis, in intellectu autem producit conceptum, in voluntate terminum spirationis, seu amoris.

Quod verò dicitur, non dari motum cordis in primo instanti generationis. *Respond.* Non dari tunc formaliter & intrinsecè, sed initiatiuè extrinsecè, quia motus incipit per vltimum non esse.

Ad tertiam instantiam respond. quod petit illud quartum dictum supra positum, quomodo grauitas sit principium motus? Nam principium intrinsecum quod est forma substantialis & grauitas, aliquando vocatur à Sanct. Thoma principium passiuum, vt 3. par. quæst. 32. art. 3. & in 1. de cælo, lect. 3. Imò in hoc lib. 8. non solum id affirmat, sed addit, *Esse contra intentionem Philos. quòd in materia sit principium actiuum, quod quidam dicunt esse necessarium, ad hoc quòd sit motus naturalis sufficit enim quod sit passiuum, quod est potentia naturalis ad actum.* Videri etiam potest 1. 2. q. 6. art. 5. ad 2. & 3. cont. Gent. cap. 22. Quod obiter aduertendum est contra Vazquez, & alios, qui principio passiuo negant rationem naturæ, vt supra q. 9. vidimus. Quod vero in grauibus & leuibus sit principium actiuum motus, expresse affirmat quæst. 5. de potent. artic. 5. & 4. cont. Gent. cap. 96. & 1. 2. quæst. 36. ar. 2. & in 2. dist. 18. q. 1. art. 2. in fine corporis, & alibi sæpè. Veritas tamen est, quod *ly actiuum* aliquando sumitur pro principio formali, siue

fit

sit principium emanationis, siue actionis. Aliquando sumitur pro principio effectiuo & mouente, & hoc ideò quia, passiuum, & opponitur formæ, & opponitur agenti, & ideò actiuum vtroque modo sumitur. In grauibus ergo datur principium actiuum formale, & per modum emanationis; non verò actiuum per modum mouentis, sed vno verbo datur principium actiuum, vt *quo*, non vt *quod*. Quæ resolutio sumitur ex D Thom. in 2. dist. 14. q. 1. art. 3. vbi inquit: *Quod in motu corporum simplicium, quamuis forma naturalis sit principium motus non tamen est motor, sed essentialis motor est generans, qui dedit formam, & accidentalis est remouens prohibens, vt dicitur 8. Physicor.* Vnde in illis locis, quibus affirmat esse principium passiuum, negat D. Thom. dari principium actiuum, quo constituatur mouens eo modo, quo in viuentibus datur principium actiuum ad motum, & sic sumit *ly actiuum*, pro motore, vt præcipuè videri potest 1. de cælo, lect. 3. & 2. de cælo, lect. 2. & alijs locis. Quando verò dicit esse in eis principium actiuum sui motus, loquitur de principio intrinseco emanationis, & comparatiuè ad cælum, in quo non inuenitur principium actiuum motus, nec per modum motoris, nec per modum principij à quo emanat motus, sed pure recipit illum à mouente, & impellente extrinseco; grauia autem & leuia sine impellente extrinseco per formam quam habent à generante, mouentur per modum emanationis, qoia tendunt ad propriam situationem in vniuerso.

Quod si dicas? quare ergo requiritur grauitas

tas, & leuitas ad huiusmodi emanationem? siquidem substantia per se ipsam est sufficiens principium emanationis, non verò requirit qualitates superadditas ad emanationem, sed ad actionem propriam? *Resp.* etiam in ipsa emanatione passionum, emanare vnam mediante alia, sicut voluntas medio intellectu, risibile mediante admiratiuo, de quo S. Tho. 1. p. q. 77, ar. 4. & 7. Motus autem, & quies in loco oritur in grauibus, & leuibus mediante qualitate, quæ est grauitas, & leuitas, quia locus non conuenit immediatè ipsi substantiæ, sed vel mediante quantitate quantum ad extensionem, & situationem, vel mediante qualitate quantum ad rationem loci naturalis, & conseruatiui, hoc enim maximè à qualitatibus pendet: esse autem sursum, vel deorsum secundum naturalem inclinationem conuenit alicui secundùm quod in tali situ conuenienter se habet ad sui conseruationem; vnde grauitas & leuitas non est virtus primo & per se motiua; neque enim datur graui, & leui ad operandum primò & per se, sed ad quiescendum, & existendum in loco, quia perfectio talium corporum non est in operando, sed in quiescendo, viuentium autem perfectio est in operando; & ita dixit Philosoph. in hoc libro, text. 32. quod actus grauis est esse deorsum.

3 *Tandem obijcies* pro prima sententia, quia licet intelligi possit, quod in primo instanti generationis mouetur graue à generante; tamen quando postea aliquo i;pedimento interrumpitur generatio, & rursum mouetur graue, oportet quòd sit alia actio distincta

à ge-

à generatione: & tunc iam non est generans. Ergo non potest ab illo talis actio efficii. Nec sufficit ponere virtutem generantis, vt mediante illa dicatur generans mouere; quia restat difficultas, quomodo illa virtus, & à quo moueatur, vt de nouo incipiat operari, quia omnis virtus operatur mota. Et licet sit eadem difficultas in quacumque propria passione, quando post impedimentum iterum dimanat à subiecto, siquidem emanatio non distinguitur ab actione generantis tamen specialem difficultatem habet in motu grauium, & leuium, & reductione aquæ ad frigus, quia hic interuenit verus & proprius motus à contrario in contrarium. Omnis autem motus in actu requirit, quod mouens de nouo excitetur ad operandum, & non solum virtualiter moueatur. Dicere autem, quod grauitas est principium passiuum motus, maior est complicatio, quia restat tunc inquirere, à qua virtute actiua hoc principium passiuum moueatur, si enim à generante mouetur, ab ipso debet actiuè hoc principium passiuum moueri, & cum generans non est per se ipsum præsens ipsi graui quod mouetur, debet aliquam virtutem actiuam in eo relinquere; vnde tollere omne principium actiuum etiam emanationis in graui, est tollere quod à generante in absentia moueatur.

Respond. D. Thom. 4. de Cælo, lect. 2. vbi luculenter rem istam tractat in eam partem inclinare, quod quando graue generatur extra locum suum, & mouetur ad locum proprium, tunc ille motus immediatè est à generante in quantum dat formam, cui competit esse deorsum; mediatum autem principium actiuum

talis

talis motus est grauitas, quod etiam affirmat, 1.2. quæst.23.art.4. Si verò graue post ipsam generationem, & acquisitam formam suam sublato impedimento mouetur, tunc generans non est proximum mouens, sed ipsum graue est, quod proximè se mouet: nec est inconueniens, quod idem sit mouens, & motum per accidens, quamuis sit impossibile, idem moueri à se ipso primo, & per se.

Cæterum authoritas ista non est Diu. Thom. qui quartum librum de cælo non est interpretatus, sed in tertio de cælo, lect. 8. finiuntur commentaria Diu. Thom. reliqua vero adiecta sunt à Petro de Aluernia; quare D. Thom. in 3. de cælo, lect.7. circa fin. docet contra Auerroem: *Quòd forma grauis, & leuis non est principium actiuum per modum mouentis, & sicut agens motum, sed sicut quo mouens mouet, sed motus grauium, & leuium procedit à generante immediatè.* Et expressè impugnat Auerroem, qui dicebat, quod corpus graue, & leue mouet se ipsum per accidens, sicut nauta, qui mouet nauem, à cuius motu ipse mouetur.

***Dicendum est* ergo, quòd motus grauium, & leuium semper est à generante, siue fiat in principio generationis, siue postea** quando sublato impedimento iterum graue mouetur, quia semper est emanatio propriæ passionis, nempè collocationis, & quietis in loco proprio. Et licèt generatio prima cesset, & interrumpatur formaliter, tamen manet virtualiter, quia manet ipsa virtus generationis, qua generans generabat, quatenus manet forma genita impedita suo complemento, & propria passio-

passione ; generans autem non attingit proprias passiones immediatè, sed mediante forma, cui conueniunt & connectuntur. Vt autem dicit D.Tho. q.3. de potent. art. 11. ad 5. *Generatum tandiu mouetur de generante in grauibus, & leuibus, quandiu retinet formam sibi traditam à generante, sicut instrumentum intelligitur moueri à principali agente, quandiu retinet virtutem à principali agente impressam. Oportet autem mouens, & motum esse simul, quantum ad principium motus, non tamen quantum ad totum motum, vt apparet in proiectis.* Ita D.Thom. Quare cùm virtus relicta à generante non sit aliud quàm forma geniti, vt perficiatur generatio in his, quæ habent connexionem cum ipsa forma, quotiescumque impeditur ista virtus, ne explicet se in talem emanationem propriæ passionis, sublato impedimento, iterum se explicat noua quidem emanatione, eadem virtute petente illam nouam instaurationem, & explicationem emanationis, quoties de nouo impeditur, & impedimentum tollitur. Nec ad hoc indiget noua excitatione, & motu, quia iam de se determinata est, vt sublato impedimento emanet iterum propria passio propter necessariam connexionem, & debitum propriæ passionis cum natura genita, iam mota à generante quando primo attacta est, facta est enim vt determinata ad hanc passionem ; neque enim est aliud virtus generantis remanens in genito, quàm ipsa forma generata, vt dicit D.Tho. quatenus connexionem habet cum sua propria passione, & ad talem emanationem de nouo non requiritur noua motio, aut determinatio,

natio, sed impedimenti ablatio. Videatur etiam ad hoc D. Thom. 5. Phys. lect. 3. vbi docet, nouam relationem consurgere ex vi actionis ponentis fundamentum, in quo relatio continebatur virtualiter, sed explicatur posito termino, sine noua actione, & mutatione.

Sed dices, si ille motus est emanatio propriæ passionis, cur est velocior in fine, quàm in principio, & non semper æqualis? *Respondet* D. Thom. 1. de cælo, lect. 17. circa finem, ex eo esse, quòd graue quanto magis descendit, tanto magis confortatur grauitas eius propter propinquitatem ad proprium locum. Itaque emanatio propriæ passionis, vel est instantanea, si id, quod dimanat, intra ipsum subiectum est; vel si respicit aliquid extra, in quo sit, tanto est vehementior, quanto illi propinquior, quia tunc habet maiorem conuenientiam, & coniunctionem cum illo; vndè inclinatio, & appetitus ad illud, quæ fundatur in tali conuenientia confortatur, & maior fit. Nec tamen valet, si dicas, quòd hoc modo si lapis incipit moueri prope centrum, habebit motum velociorem, quàm si incipiat moueri à longe, cùm tamen in principio motus ille non sit ita velox. *Respond.* enim, quòd vehementia velocitatis non sumitur ex propinquitate loci ad locum, sed ex propinquitate emanationis ad quietem. Quando enim incipit emanatio ad quiescendum, & prolungatur, quanto magis appropinquat, tanto est velocior. Quòd verò incipiat à loco magis, vel minus distante à centro, per accidens est, ad hoc vt habeat maiorem velocitatem ex eo, quòd à tali loco incipit.

AR-

ARTICVLVS II.

Qua vi moueantur proiecta?

TRes sunt difficultates breuiter tractandæ *Prima*, an detur impulsus mouens proiectum, & quid sit. *Secunda*, Quomodo corrumpatur talis impulsus. *Tertia*, Quomodo fiat motus reflexus quando resilit proiectum.

Circa primum, multi ex antiquis dixerunt, motum proiectorum esse aerem à tergo impellentem rem proiectam, qui eandem difficultatem patiuntur in assignando, qua vi aer moueatur, vt Arist. aduertit in hoc lib. cap. 10. Negauit autem dari qualitatem impulsiuam Pereira lib. 14. Phys. cap. 5. propter difficultates, quæ in ea afferenda inueniuntur, & authoritates quasdam Aristotelis, quæ videntur aeri attribuere motum proiectorum. Difficultates sunt, quia non apparet, quæ sit illa qualitas, & cuius speciei, cùm modò habeat vim leuitatis tendendo sursum, modò grauitatis deorsum, modò nullius tendendo ad partes circumstantes; quomodo autem potest vna qualitas tot motuum diuersitates causare? Secundò est difficultas, quomodo corrumpatur ista qualitas, cùm non assignetur ei contrarium, à quo destruatur.

Authoritates autem Philos. sunt in 4. Phys. text. 68. vbi dicit, proiecta non posse moueri per vacuum, quia non est aer à quo deferantur. Item in hoc lib. 8. text. 82. dicit moueri proiecta, quatenus pars aeris mouet vicinam, & illa aliam, quousque perueniat ad proie-

ctum,

ctum, illudque deferat. Et in 3. de cælo tex. 28. dicit, quod motus violentus vtitur aere vt instrumento: quòd si aer non esset, motus violentus non esset. Et denique alijs multis locis attribuit aeri motum proiectorum, non impulsui impresso rei proiectæ, vt lib. de insomnijs cap. 2. & in problem. sect. 11. problem. 6. & alijs locis. Denique S. Tho. 3. de cælo lect. 7. dicit: *Non esse intelligendum, quòd virtus motoris imprimat lapidi in motu violento aliquam, virtutem, per quam moueatur sicut virtus generantis imprimit genito formam, quam consequitur motus naturalis.*

Nihilominus qualitas seu vis ista impulsiua negari non potest absolutè loquendo, siue recipiatur in aere mouente, siue in ipso proiecto, aer enim concitatus & impulsus aliqua vi impressa indiget, vt concitetur: ergo eadem difficultas est in hac sententia circa qualitatem istam impressam aeri, vel impressam proiecto. Et Arist. apertè talem vim fatetur in ipso loco cit. huius libri 8. text. 82. dum dicit, tunc cessare motum proiectorum, cum vis mouendi minor imprimitur. Et in sententia Diu. Thom. negari non potest virtus ista impulsiua non per modum permanentis impressa, sed per modum transeuntis, vt loquitur in qu. de anima art. 11. ad 2. *Virtus*, inquit, *quæ est in semine à patre, est virtus permanens ab intrinseco, non fluens ab extrinseco, sicut virtus mouentis quæ est in proiecto*. Et qu. 3. de potent. art. 11. ad 5. dicit: *Quòd instrumentum intelligitur moueri à principali agente, quandiu retinet virtutem à principali agente impressam: vndè sagitta tamdiu mouetur à proijciente, quamdiu*

diu manet vis impulsus proijcientis. Itaque à proijciente procedere vim aliquam efficientem istum motum in rebus proiectis, siue illis immediatè imprimatur, siue mediante aere, nec in sententia Arist. nec D.Thom. negari potest, cum Aristot. loc. cit. dixerit: *Id quod primum mouet efficere vt aer aut aqua, aut eiusmodi aliquid quod moueri mouereque aptum sit, possit mouere.* Et ratio est manifesta, cùm effectus ille, scilicet motus localis rei proiectæ ab aliqua vi prouenire debet, non à sola virtute, quæ inhæret proijcienti, quia hæc distat à proiecto, nec potest operari in distans nulla virtute communicata illi, in quo effectum operatur; aliàs illa virtus, si posset agere in distans sine communicatione virtutis, posset in quamcumque distantiam mouere: requiritur ergo virtus aliqua extra proijcientem emissa vt operetur, sicut etiam securi communicatur aliqua vis, vt scindat tali vel tali modo, quam ex se non habet, & ab artificis motu participat.

An verò ista virtus seu impulsus recipiatur in ipsa re proiecta an in aere deferente? non tanti momenti quæstio est. Videtur autem in vtroque recipi. Nam verba citata D.Thom. in ipsa sagitta impulsum recipi significant. Et in 3. de cælo lect. 7. dicit: *Quod aer susceptibilior est huius impressionis, quam lapis*, quod est vtrique eam attribuere. Et quidem multum iuuari ab aere concitato, tum vt feratur res proiecta, tum ne cadat, ipse Aristot. docet 4. Physic. tex. 68. licet ex aliorum sententia videatur loqui, refert enim quòd alij id dicunt. Et loco cit. ex 3. de cælo, docet ipse & D.Thom.

Quod aer est instrumentum motus violenti; videtur etiam illa experientia iuuari, vt aduertit S. Tho. 2. de cælo lect. 8. quia res impulsa non tanto impetu fertur in principio, nec ita ferit rem propinquam, ficut aliquantulum distantem, quia aer non ita concitat plures partes in initio impulsus ficut paulo post. Cæterum non soli aeri imprimitur iste impulsus, quasi requiratur ad motum violentum proiecti quod ab extrinseco impellente, qualis est aer, moueatur. Restat enim eadem difficultas de aere distante, qui est deferens proiectum in distans, & etiam violenter, à quo alio extrinsece moueatur, cum longè distet à proijciente. Nec apparet quomodo solus aer possit esse causa motus vehementissimi, vt globi emissi à bombarda, aut cùm rota vehementissimè concitatur, cur etiam res dura & solida vt lapis vehementius feratur ab impulsu, languidius verò pluma aut res alia mollis? Cùm tamen si à solo vento fertur, è conuerso fit; signum ergo est impulsum non in solo aere recipi quasi ventum, vt ferat rem proiectam.

Ad primum fundamentum oppositum resp. multas alias qualitates esse motiuas, præter leuitatem & grauitatem vt magnes mouet ad se ferrum, electrum paleas, & alia similia, cur ergo negemus dari impulsum, qui sit virtus ab animali impressa quasi instrumentum eius? & ideo potest habere tam diuersos motus, sicut ipsa virtus animalis, cuius vices gerit vt participatio eius: quamuis etiam facta aliqua compressione vel dispositione corporum, possit ex motu naturali aliquis impulsus, seu motus resultare contra propriam inclinationem, quod

com-

communiter accidit propter aliquod impedimentum obliquans motum naturalem, vel propter vacuum, ne detur.

Ad quam verò ſpeciem pertineat impulſus? Aliqui vt M. Soto hic q. 3. reducunt illum ad primam ſpeciem, quia ſuſcipit magis & minus, & habere poteſt contrarium. Alij reducunt illum ad ſecundam ſpeciem, quia eſt virtus inſtrumentalis participata à potentia motiua; reducit autem D. Thom. inſtrumentalem vim ad ſpeciem potentiæ cui deſeruit. 3. p. qu. 63. art. 2. In his autem quæ reductiuè ſolum ſpectant ad aliquam ſpeciem non repugnat deficere ab aliqua eius perfectione vel conditione, ideò enim reductiuè ſolum pertinet quia non perfectè; & ita poteſt ſuſcipere magis & minus talis virtus inſtrumentalis, licèt non ipſa potentia cui miniſtrat. Et ita hoc eſt probabile.

Quòd ſi dicas. Ergo in impulſu datur motus alterationis, quia productiuus eſt qualitatis. *Reſp.* propriè non eſſe alterationem, quia alteratio non eſt ad qualitatem inſtrumentalem, & per modum motionis deſeruientem, ſed ad qualitatem diſponentem materiam, vel terminantem motum per modum paſſionis, vel paſſibilis qualitatis, vt Phil. probat lib. 7. cap. 3.

At ſecundam difficultatem ſtatim reſpondebimus, quomodo corrumpatur impulſus.

At authoritatas Philoſ. reſp. ipſum non negare impulſum, quem apertè fatetur, ſed docet imprimi aeri & mediante eo rei proiectæ, quia vt dicit S. Tho. 3. de cælo lect. 7. facilius recipit impulſum, quam res proiecta, non enim negari poteſt ſaltem aerem ab impulſu concitari.

Ad authoritatem D. Thom. resp. solum negare proiectis virtutem per modum permanentis, nō per modum transeuntis, quæ à D. Thom. magis vocatur motus quam qualitas, quæ stabilem virtutem nominat, vt 1.2. q.110. art.2.

Secunda difficultas.

MVlti existimant impulsum corrumpi solum à contrario, non quidem ab ipsa grauitate substantiali, seu habituali, sed ab accidentali, quæ non est aliud quàm grauitatio, seu conatus grauis ad tollendum impedimentum descensus. Ita P. Vazq. 1.2. disp.81. c.3. Montesinos 1.2. disp.34. q.1. Sed vrgentur isti Authores illo vulgari argumento, quia impulsus non semper contrariatur grauitati aut leuitati, vt patet, cum per impulsum lapis proijcitur deorsum, vel aer truditur sursum, quo casu non est duplex motus, quia non acquiritur duplex vbi, est tamen duplex principium motus in vnum conueniens, scilicet, impulsus & grauitas, & tamen impulsus euanescit: quod patet, quia si impellatur lapis deorsum à loco distanti, non facit tantum impetum in fine motus, quantum in medio, v. g. globus emissus deorsum à tormento bellico languescente impetu emissionis, & durante motu grauitatis non tam vehementer ferit; signum ergo est desinere impulsum quo fertur deorsum, & non à grauitate cùm non contrarietur motui, quo impeditur deorsum.

Resp. P. Vazq. in tali casu impulsum à terra quam tangit corrumpi, quia impulsus ille terræ impressus aliquo modo mouet eam, cùm sit

libr.

librata suo pondere quasi in bilance, & mota terra sua grauitatione contrariatur impulsui, eumque destruit. Alij respondent corrumpi à resistentia terræ impediente motum impulsus, sicut impeditur à tecto sursum posito, ne vltra transeat impulsus; quod vtique non est per contrarium motum, & ita non explicat, à quo contrario corrumpatur.

Cæterum illa prima solutio non potest sustineri, quia terra non est librata suo pondere quasi in bilance, sed tanquam in centro, vbi perfectè quiescit, & fundatur super stabilitatem suam. Vndè nisi impulsus aliquis totam permeet, & violenter eleuet, non mouetur: hoc autem fieri non potest à lapillo vel grano cadente in terram, vel quolibet alio pondere; imò cùm ex omni parte crebro aliqua cadant in terram, vel ambulent super eam ex omni parte, & contrarijs motibus moueretur terra sursum & deorsum. Addo, quod cùm his temporibus opinio quædam Copernici, & aliorum de motu naturali terræ per modum gyrationis, edicto Sedis Apostolicæ à Paulo V. condemnata sit, iterum vt à fide dignis audiui à Gregorio XV. opinio de motu terræ, qualicumque etiam librationis damnata est, vtpote eisdem Scripturæ locis contraria. Deinde contra vtramque solutionem instatur, quando leue ascendit impulsu aliquo motum, vel graue descendit,& impulsus ille cessat, antequam terram vel corpus attingat; tunc enim nullum datur contrarium, nec aliquod impediens, quo impulsus ille corrumpatur; ergo non semper à contrario corrumpitur.

Quare dicendum est, quòd impulsus desinit

sicut lux, & sonus, & aliæ qualitates transeuntes, quæ aliquando corrumpuntur à contrarijs, aliquando desinunt ex defectu causæ conseruantis, quia dantur per modum transeuntis, sicut & ipse motus. Sed tamen lux dependet à causa conseruante, scilicet luminoso, taliter quòd in absentia eius, nec in instanti durat, quia illuminatio fit in instanti, & non per motum, vnde cessante luminoso, in instanti desinit. Impulsus autem datur per modum motus, quia datur per modum virtutis instrumentalis ad mouendum aliquod corpus, & ideo aliquandiu durat in absentia motoris; & vt inquit D. Thom. q. de anima, art. 11. ad 2. & q. 3. de potentia, art. 11. ad 5. quia illa virtus finita est, mouet vsque ad determinatam distantiam, & tandiù mouetur aliquid à proijciente, quandiu manet vis impulsus proijcientis. Quare istæ qualitates datæ per modum transeuntis ex natura sua habent dependere à principali agẽte, vt à conseruante vel instantanee, vel secundum motum. Si verò occurrat motus oppositus, vel à grauitate, vel à leuitate, vel ab alia causa, ab illo corrumpetur; sicut etiam lux potest impediri ab opaco interposito, & non solum ex absentia luminosi deficere.

Quòd si dicas, impulsum non dependere à proijciente, vt à causa conseruante, quia separatus ab ipso durat. *Respondetur*, quòd impulsus separatus à proijciente, & non instauratus ab ipso, durat per modum transeuntis, & via corruptionis, quia dependet ab ipso non instantaneè sicut illuminatio, sed successiuo modo sicut motus, & sic etiam si separatus sit, & non continuetur cum proijciente, aliquandiu

diu durat, ſed non diu conſeruatur, quia ex ipſa ſua natura tranſeunter datur, & ſolum ad determinatam diſtantiam.

Et hinc colliges, quo modo deſinat impulſus, nam ſi deſinit per contrarium, deſinit in inſtanti extrinſeco per primum non eſſe, quando eſt verum dicere; nunc eſt poſitum contrarium, & conſequenter non eſt impulſus, immediatè antea erat. Si autem deſinit defectu cauſæ conſeruantis, quia peruenit vſque ad vltimam debilitationem, deſinit ſimiliter per primum non eſſe; quia qualitas verſus diminutionem, & non gradum deſinit per extrinſecum terminum paruitatis, ad quem non peruenit, & infra illum inuenitur, vt diximus ſupra q. 8.

Tertia difficultas;

Circa *motum reflexum* dubium eſt, à quo cauſetur reflexus motus, an à corpore, v. g. à pariete, vndè reſilit, ân à proijciente, vnde incipit? Nec enim videtur poſſe cauſari à pariete: tum quia paries manet immotus, & caret vi impulſiua, & ſic non poteſt mouere, & de nouo motum producere, ſi motus proijcientis ibi deficit: tùm quia quando pila, v.g. decidit in terram, & reſilit aſcendendo, ille aſcenſus non poteſt cauſari à terra, cùm ſit illi contrarius; tùm quia non omnia corpora reſiliunt, vt ferrum vel lapis, ſi tangant corpus durum; ergo non eſt à pariete illa reflexio, ſed ab alia diſpoſitione corporis impulſi: tùm denique quia pila tanto vehementius reſilit, quanto fortius proiecta fuit; ergo non poteſt

a solo pariete causari: hic enim eodem modo semper se habet. A proijciente autem ille motus reflexus fieri non potest; tùm quia est motus contrarius & discontinuus priori, cùm in pariete frangatur prior impetus; tùm, quia in pila cadente sine impulsu in terram, & resiliente datur idem motus reflexus, & non à proijciente, ergo à corpore vnde resilit.

Respondetur, in motu reflexo duo inueniri, scilicet, id quod per se mouet, & causat motum secundum se, & id quod refrangit motum, & causat reflexionem, quod per accidens se habet, & causat motum reflexum, ad modum quo per antiperistasim causatur maior intensio in qualitate opposita, vel ex reuerberatione lucis in alio corpore causatur intensior lux, & calor; sicut enim quando frigus circumdat calidum, calor ille à frigore repercussus reuertitur ad calidum, & intendit illud, ita etiam motus directus, siue fiat per impulsum proijcientis, siue per motum naturalem grauitatis, si tangit corpus durum, refrangitur, & fit duplex motus: & illud corpus durum est causa illius motus quantum ad discontinuationem, & refractionem, sed impellens est causa illius quantum ad substantiam motus, sicut motus tibiæ curuæ quantum ad obliquitatem est à curuitate, quantum ad substantiam motus vitalis est ab anima informante tibiam, & ibi modificante motum; sic motus reflexus, in quantum est obliquatus, & deficiens à directo est à duritie corporis impedientis motum directum, quantum autem ad substantiam motus est à proijcientis impulsu, vel vt causa mouente directè, & suo impulsu tangente corpus du-

rum,

rum, vbi obliquatur & modificatur impulsus in contrarium motum. Vndè Arist. in hoc lib. 8. text. 32. cùm simpliciter dicit, quòd motus pilæ non est à pariete, sed à proijciente, intelligitur quod est à proijciente remote, & quantum ad substantiam motus, non quantum ad obliquitatem, & refractionem illius.

Ad primum fundamentum, oppositum, *Respond.* quòd paries vbi fit reflexio, est immotus, & caret vi impulsiua, quantum ad impellendum, & mouendum per se, non quantum ad resistendum, & impediendum motum directum, & causandum reflexum per accidens; ad hoc enim non requiritur vis impellens, sed impediens, nec requiritur quod paries sit motus, sed ipso motu directo attractus, sicut frigus circunstans causat calorem per accidens, & corpus opacum refractionem lucis per multiplicationem & diuisionem eius.

Ad secundum dicitur, quòd quando pila cadit in terram, & flectitur ascendendo, ille ascensus per accidens est à terra, quia non est ab illa in quantum ascensus, sed in quantum motus obliquus, & refractus à directo, sicut quando aqua calefacta circundatur frigore, fit calidior per antiperistasim, non quia calor fiat à frigore, sed quia refraugitur ab illo, & consequenter multiplicatur, redeundo ad calorem aquæ. Per accidens enim non repugnat fieri oppositum effectum alicuius qualitatis refrangendo, aut obliquando motum eius.

Ad tertium respondetur, ad refractionem requiri aliquam dispositionem in corpore resiliente, vtpotè, quòd sit talis densitatis, vel leuigationis, & similia, quæ si desinit non fit

motus reflexus, non ex defectu mouentis, vel refrangentis, sed ex defectu dispositionis requisitæ, sicut lux non in omni corpore refrangitur, nec frigus circunstans semper faciat antiparistasim.

Ad vltimum respond. vehementiorem motum reflexum causari præsupposi iuè à vehementiori motu directo stante eodem corpore duro, quia tunc fit maior refractio motus; & consequenter in reflexione etiam inuenitur maior impetus, quia eadem fortitudine, qua exiuit à proijciente, refrangitur à repercusso.

QVÆSTIO XXIV.

De æternitate motus, & primo eius motore.

ARTICVLVS I.

Vtrùm res permanentes potuerint esse ab æterno?

Vpponimus duo in fide certa: *Primum* est, mundum incepisse in tempore, & similiter motum eius. *Secundum*, Deum non de necessitate produxisse mundum, sed potuisse non producere, & posse nunc destruere. Hæc omnia de fide sunt, & in Philos. supponenda, vel potius suspicienda. Nam de 1. constat Genes. 1. *In principio* fe-

fecit Deus cælum & terram. Et Psal. 89. *Prius quam montes fierent, aut formaretur terra & orbis*. Ioan. 17. *Prius quam mundus fieret apud te*: idque etiam definitum est in Concilio Lateranensi secundo. Nec vero per rationem potest demonstrari mundum incepisse in tempore, cum id præcisè pendeat ex voluntate libera Dei, sicut etiam rationes, quæ à Philosophis afferuntur ad probandum, quod mundus sit ab æterno, nullo modo cogant, vt luculenter ostendit S. Thom. 1. p. q. 46. art. 1. & 2. vbi etiam ostendit Arist. in hoc lib. opinatiuè locutum fuisse. Nam in 1. Topicor. cap. 9. inter problemata dialectica, ponit vtrum mundus sit ab æterno. Videri etiam potest Diuus Thom. hac de re 2. contra Gent. à cap. 32. vsque ad 38. & in 2. dist. 1. qu. 2. art. 5. & dist. 2. q. 2. art. 3.

Secundum etiam constat aperte ex Scriptura tribuente voluntati Dei creationem omnium ad Ephe. 1. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*, & Apocalyp. 4. *Tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt*. De quo videri possunt Theologi 1. par. qu. 19. An verò mundus potuerit habere initium temporis ante instans, quo nunc creatus est. *Respondetur*, potuisse, licèt nos lateat ratio, quare in tali puncto creatus sit de quo D. Thom. quæst. 3. de potentia, art. 14. ad sextum.

His suppositis, de possibili solum est difficultas, an potuerit mundus creari ab æterno, siue quoad res permanentes, de quibus in præsenti articulo agemus, siue quoad successiuas, & generationes, & corruptiones, de quibus est

ſpecialis difficultas, de quibus agemus in ſequenti articulo.

Quo ad primum, videtur repugnare creatio rerum ab æterno. Primò, quia tunc non eſſet ſignabile initium, quando talis creatura incepit quia quolibet deſignato antea fuit. Secundo, quia tunc non procederet de non eſſe ad eſſe, quia nunquam fuit verum dicere, quod non erat. Tertio, quia creatura non eſſet annihilabilis per æternitatem. Nam vel duraret finita duratione, vel infinita; ſi infinita, in tota illa non annihilaretur: ſi finita, ergo ab æterno quando incepit vſque ad illam annihilationem, ſolum eſſet duratio finita, & ſic tota duratio ab æterno infinita non eſſet, quia finitis terminis comprehenderetur. Quarto, non eſſet Deus liber in creando, ſi ab æterno crearet, quia nec antequam crearet; ſupponimus enim non dari ante; neque cum crearet, quia non poterat ſimul creare & non creare: nec poſt, quia ad præteritum non eſt potentia. Quinto, poſſet creatura habere infinitam virtutem, & ſi tota æternitate intenderetur calor, aut gratia, vel ſcientia, creſceret in infinitum, quia duratio eſſet infinita. Denique creatura tunc eſſet infinita in duratione: ergo & in eſſe, ſeu eſſentia. Adſtipulantur etiam dicta Sanctorum, nam Auguſt. 12. de Ciuitate cap. 15. ait: *Angelos non potuiſſe eſſe coæternos Creatori*, & Hugo lib. 1. de Sacramentis cap. 10. *Fugit*, inquit, *diuinam virtutem, vt aliquid ſibi coæternum faciat*. Et communiter Sancti negant creaturam poſſe eſſe coæternam Creatori: vt Ambroſ. Damaſc. & alij. Hanc partem nonnulli Doctores defendunt, præſertim ex anti-

antiquis, qui videri possunt apud Conimbric. hic, quæst. 6. art. 1. & Carmelit. disput. 29. q. 3.

Oppositum tamen omnino tenendum est, & expreßè asseritur à Sanct. Thom. 1. p. quæst. 46. art. 1. ad 1. & quæst. 3. de pot. art. 14. vbi rationes in contrarium soluit, & 2. contra Gen. cap. 38. & opusc. 27. Est etiam communiter sententia Authorum huius temporis, vt videri potest apud Conimb. & Carmel. cit. *Fundamentum* est, quia non implicat neque ex parte Dei creantis, neque ex parte effectus faciendi, neque ex parte ipsius actionis, seu creationis: ergo &c. Non repugnat ex parte Dei creantis, quia eandem habet potentiam ab æterno quam nunc, & eandem virtutem agendo liberè, quam si ageret ex necessitate naturæ: sed nunc potest creare mundum, & si ageret ex necessitate naturæ ab æterno crearet, sicut Sol si ab æterno esset, ab æterno illuminaret, vt docet Aug. 6. de Trinit. cap. 1. ergo ex parte Dei nec deest potentia, nec vlla est repugnantia. Non repugnat ex parte creaturæ, quia non est minus possibilis ab æterno quam nunc, nec enim incepit in tempore esse possibilis, nec aliqua incompossibilitas est ipsi cum æternitate, vt in solutionibus argumentorum ostendetur tùm, quia de facto dantur creaturæ æternæ à parte post, vt creaturæ incorruptibiles, ergo possunt dari à parte ante; tùm, quia licet creaturæ essent ab æterno, non tamen essent æternæ æternitate per essentiam, sed in propria duratione creata coexisterent ipsi æternitati à parte ante, sicut modo coexistunt aliquæ à parte post. Non repugnat ex parte ipsius actionis, quia actio Dei non est per motum & successionem,

sed

ſed in inſtanti, & ita non requirit tempus, ſed poteſt eſſe ante omne tempus. Nec minus per illam actionem dependeret creatura à Deo liberè, quia per voluntatem Dei operantem ad extra reciperet eſſe limitatum & dependens, & fieret ex nihilo, & ex non eſſe, non quia duratione antecederet non eſſe, ſed prioritate naturæ, quatenus illa creatura non eſſet à ſe, ſed ab alio, & ex Deo cauſante, ergo ſaluaretur tota ratio creationis.

Ad primum ergo à principio, *Reſpondetur*, quod non eſſet aſſignare principium inceptionis in duratione, ſed principium originis, & cauſalitatis, hoc enim ſolum eſt de ratione creationis, vt docet Sanct. Tho. quæſt. 3. de poten. art. 14. ad 7. in ſecundo loco. Quare ſi res fieret ab æterno, procederet ſine initio durationis, ſicut res incorruptibiles accipiunt durationem ſine fine, & ita acciperent tunc durationem oppoſito modo ad tempus, ideſt ſine inceptione, ſed ſemper exiſtendo, cum dependentia tamen ab alio, in quo differret à proceſſione diuinarum perſonarum, quæ ſine dependentia procedunt in ipſa æternitate eſſentiali, non in participata. Creatura autem ab æterno haberet infinitatem durationis participatæ, & ita careret initio, quia initium infinitati opponitur, ſicut infinita quantitas initio & fine caret. Quare non diſtingueretur ibi productio & conſeruatio, quia hoc ipſo quod ſine initio procederet, conſeruata procederet & ſimul eſſet producta & conſeruata, quia ſine durationis initio procederet, ſolo cauſalitatis principio & originis.

Ad ſecundum reſp. ex Sanct. Thom. loc. cit. de

de potent. ad 7. quod tunc non esse præcederet esse non duratione, sed natura, quia si sibi relinqueretur, nihil esset, & quia non producitur ex aliquo præexistente esse vero non nisi ab alio habet sed per dependentiam ab eo, quā solutionem latè prosequitur opusc. 27. cit. Et ita differt illa duratio ab æternitate Dei, quia hæc non solum caret initio durationis, sed etiam causalitatis & originis ab alio, & est tota simul.

Ad tertium respondetur, quod ex suppositione creationis ab ęterno non potest illa res annihilari nisi in tempore; sicut enim ex suppositione quòd res creatur, in eodem instanti annihilari non potest, ita ex eo quod creatur sine initio durationis, oportet quod sine initio duret, atque adeò infinita aliqua duratione, de quo vide M. Soto hic q. 2. Suar. disput. 20. met. sect. 6. quia idem est creari sine initio durationis, atque creari cum infinita duratione, seu cum conseruatione non habente principium durationis, siquidem tunc conseruatio & productio idem sunt, ex suppositione autem quod conseruat Deus, quandiu conseruat annihilare non potest, an vero cum hoc stare possit motus ab æterno, seq. art. dicemus. Quando verò dicit Diu. Thom. quæst. cit. de potent. ad 3. quod variabilitas excludit æternitatem sed non infinitam durationem, intelligitur, quod habet variabilitatem, tum ad desinendum, sed in tempore, non ab æterno & infinita duratione; tùm ad existendum, quia producitur de non esse ad esse, quod non habet æternitas.

Ad quartum respondetur, quod Deus liberè

crea-

crearet ab æterno etiam dum actu crearet, quia potest non creare absolutè, licèt ex suppositione quod creat, non stet non creare, non solum si crearet ab æterno, sed etiam nunc, & ex suppositione quòd creat sine initio durationis non possit non conseruare. Et quando dicitur, quod antecedenter ad creationem non potest non creare, distinguo; antecedentia durationis, transeat; antecedentia naturæ & originis, nego; aliàs si non esset liber pro illa antecedentia, necessario crearet, & non posset differre, sicut de facto distulit vsque ad tempus.

Ad quintum respondetur, in primis non concludere quod res non possit creari ab æterno, sed quod non possit operari ab æterno, nec de quacumque operatione, sed de illa quæ est cum motu & augmentatione, seu intensione, de quo agemus seq. art. Interim dicimus, nullam qualitatem posse actu intendi in infinitum, etiam si esset ab æterno, quia infinitum actu nullo modo est pertransibile, & vt dicit Diu. Th. 2. cont. Gent. c. 38. ad 3. si mundus semper fuisset in omnibus circulationibus non esset accipere primam, & sic neque transitum, qui semper exigit duo extrema. Quæ authoritas, vt sequ. artic. videbimus, probat, non posse dari motum ab æterno, quia motus exigit transitum, & in exceptionem, & finem inter aliqua extrema, quod totum ab æterno esse non potest, & consequenter neque per motum, seu operationem qualitas aliqua in infinitum augeri posset. Et sicut si darentur infinitæ generationes, excipitur generatio hominum, ne dentur infinitæ animæ separatæ, ita si daretur motus intensionis infinitus per totam æternitatem,

tem, non daretur permanentia qualitatis intensæ, ne detur infinitum actu, sed qualitas illa transiret, & corrumperetur in suis partibus.

Ad sextum respondetur, quod infinitas in duratione non arguit infinitatem in esse, aut in virtute rei durantis, sed in actione & virtute conseruante illam in esse; quia duratio, cùm sit continuatio existentiæ, sed aliquid conueniens rei non ex proprijs, sed ex participatione agentis. Vnde, quòd aliquæ creaturæ durent in infinitum à parte post, non arguit infinitatem in essentia.

Ad authoritates Patrum dicitur ex D. Tho. 3. de poten. art. 14. ad 1. & opusc. 27. intelligi, quod creaturæ non sint coeternæ Creatori æternitate propria, & essentiali, sicut est attributum æternitatis in Deo: qua ratione dicit Boetius lib. 5. de Consolat. prosa vltima, quod etiam si mundus semper fuisset, non esset Deo coæternus, & sic rectè inferunt PP. Filium Dei non esse creaturam, quia æternus est æternitate propria, quod nulli conuenit creaturæ. Plerumque etiam Sancti loquuntur de creaturis prout de facto inceperunt, & creatæ sunt, non de possibili.

ARTICVLVS II.

Vtrùm repugnet res successiuas fuisse ab æterno?

Res successiuæ sunt motus, & generationes rerum, & per motus intelligimus tam locales, quam alterationis; & in localibus maio-

maiorem difficultatem habet motûs rectus; quàm circularis; continuus, quam discretus. Est autem specialis difficultas in rebus successiuis, quod fuerint ab æterno, quia deberent carere omni principio. Si enim assignaretur illis aliquod initium, hoc ipso non essent ab æterno, quia inter illud initium, & hoc instans essent duo termini, inter quos non posset includi infinita duratio, qualis est ab æterno. Si autem motus caret initio, necessario est deneganda aliqua successio infinita ab æterno; de ratione enim successionis est, quod vna pars desinat, quando motus fuit productûs ab æterno, vel durauit infinito tempore, vel finito. Si infinito, toto illo permansit, & non transiuit: & sic non fuit successio ab æterno. Si finito tempore, ergo æternitas finita duratione consumi potest, quia ab illa desitione computando vsque nunc omnis motus comprehenditur duobus terminis, scilicet illo nunc, quo desijt motus, & isto nunc, in quo modo finitur, atque adeò finita duratio est. Ergo si illa quoque dûratio successiua ab æterno finita fuit, totum tempus ab æterno finitum manebit.

Duæ sunt sententiæ in hac parte. Prima negat omnem motum fuisse possibilem ab æterno, & consequenter etiam generationes substantiales, quæ sine motu præcedente non fiunt. Ita Magister Soto 8.Physicor. quæst. 2. conclusione 3. Conimb. Rubio, Placa, & alij in hoc lib. 8. & Pater Suarez disp. 20. Metaph. sect. 6. nu. 16. licet aliqui vt Soto, & Conim. aliquantulum hæreant in motu circulari, qui continuus est, & videtur posse carere princi-

pio.

pio. Alij è contra admittunt omnem mo um, & generationes potuisse esse ab æterno, & durasse per infinitum tempus. Ita Capreolus, Ferrarien, Scot. Soncina, Vazquez, Nazarius, & alij, quos citant, & sequuntur Carmelitan. hic disp. 29. q. 4. & Cabero tract. vlt. dub. 3. & 4. Quorum fundamenta statim afferemus.

Prima sententia mihi non solum probabilior, sed etiam certior apparet, supponendo, quód corruptio sit impossibilis ab æterno, vt statim dicemus. Successio autem sine corruptione non est. Et Diuus Thomas opusc. 27. paulo ante medium, dicit. *Non repugnare, si ponatur causa producens effectum suum subito, quod non præcedat duratione suum causatum; repugnare autem in causis producentibus effectum suum per motum, quia oportet quod principium motus præcedat finem eius.* Ergo si repugnat aliquem terminum produci per motum ab æterno, etiam repugnabit aliquod mutatum esse dari ab æterno, quia hic est terminus quidam motus, & consequenter etiam repugnabit motus ipse.

Fundamentum autem huius sententiæ sumitur ex duplici ratione, quam D. Thom. semper difficillimam reputauit, & insolutam reliquit. *Prima* ratio est supra posita ex natura motus, qui successiuus est, & constat partibus transeuntibus, quarum vna desinit, & altera incipit. Si ergo datur aliqua, quæ nunquam incepit, quia ab æterno datur motus, illa non potuit, nec infinito tempore, nec finito durare. Non infinito, quia sic toto illo tempore non esset successio, nec transitus illius partis, sed permanentia; & consequenter neque mo-

tus

tus ab æterno. Non finito, quia sic illa pars motus, sub qua mobile creatum est, solum finito tempore duraret, & illa, quæ immediatè secuta est, tunc verè incepit, quia iam non fuit ab æterno: & sic ab illa computando vsque ad istam partem motus, quæ modo datur, dabitur inter illam, & hanc inceptio & desitio, atque adeo finita duratio, quia illa est finita, quæ incipit, & desinit, sed vltra totam istam durationem finitam à parte ante solum restat alia pars motus etiam infinita. Ergo totus ille motus ab æterno finitus esset, quia finitum addito finito, non facit infinitum. Repugnat autem, quod duratio aliqua ab æterno sit finita. Neque est idem de motu à parte post; posset enim durare in æternum per hoc, quod nunquam desineret, sed hoc non est habere partem aliquam motus, quæ infinitè duraret, sed transire partes finitas, sine vllo termino finiente, quod est infinitum syncategorematicè. Res autem permanens, si durat in æternum à parte post, vnica duratione infinita durat, quia permanenter, & non successiuè: & ideò rectè fit indè argumentum, quod etiam potuit ab æterno talis res permanens creari. *Hanc rationem* tetigit Sanct. Thom. 2. contr. Gent. cap. 88. ratione 3. & 1. p. q. 46. art. 2. ad 6. quia scilicet, si mundus esset ab æterno essent transacti infiniti dies. Et respondet: *Quod qualibet circulatio precedentium transire potuit, quia finita fuit: in omnibus autem simul si mundus semper fuisset, non esset accipere primam; & ita nec transitum, qui semper exigit duo extrema*. Ecce quomodo S. Thom. fatetur, non posse esse transactas infinitas circulationes col-

lectiuè,

lectiuè, quòd est non dari motum ab æterno, quia cum non sit accipere primam, illa sub quamundus creatus est, caruit principio, atque adeò fuit infinita in duratione, & permanentia, quod est non esse motum. Et licet in quæstion. 3. de potent. articul. 17. ad 17. soluens idem argumentum, dicat Sanct. Thom. *Quòd illa ratio non probat, quod motus semper fuerint, sed quod motus circularis possit semper esse*: Tamen non loquitur ibi D. Tho. assertiuè, nec dicit quod illud argumentum id efficaciter probat, subdit enim. *Quod ex Mathematicis non potest aliquid efficaciter concludi de motu*. Nec Aristotel. ex circulatione motus ostendit eius æternitatem absolutè, sed supposita æternitate, ostendit, quod nullus alius motus potuit esse æternus, nisi circularis: quod totum non procedit absolutè, sed ex suppositione.

Alia ratio pro ista sententia, quæ nunquam solui potest, est, quia si motus & generationes essent ab æterno, non repugnaret dari infinitum in actu; quod in sententia Arist. & D. Th. admitti non potest. Sequela patet, quia possent esse infinitæ generationes hominum, & manerent infinitæ animæ separatæ, quia immortales sunt, & vna non transit in corpus alterius; aut similiter cum essent infiniti dies, posset quolibet die creari vnus Angelus, aut vna stella, & nunc essent infinita actu. Hoc argumentum affert sæpius D. Th. & insolutum relinquit asserens aliorum Philosophorum solutiones & improbans, vt in secundo contra Gentiles, cap. 38. & opusc. 27. & tandem 1. p. q. 46. art. 2. ad 8. concludit; *Quòd hæc ratio est parti-*

particularis, & sic potest aliquis dicere, quod mundus fuit æternus, vel saltem aliqua creatura vt Angelus sed non homo; nos autem intendimus vniuersaliter, an aliqua creatura fuerit ab æterno. Ita D. Thom. vnde intentio eius est probare, quod aliquam creaturam esse ab æterno non repugnat, quidquid sit, an repugnent, generationes hominum, & consequenter reliqui alij motus & generationes, nam eadem ratio est de alijs, siquidem sicut formæ humanæ separatæ naturaliter durant, ita reliquæ aliæ formæ possunt per Dei potentiam separatæ conseruari, & sic esse modo infinitæ in actu. Et ita qui concedunt reliquos motus posse esse ab æterno, excipiunt autem generationes hominum: inconsequenter loquuntur, & solum ad effugiendum concedere infinitum actu, quod tamen in alijs generationibus coguntur concedere, si Deus velit omnes formas corruptibiles separatas conseruare, vt potest. Et saltem in productione infinitorum Angelorum non datur hoc effugium. Dicere autem, quod potest diuisione producere quolibet die Angelum, non autem collectiuè in omnibus diebus, est intelligibile; nam si quolibet die producit Angelum, & dies sunt infiniti, & Angeli perseuerant, infiniti erunt collectiuè, numerationem enim dierum sequitur illa infinitas collectiuè. Et multo minus dici potest, quod si Deus quolibet die producat Angelum tenebitur alium annihilare. Vnde enim constat, teneri Deum ad annihilandum, aut quid conducit annihilatio Angeli ad productionem alterius? Solum videtur hoc confingi ad effugiendum inconueniens, quod ex illa sententia

sequi-

sequitur de infinito. Et ideo rectè dixit Magister Soto vbi supra, hoc esse vnum ex fortissimis argumentis contra Philosophos ponentes generationes rerum ab æterno.

Sed pro contraria sententia objicies. Nam poterat ab æterno produci ignis applicatus stuppæ, qui vtique combureret illam, ergo poterit dari generatio ab æterno sicut & illuminatio si Sol produceretur ab æterno: alioquin non posset res ab æterno produci, nisi maneret omnino immobilis, & nihil operans per totam æternitatem. *Secundo*, cælum potest creari ab æterno cum motu circulari, quia hic motus caret principio, eo quod circularis est, ergo saltem ille non repugnat esse ab eterno. Denique Diu. Thom. afferens rationes eorum qui contra Aristotel. volunt demonstrare mundum non esse ab æterno, soluit eas, & ostendit non repugnare, quod mundus ab æterno sit, vt patet in locis supra allegatis, ergo in eo sensu admittit esse possibilem mundum ab æterno, quo illum posuit Aristotel. posuit autem cum motu; ergo sentit Diu. Tho. motum posse esse ab æterno.

Ad primum respondetur, quòd ille ignis sic applicatus generaret ignem, quàm primum posset motus incipere, & stuppa corrumpi, non posset autem corrumpi, nisi post infinitam durationem, quia cùm producatur sine initio durationis, producitur vt permanens & conseruatus infinita duratione, & post illam in tempore poterit generare, quia videlicet inter corruptionem stuppæ, & eius productionem ab æterno, non mediat duratio finita tantum, quod esse non potest, sed infinita, vt ostendimus

dimus. Illuminatio autem Solis cùm non fiat per motum, & quæcumque alia instantanea operatio ab æterno dari potest, sed non mutari, & desinere esse per durationem finitam, vt diximus; operatio autem cum motu esse non potest ab æterno, & ideò immobilis debet esse res per durationem infinitam.

Ad secundum respondetur, quod motus circularis caret principio ex parte mobilis, seu magnitudinis in qua fit, sed non ex parte durationis, quia oportet partem motus transire, & partem succedere, sicque debet quælibet pars finitè durare, si enim duraret infinitè, pro tunc motus non esset nec successio, finita autem duratio repugnat rei æternæ, quæ producitur sine durationis initio.

Ad D.Th.respondetur, se ipsum explicare 1. p.q.46.art.2. ad 8. vt supra ponderauimus; solum enim intendit potuisse mundum esse ab æterno secundum substantiam, vel aliquas creaturas permanentes, non secundum generationes & motus, præsertim propter generationem hominum. Et sicut durabit mundus in æternum secundum substantiam, sed non secundum statum, quem nunc habet, ita ab æterno potuit fieri secundùm se, sed non secundum statum motus, in quo ab Aristotele recedit, qui id solum opinatiuè sensit. Quòd verò dicit S.Th. 3. de potent. art.14. ad 9. in secundo loco positum, tempus & æuum non differre ab æternitate, solum quia carent principio durationis, sed quia admittunt aliquam successionem, qua caret æternitas, & sic admittit posse dari successionem in illis durationibus, si fierent ab æterno, in hac enim præsuppositione

ione loquitur. Hoc inquam parum vrget, admittunt enim tempus, & æuum successionem formalem vel virtualem, sed non pro omni statu, scilicet non pro illo signo, quo carent initio durationis, vt si fierent ab æterno. Vndè non dicit ibi D.Thom. quòd successiua sunt ab æterno, sed *etiam si essent, adhuc haberent per quid differrent ab æternitate essentiali, quæ in nullo statu successionem admittit.*

ARTICVLVS III.

Quid Philosophus demonstret de Deo ex vi motus?

RESpondeo, ex vi motus immediatè, & directè demonstrari, quòd primum mouẽs sit omnino immobile, inde verò consecutiuè demonstrari propria quædam attributa, quæ conueniunt ipsi diuinitati, & actui puro, de quibus statim dicemus.

Quòd ergo debeat dari vnum primum principium immobile. Arist. ostendit ex ipsa subordinatione causarum mouentium, vt latè declarat S.Thom. 1. contra Gent. cap. 13. & 1.p. qu.2. art. 3. Et nititur tota demonstratio duobus principijs, scilicet quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio, & quòd non est dare processum in infinitum in causis per se mouentibus; & formatur sic demonstratio. Nam videmus dari multos motus de nouo in rerum natura, qui de nouo incipiunt exeundò de potentia ad actum; id autem quod sic mouetur, istum motum debet habere ab alio, vel saltem virtutem se mouendi ab alio accipere, quia si

mouetur, est in potentia ad talem motum, & consequenter debet reduci in actum ab alio, quod sit in actu, vel si habet virtutem, qua se reducat, debet habere illam acceptam & motum ab alio, & non à se, quia id quod est in potentia, non potest habere virtutem mouendi à se ipso, sicut nec naturam & esse, quia id quod habet à se virtutem, nec agit per illam vt motam, nullo modo est in potentia, sed est actus purus, quia habet virtutem non acceptam, aut participatam ab alio, & consequenter neque esse, & sic est independens ab alio. Oportet ergo, quòd id quod est in potentia, & de nouo mouetur, quòd supponat aliud, à quo habeat vel motum, vel virtutem mouendi. Quòd verò non sit procedere in infinitum in istis causis, manifestum est, quia impossibile est infinitas causas pertransiri, vt detur aliquis effectus de nouo, id enim dicitur infinitum, quod non habet terminum, neque finem, ergo si requiritur infinitas causarum ad causandum aliquid de nouo illa causatio nunquam habebit finem, quod est non habere effectum. Ergo sistendum est in aliquo, quod ita moueat, quod non habeat motum ab alio, neque virtutem mouendi, & consequenter erit immobile, & à se, & hoc vocamus Deum.

Sed potest aliquis subterfugere. Primò dicendo, quod in qualibet specie motus deuenitur ad vnum primum immobile in illo genere, non tamen ad vnum primum immobile simpliciter, & in omni genere, & consequenter non peruenitur ad vnum mouens quod sit Deus. Secundò dicendo, quòd datur circulus in causis mouentibus, ita quod primus motor

in

in isto genere rursus est mobilis, ab aliquo sibi subordinato in alio genere motus, sicut causæ sunt ad inuicem causæ in diuerso genere. Denique dici potest, quòd idem sit mouens, & motum, secundum diuersas formalitates, sicut agens immanens se ipsum mouet, & à sua actione patitur, vel saltem per accidens potest simul moueri, & mouere.

Sed contra primam responsionem instatur, quia licèt motu physico perueniatur ad vnum primum mouens expers motus physici, tamen idem argumentum instauratur respectu alterius motus in alio genere, nam id, quòd est immobile in vno genere motus, vel potest moueri in alio genere vel non. Si non, ergo est immobile in omni genere, si verò est mobile, reddit argumentum factum in illo genere, in quo est mobile, quia vel mouetur ab alio, & cùm non sit dare processum in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod etiam in illo genere sit immobile, nisi fortè detur circulatio in causis mouentibus, de quo statim dicemus. Si autem non mouetur ab alio in illo genere, sed à se; vel habet virtutem mouendi, & motum ab alio vel non; si ab alio, reddit argumentum de processu in infinitum; si à se, ergo sicut habet virtutem, ita & essentiam & esse habet à se, quod est esse improductũ, & increatũ.

Contra secundam autem responsionem instatur, quia sufficit demonstrare, quòd in vno genere causæ, nempè in mouentibus efficienter, non detur circulatio, quia in eodem genere causæ non potest admitti circulus, vt quæst. 10. demonstratum est, sic enim eadẽ causa careret, & non careret conditionibus requisitis ad efficien-

ficiendum, vndè si primum mouens ad efficiendum causas sibi subordinatas requiritur, quòd sit in actu, illud esse in actu non potest per circulum habere à causa sibi subordinata, quia sic deberet supponere illam esse, vt sibi efficienter daret esse, & consequenter illud primum mouens non efficeret causam sibi subordinatam, quia iam supponeret illam habere esse. Quare in habendo esse efficienter, non potest dari circulus, & sic esse primi mouentis non potest efficienter procedere à causa sibi subordinata, sed vel habet illud ab alio, cùi subordinatur, & à quo dependet, & sic non est primum mouens, nec adhuc sistitur processus in mouentibus. Si autem habet esse à se, & non ab alio, efficienter est improductum, & increatum. Et ita sufficit tollere circulum in vno genere causæ, scilicet, efficientis, vt deueniamus, ad vnum esse increatum, quod est Deus. Posito autem ente increato; & non effecto ab alio, consequenter erit actus purus, quia si haberet potentiam, esset actuabilis, & mobilis ab aliqua forma, & ab aliquo efficiente, & consequenter si est actus purus, in nullo genere causæ mobilis est, quia actus purus est summa perfectio, & à nullo alio perfectibilis.

Contra vltimam autem responsionem supra latè tractauimus quæst. 21. ostendendo, quod nihil mouet se ipsum primò, & per se, nisi ratione partium, quarum vna sit mouens, & alia mota; quod in primo efficiente non habet locum, quia est purus actus, & consequenter non diuiditur in partes, quarum vna sit mouens, & alia mota, quia pars mota est in potentia respectu partis mouentis, & consequenter repugnat

gnat puro actui, & multo magis repugnat, quòd sit per se primo mouens, & per se primo mota secundum idem, quia sic esset secundum idem, in actu, & potentia, quod repugnat actui puro. Illud verò, quod dicitur de actione immanente, quæ recipitur in eo, à quo elicitur, non est ad rem. Tùm, quia in Deo non potest dari actio recepta, quia primum efficiens est totum in actu, nec habet aliquid de potentia, vt recipiat; tùm, quia in nobis licèt potentia immanens recipiat actum quem elicit, tamen potentia eliciens debet esse mota ab alio, vt eliciat, sicut voluntas est mota ab intellectu, & intellectus à specie, & obiecto, & à Deo determinante, & mouente, & sic semper distinguitur mouens, & motum, licèt sit idem recipiens, & eliciens secundum diuersa; imò elicit actum potentia cum obiecto, seu specie, & lumine, recipit autem illum potentia sola, & non species; & sic non est idem simpliciter recipiens, & eliciens.

Ostenso, quod debet dari vnum primum mouens, quod in genere causæ efficientis sit immobile, consecutiuè deducuntur plura attributa propria diuinitatis. Nam in primis demonstratur, quod primum efficiens caret omni potentialitate, tam materiali, quàm obiectiua, quia vtraque supponit aliud efficiens, à quo possit moueri, materialis quidem tanquam subiectum immutandum ab aliquo efficiente; obiectiua vero tanquam obiectum possibile effici, & transiens de non esse ad esse. Et ita ratio actus puri pertinet ad ipsam entitatem entis increati.

Secundò demonstratur attributum infinitatis, tam in essentia, quàm in virtute, quia habet

actum purum sine potentia; ergo perfectionem sine imperfectione; perfectio enim fundatur in actu, imperfectio autem in opposito actus, quod est potentialitas, ergo nullam habet limitationem in ipsa actualitate, & perfectione, ergo neque in virtute, quia virtus est actiuitas, quæ fundatur in actualitate. Item cùm sit primò efficiens, habet virtutem superiorem ad omne aliud efficiens inferius, & ad omnem effectum; ergo ad omne ens, & hoc est habere virtutem infinitam.

Tertiò demonstratur, quòd caret magnitudine, seu quantitate, & materia; caret enim materia, quia materia est in potentia ad formam; actus autem purus nullo modo habet potentiam. Similiter caret corpore; tùm, quia corpus constat materia, cùm sit aliquid materiale; tùm, quia est imperfectius spiritu, & sic non est perfectissimum ens; tùm, quia est diuisibile in partes, & sic est in potentia ad diuisionem, & similiter est compositum ex illis partibus, quod repugnat actui puro, & primo enti, quia omne compositum est dependens à partibus, & partes à toto, & totum est maius suis partibus, in eo autem quod est actus purus, non est aliquid maius au perfectius, vel dependens, quia illud quod est minus, hoc ipso non est actus purus, cùm non habeat summam perfectionem, sed est in potentia ad totum, quod est maius, & perfectius illo, vbi autem est aliquid potentialitatis deficit ratio actus puri. Vnde similiter caret quantitate, quia hæc sine partibus, & diuisibilitate non datur.

Quartò demonstratur, quòd sit intelligens quia ratio intelligibilitatis prouenit ex immateria-

teria-

terielitate. Et præterea nobilior modus operandi est per intellectum qui dirigit, quàm cum ignorantia, vel ex directione alterius. Primum autem efficiens cùm sit immobile, à nullo alio dirigitur, & mouetur, & cum sit purus actus, habet perfectissimum modum operandi.

Quintò ostenditur, primum motorem esse vbique, quia eius virtus est infinita, & attingit omnia entia, & omnia mouentur, & dependendent ab illo, non quacumque dependentia, sed in omni ratione essendi, & tali influxu, quòd per eius suspensionem quodcumque ens annihilaretur, qui influxus non potest esse mediante aliqua creatura, sed immediatè à Deo, ergo est immediatè præsens omnibus.

Sextò, ostenditur esse sempiternum, quia est immutabile, & à se habens esse, ergo semper habuit esse sine vlla mutatione, quod est esse æternum.

Vltimò, sequitur esse vnum: tùm quia si essent duo primi motores, vel quilibet faceret idem quod alter æqualiter cum ipso, & sic alter superflueret, nihil autem absurdius, quàm ponere Deum superfluum; vel non faceret idē, neque æqualiter cum il o, & sic non essent æqualis perfectionis, vnde vnus esset perfectior alio; & perfectio, quæ esset in vno, deesset alteri, atque adeo neuter esset summæ, & infinitæ perfectionis, quod est non esse actum purum, neque ens increatum.

Plura de his tractare pertinet ad Metaphysic. lib. 12. & ad Theologos 1. p. vsque ad q. 27. Nobis sufficit hæc breuiter attigisse, quia raptim à Philosophia ex ipso motu deducuntur,

eaque tractauit Arist. tum in hoc lib. 8. tùm in 12. Metaph. Vt tamen perfectius reductio, & subordinatio causarum inferiorum ad primam causam intelligatur, sequentibus duabus quæstionibus de subordinatione causarum principalium, & instrumentalium agemus, quod à 2. lib. ad hunc locum transtulimus.

QVÆSTIO XXV.

De subordinatione causæ secundæ ad primam.

IN subordinatione causarum à Deo possumus tria considerare, scilicet dependentiam effectus causæ inferioris à superiori. Secundò dependentiam ipsius causæ inferioris à superiori in causando, nam in essendo dependet vt effectus. Tertiò dependentiam ordinis in ipsis causalitatibus, ita quòd omnia subijciantur ordini, & directioni diuinæ causalitatis, & nihil per accidens fiat respectu Dei. De his tribus agemus in præsenti. In primo articulo de concursu simultaneo qui influit in effectum simul cum causa secunda. In secundo & tertio de præuio mouente causam secundam ad causandum. In quarto de causa per accidens, & de fato.

ARTICVLVS I.

Quid sit concursus simultaneus, & quomodo distinguatur à concursu causæ primæ?

NEgauit Duran. in 2. dist. 1. q. 5. & dist. 37. q. 1. Deum concursu simultaneo operari concomitanter cum causis secundis earum effectus. *Et fundamentum* est id, quod in hoc articulo præcipuam ingerit difficultatem.

Primum, quia non potest Deus concurrere ad effectum causæ secundæ, neque eadem actione creaturæ, neque diuersa. Non eadem: quia vna & eadem actio non potest procedere à duobus agentibus perfectis, & totalibus, ita quod ab vtroque tota dimanet, imò si est eadem actio creaturæ, & Dei, ergo illa actio in quantum creaturæ, non est effectus Dei, nec causata à Deo, quia idem non potest causare se ipsum. Nec potest esse diuersa actio, quia sic haberet diuersum terminum ab actione creaturæ, vel si eundem haberet, produceret rem productam, & sic superflueret.

Secundum fundamentum est: quia non est aperta implicatio, quòd aliqua creatura agat sine concursu Dei, sicut enim communicauit causis secundis virtutes operatiuas in actu primo, vt non solum essent instrumenta, sed causæ principales, cur non potuit communicare tam perfectam virtutem, quòd non indigerent concursu Dei? Si autem hoc potuit, vnde constat non fecisse? Nec propter hoc tollitur, quòd Deus vsque modò operetur, operatur enim tum res illas, quas se solo producit, vt animas,

quas creat, gratiam, quam largitur; tùm etiam ea, quæ fecit conseruando.

Vltimum fundamentum sumitur ex aliquibus actionibus, quæ non possunt immediatè esse à Deo, sicut v. g. actiones peccaminosæ, quatenus tales à Deo non sunt, similiter actiones vitales, & liberæ sub illa formalitate vitæ, & libertatis non sunt à Deo, quia non denominantur vitales, nisi prout sunt à principio intrinseco, & proximo; imò generationes, & mutationes sub illo modo, quo sunt à creatura, non sunt à Deo, ergo saltem quantum ad illum modum aliquid non eget concursu Dei. Denique causalitates causæ formalis, & materialis non sunt à Deo, aliàs diceretur Deus formaliter, aut materialiter causare, quod illi repugnat: ergo non omnis causalitas est à Deo, cur ergo omnis actio?

Nihilominus certa, & concors est Theologorum & Philosoph. sententia, causas secundas indigere concursu simultaneo causæ primæ in ordine ad omnes suos effectus, præter ipsam dependentiam talis causæ in essendo à causa superiori. Et hoc constat, tum authoritate, tum ratione. *Authoritate* quidem, nam id apertè testatur Scriptura, vt cum dicitur Isa. 61. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Et Ioan. 15. *Sine me nihil potestis facere.* Et Act. 17. *In ipso enim viuimus & mouemur, & sumus.* Et ad Ephes. 2. *Deus est enim, qui operatur in nobis velle, & perficere, &c.* Ratione quoque id constat; quia omne ens quocumque modo sit, à Deo participatum est, & deriuatum, sed effectus ipse, & actio sunt entia quædam creata, ergo à Deo sunt participata,

ta, ergo actio nostra, & effectus illius etiam à Deo debet procedere; indiget ergo causa creata in quocumque effectu concursu Dei simultaneo, qui magis requiritur propter effectum, qui est ens participatum à Deo, quàm propter ipsam causalitatem causæ secundæ. Et huius signum etiam est; quia si Deus suspendat concursum, effectus non erit, siquidem non potest aliquid habere esse, si Deus non communicet illud, aliàs non posset Deus annihilare effectū aliquem causæ creatæ; annihilatio autem non fit nisi per suspensionem concursus, ergo si effectus non indigent concursu Dei, non sunt annihilabiles per suspensionem eius. Et inde est quòd ille concursus diuinus debet identificari cum concursu causæ creatæ, quia tendunt ad eundem terminum, siquidem ipsemet effectus, qui est à concursu causæ creatæ, dependet etiam à concursu Dei, quia per suspensionem eius potest desinere, ergo oportet quòd in eodem termino conueniant vterque concursus, & hoc est identificari ratione eiusdem termini, quem producunt.

Ad primum fundamentum Duran. dicimus cum D.Tho.1.p.q.105.art.5. ad 2. quòd vna actio non procedit à duobus agentibus vnius ordinis, sed nihil prohibet quòd vna, & eadem actio procedat à primo, & secundo agente. Hoc tamen est quod difficile percipitur, quomodo illa actio elicitiuè possit procedere ab illo duplici principio, cùm non possit esse à Deo, nisi tanquam effectus habens esse ab ipso Deo, non tanquam ipsa ratio agendi; si autem est effectus, ergo efficitur ab aliqua actione, & sic non identificatur cum illa, & vlterius ad

actionem dabitur actio, siquidem actio creaturæ est effectus actionis Dei. Si verò dicatur quòd actio illa creaturæ non est effectus Dei, sed actio, seu ratio operandi, non apparet quomodo illa actio dimanet immediate à Deo vt actio, & non vt effectus, nihil enim dimanat à Deo nisi vt effectus, & non vt actio, vt determinat D. Thom. 1. p. q. 25. art. 5. cùm actio Dei vt distinguitur ab effectu ad extra, sit substantia Dei.

Quare dicendum est, quòd illa actio creaturæ dicitur etiam concursus Dei respectu effectus, in quem fluit, sed iste influxus cum sit temporalis, & non ab æterno in Deo, non constituit formaliter intrinsecè Deum agentem, quia non se habet vt actualitas eius, sed vt effectus. Et non est inconueniens, quòd actio temporalis sit effectus actionis æternæ, licèt ad actionem temporalem, & creatam non detur alia actio temporalis etiam & creata, eò quòd immediatè dimanat ab agente: benè tamen ista actio temporalis supponit actionem æternam, quæ est radix omnium actionum & effectuum, & cuiuscumque entitatis, & sic actio creaturæ vt actio, est participatio quædam, & effectus actionis diuinæ, sicque non repugnat actionem illam esse effectum respectu actionis diuinæ, esse autem actionem, & non effectum respectu potentiæ creatæ. Quando ergo dicitur quòd actio illa iam non diceretur eadem cum concursu Dei. Respondemus, quòd est eadem cum concursu Dei ad extra, qui est effectus, & participatio diuina, licet distinguatur ab actione increata, & æterna Dei, cuius est participatio, & effectus ad extra; & ad talem

lem actionem, seu concursum datur actio vt dictum est, non quidem actio temporalis, sed actio increata, & æterna, sicut sup. q.14.ar.4. diximus de actione ex parte agentis, & ex parte effectus. Et sicut forma substantialis operatur effectum non per distinctum concursum à concursu suæ virtutis, dicitur tamen concursus formæ, seu animæ magis generalis, quia ad plures effectus, & virtutes se extendit; sic Deus se habet cum toto vniuerso, & collectione creaturarum, cum quibus concurrit eodem concursu, quo ipse creaturæ, & tamen quia Deus ad omnes se extendit, & non ad istam solam restringitur, sicut ipsa virtus determinata creaturæ, concursus Dei dicitur generalis, vndè dicit D.Tho.3. cont. Gent. c.70. *Quòd sicut non est inconueniens, quòd vna actio procedat ex agente, & eius virtute, ita non est inconueniens quòd producatur idem effectus ab agente inferiori, & à Deo, ab vtroque immediatè, licèt alio, & alio modo.*

Sed inquires. An iste concursus Dei simultaneus sit partialis simul cum concursu causæ creatæ, ita quòd aliquid correspondeat concursui Dei, aliud actioni creaturæ; & similiter an isti concursus omnino adæquentur inter se, ita quòd vnus non magis se extendat, quam alter; videmus enim quòd actio creata cessare potest ipso effectu producto, actio tamen diuina non cessat, quia conseruat effectum sine causa creata. Quod si ita est, ergo non est vnica, & indiuisa actio, siquidem cessante vna, non cessat alia. Si verò totaliter imbibitur, & adæquatur concursus simultaneus actioni causæ secundæ, ergo ille concursus, & actio diuina

se sola non poterat producere totum effectum, sed partialiter tantum, & dependenter à causa creata, quod est partialiter Deum concurrere, nec vt causam totalem. Nec potest explicari quid correspondeat tali actioni vt est à concursu Dei, & vt est à creatura.

Resp. P. Suar. disp. 22. Met. duo dicere: alterum sect. 1. n. 23. quod concursus Dei, & creaturæ potest partialis dici non ex parte effectus, qua si vna pars effectus fiat ab vno, & pars ab alio, sed partialiter ex parte causæ, quatenus neutra causalitas habet totum concursum; sed ex vtraque integratur, Secundum est sect. 4. nu. 8. & 9. quòd Deus in hoc concursu taliter se accommodat, quòd non posset ille concursus se solo producere effectum, sed cum causa creata. Apertiùs docet Molin. Deum, & creaturam se habere vt causas partiales sicut duo trahentes nauim, vel lapidem; de quo videri potest 1. p. q. 25. a. 4. & 5. disp. 1. memb. 6. & in concordia, pag. 60. & 61. & 171. & alijs, quod videtur sequi Martinez 2. Phys. q. 4. in consectarijs, vbi inquit, quòd concursus causæ secundæ nullatenus pendet à concursu primæ, quia sunt idem, dici tamen rectè posse Deum & creaturā quodammodo in operando dependere, non quidem dependentia rigorosa, sed quatenus limitat suum concursum ad creaturam, & concursus Dei à concursu creaturæ dependet.

Nihilominus nulla partialitas in concursu diuino ponenda est, neque ex parte effectus, neque ex parte causæ, vel actionis. Non ex parte effectus, quia si vna pars effectus fieret à Deo, & alia pars à creatura, ita quòd ista secunda pars non esset à Deo, non omnis ratio

entis

entis creati esset à Deo, quod repugnat. Non ex parte causæ quia sic in ipsa actione, & modo operandi Dei daretur aliqua limitatio, & dependentia quatenus illa actio Dei non potest de facto operari, nisi dependenter à concursu alterius causæ. Et explicatur implicatio in hoc, quia causalitas diuina est causalitas causæ vniuersalissimæ, quæ attingit omnia, quæ sunt in effectu, cum omnia ex participatione illius sint, ergo repugnat, quòd ex parte causæ ille concursus sit partialis, & multo minus dependens ab altero concursu causæ secundæ, siquidem propter suam vniuersalitatem omne illud attingere debet, quod attingit ipsa causa secunda, ergo ex partæ causæ, & modi causandi vniuersalissimi repugnat, quòd partialiter attingat effectum & dependenter; quia propter suam vniuersalitatem causa secunda dependet ab ipsa, & subijcitur illi, non è contra; & licèt non sine illa producat, tamen quia hoc ipsum non est ex indigentia causæ primæ, sed ex abundantia, & participatione ipsius, ideò hoc non est dependenter operari à causa secunda, sed causam secundam à Deo: vndè per suspensionem talis concursus, quo Deus continuat esse effectus, annihilabitur; non ergo est partialis etiam vt procedit à causa, sed modo totali procedit.

Quare dicendum est, quòd concursus simultaneus identificatur cum actione creata, sed non adæquatur illi, sicut ens identificatur cum vero, sed non adæquatur illi, identificatur enim etiam cum bono, & corpus identificatur cum vno modo, v. g. sessione, sed non illi adæquatur; identificatur enim etiam cum alijs modis,

& po-

& potest illum amittere. Sic licèt ex parte rei faciendæ concursus Dei determinetur per concursum causæ creatæ ad operandum talem effectum, cum possit etiam alios; tamen ex parte modi operandi ita vniuersalis, & illimitati non adæquatur ipsi causalitati creatæ: tùm quia sine concursu creato potest rem producere; tum quia cessante actione creata permanet concursus diuinus conseruando rem productam, quod euidentius apparet in concursu cum instrumento, cessat enim agere instrumentum producens gratiam & non cessat actio Dei illam conseruans. Dicitur autem quando Deus producit se solo effectum, specialiori modo producere, non quia maiori concursu producat, sed quia modo magis extraordinario, scilicet, impediendo causam creatam, aut non concurrendo cum illa.

Ad secundum fundamentum respond. implicare, quòd aliqua creatura operetur sine concursu causæ primæ, sicut enim est contra rationem entis creati, quod in essendo non sit participatum, & dependens à Deo: ita repugnat quod causa creata in causando non sit dependens à Deo, & ita hoc non potest communicari causæ creatæ propter limitationem illius; & ita implicat non dependere à concursu diuino, quando producitur, sicut repugnat non esse creaturam cùm sit effectus creatus, vt ostensum est.

Ad vltimum respond. in primis, quòd omnes illæ actiones, quæ non sunt deficientes, seu peccaminosæ, totum positiuum quod habent participant à Deo, alio tamen modo quam à creaturis, non quòd ipse modus procedendi à

crea-

creaturis non fit etiam à Deo, cùm aliquid entitatis sit, sed quia ille modus est à Deo, vt effectus participatus ab ipso, non vt ratio, sub qua participatur, & ita est à Deo vt *quod*, seu vt quid participatum non vt *quo*, seu vt ratio sub qua participatur à Deo, quia à Deo sub modo vniuersalissimo causæ primæ descendit non sub illo particulari, & limitato, quo est à creatura. Et ita vitalitas, libertas, & reliqua, quæ ibi numerantur, à Deo sunt tanquam aliquid factum, & participatum ab ipso, non illo inferiori modo, & particulari, quo à causa proxima, vnde accipiunt denominationem vitalis, & liberi, sed vniuersalissimo modo, & illimitato, quo à Deo fiunt omnia etiam ille modus particularis, & limitatus, sicut etiam dicuntur res contingenter accidere, quæ contingentia est à Deo, non tamen contingenter. Actus autem peccaminosus etiam vltra hoc, licèt in eo quod habet positiuum, & entitatiuum dependeat, & participetur à Deo, tamen quantum ad id, quod habet de deficientia, & priuatione, & in quantùm illam fundat, non est à Deo.

Ad id verò, quod dicitur de causalitate materiali, & formali. Resp. Etiam Deum concurrere ad istas causalitates, quia aliquid reale sunt & ab eo participatum, de quo Diu. Thom. in lib. de causis, lect. 1. Cæterum impossibile est, quod Deus concurrat tanquam causa prima materialis, vel prima formalis non solum, quia non concurrit ad componendum aliquod totum; hoc enim est clara & manifesta imperfectio, sed etiam quia non concurrit illo modo causæ materialis, & formalis, vt inter se

mu-

mutuò causalitates exercent recipiendo, aut informando, vt videtur intendere Fonseca 5. Metaph. q. 12. quem benè impugnat Suar. disput. 22. Meta. sect. 1. num. 29. Etenim licèt Deus concursu effectiuo causet ipsas causalitates materiæ & formæ quatenus aliquid reale, & entitatiuum sunt, tamen per modum causæ materialis, vel formalis, ideſt exercendo tales causalitates, impossibile est, siquidem causalitas materiæ est receptiua, & fundatur in potentialitate recipientis; causalitas autem formæ est eius actuatio, quæ fundatur in actualitate appetente potentiam, eique communicabili, quod totum repugnat actui puro, qui ex ipsa ratione actus puri ita àbstrahit ab omni potentialitate, quod neque in se illam habet, sicut materia, nec illi commiscetur sicut forma. Quando verò Deus sine subiecto sustentat accidentia in Eucharistia, non sustentat illa concursu materiali recipiendo illa, sed concursu effectiuo, quo dependebant à Deo, & conseruabantur in esse, etiam sine subiecto conseruantur à Deo, eò quod illud esse magis dependet à Deo, quam à subiecto. Nec Deus supplet causam formalem se ipso, sed solum rationem formæ terminantis, vt subsistentiam, & existentiam, aut speciem intelligibilem, vt in beatis.

Ex dictis colliges; quomodo actio causæ secundæ sit causata à prima, vel posterior illa, & in quo subiecto concursus diuinus subiectetur. Dicimus enim, quod actio causæ secundæ non est causata ab actione externa Dei, quia est vna & eadem actio creaturæ, & Dei, licet prout correspondet Deo non adæquate, iden-

identificetur actio Dei cum actione creaturæ; sed solum inadæquatè, quia magis se extendit, & durat actio Dei ad extra, quam actio creaturæ, scilicet, quandiu durat effectus. At verò respectu actionis Dei immanentis, & æternæ, quæ in ipso est, sic omnis actio creaturæ causata est ab ipso, sicut omnis concursus Dei ad extra, & consequenter datur prius, & posterius inter actum Dei immanentem, seu ad intra, & inter concursum, & actionem Dei ad extra, sicut inter causam, & effectum. De subiecto verò concursus diuini simultanei si loquamur de ipso pro actione immanente Dei, est in ipso Deo tanquam volitio eius, & substantia eius; si verò loquamur de concursu ad extra, qui est effectus Dei, qui identificatur cum ipsa actione creata, in eodem subiecto est, in quo est actio creata: scilicet in subiecto, in quo est effectus eius.

ARTICVLVS II.

Vtrùm detur realis, & physicus concursus præuius in causa determinans illam ad causandum?

NOmine concursus physici non intelligimus concursum solum pertinentem ad ens naturale, & mobile, neque vt putauit Suarez lib. 3. de auxilijs, cap. 7. concursum coarctantem ad vnum, ita vt sub illo causa creata amittat potentiam ad aliud; sed nomine concursus physici intelligimus duo. Primò motionem non metaphoricam, neque fictam, neque solum moralem, qualis fit persuasione,

vel

vel propositione obiecti, sed illam, quæ fit secundum realem actiuitatem, quo sensu accipitur hæc vox (physica, seu naturalis) apud Sanctos PP. vt patet in Diu. Cyrillo in defensione tertij anathematismi contra Nestorium, & habetur in Concilio Ephesino in 4. appendice quinti tomi, cap.1. Secundò intelligimus nomine talis concursus illum, qui nullo modo immutat modum operandi causæ inferioris, siue sit modus operandi indifferenter, siue necessario, sed conseruat illum, solum autem tollit indeterminationem, & suspensionem ad agendum.

Et inaduertenter P. Suarez lib. 1. de auxilijs, cap. 11. num. 3. in fine, dixit, neutiquàm reperiri apud D. Thom. causam primam determinare secundas ad omnes actiones earum, multoque minus reperiri apud D. Thom. mentionem physicæ prædeterminationis. Oppositum tamen euidenter constat; dicit enim D. Thom. 2. Physic. lect. 8. super tex. 48. *Quòd sicut potentia motiua, quæ est ad vtrumlibet, non exit in actum nisi per potentiam appetitiuam determinetur ad vnum, ita nihil quod est ad vtrũlibet exit in actum, nisi per aliquid determinetur ad vnum, quia id quod est ad vtrumlibet, est sicut ens in potentia, potentia autem non est principium agendi, sed solum actus, vnde ex eò, quod est ad vtrumlibet, nihil sequitur, nisi per aliquid aliud, quod determinat ad vnum.* Qui locus manifestissimus est pro isto præuio concursu determinante causam, vt agat. Idemque confirmat S.D. 1. p.q.19. art. 3. ad 5. vbi inquit. *Quod causa quæ de se est contingens, oportet quòd determinetur ab aliquo exteriori*

ad

ad effectum; vbi loquitur de determinatione causæ ante ipsum effectum, quæ vno nomine vocatur prædeterminatio, & sic illam vocat S. Dionys. 5. c. de diuinis nominibus, & ibi S. Th. lect. 3. vbi dicit: *Voluntatem diuinam esse existentium prædeterminatiuam, & effectiuam.* Ac denique videri potest S. Thom. in q. 3. de potent. art. 7. ad 7. vbi præter formam, & virtutem collatam rebus naturalibus dicit: *Aliquid per modum incompletæ motionis, & ad modum esse intentionalis superaddi à Deo ipsi causæ vt agat.* Qui locus adeò est expressus, vt P. Suarez citato loco, nu. 6. non inuenerit quid respondeat ad illum, nisi quod D. Thom. tacitè retractauit sententiam, quia prætermisit in alijs locis hanc motionem, quam in isto loco posuit: quasi verò hoc sit retractare sententiam, non in omnibus locis eam explicare; præterquamquod in 1. 2. qu. 110. art. 2. dicit D. Thom. *à Deo mouente aliquid fieri in anima per modum motus, licet non per modum qualitatis ad volendum, vel agendum.*

Cum ergo constet apud D. Thom. & Authores probatos, quid nomine prædeterminationis, & concursus præuij intelligatur, restat videre, an ita sit quòd detur, & requiratur ad omnem actionem causæ creatæ. Et quidem generaliter loquendo communissimè receptum est apud Philos. quod causa secunda non operatur nisi, vt mota, & applicata à prima ad agendum; de quo videri potest D. Thom. 1. p. q. 105. art. 5. & 1. 2. q. 6. a. 1. ad 3. & q. 100. a. 1. 3. contra Gent. cap. 67. & alibi sæpè. Et quòd iste motus, quo causa secunda mouetur, debeat in ipsa causa antecedere actionem effe-

ctus

ctus, siquidem mouetur vt agat, etiam apertissimè tradit Scotus in 1. dist. 2. q. 2. §. *Ostenso*, & dist. 8. q. 5. §. *Ad argumenta.*

Tota difficultas consistit in explicando istam motionem præuiam, vt causa ipsa dicatur mota à Deo, & applicata ad agendum. Circa quod est maxima varietas, & concertatio Authorum, quorum tamen sententiæ ad tria præcipua capita reduci possunt. Prima existimat non dari alium concursum, seu motionem distinctam à concursu simultaneo, qui dicitur esse motio causæ inferioris secundum quandam prioritatem virtualem, quatenus ille concursus est superior, & dignior, & à quo dependet concursus causæ inferioris, & ratione huius dependentiæ, & prioritatis dicitur causa secunda determinari, & applicari, seu præmoueri à prima; non tamen requiritur distinctus concursus imprimens aliquid ipsi causæ quo actuetur, & compleatur ad agendum, nisi fortè indigeat aliqua virtute, quæ à Deo, vel ab alia causa sibi conferenda sit, quia de se non habet sufficientem virtutem. Ita videri potest apud P. Suarez disp. 22. Met. sect. 2. præsertim à num. 48. Fonseca 5. Metaphys. cap. 2. q. 9. sect. 2. Molina in concord. q. 14. art. 13. disput. 96. Bellarmin. lib. 1. de gratia, & libero arbitrio cap. 15. & 16. Lorca 1. 2. sect. 4. disp. 35. & sect. 6. disp. 20. Cabero in præsenti, Marnez, & alios.

Secunda sententia est scholæ Scoti, qui simpliciter admittit præmotionem in causa creata antecedenter ad concursum simultaneum, non tamen constituit aliquid physicè impressum ex tali motione in causa creata, sed Deum

per

per solam efficaciam sui decreti quasi per quãdam simpathiam, & morale imperium mouere causas secundas, sicut anima mouet manum; hac sola differentia seruata, quod causam liberam mouet mediante cognitione, cæteras verò causas motione immediata. Ita videri potest apud Fuente 2. Physic. qu. 5. difficult. 3. art. 3.

Tertia sententia simpliciter fatetur dari premotionem distinctam à concursu simultaneo quæ physicè, & realiter ponit, & imprimit aliquid in ipsa causa inferiori, estque complemẽtum, & applicatio ad aggendum, non per modũ virtutis in actu primo, sicut dantur habitus, sed per modum vltimæ determinationis, & applicationis actus primi ad secundum. Ita communiter Schola D. Th. & eius discipuli, tam recentiores, quam antiqui; licèt enim pro opposita sententiã citetur ab aliquibus Caiet. 1. p. q. 19. ar. 8. & Conrad. 1. 2. q. 79. ar. 1. dum inquiunt primam causam non operari præuia motione, aut non præcedere motionem Dei, voluntatem cum aliquis vult; cæterum in his locis solum dicunt contra Scotum, quòd non prius attingit Deus in aliquo instanti ipsum actum causæ secundæ, quam ipsa causa secunda. Quòd verò causa secunda applicetur à Deo, & coniungatur actui vt operetur, quod pertinet ad prædeterminationem, eisdem locis affirmant præfati Authores paulò post illa verba, & Caietan. etiam 1. 2. q. 109. art. 1.

Dico ergo primò, Causæ secundæ antecedenter ad influxum, & actionem, qua producunt effectus, indigent aliqua præuia motione causæ primæ, quã applicentur ad agendum.

Hæc

Hæc conclusio sumitur ex locis D. Thom. sup. citatis. *Ratio* autem, & fundamentum sumitur ex duobus. *Primo*, ex indeterminatione causæ secundæ. *Secundò*, ex potentialitate eius ad operandum. Et primum constat ex eo, quod causæ secundæ possunt producere diuersos effectus, aliquando quidem diuersos specie, sicut potentiæ cognoscitiuæ & volitiuæ, vel saltem diuersos in indiuiduo, vt quæcumque virtutes actiuæ, neque enim virtus aliqua creata permanens datur solum ad vnam actionem, & effectum, alioquin illo producto euanesceret virtus, vtpote iam ociosa, & ita solum se haberet per modum transeuntis, sicut virtus instrumenti, & quæcunque motio ad vnum tantum actum. Imò in hoc præcipuè differt concursos iste præuius, seu auxilium efficaciter mouens ab eo, quod solum dat sufficientiam, & virtutem, quod sufficiens non solum respicit vnum actum in indiuiduo, sed speciem actus, ad quem dat virtutem; efficax autem respicit determinationem in indiuiduo. Omnis ergo causa creata de se indeterminata est ad diuersas actiones, & effectus in indiuiduo. Secundum verò constat, quia causa secunda ita est in potentia ad operandum, quòd indiget mutari in se, vt de facto operetur, siquidem non semper operatur in actu; ergo necesse est quod vt operetur aliter se habeat; si enim eodem modo se habet, sicut anteà manebit in potentia operans, quia anteà in potentia erat operans. Nec potest mutari per ipsam operationem, quia mutatur vt operetur, & operatio non mutat agens actiuè, sed passum, vt probatur in 3. Phys. & est mani-

manifestum, quia operatio non exit ab aliquo nisi prout est in actu, vnumquodque enim operatur prout in actu, & pariter prout in potentia; ergo in quantum operatur agens non mutatur à sua operatione effectiuè, sic enim pateretur in quantum operans, ergo si mutatur, est antecedenter ad actionem.

Ex quibus principijs deducitur necessariam esse aliquam motionem præuiam in omni causa creata antecedenter ad eius actionem, & concursum simultaneum Dei, quia omnis causa creata indiget aliqua mutatione ad hoc, vt operetur, quia est indeterminata ad hanc, vel illam actionem in singulari, & est in potentia ad operandum, cum non semper actu sit operans, ergo indiget ab aliqua causa reduci in actum, & determinari, siquidem à causa existente in potentia, & indeterminata non exit effectus in actu, & determinatus, sed non potest à se ipsa determinari, & immutari, neque ab alia causa creata, neque à concursu simultaneo Dei ergo ab aliqua motione præuia. Non à se ipsa quia est in potentia ad agendum, & indeterminata, ergo non potest se reducere de potentia in actum, quia sic deberet supponi in actu determinante, vnumquodque enim reducitur de potentia in actum per aliquem actum; & si supponitur esse in actu vt se moueat, rursus iste actus non est primo se mouens sed motus ab alio, alias esset mouens non motum, quod est Deus. Neque per ipsam operationem; ad quam mouetur potest reduci de potentia in actum, quia ista operatio est id, ad quod ipsa causa indiget determinari, & appli-

cari; ergo implicat quòd per ipsam applicet, & moueat ad se ipsam: nec potest ista applicatio, & motio fieri ab alia causa creata; quia licèt requirantur plures conditiones procedentes à causis creatis, vt determinetur aliqua causa, tamen omnes illæ causæ cum sint creatæ, sunt etiam in potentia ad operandum, & indigent simili applicatione & motione; & cùm non sit processus in infinitum, oportet, quod tandem à Deo fiat ista motio & applicatio, & sicut fit in illis causis, ita & in reliquis alijs, quia omnes æquè subijciuntur Deo: præterquam quòd etiam positis omnibus illis conditionibus, aliquæ causæ adhuc manent indeterminatæ ad agendum, vt causæ liberæ, aliæ non sufficienter determinatæ ad hanc numero actionem vel effectum; ergo oportet quod hæc determinatio tandem reducatur in Deum ad quem pertinet dare vltimam actualitatem ad operandum. Nec sufficit concursus Dei simultaneus, quatenùs dignitate, & perfectione prior est, quia ista maior dignitas & perfectio, vel reddit causam creatam reductam de potentia ad actum, & determinatam ad operandum, vel non: si non reddit, manet causa tam indispofita ad operandum sicut antea, vtpotè non sublata potentialitate, & indeterminatione: si verò reddit determinatam, ergo iam non est solum concursus simultaneus, sed etiam præuius, quia habet effectum præuium, scilicet in ipsa causa mouendo illam ante actionem & effectum. Quare simultaneus concursus quatenus simultaneus cum non influat, nisi in effectum & identificetur cum actione causæ creatæ, non magis potest ipsam

cau-

causam creatam actuare, & mouere quam ipsamet actio causæ creatæ.

Dico secundo, hæc applicatio, & præuius concursus aliquid physicum relinquit in causa quam mouet, & non solum est assistentia extrinseca, vel moralis motio, aut simpathia. Deducitur ex locis Diu. Thom. supra citatis, præsertim q.3.de potent. art.7. ad 7. & 1.2.q. 110. art. 2. vbi inquit. *Ex motione diuina relinqui motum in anima, quia actus mouentis in moto, est motus.* Et 1.2. q.79. art.2. inquit. *Quod omnis actio causatur ab aliquo, quod est in actu, quia nihil agit nisi secundum quod in actu, omne autem ens actu reducitur in primum actum, scilicet in Deum, sicut in causam, qui est per suam essentiam actus, vnde relinquitur, quod Deus sit causa omnis actionis, in quantum actio est*: vbi non loquitur S. Tho. de concursu simultaneo, quia iste non est causa actionis, sed idem cum ipsa actione, & solum est causa effectus, loquitur ergo dę concursu præuio, qui est causa actionis creatæ, sed dependentia actionis ab eo, quod est in actu, non est dependentia moralis, vel metaphorica, sed physica, & fundatur in reductione entis in actu ad primum actum, qui est Deus, quæ reductio est physica secundum veram, & realem causalitatem, & dependentiam omnis entis à primo ente, quæ dependentia moralis non est, ergo S.Tho. non potest intelligi de causalitate morali, & metaphorica, sed de physica.

Et fundamentum speciale huius conclusionis est; quia ex vi illius simpathiæ, aut voluntatis efficacis Dei ad intra, vel resultat aliqua mutatio ad extra in creatura, vel non, si resul-

tat, ergo non est mera assistentia extrinseca, & moralis simpathia, sed realis, & vera mutatio tanquam effectus impressus à Deo ad extra: si non resultat aliqua mutatio, ergo totum intrinsecum huius causæ creatæ manet ita immutatum sicut antea, & cùm antea esset intrinsecè in potentia, & indeterminata, etiam post illam extrinsecam assistentiam, in eadem potentialitate, & indeterminatione intrinseca manebit; ergo à principijs intrinsecis talis causæ creatæ non poterit dimanare actio, quan umcumque ponatur illa extrinseca assistentia; sed non dicitur causa creata agere nisi ab eius intrinseca virtute, & potentia dimanet actio, quia ipsa virtus intrinseca est quæ dicitur agere, ergo si per illam simpathiam & assistentiam extrinsecam nihil de intrinseca potentialitate tollitur, non remanet causa illa intrinsecè disposita ad agendum.

Nec obstat exemplum de simpathia, & motione, qua manus mouetur ab anima; tùm quia adhuc est incertum, an ista motio fiat per aliquam impressionem physicam; tùm etiam quia est longè dispar ratio, quia potentia manus motiua, & voluntatis imperatiua radicantur in eadem anima, & sic non requiritur quod vna influat in aliam, sed sufficit quòd anima in vtramque; Deus autem est principium mouens extrinsecum, in quo non inhæret virtus creata; vndè oportet quòd ipse influat hanc motionem in causa creata, præsertim quia hoc quod est causam creatam esse motam, & applicatam ad agendum, est aliquid nouum in rerum natura, & non per aliquid nouum ex parte Dei, quia est immutabilis, ergo per aliquid

quid nullum extra Deum, & non nisi in causa creata, ergo oportet, quòd illa realiter, & physicè sit mota à Deo.

Nec sufficit concursus simultaneus Dei, vt dictum est; tùm quia iste concursus simultaneus non mouet causam, sed solum est ad effectum; tùm quia est idem cum actione creaturæ, & sic non magis mouet creaturam quam ipsamet actio eius, quæ non potest mouere causam, à qua egreditur vt agens est, sed passiuum, in quo recipitur; tùm denique quia simultaneus concursus non subordinat causam creatam Deo, sed effectum, & propter dependentiam effectus à causa prima datur concursus simultaneus, ergo ex vi illius non potest Deus efficere quòd causa secunda agat, sed solum poterit impedire effectum, si non velit dare concursum, non verò inclinare causam, & facere vt operetur.

Et ex hoc profundius aperitur necessitas ponendi istum concursum præuium, etiam pro alijs materijs Theologicis. Nam si solum causa secunda est dependens à Deo ratione concursus simultanei, quatenus non potest effectus fieri, nisi dependenter à Deo, non tamen quia in ipsam causam Deus imprimat, & moueat vt operetur, sequitur quod in producendo isto effectu causæ secundæ debeat Deus expectare operationem causæ secundæ, vt efficaciter velit eius effectum, nec possit ex sua propria virtute facere, quòd causa secunda efficiat nisi mediantibus alijs causis per quas talem causam moueat, & inclinet, v.g. solum media persuasione, aut propositione obiecti, quod totum morale est & contingens non simpliciter, & infallibiliter efficax, licèt possit impedire effe-

ctum, si velit, suspendendo concursum suum. Quod exẽplo potest fieri manifestum. Sit enim casus, quòd Deus velit Petrum elicere actum amoris, vel assensum fidei, qui actus non potest à solo Deo fieri, sed simul à causa secunda, si illa causa secunda non subordinatur Deo nisi ratione effectus exequendi, non verò ex parte ipsius causæ, quia debet moueri à Deo vt actum eliciat, ergo non poterit Deus velle illum effectum, nisi expectando, quod ipsa causa secunda velit, & cooperetur, si dederit Deus simultaneum influxum, quia talis influxus non est in causam vt velit, sed in effectum, in quem influit simul cum influxu ipsius causæ secundæ, non ergo habet potestatem in causam secundam, vt efficiat, sed in effectum si causa secunda etiam efficiat, vnde nisi ipsa causa secunda velit, frustra ille concursus simultaneus operatur, imò non operatur, cùm sit idem cum influxu ipsius causæ secundæ, & sic frustra Deus miserebitur, nisi nos velimus, quod expresse negat August. lib. 1. ad Simplicianum, q. 3. Et non minus dicetur, quòd est Dei miserentis, quàm hominis volentis, & currentis, quod tanquam magnum absurdum infert Aug. in Enchirid. cap. 32. *Si rectè inquit, dictum est, non volentis hominis, sed miserentis est Dei quia id voluntas hominis sola non implet, cur non & è contrario rectè dicitur, non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia id misericordia Dei sola non implet?* Quòd tamen, vt ibi subdit, *nullus Christianus dicere audebit*. Qui autem solum ponunt concursum simultaneum, & non præuium in ipsam causam, quæ præparatur, seu applicatur à Deo, non possunt dicere, quòd est

so-

solius Dei miserentis, sed etiam hominis volentis, quia scilicet ex vtroque fit, idest, ex voluntate hominis, & misericordia Dei, & quousque velit homo, non sufficit inclinare illum concursus simultaneus, qui cum ipso actu identificatur, non ad illum inclinat.

Dices, sufficere solum misericordiam Dei, non ratione præuij concursus physici, sed moralis; idest mediante aliqua cogitatione moraliter inclinante. *Sed contra*, tùm quia in alijs causis, quæ non operantur cognitione, hæc moralis inclinatio locum non habet, & habet locum argumentum factum, quòd Deus sua virtute non poterit inclinare causam contingentem, v. g. aut necessariam ad operandum nisi medijs causis, aut virtute creata; tùm quia illa moralis motio de se fallibilis est, & contingens, nec nisi extrinsecè allicit, ergo vt certò moueat, expectat volitionem nostram, nec nisi dependentet ab ea certam habet motionem, & inclinationem, ergo perinde est recurrere ad hanc motionem, ac dicere quòd expectat Deus voluntatem nostram, & frustra miseretur nisi nos velimus, quantum ad certitudinem mouendi.

Scio non deesse, qui concedat in hoc concursu, quo Deus cum causa secunda operatur, dependere Deum quodammodo à creatura in operando, in hoc sensu, quia actio Dei, qua cooperatur creaturæ ab ea sanè dependet, ergo etiam Deus, vt ea operans, quod expressis verbis concedit Martinez 2. Physic. q. 4. in tertio consectario, & oppositum sentientes stolidos vocat. Sed stoliditati huic parcamus, scriptum est enim: *Qui contumeliam profert,*

insipiens est: Prouerb. 10. Excessit autem ille Author attribuens actioni Dei, qua cooperatur, dependentiam à creatura, licèt enim identificetur concursus Dei cooperatiuus cum actione creaturæ, non tamen vt dependens à creatura, quia non causatur è creatura, sed à solo Deo non potest autem dependere à creatura, nisi ab ea aliquo modo causetur, vel deriuetur aut esse ab ea accipiat, cùm è contra sit, quia creatura & eius operatio, à Dei actione pendent illique subijciuntur. Cùm autem non ponat præuium concursum in creaturam, sed solum simultaneum, si in hoc dependet Deus à causa creata in operando, omnino destruitur subordinatio causarum à Deo, & inciditur in illa inconuenientia toties à B. August. explosa, frustra Deum misereri, si homo non velit; siquidem Deus non habet alium concursum quam simultaneum apud hunc Authorem, & in hoc non solum expectat, sed dependet à creatura vt habeat effectum volendi. Nec apparet, quomodo saluetur illa doctrina catechismi Pij V. p. 1. de primo Symboli artic. nu. 22. vbi dicitur. *Non solum Dominus vniuersa quæ sunt prouidentia sua tuetur, atque administrat, verumetiam quæ mouentur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cùm eius occultissima vis ad singula pertineat.* Cum quibus verbis nescio quomodo stant verba huius Authoris in primo consectario, scilicet, causam primam, & secundam vsque adeò simul concurrere in effectum, vt neutra alteram præcedat? Cui ergo credemus, huic Au-

tho-

thori dicenti. *Neutra præcedit*, an Pio V. dicenti, *Ita impellit, vt præueniat?*

Dico tertiò. Præuius iste concursus realiter mouens causam secundam non est qualitas aliqua per modum virtutis in actu primo, nec aliquis actus, seu effectus ab ipsa causa secunda procedens, quo se moueat ad alium actum; sed est quædam motio Dei, non dans actiuitatem, sed actiuitatis applicationem ad effectum, & si est qualitas, est per modum motionis, & transeuntis. Pro istius conclusionis intelligentia est aduertendum, varias esse sententias etiã inter Thomistas, de isto præuio concursu, seu motione, quid sit, & præcipuè ad tres reducuntur. *Quidam* ponunt non esse aliquid creatum, & de nouo productum in creatura, sed solum decretum seu voluntatem Dei efficacem extrinsecus assistentem, quo statim mouetur creatura, quasi quadam simpathia, & naturali subiectione ad Deum. Alij distinguũt de causa libera, & non libera, & hanc secundam dicunt præmoueri motione aliqua, seu qualitate recepta in ipsa creatura: liberam verò in his, in quibus se ipsam mouet, priorem actum, quo excitatur voluntas dicunt esse motionem præuiam ad secundum, ad quem excitatur; primus verò actus, quo excitatur est ex motione diuina, ipse autem actus excitans, elicitus est à potentia. *Tertij* dicunt, istam motionem absolutè in omnibus causis esse aliquam motionem à Deo deriuatam, seu qualitatem per modum motionis, qua virtus creata applicatur ad suam operationem tollendo indeterminationem, & potentialitatem eius ad operandum.

Inter has sententias hæc vltima est certior

in sensu D. Tho. Prima enim iam supra impugnata est, & potest applicari illi ratio, qua probat D Tho. 2.2. q.23. art.2. contra Magistrum, charitatem non esse ipsum Spiritum sanctum, sed aliquem effectum eius in anima; quia charitas secundum August. est motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, sed motus animi est aliquid creatum in anima; ergo & charitas, quæ probatio omnino deficit si Deus solo suo decreto efficaci, sine aliquo de nouo producto sufficienter potest aliquam causam mouere. Quare sicut Deus ad constituendam aliquam causam in actu primo operatiuam, non potest id facere solo suo decreto non ponendo aliquam virtutem in causa, ita ad applicandum, & mouendum causam istam, & virtutem ad actum secundum non sufficit decretum Dei prout æternum, sed aliqua mutatio eius in tempore.

Secunda verò sententia deficit; tùm, quia in causis naturalibus, de quibus in præsenti agimus, coincidit cum tertia sententia; tùm etiam, quia in causis liberis etiam respectu actuum deliberatorum, non sufficienter procedit, quia ille primus actus voluntatis non potest esse ipsa operatio, & causalitas Dei, procedit enim & elicitur à creatura, & consequenter non potest procedere sub illa vniuersalitate, & illimitatione, qua procedit à Deo, sed est id quo causa creata in suo genere se mouet, scilicet, per modum mouentis creati, quæ motio non est confundenda cum motione, qua mouetur à Deo. Et prætereà vel ille actus, vt elicitur à creatura, habet omnimodam infallibilitatem ad actum sequentem, vel non? Si

non

non habet, ergo non est motio, & auxilium diuinum, quia hoc infallibiliter mouet, cùm sit operatio causæ infallibilis, alioquin ad cognoscendum infallibiliter actum sequentem non sufficeret Deo inspicere virtutem, & concursum suum, sed ipsam creaturam, vt à qua dependeat illa infallibilitas quod negant isti Authores. Si verò habet infallibilitatem, ergo redditur infallibilitas diuini concursus ex causa creata, siquidem est infallibilis ille actus, prout elicitur à voluntate creata, & non ratione alicuius superadditi à Deo, quod est impossibile, cum illud principium sit mutabile, & contingens, non infallibile, & certum, imò ad cognoscendum aliquid infallibiliter non inciperet Deus ex decreto suo, & auxilio, sed ex ipsa operatione causæ creatæ, siquidem ab ipsa infallibilitatem habet, quod est præscire effectum antecedenter ad decretum.

Quare relinquitur tertia sententia, quæ sine dubio est D. Tho. q. 3. de potent. art. 7. ad 7. vbi inquit: *Quod virtus naturalis, quæ est rebus in sua constitutione collata, inest eis vt quædam forma habens esse ratum & firmum in natura, sed id quod à Deo fit in re naturali, quo actualiter agit, est vt intensio sola habens esse quoddam incompletū per modum quo colores sunt in aere, & virtus artis in instrumento artificis.* Et 1. 2. q. 10. art. 2. dicit; *Quod istud auxilium non est qualitas, sed motus quidam animæ, quia motus mouentis est in moto.* Vbi nomine motus non intelligitur esse actus elicitus, sed aliqua inspiratio recepta vt eliciatur, quia motus in mobili recipitur, non elicitur, vt motus est. Similiter nomine qualitatis intelligit qualitatem

permanentem, & quasi habitualem, non autem negat esse qualitatem per modum motionis transeuntis, sicut virtus instrumenti, & colores in aere, qui non sunt motus, nec potest esse motus ad qualitatem quasi via, & tendentia ad ipsam, quia sic illa motio Dei haberet terminum ad quem tendit, qui esset qualitas per modum permanentis, & sic permanenter causa secunda esset applicata ad operandum, neque apparet, quænam esset illa qualitas sic producta: si ergo non est motus ad qualitatem, restat quòd sit qualitas per modum motus.

Quod si inquiras, quem effectum formalem habeat ista qualitas, seu motio? Respondetur, istam motionem neque posse esse actum secundum, scilicet operationem ipsam causæ creatæ, siquidem ista motio est præuia ad talem operationem, & mouet ad illam, non ergo est ipsa actio causæ creatæ, hæc enim non potest mouere causam vt agentem, sed passum. Similiter non potest esse virtus per modum actus primi, hæc enim datur per modum permanentis in ipsa causa, vel saltem per modum sufficientiæ, ita quòd sine ipsa, causa non est sufficienter constituta in ratione principij operatiui; nos autem loquimur in præsenti de concursu præuio supponente causam sufficienter potentem, & virtuosam ad agendum, & sic iste concursus non dat virtutem in actu primo. Vndè in hoc præcipuè distinguitur auxilium dans sufficientiam, & dans efficaciam, quòd sufficiens dat virtutem in actu primo, quæ respicit non aliquem actum in indiuiduo tantum, sed ipsam speciem actionis & ita deseruit pro alijs actibus in singulari. At verò præuius

iste

iste concursus determinat ad actum indiuiduũ in singulari, & sic non dat virtutem in actu primo, quæ deseruiat ad varia indiuidua. Vndè restat, quòd sit applicatio quædam actus primi ad secundum, sicut applicatur, & constituitur instrumentum ad operandũ effectum principalis agentis; quo nomine etiam ipsam declarat S. Aug. lib. 1. ad Simplic. q. 2. inquiens: *Non defuisse Deo modum, quo mentem Esau ad credendum applicaret, voluntatemque coniungeret*. Sed est duplex applicatio, altera causæ efficientis cum subiecto, seu materia, sicut ignis applicatur ligno, altera vnius efficientis cum alia efficiente sicut duæ partiales causæ, vel causa inferior, & superior, vt Sol cum homine ad generationem hominis, & similiter Deus cum causa secunda, qui magis intime coniungitur, quàm quælibet alia causa, eo quod magis ab illo dependent omnes causæ. Ex coniunctione autem causæ inferioris ad superiorem inferior semper confortatur, & perficitur, & ita cùm Deus sit causa summæ actualitatis, & perfectionis nullã habens potentialitatem, consequenter relinquit causam creatam maximè actuatam & reductam in actum sublata omni potentialitate, & indeterminatione ad agendum, quod ex propria virtute non habebat, quia virtus creata quantumcumque sufficiens in actu primo semper est indeterminata, & in potentia ad hoc, vel illud singulare, & licèt possit in quodcumque singulare vt contentum sub specie illius rei, ad quam habet virtutem, tamen propter indifferentiã talis virtutis, deest illi non aliqua virtus ad agendum hoc singulare, sed aliqua determinatio virtutis.

Et

Et hinc nascitur effectus formalis, quem præbet talis motio diuina, reddit enim causam applicatam, & determinatam ad operandum nihil immutando de modo, quo causa secunda nata est operari, ita quòd si causa secunda operatur necessario dat illi determinationem ad operandum actionem singularem, & simul dat illi, vt per modum necessitatis operetur; si autem operatur contingenter, vel liberè dat illi determinationem ad actum indiuiduum, & similiter modum operandi mutabiliter, & indifferenter conseruat; neque enim vlla est repugnantia, quòd sicut ex diuina participatione descendit in causam creatam, quòd operetur talem substantiam actus, & quòd operetur tali modo, scilicet, cum indifferentia, vel mutabilitate ad oppositum, ita aliqua motio, vel qualitas diuini concursus descendat à Deo, quæ vtrumque faciat, & tolleret indifferentiam potentialitatis, qua ipsa causa erat suspensa, & indeterminata. & conseruaret indifferentiam virtutis, seu modi agendi sine coactione ad vnum. Et sic facit operari non solum talem actum, sed operari liberè, & contingenter, hoc enim totum infallibile est; vtriusque enim est causa, & radix, diuina operatio multo magis, quam ipsa nostra anima, & voluntas, iuxta illud Aug. lib. de correct. & grat. c. 14. *Magis habet Deus in potestate sua voluntates hominum, quam ipsi suas*, quod est præmotionem illam esse infallibilem vt *quod*, & vt effectus Dei, mutabilem autem & contingentem vt *quo*, idest, vt ratio operandi ipsi creaturæ. Et ita antecedentia huius motionis licèt sit suppositio antecedens, non tamen est suppositio necessitans, sed ante-

tece-

tecedens influendo, & causando ipsum modum libertatis in actu, & determinatam substantiam actus, & ideo non tollit libertatem ista antecedentia determinans, sed causat illam in actu, & perficit, & conseruat in potentia, quæ est doctrina tradita à D. Thom. vt hoc modo conciliet efficaciam diuinæ actionis cum indifferentia nostræ voluntatis, vt videri potest 1. p. q. 19. art. 8. & q. 83. art. 1. ad 3. & 1. 2. q. 10. art. 4. & 3. contra Gent. cap. 94. & 1. Periher. lect. 14. & 1. ad Anib. distin. 47. art. 4. & alijs locis.

ARTICVLVS III.

Expediuntur difficultates circa præmissa.

EX quatuor capitibus conflantur præcipua argumenta contra hanc præmotionem physicam. *Primò*, in actibus naturalibus. *Secundò*, in liberis. *Tertiò*, in peccaminosis. *Quartò*, in supernaturalibus.

Circa primum, arguitur contra istam præmotionem, quia superfluit, & quidquid ipsa facere potest, sufficienter fit per concursum simultaneum, quatenus in perfectione, & vniuersalitate est prior nostra actione, & ab ipsa voluntate Dei definitur, & determinatur, supponitque alias conditiones causarum creatarum, quæ in suo genere determinant ad agendum, ergo non est necessarius iste concursus præuius, imò videtur solum proprius causarum instrumentalium, quæ indigent motione, quia non habent virtutem completam ad agendum. Ac denique si ille concursus est qua-

litas, indigebit alia motione vt operetur, quia est virtus creata, & sic indigens præmotione, supponitque agentia creata non habere sufficientem virtutem; si autem est motus, & non qualitas, ergo debet habere aliquem terminum, qui debet esse qualitas, de qua idem inquiretur. Nec verò potest talis motus habere pro termino ipsam actionem agentis creati, quia ad actionem non datur actio, & hæc motio recipitur in ipsa causa, actio verò sæpè recipitur in passo. Nec habet pro termino aliquam vnionem cum causa prima, quia talis vnio non est intelligibilis, nec ponitur intimior præsentia cum Deo ex parte creaturæ quando causat, quàm ante quàm causaret. Nec est determinatio aliqua ad singularem effectum, quia virtus causæ creatæ, sicut est ad speciem actus, ita est ad singularia talis speciei, aliàs indigeret causa creata tot præmotionibus, quot singularia per aliquem actum producit. Nec denique ponit aliquam excitationem ad agendum, quia excitatio si fit ab obiectis, solum est respectu potentiarum cognoscentium, vel appetentium; si autem fit per aliquam alterationem, imprimis id non requiritur in omnibus causis; in quibus autem datur, non est aliud quàm additio, vel complementum alicuius virtutis, vel dispositio ad agendum, quod totum non facit prædeterminatio illa, ergo non apparet ad quid ponatur.

Respondetur, non superfluere prædictam motionem, quæ ita necessaria est, vt causa inferior sit subordinata, & dependens à Deo, non solum ex parte effectus, sed etiam ex parte ipsius causæ, ita quòd habeat Deus potesta-

tem,

tem, & dominium in ipsam causam, vt possit facere vt illa faciat per suam propriam virtutem, non autem expectare debeat concursum ipsius, vt iam supra ponderatum est. Neque hoc est proprium causarum instrumentalium, quia instrumenta agunt ex præmotione non quomodocumque, sed dante ipsam virtutem agendi, ita quòd tota ratio agendi sit motio. In causis autem principalibus sed subordinatis, & inferioribus requiritur motio non vt ratio agẽdi, & virtus, sed vt applicatio, & determinatio virtutis, vt hic, & nunc operetur in singulari, & à Deo ad operandum moueatur.

Et quando dicitur, quòd determinatur à cõditionibus, & circumstantijs aliarum causarum in suo genere, dicimus verum esse, sed non sufficere, quia si requiruntur circumstantiæ, & conditiones causarum creatarum, cur excludetur conditio, & determinatio causæ primæ? Præsertim cùm causæ creatæ non possint determinare nisi in virtute causæ primæ, quia ipsæ circumstantiæ, & conditiones, quas operantur hic, & nunc ad determinandum alias causas, procedunt à virtute creata, quæ de se respicit speciem actus quæ indifferens est, & indeterminata ad operandum hanc circumstantiam, & conditionem in indiuiduo potius quàm illam, ergo quòd talem circumstantiam in indiuiduo operetur, oportet reducere ad aliquam causam, quæ determinet, & tollat illam indifferentiam, & cùm hoc non possit fieri sufficienter ab aliqua causa creata, quia est eadem ratio ac de reliquis quoad indeterminationem in indiuiduo, oportet tandem hoc reducere ad causam primam, quæ est extra omnem poten-

tialitatem, & indeterminationem. Quare non est dubium requiri motionem causæ primæ, vt causa creata determinetur, sicut requiruntur motiones, & conditiones aliarum causarum.

Et ad vltimam instantiam, qua inquiritur, quid sit illa motio diuina, & quem terminum habeat, iam articulo præcedenti respondimus, quòd ille motus non est per modum viæ, & tendentiæ ad aliquem terminum acquirendum, sed est aliqua qualitas producta à Deo per modum motionis, quia non datur per modum actus primi, & virtutis, sed per modum applicationis, & determinationis ad vnum tantum actum in singulari, quo cessante, illa quoque qualitas ociosa est, & ideò dicitur dari per modum transeuntis. Nec dantur tot præmotiones, quot effectus, sed quot operationes, ad quas determinatur causa creata. Et per suam actionem non determinatur causa agens ad operandum applicatiuè, & effectiuè, sed formaliter in actu secundo constituitur operans, per illam autem motionem effectiuè, seu applicatiuè. Et ita hæc applicatio, seu motio reducitur aliquo modo ad genus illius potentiæ seu virtutis, quæ determinatur à Deo.

Et quando instatur, quod virtus ipsa sicut est ad speciem actus, ita ed singularitatẽ. Resp. virtutem operatiuam respicere singularia, prout contenta in specie sua, & cum indifferentia ad illa, hæc verò præmotio vt tollens indifferentiam, seu indeterminationem, & applicans tantum ad vnum indiuiduum, ideò non datur per modum virtutis ad multa indiuidua sed per modum applicationis ad vnum. Denique

quę per hanc determinationem dicitur vniri causa secunda, & prima; eo modo, quo aliquæ causæ vniuntur in ratione causandi, quod enim in alijs causis creatis non est mirum, quòd coniungantur ad operandum, sicut cælum coordinatur cum causis inferioribus, cur difficile apparebit in causa prima respectu secundæ, cum magis ad illas necessaria sit; idque pertinet ad immensitatem diuinam, ratione cuius est præsens omnibus rebus, non solum vt in illo sint, sed etiam vt moueantur, & viuant, vt dicitur Act. 17. Et ita illa motio Dei etiam pertinet ad eius præsentiam; & non est alia vnio quàm immensitatis, qua est præsens omnibus dando vitam & inspirationem, & omnia opera operando; præsertim quia Deus est in rebus permutationem ipsarum creaturarum, in quibus operatur quamcumque mutationem, vt docet S. Tho. 1. p. q. 8. art. 1.

Secundò arguitur, ex secundo capite contra hanc præmotionem in actibus liberis, quia hæc præmotio tollit libertatem; ergo non est ponenda. Antecedens probatur, quia illa præmotio ita est determinata ad vnum indiuiduum, quod tantum ad illud applicat, & illa posita non stat retrahere, vt non sequatur actus, cùm sit infallibilis connexio eius cum actu, aliàs ex vi illius non infallibiliter moueret Deus causam, vt certificaretur de actu eius, sed deberet expectare determinationem causæ; ergo cùm sit vltima determinatio aliam vlterius non expectans, ex natura sua infallibilis est; ergo tollit omnem contingentiam, & indifferentiam libertatis. Patet consequentia, quia est suppositio antecedens, siquidem causat ipsum actum,

& est

& est determinata ad vnum infallibiliter, & nō est in manu voluntatis illam ponere, aut positam auertere, cum veniat à principio extrinseco; ergo non relinquit libertatem ad faciendum, vel non faciendum. Nec habet hic locum vulgaris distinctio in sensu composito, & diuiso, quòd potest oppositum in sensu diuiso, idest, quantum est ex vi voluntatis sic motæ, licet non quantum est ex vi auxilij, quod est in sensu composito. Nam contra hoc est, quia posita illa præmotione, vel potest, illi resistere, vel non; si non potest tollitur libertas, & contradicitur Concil. Tridènt. *sess.6. c.5.* dicenti: *Agere liberum arbitrium motionem illam recipiens, quippè qui illam abijcere potest.* Si verò potest resistere, & illa stante oppositum facere, ergo non est vltimo determinata ad hunc actū, sed adhuc indiget alia determinatione, siquidē adhuc habet indifferentiam, vt possit oppositum; & vnde constat, quòd talis potentia nunquam reducetur ad actum, si retinet potentiam ad illam? nisi fortè manet impedita per appositionem auxilij, quod est non manere libertatem expeditam ad vnum, & ad aliud.

Respondetur negando antecedens: & ad probationem dicitur non pugnare illam præmotionem determinatam cum indifferentia libertatis, quæ est indifferentia actiua, seu vniuersalitatis, & potestatis, sed pugnare cum indifferentia suspensionis, & indeterminationis, quæ est indifferentia passiua, & potentialitatis, quā tollit illa determinatio ad vnum actum, quasi verò non debeat dari libertas actualis in singulari quæ vtique determinata est quoad suspensionem, non quoad coactionem & necessita-

sitatem. Et à præmotione causæ primæ dimanat non solũ substantia, & determinatio actus, sed etiam modus eius, & singularitas, puta quòd sit liber vel necessarius hic, & nunc, nec minus causat ista præmotio quam ipsamet voluntas,& anima, quæ est radix actus, & causat actum liberum determinatum in singulari, & tamen talis determinatio non opponitur illi modo indifferentiæ libertatis,sed exigit illum, quia conducit ad constituendum talem actum in singulari.Cur ergo causa prima,quę est prima radix huius determinationis & singularitatis, & actus, non poterit similiter præuia illa motione vtrumque influere, & determinatam substantiam actus, & modũ indifferentiæ eius? Et sic non est mirum id,quod miratur P.Suar. lib.1. de auxilijs, cap.13. nu. 2. quod voluntas participet libertatem per illam motionem,quia illa motio est participatio, & influxus quidam primæ radicis totius libertatis nostræ,vndè antecedentia illius motionis non destruit rationem libertatis,quia antecedit vt causans,& fundans illam, tollens autem indifferentiam suspensionis & indeterminationis, vt fiat actus in indiuiduo, cum modo tamen libertatis, quo possit oppositum, sed de facto non faciat.

Et hinc patet ad id, quod opponitur contra sensum compositum,& diuisum,quod est idem ac dicere, quòd non potest fieri oppositum potentia consequente, idest totaliter, quòd consequatur effectus in re oppositus auxilio, benè tamen potentia antecedenti, quæ solum respicit modum operandi causæ liberæ, quem conseruat auxilium; sicut etiam stante concursu simultaneo, & ipso actu dum fit, non stat oppositum,

situm, nō fieri in sensu composito, idest, vtrumque actum coniungendo, benè tamen potest oppositum in sensu diuiso, hoc est potestatem ipsam respiciendo, quam conseruat auxilium & actus. Et ita sensus compositus, & diuisus, non est idem quod posito, vel ablato auxilio, sed ipso stante fit compositio, & diuisio secundum diuersas habitudines, & respectus talis auxilij, nam cùm causet vtrumque, scilicet determinatum actum, & modum indifferentiæ in ipso actu; sensus compositus coniungit vtrumque simul, & ponit in re, & sic non stat oppositum actum etiam ponere, quia repugnat iste actus cum opposito simul: sensus autem diuisus fit considerando auxilium sub vna tantum ratione, scilicet, quatenus dat, vel conseruat modum libertatis in operando, sic enim diuidimus considerationem, & officia auxilij, & sub ista consideratione sic diuisa potest oppositum, quia conseruat modum indifferentiæ, qua oppositum potest, sed cum hoc posse, stat non facere.

Et quando dicitur, quòd habere illam motionem præuiam non est in manu nostra. Respondeo, quòd licèt non sit in manu nostra ex parte principij dantis, est tamen in manu nostra ex parte termini, ad quē datur, quià datur ad operandum modo libero, & consequenter non tollendo aliquid à manu nostra, sed perficiendo.

Ex quo etiam patet ad replicam, quomodo possimus resistere illi præmotioni infallibili, vel non resistere. Vtrumque enim verificatur secundum diuersas considerationes; nam vtrumque dicitur de ipso auxilio, vt in Scriptura; *Voluntati eius quis resistet?* Roman. 9. & Esth.

Esth. 13. *Non est qui possit resistere tuæ voluntati*: & August. lib. de correct. & grat. cap. 14. *Deo volenti saluum facere nullum humanum resistit arbitrium*, & D. Thom. 1. 2. qu. 10. art. 4. ad 3. *Si Deus mouet voluntatem ad aliquid, impossibile est quòd voluntas non moueatur*. Quòd verò possit ei resisti, dicitur à Concilio Trident. sess. 6. cap. 5. *Quippè qui illam abijcere potest*: & in Concilio Senonensi, in decreto 15. Fidei: *Auxilium non est tale, cui resisti non possit*. Verificatur ergo quod non possumus resistere auxilio potentia consequenti, & in sensu composito, & coniungendo actum cum actu, possumus autem resistere in sensu diuiso, & potentia antecedenti, scilicet, quantum est ex parte modi, quo per tale auxilium operamur. Nec tamen inferri potest, quod si potest resisti auxilio, & fieri oppositum ipso stante, quod non erit inconueniens de facto ita poni. *Respondetur enim*, quod possibile poni in actu, non est inconueniens, quando est possibile potentia consequenti, & absolutè, non autem si solum sit possibile potentia antecedente, & in sensu diuiso, quia si ponitur in re hoc ipso fit sensus compositus, quia absolutè ponitur, si in re ponitur, & sic mutatur sensus diuisus in compositum, sicut me sedente possum surgere, & tamen non potest de facto proponi, quod surgam stante sessione, licèt stante illa possim.

Ex quo etiam soluitur instantia, quę solet adduci, quia de facto aliquis faciat oppositum actum, de facto frustraretur auxilium; ergo si absolutè potest facere oppositum, absolutè potest frustrari.

Respond.

Respondet enim; mutari appellationem in illa consequentia, & ideò distinguenda est, si potest facere oppositum, potest frustrari, disting. si potest solum potestate antecedente, nego; si potest potestate etiam consequente, & in sensu composito, concedo: nam frustrari auxilium, dicit non quomodocumque posse facere oppositum, sed tali modo, quod contra ipsum auxilium etiam prout descendit à Deo, possit oppositum, & sic non potest, sed solum in sensu diuiso, & potestate antecedente, id est quantum est ex modo ipsius indifferentiæ & libertatis, quam conseruat auxilium. Itaque in istis consequentijs à posse ratione libertatis, & modi operandi ad posse cum absoluta positione effectus paralogizatur defectu appellationis.

Tertio arguitur, ex tertio capite scilicet ex actibus peccaminosis. Nam si requiritur præmotio physica ad actus causæ creatæ, sequitur quod etiam requiratur ad actum peccati ex parte entitatis materialis, siquidem in illa producenda inquantum entitas actus est, non minus dependet voluntas nostra à Deo, quam in entitate cæterorum actuum. Hoc autem est magnum inconueniens, sic enim determinaret Deus voluntatem ad hunc actum in singulari, qui non potest à voluntate procedere nisi peccando, quod est multo magis iuuare, & impellere ad peccatum, quàm qui persuadet, vel imperat illud; tùm quia causa physica fortius impellit, & mouet ad actum, quam moralis, præsertim cùm in ista præmotione Deus incipiat determinare, & reddere voluntatem ex nolente volentem respectu actus

quem

quem voluntas non potest exercere, nisi peccando: tùm etiam; quia qui persuadet aliquod malum, non persuadet quatenus malum, sed quatenus vtile, vel delectabile, & tamen quia illi annexa est malitia, nec potest exerceri ab altero, nisi peccando, attribuitur malitia ipsi persuadenti, vel mouenti moraliter, ergo multo magis attribuetur Deo premouenti, & determinanti physicè ad talem actum.

Respond. hoc argumentum latè tractari à P. Suarez lib. 1. de auxilijs cap. 2. & Vazquez 1. part. disp. 89. cap. 4. qui hoc vrgent contra nostram sententiam. Supponendo autem quod Deus nullo modo concurrit ad peccatum includendo deformitatem, & de hoc loquuntur omnes authoritates, quæ nimis in hac parte exaggerantur: quod attinet ad entitatem peccati, non minus debet solui argumentum propositum ab oppositis Authoribus, qui negare non possunt Deum concurrere concursu simultaneo ad entitatem peccati; constat autem quod non minus attribui potest, quod sit causa peccati cooperator, quam præoperator. Dicimus ergo, quod sicut ille actus ex eo quod habet entitatem, debet deriuari & descendere à Deo, ita ipsa causa secunda ex eo quòd operatur eandem entitatem pro ea parte, qua entitas est, diuinæ motioni subordinari debet, & ab ea principiari id, quod entitatis, & bonitatis est in tali actu, nihil enim est aliud Deum principiare illum actum quoad entitatem quam quod deriuetur & participetur à Deo vt à prima radice entitas illius actus, licet nullo modo influat in illum actum vt defectuosus est, nec mo-

ueat causam vt defectiuè se habet in operando, sed vt effectiuè.

Et quando instatur, quòd illi operationi intrinsecè est annexa malitia, nec potest sine illa fieri à causa creata. Respondetur, quòd est annexa illa malitia illi actui non absolutè vt entitas est, sed vt à tali principio originatur, scilicet deficiente: ad id enim quod est positiuum, & entitatiuum in tali motione quatenus entitas est, non sequitur defectus, sed ad entitatem vt diminutam, & minus habentem de plenitudine essendi, & sic præmotio, vel concursus ad entitatem, & non ad diminutionem vel modum deficiendi entitatis, nullo modo nec per accidens est causa defectus, cum potius tendat ad oppositum & sit causa, ne malitia illa totum bonum corrumpat, sed aliquid bonitatis, & entitatis relinquatur in actu.

Et ad instantiam de causa morali. Respondetur, quod licèt causa physica vehementius & intimius influat, quam causa moralis, quæ extrinseca est, tamen modus operandi causæ physicæ magis præcisiuus est ad effectum, quàm causa moralis: quia causa physica agit actione fundata in actiuitate agentis, & quanto superior est agens, tanto actiuitas est maior & purior à potentialitate, & defectu, & sic eius actio non attingit nisi id quod in effectu de actualitate participat, & à defectu recedit, quia eius ratio formalis operandi, sub qua præcisè operari potest, solum est actiuitas, & non defectus. At verò causa moralis non influit actiuitate sua, sed proponendo obiectum, & ita non magis præscindere potest à defectu secuto in operatione, quàm præscindat ipsum obie-

obiectum, quod cùm deformitatem includat, nec ab ea præscindat, mouens mediante obiecto, à deformitate etiam non præscindit. Et hinc patet, quomodo Deus incipiat mouere ad illum actum non enim præmouet excitando & proponendo obiectum, licèt ad entitatem excitationis concurrat: & similiter incipit mouere ad id quod entitatis est sub ratione effectus, nullo verò modo sub ratione defectus, licet ille sequatur ex modo agendi ipsius creaturæ. Nec Deus tenetur illum concursum euitare, ne voluntas creata peccet, sed potius tanquam vniuersalis prouisor debet causas relinquere iuxta suas naturas, & illi entitati talis actus dare locum, qui debetur in vniuerso actioni defectibili. Nec voluntas in eo peccat, quod sequatur istam præmotionem Dei, sed quia non eo modo sequitur, quo Deus mouet, scilicet præcisè id quod entitatis est agendo, sed modo defectuoso & subtrahendo se ab eo quod positiuum, & bonum est in illa entitate actus, sicut claudicatio tibiæ nullo modo est ex virtute animæ mouentis, sed ex curuitate tibiæ non obedientis motioni illius virtutis.

Vltimo potest argui ex supernaturalibus, quomodo scilicet distinguatur gratia efficax à sufficienti penes istam præmotionem. Sed hoc Theologis relinquimus, ne naturalis Philosophus supernaturalia speculetur, sed credat.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm causa per accidens, vt casus, & fortuna, inueniatur in subordinatione causarum?

MVlta Philosophus de causa per accidens disputauit in libro secundo, agendo de casu, & fortuna. Breuiter tamen quid sit, & in quo consistat per sequentes propositiones explicabimus.

Dico ergo primò; in communi loquendo, causa per accidens, vt opponitur causæ per se, dicitur dupliciter, vel quia deest illi propria forma, aut quia deest illi proprius finis, quia, scilicet; non ex proposito operatur. Sumitur hoc ex Arist. in cap. 5. secundi libri. Et notandum, quod illa particula *per accidens*, dupliciter sumitur: vno modo per accidens, idest, per aliud, siue illud aliud per se, & necessario requiratur, siue non, qua ratione omnes causæ creatæ per accidens operantur, idest, per virtutem accidentalem, quæ tamen propriè est virtus. Alio modo per accidens dicitur illud, quod conuenit non simpliciter, & per se. Et hoc ideò est, quia accidens aliud est proprium, & aliud commune; accidens proprium licèt sit distinctum à subiecto, habet tamen connexionem per se cum illo, accidens autem commune non habet, & ideò conuenientia primi accidentis non opponitur ei, quod est per se, benè tamen conuenientia secundi. Loquimur ergo in præsenti de eo, quod est per accidens hoc secundo modo, &

sic

sic dicimus, quod contingit esse causam per accidens illo duplici modo, vel quia deest habitudo ad propriam formam, vt cum dicitur Album ædificat, albedo enim non est forma, ad quam sequitur ædificatio, licet sit in subiecto ædificante, & talis causa per accidens opponitur quarto modo per se, in quo explicatur id secundum quod causa. Vel potest sumi ex defectu habitudinis ad proprium finem, vt si fodiens sepulcrum inuenit thesaurum, dicitur per accidens euenire, quia non intendebat illam intentionem, ex defectu ergo finis, vel formæ, quæ sunt principia agendi, dicitur causa per accidens.

Et primus modus causæ per accidens dupliciter dicitur. Vno modo, quia coniungitur formæ agenti per se, vt cum dicitur musicus ædificat, musica coniungitur arti ædificandi. Alio modo, quia coniungitur cum effectu per se, quia scilicet attingit aliquid, cui alius effectus est annexus, vt in remouente prohibens, sicut qui remouet columnam, est causa descensus lapidis, qui non oritur ab ipso remouente, sed à grauitate, & similiter persecutio tyrannorum est causa per accidens patientiæ martyrum per modum occasionis.

Dico secundo: casus & fortuna pertinent ad causas per accidens, quæ dicuntur agere præter intentionem. Constat hoc ex Aristotele in secundo libro, cap. 5. differunt autem casus & fortuna, quia casus magis communiter se habet, fortuna vero solum inuenitur in rationalibus; neque enim dicitur lapis, vel brutum benè fortunatum, & hoc ideò quia bona fortuna est valdè affinis fœlicitati; dicimus enim

 benè

benè fortunatos esse fœlices, fœlicitas autem solum conuenit rationali naturæ. Dicitur ergo fortuna *causa efficiens per accidens in his, quæ rarò contingunt, & secundum propositum fiunt propter finem.* Quæ definitio conuenit casui, excepta vltima particula, eò quod casus etiam in irrationalibus inuenitur, sicut casu accenditur ignis in sylua, vel lapis cadit, & percutit. Dicitur autem fortuna causa per accidens reductiuè sicut id quod per accidens est tale, reducitur ad id, quod est per se. Dicitur autem causa, & non effectus, quia id, quod est effectus, est fortuitum, seu ex fortuna proueniens, non fortuna ipsa: si enim fortuna esset effectus, & non causa, restabat inquirendum à qua causa proueniret, & cum non sit à causa per se, debet esse per accidens.

Dico tertio, omnes causæ creatæ, quæ coordinantur inter se, sunt capaces casus, & fortunæ. Respectu verò causæ primæ nihil fortuitum, vel casuale datur. Hæc conclusio sumitur ex D.Tho.1.par.q.115.art.6. & 3. contra Gent. cap. 86. in fine, vbi etiam causis cælestibus attribuit rationem casus, seu causæ per accidens. In quæst.verò 116. art.1. remouet rationem fortuiti à Deo, omnia enim subduntur diuinæ prouidentiæ, quæ ex proposito operatur. *Ratio*, huius fundatur in duplici propositione. *Prima* est quod nulli creaturæ conuenit omnium cognitio saltem respectu eorum, quæ sunt supra se. *Secunda* quod nulli creaturæ subduntur omnes causæ, præsertim liberæ, quæ in multis actionibus solum pendent à Deo. Ex his enim deducitur, quod multi effectus possunt consequi casualiter, quia

quod

quod ignoratum est ab aliquo, potest fieri præter eius intentionem, vt si Angelo iubeatur à Deo facere aliquid ex quo sequitur, quod quidam conuertantur, & hoc sibi ignotum est. Et similiter, si alicui non subduntur omnes causæ, potest concursus, & combinatio aliqua causarum fieri, in quam non influat, & sic respectu eius erit casualis effectus secutus, sicut quod aliquid sit album, habet causam, & similiter quod sit musicum, sed hæc coniunctio (Album musicum) non habet causam. Oppositum verò accidit respectu Dei, quia ipse nihil potest ignorare, & sic non potest aliquid præterire eius prouidentiam; & similiter nihil præterit eius causalitatem, quomodocumque enim combinentur causæ, hæc ipsa combinatio, & coniunctio est ex participatione Dei, quia hoc ipsum potest intelligere, & consequenter ordinare, ac disponere, vel impedire.

Dico quarto. Rectè dicitur omnem causam per accidens reduci ad aliquam causam per se: Et hoc axioma est valde commune, sed potest habere falsum, & verum sensum. Primo enim potest esse sensus, quod omnis causa per accidens reducitur ad aliquam causam per se proximam & particularem tanquam deriuata & originata ab illa. Et hic sensus est falsus, quia multi sunt effectus per accidens, qui non originantur ab aliqua causa per se, sicut quod album sit musicum, non habet causam, cùm sit ens per accidens, quod non est vnum ens, neque verè ens, & sic docet D. Thom. 1. par. q. 115. art. 6.

Secundus sensus est, quòd omnis effectus,

seu causa per accidens reducitur ad aliquam causam per se presupposițiuè, quia, scilicet, supponit aliquam causam, vel effectum per se cui accidit, vel quia reducitur ad causam primam respectu cuius nihil est fortuitum, & per accidens vt dictum est. Hoc modo reducitur omne per accidens ad aliquod per se, cui coniungitur, v.g. inuentio thesauri coniungitur fossioni terræ, quæ per se est intenta, & album musicum coniungitur homini, qui est per se capax albedinis, & etiam musicæ.

Dico vltimò. Fatum est ipsa ordinatio, & dispositio causarum creatarum deriuata à diuina prouidentia ad executionem effectuum, quos per ipsas ordinat, & disponit exequi. Sumitur hæc conclusio ex D. Tho. 1. p. q. 116. præsertim art. 1. & 4. fuerunt autem de fato diuersæ sententiæ, vel errores apud antiquos, quos ad duo principalia capita reducit S. Tho. Cùm enim inter effectus alij sint necessario, & immutabiliter prouenientes, vt motus cælorum, alij verò mutabiles, & casui subiecti de primis non erat aliqua difficultas, cum clarè constet illos esse naturaliter dispositos & ordinatos. Circa casualia verò, & contingentia erat tota difficultas, & in hoc quidam ad nullam causam superiorem reducebant res istas casuales, & sic omnino tollebant fatum. Alij verò reducebant omnia fortuita ad causam superiorem, quam dicebant esse cęlum, & ita ponebant fatum non à Deo sed à cælo deriuari quo sensu sancti PP. sæpius à nomine fati abhorrent, quatenus attribuitur syderibus subijcientibus sibi humanas actiones. Et ideo primi errauerunt subtrahendo à diuina prouidentia res

muta-

mutabiles, & casuales. Secundi verò subijciendo omnia casualia cælo, quod constet esse falsum; tùm in his, quæ fiunt à libera voluntate, quæ nullo modo subijcitur cælo: tùm in his, quæ fiunt per accidens, quorum non potest esse principium causa naturalis, quia hæc operatur vt determinata ad vnum, res autem per accidens nec determinatæ sunt, nec vnum. Quare si casualia, & fortuita in aliquam causam reducuntur, illa debet esse intellectiua, quia intellectus reducit ad vnum etiam ea, quæ sunt per accidens, & ita potest de illis ordinare. Ordinatio ergo istorum effectuum casualium primo & principaliter reducitur in diuinam prouidentiam, proximè verò in causas intermedias non absolutè, sed quatenus dispositas, & ordinatas à Deo ad tales effectus. Sic ergo illa dispositio causarum dicitur fatum, quasi aliquid à Deo prælocutum, & præfatum, ipsa vero Dei prouidentia actiuè sumpta potius est disponens, seu loquens, aut fans, quàm fatum & dispositum. Et sic ista dispositio fati designat ordinem habitudinis in causis, non dispositionem illam, quæ est qualitas. Subduntur autem fato omnes illi effectus, qui pendent à causis secundis mutabiliter, & quanto à pluribus causis pendent, plus fati nexibus implicantur, vt dicit Boet. 4. de consol. prosa 4. Quæ verò immediatè à Deo fiunt, non subduntur fato, sicut creatio cæli, glorificatio spirituum, collatio gratiæ, &c.

Sed obijcies, nam absolutè non datur aliquis effectus casualis; tùm quia licet in genere loquendo inuenire thesaurum sit effectus per

accidens respectu fodientis sepulcrum ignoranter, tamen hæc fossio in singulari in quantum fit hic & nunc in hac parte terræ, non stat, quod non inueniat thesaurum. Tùm etiam respectu cæli, quia nullus effectus corporeus est, qui non dependeat à cælo; ergo licet respectu huius, vel illius constellationis aliquid videatur fortuitum, tamen respectu omnium simul, seu respectu totius cæli, nihil fortuitum, cum denique respectu dispositionis diuinæ in causis nihil est fortuitum, quia est fatum & dispositum, ergo nihil casuale datur, quod respectu alicuius causæ non sit per se.

Confirmet. quia ideo datur casus, & fortuna in creatis, quia id quod est per accidens non habet causam, cùm non sit verè ens, quod non est verè vnum, sed hæc ratio etiam currit respectu Dei, quia non causat nisi id quod est verè ens, & verè vnum, ergo etiam Deus non est causa effectuum per accidens, vel si est causa eorum in quantum intelligens, etiam intellectus creatus poterit esse causa per se eorum quæ per accidens fiunt.

Respondet. negando antecedens principalis argumenti. Ad primam probationem respondetur, quod illa actio prout fit in illa determinata parte terræ, per se non respicit inuentionem thesauri, sed apertionem terræ, in qua, quia fuerat positus thesaurus omnino præter intentionem aperientis terram; ideò respectu huius actionis, & agentis dicitur illa inuentio per accidens, & sola apertio terræ per se, etiam si in singulari consideretur respectu fodientis. Ad secundam probationem dicitur,

quod

quòd in primis nihil probat de actibus liberis, respectu quorum cælum non est causa; respectu autem aliarum rerum naturalium etiam nihil probat, quia licèt diuersę cõstellationes diuersos producant effectus, & quandoq; vnum alterius contrarium, tamen illa combinatio, & concursus effectuum, non est per se intentus ab illis constellationibus, quia vnaquæq; resp cit suum effectum, quod verò vterque eff ctus simul occurrat, est illis per accidens, v.g. planeta, vel constellatio, quæ generat fulmen, solum respicit illius productionem, similiter alia constellatio, quæ siccauit messem, solum intendit illam siccare, quod verò super messem siccam cadat fulmen & comburatur, non est per se intentum ab illis constellationibus, quia non agunt intendendo coniunctionem illorum effectuum, sed quælibet suum: solum autem causa intelligens, quæ comparat vnum alteri, potest intendere tanquam vnum, ea quæ plura sunt, & per accidens, vt docet S. Th. statim cit. Præterquamquod illæ constellationes in producendis suis effectibus dependent à dispositione, vel distantia materiæ, quæ si deficiat, frustratur actio cæli, & consequenter fit effectus per accidens. Ad vltimam probationem dicitur probare, quod ratio casualis, & contingentis sumitur penes ordinem ad causas particulares, seu creatas, non respectu Dei, cui nihil est fortuitum.

Ad confirmationem dicitur, quod entis per accidens, in quantum tale, nulla datur causa, sed dicitur causari à Deo, quia id, quod est per accidens in se, potest reduci ad aliquam vnitatem, & sub illa causatur, quia potest per

apprehensionem intellectus sumi vt vnum, & sic ab intellectu potest ordinari per modum vnius, & intendi, vt dicit S. Thom. 1. p. q. 116. art. 1. Et sic non repugnat etiam id fieri ab intellectu creato respectu eorum effectuum, quorum habet notitiam, & quos potest causare, non tamen respectu omnium, nisi tantum Deus, qui omnia nouit, & omnia causat quantumcumque libera, & contingentia. Causæ autem naturales, quia sunt determinatæ ad vnum, non possunt ea, quæ sunt per accidens, causare per se.

QVÆSTIO XXVI.

De Instrumentis.

IN causa efficiente inuenitur, & agens principale, quod primo, & principaliter operatur, & instrumentale quod ministerialiter, & secundariò, quod non præbet virtutem ipsi agenti, sed à virtute eius mouetur ad operandum, & seruiendum ei, tamquam illi subordinatum & dependens, ideoque pertinet hoc ad perfectum tractatum de subordinatione causarum. De hoc ergo duo inquirimus, alterum pertinens ad formale constitutiuum, scilicet qua virtute constituatur in ratione instrumenti. Alterum ad præsuppositum, an scilicet prærequiratur propria actio instrumenti.

ARTI-

ARTICVLVS I.

Quæ sit propria differentia causæ instrumentalis à principali?

OMittimus in præsenti instrumenta moralia, quæ vt instrumenta sint, non requirunt aliquid reale sibi superadditum, sed sufficit aliqua denominatio extrinseca, v. gr. aliquod pactum vel designatio, aut præsentia ad cuius positionem causa physica operatur, & sic tale instrumentum solum se habet vt conditio requisita, & metaphorico modo dicitur instrumentum. Agimus ergo de instrumento proprio & influente, à quo physicè exit effectus, licèt modo ministeriali, & inferiore ad causam principalem. Omittimus etiam instrumentum, quod est ipsa virtus causæ principalis, quæ solet appellari instrumentum, sed impropriè, solum enim similitudine quadam dicitur instrumentum, quia est ratio agendi, & principium *quo* in virtute formæ agens, vt magis principalis, & subiecti, vt principij *quod*. Verè tamen ista virtus est virtus & ratio agendi principalis agentis. Distinguitur autem ab instrumento propriè dicto, quod virtus illa solum supponit virtutem radicalem substantię, dat verò formalem: instrumentum autem de quo in præsenti supponit tam virtutem radicalem, quam formalem causæ principalis, & ei ministerialiter deseruit; & hoc aliquando est coniunctum principali agenti, vt humanitas Verbo, baculus percutienti; aliquando separatum vt virtus diffusa ab agente, & Sacramen-

mentum respectu Christi.

Igitur distinctio huius causæ principalis ab instrumentali maximè pendet ex duobus, scilicet ex termino, qui est effectus, & ex principio quod est virtus. Ex parte termini oportet videre, quis effectus correspondet instrumento, quis vero causæ principali, vel quomodo vnus, & idem effectus correspondeat vtrique. Ex parte verò principij oportet videre, qua virtute, & modo constituatur instrumentum in actu primo.

Circa primum communiter dici solet, quod instrumentum debet respicere effectum improportionatum, & excedentem, quia videlicet non assimilatur virtuti instrumenti, sed virtuti principalis agentis. Quod etiam admittit schola Scoti in instrumentis artificialibus, in quibus solum existimat esse propria instrumenta physica, nam in naturalibus non admittit vera & propria instrumenta, quia existimat accidentia non attingere substantiam etiam instrumentaliter. Aliqui tamen absolutè existimant causam instrumentalem non attingere effectum principalis agentis, sed solum dispositiuè conducere ad illum, quatenus aliquid præuium attingit, quo forma aliqua resultat. Quam sententiam suppresso nomine refert P. Suarez disp. 17. Metaphys. sect. 2. n. 10. & attribuitur Fonsecæ 5. Metaphys. cap. 2. q. 6. Ipse verò Pater Suarez ibidem num. 17. & sequentibus, in eo præcisè constituit causam instrumentalem, quod producat effectum nobiliorem se, ad quem non habet proportionatam virtutem, sed indiget eleuatione superioris; causa verò principalis est, quæ respicit effe-

ctum

ctum non excedentem suam virtutem, siue partialis sit, siue totalis, vnaquæque suo modo. In quo consequenter fundatur causam vitalem in supernaturalibus actibus, qui excedunt propriam virtutem agere instrumentaliter.

Quantum ad secundum, scilicet, quo principio constituitur instrumentum in actu primo, aliqui existimant solum distingui causam instrumentalem à principali, penes denominationem, quia scilicet instrumentalis est illa cui non attribuitur actio, principalis verò cui attribuitur; quod tamen insufficienter dicitur, nam etiam instrumentum denominatur agere, sicut Sacramentum dicitur dare gratiam, minister consecrare, vel absoluere, baculus percutere &c.

Inter eos verò qui ad instrumentum requirunt aliquam realem virtutem, siue assistentem siue receptam, duæ sunt sententiæ. Prima affirmat constitui instrumentum in actu primo per aliquam motionem, quæ sit participatio virtutis per modum transeuntis. Ita communiter tradunt Thomistæ, vt Caietanus, 3. par. q.62. art.1. & art.4. Capreolus in 4. dist 1.q. 1.Nazarius 1. p.q. 45. art. 5. & alij communiter. Eandem in schola Scoti tradi constat ex Patre Fuente 2. Physic. q.6. difficul.1. artic.2. pro instrumentis artificialibus. Verum est aliquos solum requirere motionem moralem, idest quod principalis causa solum per assistentiam suam, & quasi simpathiam reddat instrumentum motum sine alia reali immutatione. Alij verò ponunt realem mutationem in ipso instrumento, quod communius est inter Thomistas.

Secun-

Secunda vero sententia affirmat, constitui instrumentum in actu primo per potentiam obedientialem actiuam, qua potest obedire superiori agenti ad agendũ, eleuari verò hanc potentiam ipso vsu seu cõcursu concomitante causæ superioris; quatenus adiungit sibi talem causam vt sociam,& administram suæ operationis. Ita P. Suarez 1. tom.3. par.disp.31. sect.5. & videri potest disp.17.Metaph. sect.2. num. 19.

Pro resolutione supponimus triplex esse instrumentum, naturale, artificiale, & supernaturale, quæ distinguuntur ratione effectuum, quos producunt, scilicet vel naturales, vel artificiales, vel supernaturales,& ad vnumquodcumque requiritur eleuatio proportionalis ad talem effectum.

Dico ergo primo. Necessariò requiritur ad causam instrumentalem, quod respiciat effectum nobiliorem se,non tamen in hoc solo consistit ratio causæ instrumentalis. Prima pars admittitur communiter ab Authoribus citat. & de illa videri potest Sanctus Thomas 3. par. qu.62.art.1.& in 4.dist.1. q.1.ar.4. quæstiuncula 1. vbi inquit: *Sciendum quod actio instrumenti quandoque pertingit ad vltimam perfectionem, quam principale agens inducit, aliquãdo autem nõ; semper tamen pertingit ad aliquid, vltra id quod competit sibi secundum suam naturam siue illud sit vltima forma siue dispositio.* Et huius ratio manifesta est,quia si instrumentum non attingit effectum perfectiorem, seu vltra suam virtutem, ergo solùm attingit id in quod potest sua virtus, & consequenter est causa principalis, siquidem operatur per virtutem

tutem quæ adæquat effectum, & assimilat illum sibi, & sic non indiget in producendo talem effectum, deseruire, & ministrare alteri, quod est instrumentaliter procedere, cùm in se habeat sufficientem virtutem.

Secunda pars conclusionis probatur, quia multæ causæ operantur aliquos effectus vltra propriam virtutem per virtutem participatam ab alio, & tamen sunt causæ principales, sicut patet quod aqua, & ferrum calefactum producit calorem, & Luna illuminata producit lucem participando illam à Sole, & tamen sunt causæ principales, qui effectus, quos producunt vaiuoce, assimilantur virtuti receptæ, qua illos producunt, scilicet calori, & luci. Similiter potentia vitalis, vt intellectus eleuatus lumine gloriæ vel gratiæ producit actus supernaturales, qui excedunt propriam virtutem, & tamen producit illos, vt causa principalis; tùm quia illi actus non excedunt virtutem superadditam à qua procedunt, cùm sint supernaturales, sicut ipsa virtus, & solum differunt sicut actus primus, & secundus, quod non sufficit ad rationem instrumenti, aliàs ad omnes actus naturales potentia & habitus se haberent instrumentaliter: tùm etiam, quia isti actus sunt vitales, ergo procedunt à principio se mouente, ergo non solum instrumentaliter moto, & deseruiente alteri, sed vt à causa principali. Siquidem quod se mouet, hoc ipso mouet, & operatur ex virtute quam in se habet, nec ministrat alteri, sed sibi, nec ab alio expectat moueri, sed à se incipit, quia se mouet; istæ autem sunt conditiones causæ principalis, scilicet à qua primo & per se incipit

mo-

motus, & quæ non deseruit, & ministrat alteri, sed sibi.

Dico secundo, propria, & formalis ratio causæ instrumentalis, vt distinguitur à principali consistit in eo, quod operetur, vt mota à principali agente, si ly vt mota dicat totam virtutem, & rationem operandi, non verò si dicat solam concausam cooperantem, vel conditionem requisitam. Hanc conclusionem paucis verbis indicauit Caietan. 1. par. qu. 18. art. 8. in secunda responsione ad primam rationem Scoti, vbi loquens de causa inferiori, quæ operatur, vt mota à prima, inquit: *Quod cum dicitur causa inferior mouet in quantum mota, ly in quantum mota, potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam, & si denotet causam præcisam, falsum est, quod causa secunda mouet ob hoc præcise, quia mouetur, sed etiã ex virtute propria, si autem denotet concausam sic mouere causæ secundæ prouenit, non ex moueri tantum, sed ex moueri, & modo proprio ipsius causæ secundæ*. Sic ergo dicimus, quod causa secunda principalis, & instrumentum indigent motione superioris ad agendum, sed in causa instrumentali esse motam est causa præcisa agendi, in causa verò principali est concausa, vel conditio requisita. Et hanc conclusionem communiter tenent Thomistæ supra citati, & videri potest Sanctus Thomas 3. par. q. 62. art. 1. vbi inquit: *Quod causa instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ sed solum per motum, quo mouetur à principali agẽte vnde effectus non assimilatur instrumento, seu principali agenti*. Et art. 4. inquit: *Quod instrumentum non operatur nisi in quantum motum*

tum à principali agente, quod per se operatur, & ideo virtus principalis agentis habet permanēs & completum esse in natura, virtus autem instrumentalis habet esse transiens ex vno in aliud & incompletum, sicut & motus est actus imperfectus ab agente in patiens. Et 2. contra Gent. c. 21. inquit: *Quod instrumentum nunquam adhibetur ad causandam nisi per viam motus. Est enim ratio instrumenti, quod sit mouens motum.* Et idem latè tradit in 4. dist. 1. q. 1. art. 4. & 3. par. q. 19. art. 1.

Fundamentum conclusionis est duplex; alterum quoad id quod negat, alterum quoad id quod affirmat. Negat conclusio instrumentalem virtutem esse innatam, tanquam potentiam obedientialem actiuam, nec esse solum extrinsecus assisten em. Affirmat verò esse receptam in ipso instrumento, & per modum motionis deriuatam à causa principali. Et quoad vtrumq; supponit, effectum illum perfectiórem, & excedentem, quem respicit, debere ab ipso instrumento verè, & realiter procedere, alioquin si ab illo non procedit, solum procedit ab instrumento effectus sibi proportionatus, & non excedens, atque adeò nunquam operatur verè, & realiter, nisi vt causa principalis, id autem quod excedit propriam virtutem verè & realiter non operatur, quod est tollere instrumentum reale, & verum, siquidem verè non operatur nisi principalem effectum suum. Quod si operatur effectum illum perfectiorem, ergo & influxus in illum perfectior etiam est, quam in proprium effectum, ergo & virtus aliqua supponitur in tali instrumento perfectior, & eleuatior ad talem influ-

xum. Consequentia patet, quia omnis operatio seu influxus, cùm sit actus secundus, essentialiter supponit actum primum, qui ordinetur ad talem actum secundum, & consequenter sit illi proportionatus, & positiuè ordinatus ad illum, à virtute enim improportionata quomodo potest exire aliquis actus, siquidem disparatè se habet ad illum. Actus autem primus, & secundus coordinatè se habent.

Ex hoc ergo destruitur tam virtus obedientialis actiua, quam virtus solum extrinsecè assistens pro constituendo instrumento sufficienter in actu primo. Virtus quidem obedientialis actiua, quia talis virtus si datur in instrumento, oportet quod sit virtus in actu primo, proportionata ipsi effectui, instrumentaliter quidem & obedientialiter, sed tamen tali modo, quod sine alia superaddita actiuitate, vel virtute ab illa exire possit effectus, ad quem concurrit causa principalis, ergo oportet, quod habeat positiuum ordinem, & proportionem cum tali effectu; ita quod concursus influens in talem effectum non sit indebitus, nec extraneus illi virtuti obedientiali actiuæ, alioquin si totum hoc non habet illa virtus, non habet id, quod requiritur ad constituendum instrumentum in actu primo, & in tali virtute, quæ sit influxiua in effectum illum excedentem, sed solum habebit capacitatem, & potentiam, vt constituatur in tali virtute, indigebit autem constitui actu in illa per participationem alterius causæ, siquidem non habet illam à se, & sine illa influere non potest etiam instrumentaliter in effectum. Rursus hæc virtus obedientialis actiua est congenita ipsi in-

stru-

ſtrumento, & naturaliter illi conueniens, non ab extrinſeco ſuperueniens, ergo ex proprijs & naturalibus inſtrumenti ei conuenit, & ſic ex proprijs talis naturæ conueniet aliqua virtus formaliter potens in id, quod excedit talem naturam, quod repugnat, cùm ipſa natura à qua dimanat, non ſit illi effectui proportionata; ergo neque virtus illa, cuius radix eſt. Præſertim verò ſi dari poteſt inſtrumentum phyſicum reſpectu effectuum ſupernaturalium, quomodo poteſt ex natura, tanquam ex radice virtus proportionata formaliter effectui ſupernaturali dimanare, & in viſceribus naturæ virtus attingens ſupernaturalia contineri?

Quòd verò non ſufficiat virtus ſolum extrinſece aſſiſtens, & non recepta in ipſo inſtrumento, nec immutans illud, conſtat, quia per talem extrinſecam ſubordinationem inſtrumentum non redditur realiter potentius vel virtuoſius quàm anteà, ergo non poteſt aliquem effectum producere, qui excedat propriam virtutem, cauſa enim non immutata, nec potentior reddita in ſe, non poteſt nouum vel maiorem effectum producere ex ſe, quam antea, cùm careat principio, à quo exire poſſit talis effectus. Vnde videmus, quod ex ſola extrinſeca denominatione, v. g. quod aliquid ſit viſum vel cognitum, non poteſt aliquid amplius efficere vel operari realiter quàm ſine tali denominatione, eo quod nihil reale ponit in eo, ergo ſimiliter ſi ex iſta extrinſeca ſubordinatione nihil reale additur inſtrumento, non poterit aliquid amplius operari realiter ex vi illius, quia operatio realiter & verè procedit à virtute intrinſeca operantis. Nec obſtat quòd

in

in aliquorum opinione concursus speciei cum intellectu ad producendam cognitionem saluatur per extrinsecam assistentiam; nam in tali sententia etiam debet dici, quòd species non addit aliquam virtutem potentiæ, quà actiuè producat ipsam cognitionem, sed solum formationem extrinsecam.

Denique, quod ista virtus instrumentalis solum se habeat per modum transeuntis à causa principali probatur; quia talis virtus non habet radicem in ipso instrumento, quia non oritur ex eius natúra, sed ex alterius participatione; ergo non habet permanentiam in instrumento, nisi ex influxu alterius actuali; propriè autem virtus permanens datur causæ operanti principaliter, & vtenti illa, aut semper; aut quando voluerit.

Solum poterit aliquis hærere, quia character est aliquid permanens in anima, & tamen in sententia Sancti Thomæ 3.p.q.63.art.2. se habet per modum potestatis, & virtutis instrumentalis, ergo datur virtus instrumentalis per modum permanentis. Sed respondetur, quod character non dicitur virtus instrumentalis etiam in hac sententia D. Thom. quasi per ipsam constituatur instrumentum in actiuitate vltima ad operandum physicè effectum supernaturalem, hæc enim non est virtus characteristica, sed communis omnibus, quæ per modum instrumenti à Deo sumi possunt, vt instrumenta talium effectuum, siue sint animata, siue inanimata, vnde & aqua Baptismi virtutem instrumentalem consequitur ad operandum gratiam, & in verbis consecrationis prolatis à ministro datur virtus ad ponendum corpus

Chri-

Christi docet D.Tho.3.p.q.78.ar 4. Ergo præter characterem necessaria est alia virtus per modum transeuntis data ipsis verbis, & Sacramentis. Solum ergo character se habet, vt virtus designatiua ministri, vt possit quando voluerit exercere validè, vel recipere actiones sacramentales, quæ à Deo recipiant virtutem instrumentalem productiuam effectus supernaturalis: & ex hoc ipso quòd character non est potestas solum ad agendum istas actiones, sed etiam recipiendum validè, non potest esse instrumentum virtutis vltimò constituens rationem instrumenti, quia hæc solum est agendum. Quare vt dicit D.Thom.3.p.q.72.art.3. ad 2. instrumentum virtutem instrumentalem acquirit dupliciter, scilicet quando accipit formam instrumenti, vt quando fit aliquid ad hoc, vt instrumentum sit, v. g. securis, & quando mouetur à principali agente ad effectum. Ita ergo character est instrumentalis potestas, quasi dans formam instrumenti, seu ministri, siue ad agendum, siue ad recipiendum, non vt virtus instrumentalis vltimò constituens ad agendum.

Dico vltimò, motio principalis agentis eleuans instrumentum etiam in instrumentis quæ mouentur à Deo, est aliquid præuium in instrumento distinctum à concursu simultaneo. Quid sit concursus præuius, & simultaneus, diximus quæst. præced. Sic ergo instrumentum vt eleuetur ad producendum effectum, requirit concursum præuium, & non sufficit simultaneus, quia oportet instrumentum constitui in actu 1. per modum virtutis proportionatæ, & ordinantis illud ad effectum, vt docet Diu. Tho.

Tho. 3. p. q. 62. art. 4. ad 1. & satis constat per concursum simultaneum non constitui causam in actu primo, sed in actu secundo, siquidem vt præced. quæst. diximus, non distinguitur ab ipsa actione & influxu in effectum: ergo motio constituens instrumentum in actu primo, & ordinans illud ad effectum non est concursus simultaneus, qui effectum facit, & cum instrumento moto & actuato concurrit ad effectum, sed præuius qui causam mouet, aut etiam dat ei virtutem per modum actus primi, vt ordinetur ad effectum faciendum, & continuat, & coordinat instrumentum ipsi causæ principali, vt virtus eius quodammodo in instrumentum transfundatur, vt docet D. Tho. in 4. dist. 1. q. 1. art. 4. quæstiunc. 3. An vero ista motio respiciat terminum in ipso instrumento producendum, dicemus solut. ad vlt.

Soluuntur argumenta.

PRimò arguitur. Instrumentum esse motum à causa principali non dat ei totam virtutem agendi, aliquid realiter imprimendo; ergo non consistit tota ratio instrumenti in hoc quòd operetur vt motum. Anteced. probatur, quia multa instrumenta carent tali virtute per motum illum impressa, vt in instrumentis corporeis, quæ operantur effectus spirituales, sicut Sacramenta operantur gratiam, & phantasma speciem intelligibilem media virtute intellectus agentis; hæc enim instrumenta, nec recipiunt virtutem corpoream, quia hæc est improportionata effectui spirituali, quia huius non est capax res corporea;

rea; ergo non operantur ex virtute per motionem recepta. Instrumentum etiam coniunctum, vt calor in animali non recipit aliquam virtutem per motionem ad producendam carnem, nec enim apparet quid imprimat anima calori de nouo, vt carnem producat, cùm per se ipsam anima non operetur. Denique multa agentia non operantur nisi per impressionem alicuius virtutis, & tamen instrumenta non sunt, vt cælum non operatur, nisi motum ab Angelo, & recipiendo virtutem ab eo, piper, aut vinum non calefacit, nisi prius calefactum: ergo non consistit instrumentum in agendo per impressionem virtútis ex motu causæ superioris.

Conf. quia illa virtus per motionem data instrumento, vel est ipsi effectui omnino proportionata, & sufficiens, vel non; si hoc secundum; ergo vt proportionata fiat, indigebit alia motione, & sic in infinitum, vel egredietur actio à virtute non proportionata & ruit totum fundamentum supra traditum. Si primum, iam illa virtus constituet causam principalem, quia cùm virtus sit proportionata effectui, & eiusdem ordinis cum illo, assimilat sibi effectū, & sic constituit causam principalem. Nec refert quòd detur ista virtus per modum transeuntis, vel permanentis, hoc enim non constituit formalissimè rationem instrumentalis, vel principalis, sed quòd assimilet, vel non assimilet effectum sibi. Et instatur in multis, quæ homo operatur per virtutem transeuntem, tamen est causa princ palis eorum, quia causa vitalis, vt actus prophetiæ per modum transeuntis datur, & non

permanentis, vt docet S. Thom. 2. 2. qu. 171. art. 1. & similiter actus charitatis, quando elicitur per auxilium nondum posito habitu in anima, & similia alia exempla multiplicari possunt.

Respond. Ad princpiale argumentum, negando anteced. Ad probationem quoad primam instantiam dicitur, quòd licèt aliqui existiment, quòd virtus illa impressa instrumento corporeo ad effectum spiritualem sit corporea entitatiuè, & spiritualis intentionaliter, sicut species impressa entitatiuè est accidens, & intentionaliter substantia: tamen euidenter San. Tho. docet illam virtutem esse spiritualem, nec repugnare quod subiectetur in corpore; quia datur modo quodam virtutis incompletæ & transeuntis: Ita docet 3. p. q. 63. art. 4. ad 1. & in 4. dist. 1. q. 1. art. 4. & in q. 27. de verit. art. 4. vbi in solut. ad 5. docet. *Quod illa virtus propriè neque est corporea, neque incorporea; corporeum enim & incorporeum sunt differentiæ entis completi, sed propriè dicitur virtus ad incorporeum sicut motus magis dicitur ad ens, quàm ens.* Itaque virtus illa cùm proportionari debeat effectui potius quàm subiecto, eò quòd subiectum eleuat ad efficiendum vltra se, si esset virtus corporea, restabat difficultas per quid proportionatur effectui supernaturali faciendo. Et similiter licèt species intentionalis in entitate non adæquetur obiecto, in virtute [illegible] adæquari debet, & eiusdem ordinis esse, [illegible] ctum e[illegible] spirituale, species non po[illegible] [illegible] biectum supernaturale, [illegible] aturalis esse debet; si [illegible] species propria debet esse

esse increata in spiritualitate. Et similiter virtus licèt accidens sit, eiusdem tamen ordinis & proportionis cum effectu esse debet.

Ad difficultatem ergo attactã, quomodo virtus incorporea in subiecto corporeo esse possit, S. Thom. perpetuo respondet cit. locis, quod virtualis spiritualis incompleta, & per modum motus benè potest subiectari in re corporea, non tamen virtus per modum permanentis, & in esse completo & perfecto. Nec intelligimus nomine virtutis transeuntis, & permanentis, virtutem quæ paruo tempore, vel multo duret, hoc enim per accidens est, sed intelligitur virtus transiens & permanens, completa, vel incompleta ratione muneris & officij, quod exercet. Quædam enim virtus datur per se primo, & ex natura sua ad constituendum rem in ratione principij operatiui, quædam ad continuandum, & subordinandum aliquid alteri principaliter operanti, tanquam illi ministrans in operando, & sic operans non per se primo, sed ministerialiter; sicut etiam in entitatibus quædam dantur, vt principales partes constituentes, quædam vt nexus & colligationes earum. Igitur virtus, quæ non datur vt per se operatiua, sed vt continuatiua cum alia principaliter operante, dicitur dari per modum motus, quia licèt operatiua sit, non tamen hoc habet, nisi ex continuatione actuali ad virtutem principalis agentis, cui ministrat & seruit, dum actu operatur, & ideo dicitur per modum motus dari Et talis virtus licèt spiritua- potest subiectari in re corporea, non ab- sed quatenus obediens, & subijcibilis ui, & à fortiori Deo, naturaliter enim

corpus subijcitur spiritui, & eius impressionem ac motum recipit: sicut etiam anima rationalis, licèt in se spiritualis sit, potest tamen substantialiter informare corpus, quia non est substantia completa, sicut Angelus, sed incompleta: similiter ergo accidens incompletum, & per modum motus poterit informare corpus, eique inhærere & actuare. Et hoc ideò, quia corpus non solum est entitas materialis, sed etiam obediens spiritui in ordine ad aliquos effectus spirituales, vt ad mouendum & excitandum intellectum per sensus & alia similia; debet ergo esse capax recipiendi motus spirituales, nec tamen similiter spiritus est capax corporei, quia spiritus non obedit corpori, nec corpus agit in illum, nec per illum causat effectus corporeos. Et per hanc Philosophiam melius intelligitur quomodo Angelus suo spirituali actu moueat cælum, quomodo intellectus agens vtatur phantasmate ad speciem intelligibilem producendam, & voluntas moueat appetitum sensitiuum, ac denique potentia superior vires inferiores imprimendo illis per modum transeuntis motus suos.

Ad difficultatem insinuatam in argumento de instrumentis coniunctis iam sæpè diximus, nos non loqui de illis, quia propriè non sunt instrumenta, sed de virtute ipsarum causarum, quæ hoc ipso quòd sunt coniunctæ, vel ab ipsa substantia profluentes, sine alia noua motione superaddita virtutem agendi habent ab ipsa substantia, eò quòd virtutes illius sunt.

Ad aliam verò difficultatem de quibusdam causis principalibus, quæ non mouent nisi vt

mo-

motæ, dicitur, quòd illæ non mouent vt motæ, taliter quod ly motæ sit tota ratio causandi, sed solum conditio, vel coadiuuatio requisita, qua posita ipsarum virtus vt principalis operatur.

Ad confirm. respond. ex dictis, quòd virtus illa instrumentalis est proportionata ad effectum producendum: distinguo; proportione virtutis ministerialis, & præsupponentis aliam priorem virtutem, à qua deriuatur tanquam à principaliori, concedo: non præsupponente aliam priorem, cuius gerat vices, & cui deseruiat deriuando ex ipsa effectum, nego. Ad rationem autem causæ principalis requiritur virtus, quæ per se primo sit operatiua, non ex ministerio, & deriuatione actuali alterius. Neque exempla in contrarium allata quidquam obstant, quia ad actum prophetiæ, vel ad actum amoris, & visionis, quando sine habitu charitatis, & luminis producuntur, requiritur aliqua qualitas, supplens vicem habitus, & ideò per se primò operatiua est ex natura sua, licèt statum habitus non habeat; & ideò per modum transeuntis dicitur dari ratione status, quia licet ex natura sua deberet esse firmiter, & perfectè in subiecto, vtpote per modum habitus, tamen quia de facto non existit permanenter, sicut alij habitus, sed in statu imperfecto, dicitur dari per modum dispositionis transeuntis, scilicet, quoad statum existendi in subiecto. Motio autem instrumenti, & qualitas diuini auxilij datæ per modum concursus, non ad supplendum habitum, & virtutem, non solum ratione status imperfecti, sed etiam ex propria natura non sunt per se primo operatiue, sed vt

deseruientes alteri priori, & principaliori.

Et si instes. Nam illa Dei motio præbet ipsi instrumento virtutem in actu primo; ergo solum dat sufficientiam, & non efficaciam, quia efficax concursus non dat actum primum operandi, sed applicationem eius ad actum secundum; & sic vltra motionem, quia instrumentum applicatur ab agente per modum eleuationis & virtutis, requiretur alia motio efficax ad operandum, sicut in alijs causis principalibus; eritque illa virtus per se operatiua.

Respondetur. Vtrumque effectum dari in instrumento mediante motione Dei eleuatiua, quia & constituitur in actu primo ipsa motione, vt eleuatiua est, & applicatur ad operandum efficaciter, quatenus actualis vsus instrumenti est; non enim repugnat vtrumque conuenire eidem motioni, quia ex actuali vsu & motione causæ principalis descendit in ipsam causam antecedenter ad exitum operationis, & quia datur vt virtus solum deseruiens actuali operationi, & vt ministrans & applicans virtutem causæ principalis ad passum & effectum, circa quæ operatur, non est virtus principalis, sed ministrans coniuncta ipsi actuali operationi. Non tamen poterit similiter concursus simultaneus mouere causam, & concurrere ad effectum, quia identificatur cum effectu, & actione, non cum causa.

Vltimo arguitur. Vel illa motio est aliquid impressum instrumento, vel non; si non, ergo per talem motionem nō magis redditur instrumentum actuatum ad operandum per ipsam, quàm sine ipsa, quod est destruere fundamentum nostrum. Si est aliquid impressum, vel est mo-

motus phyſicus, & ſic habebit ſuum terminum, v.g. qualitatem ſi eſt alteratio, vel vbi ſi eſt latio, & tunc ille terminus, & non motus conſtituet inſtrumentum in actu primo. Si verò eſt motus aliquis nobis ignotus ad minus hoc ipſo, quod eſt motus, eſt aliquid imperfectius ipſa re producta, & ſic non poterit ſufficienter conſtituere inſtrumentum in actu primo reſpectu rei perfectioris: præterquamquòd videmus inſtrumenta ſeparata qualitate aliqua conſtitui in actu primo, vt ſagitta, vel baculus cùm impulſu aliquo mouentur.

Confirmatur. Quia per illam motionem nihil aliud habet inſtrumentum, quàm ſubijci, & ſubordinari cauſæ principali, quod nihil eſt aliud, quàm obedientialiter ſe habere ad illam, ſed in creatura datur potentia obedientialis, vt in ea, vel media ea fiat quidquid Creator diſpoſuerit, vt S. Tho. dicit in 4. diſt. 8. q. 2. art. 3. ad 4. igitur ad rationem inſtrumenti in actu primo ſuperfluit alia motio preter iſtam potentiam obedientialem.

Reſpondetur, aliquos, quos refert & impugnat Caietan. 3. p. q. 62. art. 4. ſentire, quod illa motio producit aliquem terminum in ipſo inſtrumento. Cæterum falſum hoc eſt, cùm inſtrumentum non moueatur ad acquirendum ſibi ſed ad mouendum alia. Eſt ergo ille motus qualitas aliqua per modum tranſeuntis & motionis, ſicut impulſus in ſecuri, virtus in Sacramentis; non autem motus eſt ad qualitatem, & ita negamus eſſe alterationem propriè loquendo, quæ qualitatem producat in ipſo inſtrumento vt terminum, ſed ipſa motio eſt qualitas mouens, & producens; ſed reductiuè po-

rest ad alterationem pertinere, sicut quælibet immutatio per qualitatem aliquam facta largo modo loquendo alteratio dicitur; & sicut illa virtus instrumenti est quid incompletum in genere virtutis; ita & in genere alterationis, verè tamen aliquid imprimit in ipsum instrumentum ab actione principalis agentis productum, & deriuatum, & in ipso genere virtutis incompletum; nec obstat, quòd producat effectum perfectiorem, quia vt dicit D. Tho. q. 17. de verit. art. 4. ad 6. *Incompletus motus potest esse causa eius, quod completum, & supernaturale est non per modum virtutis principalis, sed instrumentalis*. Et hoc relinquit instrumentum sufficienter proportionatum ad operandum per modum instrumenti deseruientis, non sicut requiritur ad causam principalem: instrumenta verò, quæ operantur per impulsum, non operantur per qualitatem completam, & perfectam, sed per modum motionis datam, vt supra q. 23. de impulsu diximus.

Ad confirmationem dicitur, potentiam obedientialem, de qua loquitur D. Thomas, non importare instrumentalem virtutem, aut positiuam habitudinem, seu proportionem ad effectum supernaturalem, sed capacitatem tantum per modum non repugnantiæ ad obediendum Deo, siue vt in ipsa creatura aliquid recipiatur, siue vt per eam aliquid fiat, & hæc est congenita cuicumque creaturæ, seu ipsa entitas creaturæ, vt obediens Deo. Sed vltra hanc potentiam obedientialem requiritur aliqua vis impressa instrumento, vt ipse D. Thom. in illo eodem loco citato, & in alijs multis à nobis citatis aperte docet; nam potentia obedien-

tia-

tialis solum potest constituere aliquid vt eleuabile, non vt eleuatum. Requiritur autem ad instrumentum determinata virtus eleuans, tùm quia potentia obedientialis de se est indifferés ad omnia, quæ Deus velit per illam operari, & sic pro determinatis effectibus oportet determinari; tùm, quia requiritur positiuus ordo, & proportio ad effectum producendum in ipso instrumento producente, vt ostensum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum in omni instrumento requiratur aliqua propria operatio ad effectum principalis agentis?

SVpponimus per illam virtutem, qua instrumentum à causa principali mouetur ad agendum vltra se, attingere ipsum effectum principalis agentis, & non solum aliquid antecedenter se habens ad ipsum, quia vel illud, quod attingit antecedenter ad effectum principalis agentis est ipsi proportionatum, & non excedens propriam virtutem, vel excedit. Si non excedit, non respicit ipsum instrumentaliter, sed principaliter; si excedit, pari ratione poterit attingere virtute excedente effectum principalem.

Quare tota difficultas est, an vt eleuetur instrumentum ad agendum vltra propaiam virtutem, requiratur aliqua actio in ipso instrumento, quæ ab ipso secundum propriam virtutem procedat, & vlterius eleuetur á causa principali. An verò etiam instrumentum nihil omnino agens per propriam virtutem, possit ex

Tho.3.p.q.62. art. 4. ad 1. & satis constat per concursum simultaneum non constitui causam in actu primo, sed in actu secundo, siquidem vt præced. quæst. diximus, non distinguitur ab ipsa actione & influxu in effectum: ergo motio constituens instrumentum in actu primo, & ordinans illud ad effectum non est concursus simultaneus, qui effectum facit, & cum instrumento moto & actuato concurrit ad effectum, sed prævius qui causam mouet, aut etiam dat ei virtutem per modum actus primi, vt ordinetur ad effectum faciendum, & continuat, & coordinat instrumentum ipsi causæ principali, vt virtus eius quodammodo in instrumentum transfundatur, vt docet D.Tho. in 4.dist. 1. q.1. art.4. quæstiunc.3. An vero ista motio respiciat terminum in ipso instrumento producendum, dicemus solut. ad vlt.

Soluuntur argumenta.

PRimò *arguitur*. Instrumentum esse motum à causa principali non dat ei totam virtutem agendi, aliquid realiter imprimendo; ergo non consistit tota ratio instrumenti in hoc quòd operetur vt motum. Anteced. probatur, quia multa instrumenta carent tali virtute per motum illum impressa, vt in instrumentis corporeis, quæ operantur effectus spirituales, sicut Sacramenta operantur gratiam, & phantasma speciem intelligibilem media virtute intellectus agentis; hæc enim instrumenta, nec recipiunt virtutem corpoream, quia hæc est improportionata effectui spirituali, quia huius non est capax res corporea;

rea; ergo non operantur ex virtute per motionem recepta. Instrumentum etiam coniunctum, vt calor in animali non recipit aliquam virtutem per motionem ad producendam carnem, nec enim apparet quid imprimat anima calori de nouo, vt carnem producat, cùm per se ipsam anima non operetur. Denique multa agentia non operantur nisi per impressionem alicuius virtutis, & tamen instrumenta non sunt, vt cælum non operatur, nisi motum ab Angelo, & recipiendo virtutem ab eo, piper, aut vinum non calefacit, nisi prius calefactum: ergo non consistit instrumentum in agendo per impressionem virtutis ex motu causæ superioris.

Conf. quia illa virtus per motionem data instrumento, vel est ipsi effectui omnino proportionata, & sufficiens, vel non; si hoc secundum; ergo vt proportionata fiat, indigebit alia motione, & sic in infinitum, vel egredietur actio à virtute non proportionata & ruit totum fundamentum supra traditum. Si primum, iam illa virtus constituet causam principalem, quia cùm virtus sit proportionata effectui, & eiusdem ordinis cum illo, assimilat sibi effectũ, & sic constituit causam principalem. Nec refert quòd detur ista virtus per modum transeuntis, vel permanentis, hoc enim non constituit formalissimè rationem instrumentalis, vel principalis, sed quòd assimilet, vel non assimilet effectum sibi. Et instatur in multis, quæ homo operatur per virtutem transeuntem, tamen est causa princ palis eorum, quia causa vitalis, vt actus prophetiæ per modum transeuntis datur, & non

permanentis, vt docet S. Thom. 2. 2. qu. 171. art. 1. & similiter actus charitatis, quando elicitur per auxilium nondum posito habitu in anima, & similia alia exempla multiplicari possunt.

Respond. Ad principale argumentum, negando anteced. Ad probationem quoad primam instantiam dicitur, quòd licèt aliqui existiment, quòd virtus illa impressa instrumento corporeo ad effectum spiritualem sit corporea entitatiuè, & spiritualis intentionaliter, sicut species impressa entitatiuè est accidens, & intentionaliter substantia: tamen euidenter San. Tho. docet illam virtutem esse spiritualem, nec repugnare quod subiectetur in corpore; quia datur modo quodam virtutis incompletæ & transeuntis: Ita docet 3. p. q. 63. art. 4. ad 1. & in 4. dist. 1. q. 1. art. 4. & in q. 27. de verit. art. 4. vbi in solut. ad 5. docet. *Quod illa virtus propriè neque est corporea, neque incorporea; corporeum enim & incorporeum sunt differentiæ entis completi, sed propriè dicitur virtus ad incorporeum sicut motus magis dicitur ad ens, quàm ens.* Itaque virtus illa cùm proportionari debeat effectui potius quàm subiecto, eò quòd subiectum eleuat ad efficiendum vltra se, si esset virtus corporea, restabat difficultas per quid proportionatur effectui supernaturali faciendo. Et similiter licèt species intentionalis in entitate non adæquetur obiecto, in virtute tamen adæquari debet, & eiusdem ordinis esse, vt si obiectum est spirituale, species non potest esse corporea; si obiectum supernaturale, species propria supernaturalis esse debet; si obiectum increatum, species propria debet

esse

esse increata in spiritualitate. Et similiter virtus licèt accidens sit, eiusdem tamen ordinis & proportionis cum effectu esse debet.

Ad difficultatem ergo attactã, quomodo virtus incorporea in subiecto corporeo esse possit, S. Thom. perpetuo respondet cit. locis, quod virtualis spiritualis incompleta, & per modum motus benè potest subiectari in re corporea, non tamen virtus per modum permanentis, & in esse completo & perfecto. Nec intelligimus nomine virtutis transeuntis, & permanentis, virtutem quæ paruo tempore, vel multo duret, hoc enim per accidens est, sed intelligitur virtus transiens & permanens, completa, vel incompleta ratione muneris & officij, quod exercet. Quædam enim virtus datur per se primo, & ex natura sua ad constituendum rem in ratione principij operatiui, quædam ad continuandum, & subordinandum aliquid alteri principaliter operanti, tanquam illi ministrans in operando, & sic operans non per se primo, sed ministerialiter; sicut etiam in entitatibus quædam dantur, vt principales partes constituentes, quædam vt nexus & colligationes earum. Igitur virtus, quæ non datur vt per se operatiua, sed vt continuatiua cum alia principaliter operante, dicitur dari per modum motus, quia licèt operatiua sit, non tamen hoc habet, nisi ex continuatione actuali ad virtutem principalis agentis, cui ministrat & seruit, dum actu operatur, & ideo dicitur per modum motus dari. Et talis virtus licèt spiritualis sit, potest subiectari in re corporea, non absolutè; sed quatenus obediens, & subijcibilis est spiritui, & à fortiori Deo, naturaliter enim

corpus subijcitur spiritui,& eius impressionem ac motum recipit: sicut etiam anima rationalis, licèt in se spiritualis sit, potest tamen substantialiter informare corpus, quia non est substantia completa, sicut Angelus, sed incompleta: similiter ergo accidens incompletum, & per modum motus poterit informare corpus, eique inhærere & actuare. Et hoc ideò, quia corpus non solum est entitas materialis, sed etiam obediens spiritui in ordine ad aliquos effectus spirituales, vt ad mouendum & excitandum intellectum per sensus & alia similia; debet ergo esse capax recipiendi motus spirituales, nec tamen similiter spiritus est capax corporei, quia spiritus non obedit corpori, nec corpus agit in illum, nec per illum causat effectus corporeos. Et per hanc Philosophiam melius intelligitur quomodo Angelus suo spirituali actu moueat cælum, quomodo intellectus agens vtatur phantasmate ad speciem intelligibilem producendam, & voluntas moueat appetitum sensitiuum, ac denique potentia superior vires inferiores imprimendo illis per modum transeuntis motus suos.

Ad difficultatem insinuatam in argumento de instrumentis coniunctis iam sæpè diximus, nos non loqui de illis, quia propriè non sunt instrumenta, sed de virtute ipsarum causarum, quæ hoc ipso quòd sunt coniunctæ, vel ab ipsa substantia profluentes, sine alia noua motione superaddita virtutem agendi habent ab ipsa substantia, eò quòd virtutes illius sunt.

Ad aliam verò difficultatem de quibusdam causis principalibus, quæ non mouent nisi vt mo-

motæ, dicitur, quòd illæ non mouent vt motæ, taliter quod ly motæ sic tota ratio causandi, sed solum conditio, vel coadiuuatio requisita, qua posita ipsarum virtus vt principalis operatur.

Ad confirm. respond. ex dictis, quòd virtus illa instrumentalis est proportionata ad effectum producendum: distinguo; proportione virtutis ministerialis, & præsupponentis aliam priorem virtutem, à qua deriuatur tanquam à principaliori, concedo: non præsupponente aliam priorem, cuius gerat vices, & cui deseruiat deriuando ex ipsa effdctum, nego. Ad rationem autem causæ principalis requiritur virtus, quæ per se primo sit operatiua, non ex ministerio, & deriuatione actuali alterius. Neque exempla in contrarium allata quidquam obstant, quia ad actum prophetiæ, vel ad actum amoris, & visionis, quando sine habitu charitatis, & luminis producuntur, requiritur aliqua qualitas, supplens vicem habitus, & ideò per se primò operatiua est ex natura sua, licèt statum habitus non habeat; & ideò per modum transeuntis dicitur dari ratione status, quia licet ex natura sua deberet esse firmiter, & perfectè in subiecto, vtpote per modum habitus, tamen quia de facto non existit permanenter, sicut alij habitus, sed in statu imperfecto, dicitur dari per modum dispositionis transeuntis, scilicet, quoad statum existendi in subiecto. Motio autem instrumenti, & qualitas diuini auxilij datæ per modum concursus, non ad supplendum habitum, & virtutem, non solum ratione status imperfecti, sed etiam ex propria natura non sunt per se primo operatiue, sed vt

deseruientes alteri priori, & principaliori.

Et si instes. Nam illa Dei motio præbet ipsi instrumento virtutem in actu primo; ergo solum dat sufficientiam, & non efficaciam, quia efficax concursus non dat actum primum operandi, sed applicationem eius ad actum secundum; & sic vltra motionem, quia instrumentum applicatur ab agente per modum eleuationis & virtutis, requiretur alia motio efficax ad operandum, sicut in alijs causis principalibus; eritque illa virtus per se operatiua.

Respondetur. Vtrumque effectum dari in instrumento mediante motione Dei eleuatiua, quia & constituitur in actu primo ipsa motione, vt eleuatiua est, & applicatur ad operandum efficaciter, quatenus actualis vsus instrumenti est; non enim repugnat vtrumque conuenire eidem motioni, quia ex actuali vsu & motione causæ principalis descendit in ipsam causam antecedenter ad exitum operationis, & quia datur vt virtus solum deseruiens actuali operationi, & vt ministrans & applicans virtutem causæ principalis ad passum & effectum, circa quæ operatur, non est virtus principalis, sed ministrans coniuncta ipsi actuali operationi. Non tamen poterit similiter concursus simultaneus mouere causam, & concurrere ad effectum, quia identificatur cum effectu, & actione, non cum causa.

Vltimo arguitur. Vel illa motio est aliquid impressum instrumento, vel non; si non, ergo per talem motionem nō magis redditur instrumentum actuatum ad operandum per ipsam, quàm sine ipsa, quod est destruere fundamentum nostrum. Si est aliquid impressum, vel est

mo-

motus physicus, & sic habebit suum terminum, v.g. qualitatem si est alteratio, vel vbi si est latio, & tunc ille terminus, & non motus constituet instrumentum in actu primo. Si verò est motus aliquis nobis ignotus ad minus hoc ipso, quod est motus, est aliquid imperfectius ipsa re producta, & sic non poterit sufficienter constituere instrumentum in actu primo respectu rei perfectioris: præterquamquòd videmus instrumenta separata qualitate aliqua constitui in actu primo, vt sagitta, vel baculus cùm impulsu aliquo mouentur.

Confirmatur. Quia per illam motionem nihil aliud habet instrumentum, quàm subijci,& subordinari causæ principali, quod nihil est aliud,quàm obedientialiter se habere ad illam, sed in creatura datur potentia obedientialis, vt in ea,vel media ea fiat quidquid Creator disposuerit,vt S.Tho.dicit in 4. dist. 8 q.2.art.3. ad 4. igitur ad rationem instrumenti in actu primo superfluit alia motio preter istam potentiam obedientialem.

Respondetur, aliquos, quos refert & impugnat Caietan.3.p.q.62.art.4. sentire, quod illa motio producit aliquem terminum in ipso instrumento. Cæterum falsum hoc est, cùm instrumentum non moueatur ad acquirendum sibi sed ad mouendum alia. Est ergo ille motus qualitas aliqua per modum transeuntis & motionis, sicut impulsus in securi, virtus in Sacramentis; non autem motus est ad qualitatem, & ita negamus esse alterationem propriè loquendo, quæ qualitatem producat in ipso instrumento vt terminum, sed ipsa motio est qualitas mouens, & producens; sed reductiuè potest

reſt ad alterationem pertinere, ſicut quælibet immutatio per qualitatem aliquam facta largo modo loquendo alteratio dicitur; & ſicut illa virtus inſtrumenti eſt quid incompletum in genere virtutis; ita & in genere alterationis, verè tamen aliquid imprimit in ipſum inſtrumentum ab actione principalis agentis productum, & deriuatum, & in ipſo genere virtutis incompletum; nec obſtat, quòd producat effectum perfectiorem, quia vt dicit D. Tho. q. 17. de verit. art. 4. ad 6. *Incompletus motus poteſt eſſe cauſa eius, quod completum, & ſupernaturale eſt non per modum virtutis principalis, ſed inſtrumentalis*. Et hoc relinquit inſtrumentum ſufficienter proportionatum ad operandum per modum inſtrumenti deſeruientis, non ſicut requiritur ad cauſam principalem: inſtrumenta verò, quæ operantur per impulſum, non operantur per qualitatem completam, & perfectam, ſed per modum motionis datam, vt ſupra q. 23. de impulſu diximus.

Ad confirmationem dicitur, potentiam obedientialem, de qua loquitur D. Thomas, non importare inſtrumentalem virtutem, aut poſitiuam habitudinem, ſeu proportionem ad effectum ſupernaturalem, ſed capacitatem tantum per modum non repugnantiæ ad obediendum Deo, ſiue vt in ipſa creatura aliquid recipiatur, ſiue vt per eam aliquid fiat, & hæc eſt congenita cuicumque creaturæ, ſeu ipſa entitas creaturæ, vt obediens Deo. Sed vltra hanc potentiam obedientialem requiritur aliqua vis impreſſa inſtrumento, vt ipſe D. Thom. in illo eodem loco citato, & in alijs multis à nobis citatis aperte docet; nam potentia obedientia-

tia-

tialis solum potest constituere aliquid vt eleuabile, non vt eleuatum. Requiritur autem ad instrumentum determinata virtus eleuans, tùm quia potentia obedientialis de se est indifferés ad omnia, quæ Deus velit per illam operari, & sic pro determinatis effectibus oportet determinari; tùm, quia requiritur positiuus ordo, & proportio ad effectum producendum in ipso instrumento producente, vt ostensum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum in omni instrumento requiratur aliqua propria operatio ad effectum principalis agentis?

SVpponimus per illam virtutem, qua instrumentum à causa principali mouetur ad agendum vltra se, attingere ipsum effectum principalis agentis, & non solum aliquid antecedenter se habens ad ipsum, quia vel illud, quod attingit antecedenter ad effectum principalis agentis est ipsi proportionatum, & non excedens propriam virtutem, vel excedit. Si non excedit, non respicit ipsum instrumentaliter, sed principaliter; si excedit, pari ratione poterit attingere virtute excedente effectum principalem.

Quare tota difficultas est, an vt eleuetur instrumentum ad agendum vltra propaiam virtutem, requiratur aliqua actio in ipso instrumento, quæ ab ipso secundum propriam virtutem procedat, & vlterius eleuetur à causa principali. An verò etiam instrumentum nihil omnino agens per propriam virtutem, possit ex

ſola impreſſione principalis agentis inſtrumentaliter operari. Et præcipuè habet locum iſta difficultas in inſtrumentis Dei, creaturæ enim non vtuntur inſtrumentis, niſi tanquam adminiculis, quibus addiuuantur, ſicut artifex vtitur acumine ſerræ, vt neceſſariæ ſibi ad ſcindẽdum, & Angelus applicat actiua paſſiuis, vt indigens actiuitate eorum: Deus autem vtitur inſtrumentis, vt non indigens illis, ſed vt communicans eis, vt ſibi cooperentur; & ita difficultas eſt, an vt inſtrumentum ſit eleuabile etiam à Deo requiratur aliqua propria ipſius actio quæ ſuſcipiat eleuationem cauſæ ſuperioris; an verò etiam ſine vlla propria actione poſſit talem motionem recipere, & operari.

Circa quam difficultatem P. Suarez tom.1.3.p.diſp.31.ſect.9.& alij exiſtimant, non requiri propriam operationem inſtrumenti, vt à cauſa principali aſſumatur, quod ibi probat diſcurrendo per omnia genera inſtrumentorum Dei, naturæ, & artis. Inter Thomiſtas autem etiam eſt varietas in hac parte, nam Ferrar. 2. contra Gen. c.2. circa ſextam rationem D.Th. requirit in inſtrumento propriam actionem diſtinctam ab ea, quæ ſibi communicatur à ſuperiori agente, & ſequitur Nazar.1.p.q.45. art.1. Aluarez 3.p. diſp.66.& alij. At verò Caiet.1.p.q 45.ar.5.& Bannez ibidem requirunt quidem actionem propriam in inſtrumento reſpectu effectus principalis agentis, non tamen diſtinctum terminum realiter, ſed ſufficit quod in eodem effectu, ſeu termino aliquid correſpondeat motioni principalis agentis, & aliquid propriæ virtuti inſtrumenti, ſicut actio collocans tres virgas ex propria virtute, ſolum

dat

dat illis situm localem, ex ratione verò dirigente faci triangulum. Alij verò vt M. Nunno 3. p. q. 62. art. 1. diffic. 7. tenent, non requiri in instrumento aliquam actionem propriam, & realem, vt eleuetur à Deo, nec dispositionem aliquam propriè dictam, sed solum obedientialem, quæ largo modo dicitur operatio, & est non repugnantia ad suscipiendam motionem principalis agentis. Cui etiam suffragari videtur Lorca 3. p. disp. 63. loquens de instrumentis supernaturalibus.

Sit vnica conclusio, vt instrumentum eleuetur à Deo, requiritur, quod exerceat aliquam propriam actionem, ita quòd si omnino sit mortuum, seu carens omni actione non poterit eleuari. Cæterum non requiritur, quod operetur aliquem terminum, qui sit dispositio ad effectum principalis agentis in subiecto, in quo ponitur talis effectus, ita quòd sint distincti termini res operata per propriam actionem, & per eleuationem, quarum vna sit dispositio ad aliam, sed sufficit quamcumq; rem operari in quoq; subiecto, ita quod ex parte modi operandi modificet actionem diuinã, & hoc, est dispositiuè operari. *Prima pars* conclusionis probatur ex D. Th. in 3. p. q. 62. ar. 1. ad 2. vbi postquã dixit, quòd instrumentum habet duas actiones, vnam instrumentalem secundum quam operatur, non in virtute propria, sed in virtute principalis agentis; aliam propriam quæ sibi competit secundum propriam formam, sicut securi competit scindere secundum propriam facultatem, & facere lectum, vt est instrumentum artis; subdit: *Quòd non perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionẽ &*

propriam scindendo enim facis lectum: similiter Sacramenta corporalia per propriam operationem, quam exercent circa corpus, quod tangunt, efficiunt operationem instrumentalem, ex virtute diuina circa animam: vbi S.Thom. eodem modo loquitur de instrumento artificiali, & de supernaturali, quod mouetur à Deo, ergo videtur esse de natura ipsius instrumenti, siquidem etiam in supernaturalibus requiritur: imò ex eo probat D.Tho.non posse dari instrumentum creationis, quia instrumentum non participat actionem principalis agentis, nisi in quantum per aliquid sibi proprium operatur ad effectum principalis agentis, quod esse non potest in creatione, cùm creatio sit ex nihilo, circa quod creatura non potest operari, vt patet in 1. p. q.45. art. 5. ergo etiam de potentia absoluta non potest dari instrumentum, nisi habeat aliquam propriam actionem.

Ratio vero huius sumitur ex his, quæ docet ipse Diu.Thom.q.3. de poten.art.4. quia actio alicuius etiam si sit illius vt instrumenti, oportet quod ab eius potentia egrediatur, ergo requiritur aliqua actio talis instrumenti, quæ egreditur ab eius potentia, alioquin si nihil ab ea egreditur, nihil operabitur, & sic non erit instrumentum quia si nihil ab eo egreditur, sed ociosum manet, non magis erit instrumentum Dei id, quod dicitur assumi pro instrumento, quam quod non assumitur. Dices egreditur effectus tantum per virtutem communicatam à superiore agente, sed nihil egreditur à virtute propria instrumenti. Sed contra est. Quia si virtus propria nihil agit, sed tantum virtus communicata à superiori agente,

te, ita quod actio tantum exit ab illa virtute communicata, & nullo modo à propria virtute, non potest ex vi illius constitui instrumentum in ratione instrumenti, vt distinguitur à causa principali, quia causam esse instrumentalem non consistit in hoc tantum quòd operetur virtute ab alio participata, sed in hoc quòd operetur vltra propriam virtutem; nam operari per virtutem participatam, nullo modo concurrente propria virtute, vt vltra illam operetur, etiam in causis principalibus inuenitur, vt patet in aqua ex calore recepto calefaciente, & in Luna ex luce Solis lucente, & in intellectu ex lumine gloriæ vidente, quæ non operantur instrumentaliter, eò quòd effectus eis per se primo assimilantur. Si ergo instrumentum nihil operatur propria virtute vt habeat effectum vltra propriam actionem, sed nihil omnino agendo ex se, solum recipit virtutem à superiori agente, & illa sola agit; ex hoc præcisè non habemus rationem sufficientem distinguendi illud instrumentum à modo agendi causæ principalis; siquidem hoc quod est recipere virtutem, & agere per illam non est operari vltra propriam virtutem, quia de facto si nihil operatur instrumentum propria virtute, sed tantum recipit virtutem alterius, in nullo ministrat superiori agenti, quia illa virtus ab illo recepta tantum operatur effectum principalis agentis, non illi ministrando, sed præcisè effectum emittendo, licèt per virtutem emendicatam ab alia, quæ tamen virtus se habebit, tunc vt primo, & per se operatiua non vt motio eleuatiua alterius actionis sibi ministrantis, & deseruientis. Vt

ergo

ergo tanquam causa instrumentalis ministerialiter operetur, necesse est, quod habeat aliquam actionem, quæ in quantum propria est, ministret, & in quantum eleuata vltra propriũ effectum aliquid attingat.

Secunda verò pars conclusionis constat pluribus exemplis, nam potest Deus assumere actum immanentem, v. g. cogitationem, vel visionem vt aliquid extra se operentur, vt S. Tho. admittit 2.2. q.178. art.1. ad 1. & tamen actus immanens secundum sibi propria nihil operatur in subiecto extra vbi fit effectus. Similiter instrumenta corporalia, quæ assumuntur ad producendum aliquid spirituale, vt Sacramenta gratiam in anima, ignis torturam in dæmone, nullam dispositionem producunt propria actione in ipsum spiritum quia propria eorum actio corporalis est, ergo non requiritur actio propria instrumenti ad producendam aliquam dispositionem in eo subiecto, in quo effectus principalis ponitur. Et ratio est, quia virtus diuina non assumit instrumentum quasi indigens illo, vel effectu ab ipso producto ad principalem effectum producendum, sed solum vt cum communicatione, & consortio illius operetur, ergo sufficit accommodare se modo operandi instrumenti, ita quod ab ipso instrumento exeat operatio aliqua iuxta modum suum, & attingat effectum aliquem vltra virtutem propriam, & sic ex parte modi operandi dispositiuè se habeat non ex parte alicuius rei operatæ. Quomodo autem illa actio identificetur cum effectu à se distanti? Resp. quod actio illa eleuata à Deo est virtualiter multiplex, & plures effectus quasi partiales

tiales, & inadæquatos respicit, sicut impulsus qui plura proijcit, calor qui in plura subiecta agit, & Sol in omnia inferiora, licet continuata, instrumentum verò in distantia supernaturaliter.

Soluuntur argumenta.

PRimo arguitur aliquibus instantijs ad probandum non requiri aliquam actionem propriam vt instrumentum operetur, sed sufficere passionem, vel motum. Non sufficit contactus vnius corporis cum alio ad faciendum miraculum, sicut corpus mortuum ad contactum corporis Elisei reuixit, & mors Christi, ac resurrectio iam præterita efficienter operantur nostram iustificationem, vt constat ex Diu. Tho. 3. p. q. 50. art. 5. & q. 56. art. 1. constat autem quod mors non est actio, sed solum manet terminus talis actionis, ergo non requiritur ad operationem instrumentalem propria, & vera actio instrumenti. Ex alia parte instatur ad probandum, quod si requiritur actio propria instrumenti præuia ad eleuationem causæ principalis, etiam requiretur aliquid productum tanquam dispositio ad effectum principalis agentis; ideò enim negat D. Thom. 1. par. q. 45. art. 5. posse dari instrumentum creationis, quia instrumentum debet operari dispositiue ad effectum principalis agentis, quod in instrumento creationis non inuenitur, quia nullum præsupponit subiectum, sed si non requiritur, quod producat aliquid in ipso subiecto, quod de nouo fit, cessat ista ratio, quia instrumentum saluatur operando dispositiuè in vno subiecto, & effectum prin-

cipa-

cipalem in alio, vbi nihil operatur dispositiuè; ergo poterit ad creandum assumi instrumentum, quod operatur aliquid dispositiuè circa vnum subiectum, & nihil circa subiectum, quod creatur.

Ad primam instantiam resp. In omnibus illis inueniri aliquam propriam actionem, quæ proximè assumitur ad operandum instrumentaliter, nam ille contactus aliquam actionem adiunctam habuit, vel impulsus, quo proiectum est cadauer, vel grauitatis, qua descendit, vel etiam aliquam infrigidationem, aut alterius qualitatis alterationem, qua fit contactus corporum secundum qualitates sensibiles. Mors autem, & passio Christi, & resurrectio dicuntur operari instrumentaliter nostram resurrectionem, vel iustificationem ratione sui termini, cuius ipsæ sunt conditiones, vt humanitas Christi operetur per suas actiones & imperium tales effectus. Et ita D.Th. q.56. citat. art.1. ad 3. dicit: *Quòd resurrectio Christi est causa efficiens nostræ resurrectionis, in quantum humanitas eius secundum quam resurrexit, est quodammodò instrumentum diuinitatis ipsius*. Et aduertit ibi Caietan. quod resurrectio Christi se habuit vt conditio ad hoc vt humanitas Christi esset instrumentum resurrectionis nostræ, & similiter passio, vt esset instrumentum remissionis peccatorum. Quare humanitas passa, & resuscitata est instrumentum diuinitatis, mediantibus tamen actionibus, quas facit, vel in nostra resurrectione faciet, quæ distinctæ sunt à sua resurrectione; nam *ipse Dominus in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo*, idest in impe-

imperio mouente Angelum ad nostram resurrectionem, quod imperium distincta actio est.

Ad secundam instantiam respondetur, non requiri de necessitate, quod illa actio præuia instrumenti producat terminum realiter distinctum ab effectu principalis agentis, sed sufficit eundem effectum producere, licèt modo ipsius instrumenti proprio, sufficit etiam producere aliquid in subiecto distincto ab eo, in quo producitur effectus principalis agentis, vt cùm assumitur actus immanens ad producendum aliquid extra. Nec D. Tho. dixit requiri ad instrumentum, quod operetur aliquam dispositionem ad effectum principalis agentis, sed quod dispositiue operetur, in quo multi hallucinantur, putantes idem esse operari dispositiuè, & operari dispositionem; cum tamen saluetur operari dispositiuè, quando ex parte modi operandi modificat actionem principalis agentis, vt operetur modo causæ inferioris, licèt non distinctum realiter effectum operetur, vel non in eodem subiecto.

Et cùm vrgetur, quod secundum hoc non repugnabit dari instrumentum creationis in vi rationis Diu. Tho. Respondetur, adhuc repugnare tale instrumentum propter modum operandi creatum ipsius instrumenti, quia actio ipsius cùm si accidens, operatur dependenter à subiecto, vndè si diuina actio eleuat hanc actionem creatam, & iuxta modum operandi eius se accommodat, non potest ex vi illius creare, quia creatio est ex nihilo, & sic opponitur modo operandi actionis, quæ est ex subiecto, & hoc ipso quòd actio est accidens, non potest non esse in subiecto, & ex

subie-

subiecto operari. Quam rationem aduertit D. Tho. q. illa 3. de potent. art. 4.

Quod si instes ex P. Suarez vbi supra, quia ad propriam actionem instrumenti non requiritur, quòd sit in eodem subiecto, in quo effectus producitur, sed sufficit, quod sit in alio sicut actus immanens existens in anima operatur instrumentaliter ad extra, ergo sufficit quòd actio creatiua instrumentalis existat in vno subiecto vt accidens, & alibi operetur ex nihilo. Quod explicatur exemplo transubstantiationis, quia etiam transubstantiatio caret subiecto, cùm ipsum solum habeat pro termino à quo, & tamen potest dari instrumentum respectu ipsius, ergo ex defectu subiecti non debet denegari instrumentum creationis. Item ad diuinam potentiam non requiritur alia dispositio in instrumento, quàm obedientialis, vt obediat Deo mouenti, & quod effectus possit ab ipso dependere; ad hoc autem non requiritur quòd Deus accommodet se in modo agendi ipsi instrumento, sed sufficit quòd nolit fieri effectum sine consortio instrumenti, & dependentia ab illo, ergo propria actio instrumenti non requiritur.

Respondetur, quòd benè potest actio esse in vno subiecto inhæsiuè secundum mutationem ipsius, & operari in alio distante à se, tanquam in subiectum inadæquatum per similem mutationem, sed quòd eleuetur ad operandum extra se sine vlla prorsus mutatione, sed ex nihilo, omnino repugnat, quia hoc ipso quod actio aliqua est motus, & dependens à subiecto, non potest operari sine motu, nisi destruatur ipsa actio, & fiat non immutatiua. Et ita

pote-

poterit Deus intra lineam actionis immanentis, seu motus (& loquimur largè de motu, prout etiam comprehendit actiones spirituales, & quascumque alias, quæ sunt in subiecto) subrogare diuersos effectus, vel subiecta, siue distantia, siue indistantia, quæ per modum mutationis attingantur, siue contactu reali, siue virtuali; quòd verò agat sine vlla mutatione, sicut requirit creatio, quæ est ex nihilo, hoc non potest esse nisi destructa specie illius actionis, quæ ex sua natura est motus, seu mutatio aliqua, si autem creat, creat vt non mutatio, atque adeò non operans modo ipsi instrumento se accomodando, quod esset non vti illo vt instrumento.

Nec obstat exemplum de transubstantiatione, quia est vera mutatio, non formalis, sed totalis, neque enim Corpus Christi creatur, sed panis mutatur in ipsum, & ita ex parte subiecti, quòd transmutatur, & conuertitur potest actio instrumenti eleuari à Deo, vt intra lineam mutationis operetur transubstantiationem, quod insinuat D.Th. in 4. dist. 8. q. 2. art. 3. ad 3. dicens: *Nihil deperire dignitati Corporis Christi, si aliqua creatura accipiat instrumentalem virtutem operandi in id, quod in Corpus Christi transubstantiatur.* Sentit ergo D. Thomas instrumentum transubstantiationis attingere subiectum, quod mutatur, & ideò talis actio non amittit rationem mutationis licèt eleuetur à Deo ad operandum mutationem non naturalem, neque formalem, sed totalem, & ita transubstantiationem esse veram mutationem, tanquam conuersio ab existenti in existens, vt docet latè D. Tho. in 4. dist. 11. q. 1. art. 3. quæstiunc. 3.

Ad

Ad aliam instantiam respond. sufficere ad diuinam virtutem dispositionem obedientialem instrumenti, sed tamen ista obedientialis dispositio secundum potentiam est non repugnãtia, seu capacitas obedientialis, & secundum actum est aliqua actio, quæ eleuatur à Deo, quia nisi ipsum instrumentum verè producat, & agat, instrumentum in actu non erit, non potest autem producere nisi actionem, quæ sit accidens, & mutatio.

Vltimò instabis; in aliquibus instrumentis, in quibus non apparet aliqua actio præuia ipsius instrumenti præter operationem principalis agentis, v.g. sigillum imprimens figuram non apparet, quam actionem habeat præter ipsam impressionem figuræ, similiter in serra non datur virtus actiua, præter virtutem mouentis illam ad scindendum, nam durities non est virtus actiua, sed resistiua, multo minus quantitas, & figura ipsius serræ actiua sunt; neque grauitas, quia hæc solum mouet deorsum, & sic serra non scinderet nisi deorsum versus. Item etiam phantasma attingit instrumentaliter speciem spiritualem productam ab intellectu agente, & tamen non apparet, quid præuium operetur in anima, vel intellectu. Denique si illa actio propria instrumenti est præuia ad motionem principalis agentis ergo distinguitur ab illa, alias esset præuia ad se ipsam, si verò distinguitur, ergo non eodem motu fit, v.g scissio serræ, & productio lecti, quod negat D Tho. 3.p.q.62.art.1.

Respondetur. Ad exemplum de sigillo & serra, aliisque similibus instrumentis operari actione propria, ve. gr. duritie aut grauitate, quæ impul-

impulsa comprimit ceram, & imprimit figuram; & duritia non solum est resistiua, sed etiã diuisiua, vel fractiua alterius, sicut & acumen; duritia enim impulsa per se ipsam diuidit, aut frangit; acumen penetrat, seu diuidit: licèt verum sit, quòd ad sic diuidendum adhuc vt causa principalis dependeat ab impulsu, & motione non quatenus artificiosa, sed quatenus impulsiua præcisè, sicut piper, aut vinum non calefaciunt, nisi prius calefacta à stomacho, ab artificiosa verò motione dependet non ad scindendum, sed ad faciendum lectum, verbi gratia.

Ad illud exemplum de phantasmate latius dicetur in libris de anima. Nunc breuiter dicitur phantasma non esse propriè instrumentum effectiuum intellectus agentis ad producendas species, sed obiectiuum, quatenus præbet obiecta habilia, vt intellectus agens producat species, quas non sufficit producere phantasma, quia non est intelligibile in actu, sed determinat ipsum intellectum agentem quasi materiam obiectiuam. Vndè dicit Diu. Tho. 1. p q. 85. art. 6. in fine corporis: *Quòd cognitio sensibilis non est perfecta, & totalis causa intellectiua cognitionis, sed magis quodammodo est materia causæ.* Et Caietan. 1. par. q. 85. artic. 1. in fine, docet quòd phantasma propriè non est instrumentum intellectus, sed vocatur largè instrumentum quatenus omnis causa ex se non sufficiens ad aliquem effectum, sed indigens virtute alterius, instrumentum eius dicitur, sicut etiam color potest dici instrumentum lucis, quia color sine luce non sufficit mouere visum. Est tamen differentia,

quòd

quòd lux informat superficiem coloratam informatione reali, intellectus autem agens non informat realiter phantasma, neque illi communicat aliquam virtutem, aut lucem, vt aliqui putarunt, sed illuminat phantasmata, inquit S.Tho.q.illa 84.art.1.ad 4. *Quia sicut pars sensitiua redditur virtuosior ex coniunctione ad intellectum, ita phantasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ex eis species intelligibiles abstrahantur.* Igitur hæc habilitas, illuminatio nuncupatur, non verò in se recipiun- lucem spiritualem informantem illa, sed lux spiritualis, si qua datur est ipsa species producta in intellectu possibili, ab intellectu agente determinato per tale phantasma, quod ex coniunctione ad intellectum est sic habile, vt ex illo informari possit talis species.

Ad vltimum dicitur, illam actionem instrumenti aliquando esse actionem præuiam, & realiter distinctam à motione causæ principalis sicut ablutio aquæ, & productio gratiæ, quia sunt termini realiter distincti; aliquando verò solum est præuia actio virtualiter, & secundum aliquam formalitatem tantum, quia termini ipsi solum formaliter sunt distincti, & non realiter, sicut quando securis scindendo facit lectum, diuisio quantitatis, & forma producta per artem non sunt termini realiter distincti, sed formaliter, secundum aliquos respectus, & modos, quibus figura illa, aut diuisio perfectior est, & sic sufficit quod actio sit præuia, secundum aliquam formalitatem distinctam à forma artificiosa, non vero realiter sit distincta.

IN-

INDEX RERVM

NOTABILIVM.

A

Ca-

C

G

H

I

L

M

Mo-

N

P

Q

R

S

T

Vbi

Laus Deo, Beatæq; Virgini Mariæ, & Angelico Præceptori.

V. D.

V.D. Fulgentius Orighetus Rector Pœnitentiariæ prò Illustriss. & Reuerendiss. Domino Iosepho Musotto Vicario Capitulari Bononiæ.

Reimprimatur.

Fr. Vincentius Vbaldinus Vicarius Generalis S. Officij Bonon. Ordinis Prædicatorum.

